

HANDLINGSPROGRAM 2020 - 2023

Vedtatt i kommunestyret 17.12.2019

Lier kommune

Lier kommunes handlingsprogram 2020-2023 ble vedtatt i kommunestyret 17.12.2019.

Saksfremlegget til behandlingen besto av rådmannens beslutningsgrunnlag og virksomhetskatalog.

I dette dokumentet er rådmannens beslutningsgrunnlag oppdatert for kommunestyrets vedtak.

- Ettersom dette er kommunestyrets vedtatte handlingsprogram, og ikke rådmannens beslutningsgrunnlag, er rådmannens innledning byttet ut med ordførers innledning
- Kommunestyrets vedtak er lagt inn i dokumentet
- Rammetabellene er justert for vedtaket
- Rammetabellene er justert for avsatt lønnsvekst som ikke var fordelt
- Flytting av rammer mellom virksomheter som følge av omfordeling av ansvar
- Flytting av rammer mellom tjenesteområder som følge av omfordelt ansvar
- Virksomhetskatalogen er justert for de ovenfor nevnte forhold

Handlingsprogram 2020-2023 - Lier kommune

Kommunestyrets vedtak:

1. Økonomiske rammer

1.1. De økonomiske rammer som fremgår av rådmannens grunnlagsdokument med vedlegg legges til grunn for den økonomiske planleggingen i handlings-programperioden.

1.2. Rammer årsbudsjett 2020

Rammer for hvert utvalg og tjenesteområde fastsettes i samsvar med rådmannens grunnlagsdokument med vedlegg.

1.3. Skatt

Den kommunale skatteøren fastsettes til den enhver tid gjeldende maksimalsatsen.

1.4. Låneopptak

Rammen for eksterne lån til investeringsformål i 2020 settes til kr 114,369 mill.

Rammen for opptak av formidlingslån i Husbanken settes til kr 80 mill. Lånet tas opp som annuitetslån med 5 års avdragsfri periode, deretter nedbetaling over 20 år.

1.5. Likviditet

Driftskreditt på kr 100 mill. i DNB videreføres i 2020.

Likviditetssituasjonen anses som tilfredsstillende, men vurderes nærmere i årsrapporten for 2019.

1.6. Egenbetalinger, gebyrer og avgifter

Ordningene fastsettes slik de fremgår av "Oversikt over avgifter, gebyrer og egenbetalinger".

1.7. Vestsideveien 100 og Glitre Bofellesskap overføres til Lier Eiendomsselskap KF for å rendyrke at eiendom definert som «bolig» er samlet.

1.8. Tekniske justeringer etter Rådmannens beslutningsgrunnlag:

For å ha mest mulig korrekte rammer på virksomhetsområdene gjøres det noen tekniske justeringer etter rådmannens beslutningsgrunnlag. Dette er flytting av budsjettammer fra ett rammeområde til et annet, og går totalt sett i 0

	Felles området	Oppvekst	Helse omsorg velferd	Sted og samfunn	Kommunale foretak	Organisasjon og utv.	Totalt
Tekniske rammejusteringer							
Fordeling av lokalt oppgjør fra lønnsreserven	-5 017 300	1 258 900	1 352 300	1 267 700		1 138 400	0
Korr feil overføring Svømmehall				-634	634		0

1.9. Endringer i forhold til økonomiske rammer

Driftsbudsjettet

1000 kr.	2020	2021	2022	2023
Oppvekst:				
Grunnskole – lærernorm – ref 2.7	1300	2560	0	0
Helsesykepleier – 100 % stilling – ref 2.8	600	800	800	800
Mobbemobud – 20 % stilling – ref 2.9	80	160	160	160
Barnehage – tilpasning behov – 2.10	600	841	1906	3400
Barnehage – tilpasning behov – 2.10	0	-600	-840	-1900
Helse, omsorg og velferd:				
Krisesenter – ny organisering	-800	-800	-800	-800
Aktivitetsplikt – avtale NAV-ASVO – ref 2.27	900	900	900	900
Organisasjon og utvikling:				
Eldreråd – til disposisjon, ref 2.28	50	50	50	50
Råd for mennsker med nedsatt funksjonsevne – til disposisjon, ref 2.28	50	50	50	50
Ungdomsråd – til disposisjon, ref 2.28	50	50	50	50
Effektivisering 1 % av ramme	-950	-950	-950	-950
Steds- og samfunnsutvikling:				
Tranby – stedsutvikling – ref 2.24	250	0	0	0
Økonomi og investering:				
Økt utbytte	-1200	-1200	-1200	-1200
Renter	23	-53	-181	-268
Avdrag	45	45	-78	-294
Til/fra disposisjonsfond	-998	-1853	133	2
Sum	0	0	0	0

Investeringsbudsjettet

1000 kr.	2020	2021	2022	2022
Baneveien – utbedring – ref 2.20	2150	2150	-1350	-1400
Samfunnshus – investeringstilskudd – ref 2.21	500	500	500	500
Oppgradering/videreutvikling friorråder/turstier/lysløyper – ref 2.25	250	250	250	250
Rådhuset – ombygging og rehab – ref 2.22	-1500	-7500	-7500	-5000
MVA refusjon	-280	920	1620	1130
Endring låneopptak	-1120	3680	6480	4520
Sum	0	0	0	0

2. Oppdrag, tiltak mv.

- 2.1. Det forutsettes at tiltak gjennomføres som beskrevet i grunnlagsdokumentet og budsjettvedtaket. Tiltak av prinsipiell betydning legges fram som egne saker. Avvik skal meldes fortløpende i månedsrapporten og senest ved behandling av tertialrapport/årsregnskap.
- 2.2. Lier kommunes visjon «Grønne Lier – for alle innbyggere» legges til grunn for arbeid i alle sektorer. Hele Lier tas i bruk ved at det legges til rette for å bo i hele kommunen og opprettholde tjenestetilbud som bl.a. skole- og barnehagetilbud nær der folk bor.
- 2.3. Følgende økonomiske forutsetninger legges til grunn for økonomiarbeidet i perioden for å sikre en sunn økonomi:
- Netto driftsmargin på 1,75 %.
 - Disposisjonsfond på minimum 10 % av driftsinntektene eller minst kr 100 mill.
 - Gjeldsgrad for gjeld eksklusive selvkostprosjekter på under 70 % av driftsinntektene.
- 2.4. Hovedutvalgene gjennomgår budsjett for de virksomheter som sorterer under hvert hovedutvalg i løpet av 1. kvartal 2020, ref vedlegg 4 – Utvalgsoversikt.
- 2.5. Rådmannen får i oppdrag å forbedre Lier kommunes resultater innen følgende tjenesteområder fra og med 2020, med vekt på gode og tilgjengelige tjenester til våre innbyggere:
- Pleie og omsorg: Årsverk av ergoterapeut pr 1000 innbygger over 80 år,
Årsverk av geriatrisk sykepleier pr 1000 innbygger over 80 år,
Andel vedtak om hjemmetjeneste som iverksettes innen 15 dager.
- Sosialtjenesten: Gj. snitt stønadslengde for mottakere mellom 25 – 66 år,
Mottakere med individuell plan, målt mot mottakere som går mer enn 6 måneder på sosialhjelp,
Mottakere av kvalifiseringsstønad, andel av dem som går over 6 måneder på sosialhjelp.
- Saksbehandling: Andel byggesaker med overskredet frist,
Behandlingstid saker med 3 ukers frist.
- Måleindikatorer innarbeides i HP 2021 – 2024 med kobling til innsatsområde, delmål og kommuneplanens mål.
- 2.6. Måltallet for nærvær i 2020 videreføres med 95 %. Måloppnåelsen er fortsatt ikke tilfredsstillende. Den foreslåtte handlingsplan med konkrete tiltak for økt arbeidsnærvær i virksomheter med høyt sykefravær ferdigstilles innen 30.06.2020.
- 2.7. Innføring av lærernormen fremskyndes med et år, dvs iverksetting fullt ut fra skoleåret 2020/21.
- 2.8. Økt helsesykepleierdekning med en 100 % stilling med fokus på ungdomstrinnet/helsesykepleier «på hjul» fra 01.04.20.

- 2.9. Det opprettes et eget mobbeombud i 20 % stilling fra 01.07.2020. Ses i sammenheng med beredskapsteamet mot mobbing og kan være en kombinert stilling.
- 2.10. Dambråtan barnehage videreføres for å sikre et tilstrekkelig barnehagetilbud i Sylling. I arbeidet med barnehagebehovsplanen må lokale hensyn ivaretas og brukere og ansatte sikres god medvirkning.
- 2.11. Lierskolen og PP-tjenesten følger opp anbefalinger fra fagmiljøer i arbeidet med å tilrettelegge for elever med dysleksi og dyskalkuli, ref GBK vedtak i sak 45/17. Det utarbeides en plan for sertifisering av skolene i Lier i løpet av 1. halvår 2020.
- 2.12. Ordningen med statlig finansiering av omsorgstjenester er planlagt utvidet fra 2021 med søknadsfrist 01.02.2020. Rådmannen utarbeider en egen sak om dette til møterunden i januar 2020.
- 2.13. Rådmannen utreder om Lier kan delta som forsøkskommune i ordningen for innføring av fritidskort for barn mellom 6 – 18 år som kan benyttes til å dekke faste, organiserte deltageravgifter på fritidsaktiviteter.
- 2.14. Årlig skal det ifm behandling av spørsmål om bosetting flyktninger legges frem en statusrapport om resultatet av introduksjonsprogrammet knyttet til bolig, barnehage, skole og utdanning, kvalifisering og deltakelse i arbeid samt bruk av ytelser fra NAV. Oversikter som viser utvikling over tid, 5 - 10 år utarbeides. Spesielt fokus rettes mot å hindre drop-outs fra utdanning og arbeid i tiden etter endt introduksjonsprogram. Det vises også til HP 2019 – 22, punkt 2.17 om nødvendig organisatorisk og økonomisk tilpasning.
- 2.15. Rapportering i henhold til Energi- og klimaplan 2017-20 videreutvikles. Fra 2021 utarbeides det klimabudsjett og klimaregnskap for konkret oppfølging av enkelttiltak som gir lavere klimagassutslipp.
- 2.16. Ved nybygg og rehabilitering av gamle bygg, vurderes solcellepaneler på tak.
- 2.17. Det startes et prøveprosjekt for mottak og håndtering av returplast fra landbruket i løpet av 2020.
- 2.18. Rådmannen utarbeider en innovasjonsstrategi for egen virksomhet i løpet av 2020.
- 2.19. Det utarbeides en sak om folkevalgtes arbeidsvilkår knyttet til godtgjøring sammenlignet med nivået på kommuner av tilsvarende størrelse i løpet av 1. halvår 2020.
- 2.20. Arbeidet med oppgradering og rehabilitering av Baneveien fremskyndes og utføres i 2020/21. Strekningen fra Åmotveien frem til Brurberveien med tilhørende sideveier prioriteres.
- 2.21. Det etableres en egen ordning med investeringstilskudd for samfunnshus og private forsamlingslokaler. Hus med dokumentert aktivitet og stor lokal dugnadsinnsats prioriteres. Kommunen bidrar med veiledning slik at ulike tilskuddsordninger kan benyttes i tillegg.

- 2.22. I tilknytning til stedsutvikling «Lierbyen 2030» utarbeides det er forprosjekt for fremtidig bruk av rådhuset. I tillegg til behov for oppgradering og innvendig rehabilitering, skal man utrede mulige møteplasser og publikumsrettede løsninger på bakkeplan. Dette kan omfatte bibliotek, seniorsenter og andre sentrumsfunksjoner. Endelig kostnadsramme fastsettes ved behandling av forprosjektet.
- 2.23. I forbindelse med Gatebruksplan Sylling vurderes muligheten av å forlenge Fjordstien i Sylling fra p-plass Svangstrand mot Skjæret og opp mot vanninntaket til Asker.
- 2.24. Det inngås en intensjonsavtale med Lier IL om bygging av ny hall på Tranby. Dette må også ses i sammenheng med Stedsutvikling Tranby som omfatter skole/idrett/senter/torv/omsorg, ref HP 2019-22, punkt 2.8.
- 2.25. Det utarbeides en samlet plan med prioritering av lysløyper i forbindelse med rullering av anleggsplan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet. Det legges vekt på samarbeid med idrettslag, velforeninger og andre med lokalt engasjement og dugnadsinnsats.
- 2.26. I løpet av 2020 etableres det en prøveordning med registrering av avvik i pleie- og omsorgssektoren og tilbud til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Det vises til Kongsberg kommune som har etablert en slik ordning. Det legges opp til at dette kan gjøres av brukere og pårørende elektronisk på kommunens hjemmeside, men også på papir.
- 2.27. Avtalen mellom NAV Lier og Lier ASVO om å tilby aktivitetsplikt/kurs for sosialhjelpsmottagere videreføres.
- 2.28. Det etableres en egen ordning hvor Eldrerådet, Rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne og Ungdomsrådet får et fast, årlig beløp til disposisjon. Rådene avgjør selv hvordan midlene benyttes.

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	8
Ordførers innledning	9
Befolkningsutvikling og prognoser	10
Kommunens planer	16
Kommuneorganisasjon og styring	23
Steds- og samfunnsutvikling	29
Oppvekst	44
Helse omsorg og velferd	59
Organisasjon og utvikling	75
Kommunale foretak	86
Økonomi og investering	94
Vedlegg	119

Ordførers innledning

God økonomistyring er avgjørende for at grønne Lier skal kunne gi et godt og variert tjenestetilbud til våre innbyggere. Med årets budsjett styrker vi skolene i Lier og sikrer god barnehagedekning i hele kommunen. I 2020 settes også spaden i jorda for et nytt sykehjem på Fosshagen. Det blir en spennende byggeprosess og jeg gleder meg til å følge den fine utviklingen av området rundt gamle Lier sykehus videre.

Vi bruker også i 2020 de store pengene på de store og mest sentrale oppgavene for oss som kommune. Omtrent 80 prosent av vårt budsjett går tilsammen til helse-, omsorg- og velferdstjenester i tillegg til skole og barnehager. I tillegg bruker vi pengene målrettet for å ivareta et rikt kultur- og aktivitetstilbud for alle liunger. Vi skal være blant landets beste folkehelsekommuner, og det vil vi være gjennom tilgang til både arbeid, aktivitet og natur.

I 2020 styrker vi satsingen på barn og unge som året før. Helsesykepleierdekningen økes med en ny heltidsstilling. Denne stillingen skal være «på hjul» og ha et særlig fokus på ungdomstrinnet. Budsjettet legger dessuten grunnlag for økt hallkapasitet og fortsatt fine lysløyper i hele Lier. Dette kommer samtlige Liunger til gode og er saker jeg er opptatt av for at vi skal styrke oss som folkehelsekommune.

Vi har en god frivillighetskultur i Lier. Jeg er stolt over å være ordfører i en av landets beste frivillighetskommuner. Takket være målrettet arbeid med vår frivillighetspolitikk, engasjerte frivillige og stor innsats fra kultur og fritid i kommunen, nyter vi alle godt av mange og varierte kultur- og aktivitetstilbud, herunder BUA med gratis utlån av utstyr og aktiviteter for alle.

I Lier kommune jobber vi aktivt for å nå våre klimamål, og sørge for at vi ligger i front med fremtidsrettede og bærekraftige løsninger. Vi har ambisiøse mål om at Lier kommune skal være en klimanøytral kommune allerede i 2025 som en av de første i Norge.

Gode digitale løsninger skal forenkle innbyggernes kontakt med kommunen og kan også bidra til at vi når våre klimamål. På trappene har vi et nytt saksbehandlingssystem som skal gjøre søknadsprosessen for byggesaker enklere. Innenfor helse- og omsorg har digitale løsninger som trykker hverdagen til våre brukere allerede kommet i bruk.

I alt arbeid forsøker grønne Lier å være en innovativ og god kommune for alle innbyggere. I vårt møte med næringsliv er fremtidsrettede og brukervennlige løsninger også viktig, og gir grunnlag for arbeidsplasser i egen kommune. Derfor har vi vedtatt at kommunen nå skal samle og styrke våre innovasjonstiltak gjennom å utarbeide en innovasjonsstrategi.

Vi skal jobbe mer med stedsutvikling i Lierbyen sentrum og grunnlaget for en lokalsenterutvikling på Tranby de neste årene. Dette må gjøres gjennom et godt samarbeid med lokale aktører og næringslivet, slik at vi sammen kan skape flere sosiale møteplasser i grønne Lier.

Jeg håper budsjettet for 2020 gir oss alle et grunnlag for et godt liv i grønne Lier, i dag og i fremtiden.

Ordfører Gunn Cecilie Ringdal

HANDLINGSPROGRAM 2020 - 2023

A close-up photograph of a woman with blonde hair smiling warmly while holding a newborn baby. The baby is wearing a white long-sleeved shirt with the text 'EKKTE LIUNG' and a red heart symbol printed on it. The background is a bright, out-of-focus green landscape, suggesting an outdoor setting with sunlight.

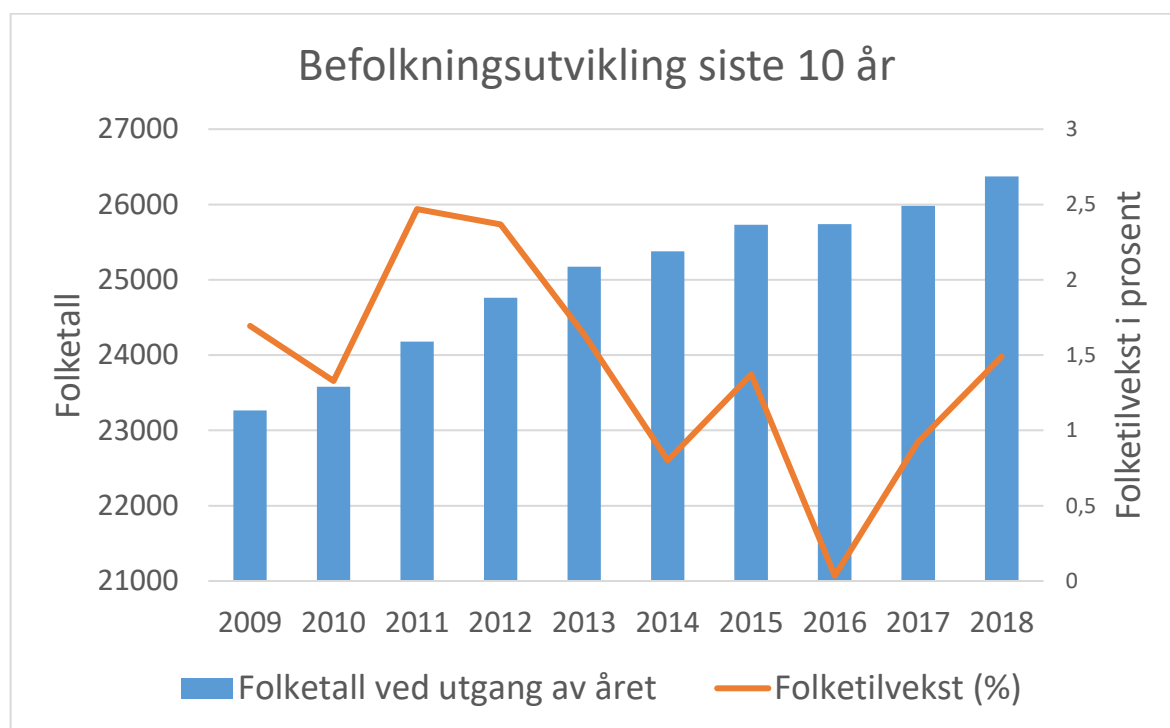
EKKTE LIUNG ♥

BEFOLKNINGSUTVIKLING
OG PROGNOSE

Befolkningsutviklingen de siste 10 årene

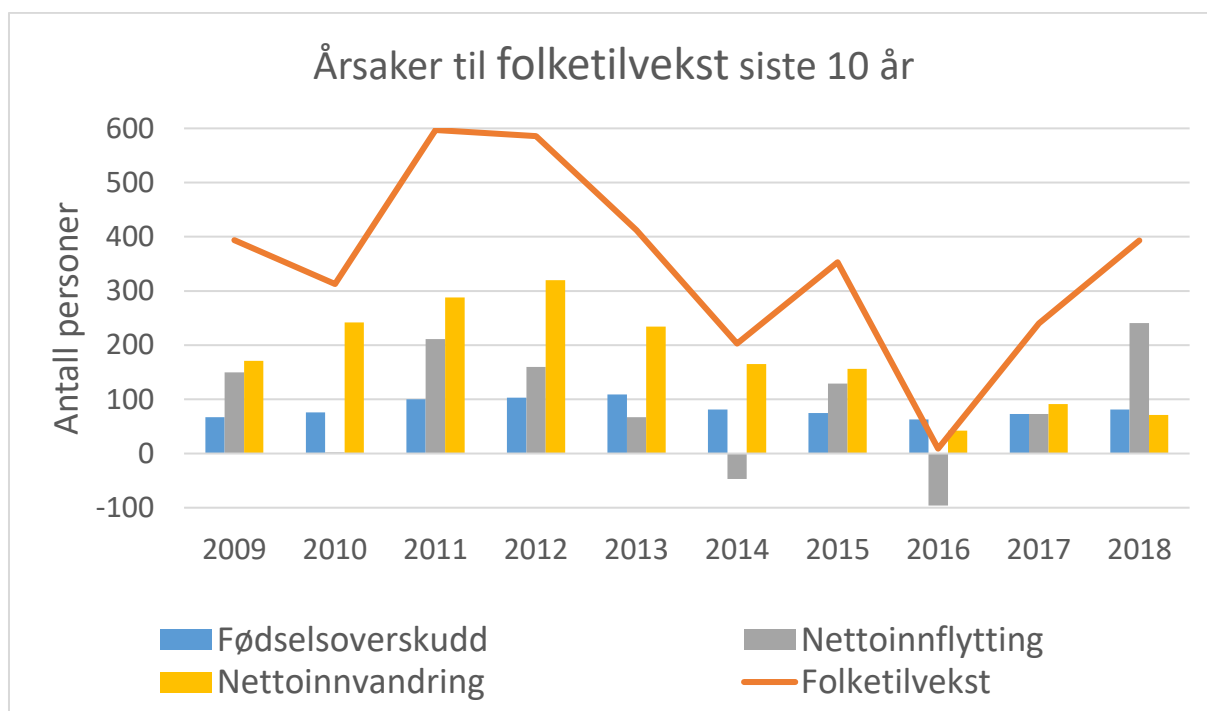
Ved utgangen av 2018 hadde Lier kommune 26 373 innbyggere. Dette var en økning på 393 personer fra året før.

Den årlige folketilveksten i Lier har variert en god del fra år til år, men har i siste tiårsperiode i snitt ligget på 350 personer. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig folketilvekst på 1,3 %.

Befolkningsutvikling siste 10 år. Tall per 31. desember, SSB.

Figuren under viser at fødselsoverskuddet i kommunen i snitt ligger på omlag 80 personer i året. Innflyttingen har variert en god del fra år til år, og lå i 2018 svært høyt med 241 personer. Vi må tilbake til 1996 for å finne et høyere tall.

Årsaker til befolkningsvekst siste 10 år. Tall per 31. desember, SSB.

Tabellen under viser hvordan folketilveksten har fordelt seg i ulike aldersgrupper de foregående fire år. Selv om det totalt sett har vært en årlig befolkningsvekst, viser tallene at veksten har vært ujevnt fordelt. Den største prosentvise veksten befinner seg i de eldste aldersgruppene, mens det i aldersgruppen 0-5 år har vært en negativ vekst på 1,4 %.

	Folketall 2015 - 2018 (SSB)				Snitt endring per år		Endring i perioden
	2015	2016	2017	2018	antall	prosent	
0-5 år	1905	1829	1813	1802	-26	-1,4	-103
6-15 år	3406	3425	3470	3507	25	0,7	101
16-19 år	1322	1326	1298	1308	-4	-0,3	-14
20-66 år	15586	15560	15684	15943	89	0,6	357
67-79 år	2646	2723	2822	2865	55	2,1	219
80 år og eldre	866	877	893	948	21	2,4	82
Total	25731	25740	25980	26373	161	0,6	642

Folketall for ulike aldersgrupper i perioden 2015 - 2018. Tall per 31. desember, SSB.

Boligbygging

Reviderte boligbyggeprogram skal legges frem i forbindelse med den årlige behandlingen av kommunens handlingsprogram. Dette i henhold til Kommuneplanens samfunnsdel 2019 – 2028. Løsningen med reviderte boligbyggeprogram er valgt fordi kommunens fremtidige boligbygging er usikker. Endelige valg for utviklingen av Fjordbyen og Gullaug vil blant annet ha stor betydning for befolkningsprognosen.

Kommunens befolkningsprognose beregnes med utgangspunkt i historiske befolkningsdata. Utover dette er det lagt inn et boligbyggeprogram i prognosemodellen. Dette baserer seg på gjeldende arealstrategi, kommuneplanens arealdel og rådmannens vurdering av forventet framdrift og løsning på de ulike boligprosjektene.

Boligbygging styres gjennom kommunens arealplaner og planbestemmelser. Bestemmelsene skal legge opp til en byggetakt i tråd med de siste års utvikling. Forventet høy befolkningsvekst ved utbygging av Fjordbyen og Gullaug er ikke med i beregningene. Rådmannen har som en følge av dette valgt å sette årlig gjennomsnittlig boligbygging i denne perioden til 165 boenheter.

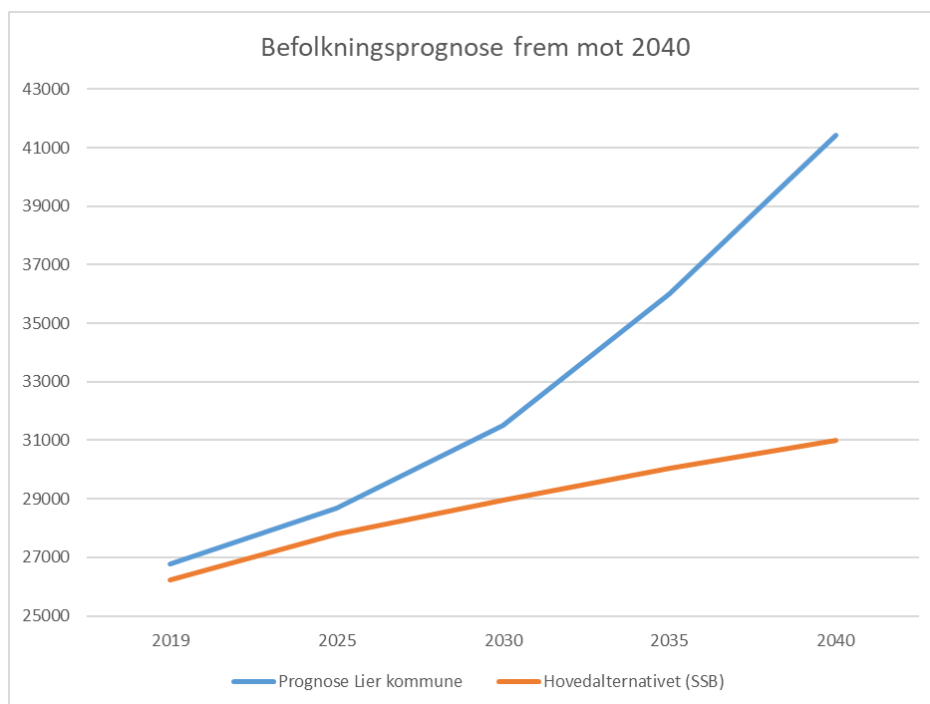
Når områdeutviklingen av Fjordbyen på Lierstranda og Gullaug forventes igangsatt, skal boligbyggeprogrammet opp til en høyere boligbygging enn hva de historiske tallene skulle tilsi. Rådmannen har lagt opp til innflytting i Fjordbyen fra år 2025, og fra 2029 på Gullaug. Det er også lagt inn andre utbyggingsprosjekter i perioden etter år 2025. Mer detaljert informasjon om boligbyggeprogrammet legges frem i egen melding.

Barneskole- kretser	Boligbyggeprogram for Lier kommune (2019 - 2040)																							Sum for perioden
	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040		
Høvik	0	0	0	0	20	30	25	50	243	85	105	125	185	200	300	300	300	300	300	300	300	300	3468	
Gullaug	41	40	0	15	15	15	15	15	0	0	110	135	135	110	110	117	110	110	110	110	110	110	1533	
Hegg	78	56	102	89	120	20	40	30	40	50	20	35	10	20	0	20	50	70	40	30	20	50	990	
Egge	25	0	0	25	0	0	25	0	0	25	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	50	0	150	
Oddevall	0	0	0	0	0	0	5	5	10	10	30	10	16	10	10	10	10	20	20	20	45	45	276	
Sylling	0	0	0	0	10	12	10	10	0	16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	58	
Nordal	20	0	0	20	0	30	50	14	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	148	
Hallingstad	0	0	0	10	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	27	
Hennummark	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	25	25	0	0	60	
Heia	6	0	8	5	10	0	15	28	0	15	15	16	11	0	0	11	0	0	0	0	0	0	140	
Sum	170	96	110	164	192	107	185	152	307	201	280	321	357	340	420	458	470	510	495	485	525	505	6850	

Befolkningsprognose frem mot 2040

Figuren under viser Lier kommunes egen prognose for befolkningsutvikling sammenstilt med SSBs hovedalternativ for befolkningsvekst.

Figuren viser at Lier kommune forventer en sterkere befolkningsvekst enn hva SSB sitt hovedalternativ legger opp til. Dette gjelder hele perioden - særlig for perioden etter igangsettingen av Fjordbyen og Gullaug. Dette skyldes at kommunens boligbyggeprogram legger opp til en høyere boligbygging i hele perioden enn hva SSBs hovedalternativ gjør. Første år for innflytting i Fjordbyen og Gullaug er satt til henholdsvis 2025 og 2029. Det er stor usikkerhet knyttet til befolkningsprognoser, og usikkerheten øker utover i prognoseperioden.

Befolkningsprognose 2020 - 2023

Tabellen under viser Lier kommunes egen befolkningsprognose fordelt etter aldersgrupper for perioden 2020 – 2023. Denne viser en generell befolkningsvekst i alle aldersgrupper, med høyest prosentvis vekst i gruppen 80 år og eldre. Kommunens egen prognose viser en befolkningsvekst som for fireårs-perioden er på 220 flere innbyggere enn SSB sine prognosetall. Disse fordeler seg i hovedsak på aldersklassene 0-15 år, og gjør at prognosen viser en vekst også i disse aldersklassene.

	Befolkningsprognose				Snitt endring per år		Endring i perioden
	2020	2021	2022	2023	antall	prosent	antall
0-5 år	1820	1839	1901	1951	33	1,8	131
6-15 år	3529	3582	3554	3592	16	0,4	63
16-19 år	1348	1365	1420	1429	20	1,5	81
20-66 år	16271	16336	16525	16670	100	0,6	399
67-79 år	2996	3073	3099	3183	47	1,6	187
80 år og eldre	1056	1091	1153	1205	37	3,5	149
Total	27020	27286	27652	28030	253	0,9	1010

Befolkningsprognoser førstkomende fire år. Tall per 31. desember, Lier kommune.

I det økonomiske arbeidet tar vi utgangspunkt i middelalternativet til SSB mht. befolkningsprognoser og objektiv vekst i behov for de ulike tjenestene.

KOMMUNENS PLANER

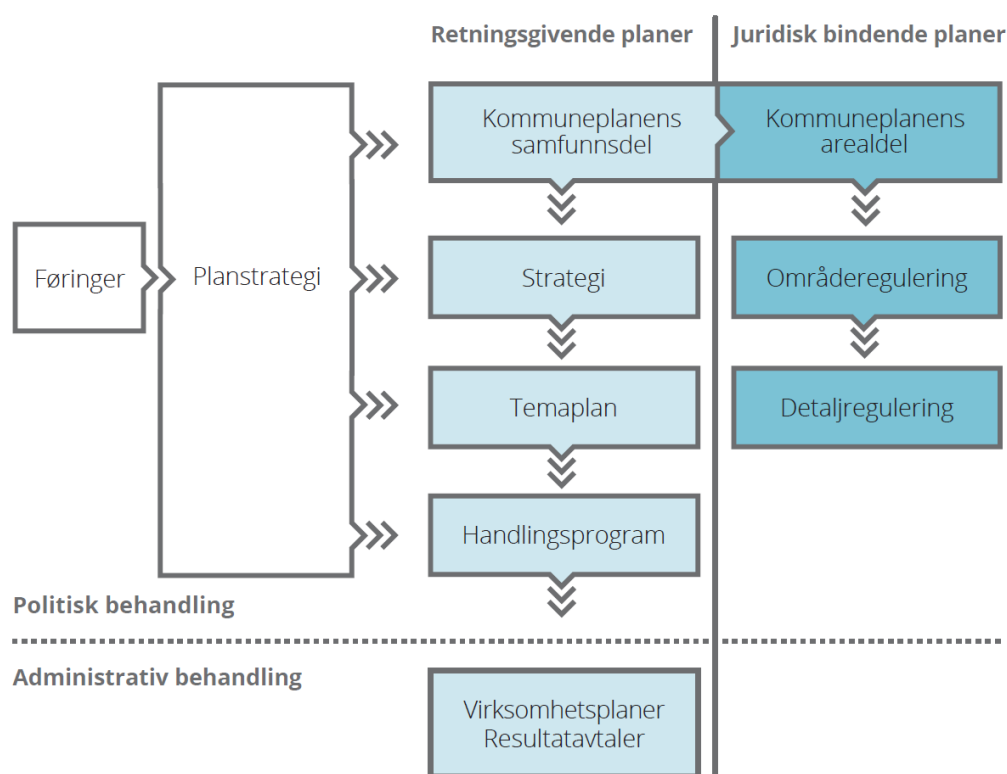
Det kommunale plansystemet

Kommuneplanen er kommunens overordnede styringsdokument. Den består av en samfunnsdel med tilhørende handlingsdel og arealdel. Samfunnsdelen fastsetter langsiktige mål og strategier for kommunesamfunnet og for kommunen som organisasjon. Handlingsdelen angir hvordan planen skal følges opp de fire påfølgende årene, og revideres årlig. I Lier inngår handlingsdelen som en del av Handlingsprogrammet. Arealdelen er en oppfølging av føringene gitt i samfunnsdelen og legger føringene for arealbruken i kommunen.

I tillegg til kommuneplan har kommunen strategier som gjelder på tvers av organisasjonen, og temaplaner som gjelder for utvalgte temaer.

Kommunens økonomiplan skal gi en realistisk oversikt over sannsynlige inntekter, forventede utgifter og prioriterte oppgaver for kommunens virksomhet. I Lier kommune innarbeides økonomiplanen og årsbudsjettet i handlingsprogrammet. Handlingsprogrammet inneholder økonomiske rammer, mål og planlagte aktiviteter for kommende fireårsperiode.

Det er vedtatt et eget plansystem for hvordan plantypene bygger på hverandre, jf. figur under.

Kommuneplanens samfunnsdel 2019 -2028

Kommuneplanens samfunnsdel har en bred samfunnsmessig tilnærming, og tar stilling til langsiktige utfordringer, mål og strategier for kommunesamfunnet og kommuneorganisasjonen. Samfunnsdelen er førende for handlingsprogrammet.

Visjon

«Grønne Lier – for alle innbyggere» er Lier kommunes visjon. Visjonen gir uttrykk for vårt særpreg og det liersamfunnet vi ønsker å utvikle videre. Visjonen skal forstås på følgende måte:

Lier skal bevares som en grønn dal

I Lier tar vi vare på matjord, landskapskvaliteter og naturverdier. Lierelva er livsnerven for å levere rent vann til landbruket. Alle skal ha tilgang til natur for opphold og rekreasjon nær der de bor.

Det gode liv for alle

Alle skal leve trygt og godt i Grønne Lier. Innbyggerne skal oppleve å høre til i nærmiljøet sitt, og at de har mulighet til å delta aktivt i samfunnet.

Grønn verdiskaping

Lier er en framtidsretta kommune som skal gjennomføre det grønne skiftet. Kommunen skal stimulere til vekst og utvikling, men med en mindre miljøbelastning.

Samfunnsmål

Samfunnsmålene i kommuneplanens samfunnsdel peker ut de områdene som skal gis særlig oppmerksomhet og ressurstilgang i planperioden. Målene bygger på kommunens visjon, og er valgt ut på bakgrunn av politiske føringer og de utfordringer og muligheter kommunen står overfor.

Samfunnsmålene er delt inn i innsatsområder som beskriver hvordan samfunnsmålene skal nås. Tjenesteområdene vil koble på egne mål på de ulike innsatsområdene med måleindikatorer som gjør at vi kan følge med på at vi går i riktig retning.

Samfunnsmål	Innsatsområder
1 Levende landskap	1.1 Lierdalen skal være et produksjonsområde for frukt, bær og grønnsaker av nasjonal betydning.
	1.2 Naturen skal være lett å ta i bruk gjennom et allsidig og attraktivt friluftslivstilbud.
	1.3 Lier skal forvalte natur- og kulturlandskap og biologisk mangfold på en bærekraftig måte.1 Levende landskap
2 Tilhørighet til bygda	2.1 Lier kommune skal ivareta sin lokaldemokratiske rolle, og bruke prosesser som inspirerer til medvirkning og dialog.2 Tilhørighet til bygda
	2.2 Lier skal være blant Norges fremste frivillighetskommuner.
	2.3 Lier skal bruke kulturarven som en identitetsbærende ressurs
	2.4 By- og stedsutvikling skal bygge på Lier sin identitet.
	2.5 Lier sine innbyggere skal leve i trygge lokalsamfunn.
	2.6 Liersamfunnet skal skjermes mot forurensning.
	2.7 Innbyggerne skal ha tilgang på attraktive arenaer for sosialt samvær og aktivitet
3 Livsmestring for alle	3.1 Lier skal ha helsefremmende og inkluderende barnehager og skoler som gir de beste muligheter for læring og sosial utvikling.
	3.2 Liunger skal gis muligheter for utdanning, jobb eller annen meningsfull aktivitet.
	3.3 Liunger som trenger bistand skal tilbys tjenester på riktig nivå i alle livets faser.
	3.4 Lier skal ha tilrettelagte boforhold for de som trenger det.
	3.5 Kommunen skal bidra til bedre helse og livssituasjon for Liunger med oppfølgingsbehov.
4 Klimanøytralt Liersamfunn	4.1 Liersamfunnet skal omstille reisemønsteret ved å prioritere grønne mobilitetsløsninger.
	4.2 Nullvekstmålet for personbiltransporten skal være førende for kommunens utbyggingsmønster.
	4.3 Lier kommune skal ta en aktiv rolle i å stimulere innbyggere og næringsliv til klimatiltak.
	4.4 Lier kommunes egen virksomhet skal være klimanøytral i 2025.
	4.5 Lier skal være en foregangskommune for gjennomføring av klimatiltak i produksjon av frukt, bær og grønnsaker.
5 Framtidsretta og næringsvennlig	5.1 Lier kommune skal være en utviklingsorientert næringslivspartner
	5.2 Lier kommune skal bidra til en smart utvikling av næringsarealer.5 Framtidsretta og næringsvennlig
	5.3 Lier skal tilby næringslivet et konkurransedyktig transportsystem. 5 Framtidsretta og næringsvennlig
	5.4 Lier skal tilrettelegge for kompetansebaserte arbeidsplasser.
	5.5 Lier kommune skal være en pådriver for samfunnsinnovasjon i møte med framtidens utfordringer.
	5.6 Lier kommune skal arbeide aktivt for en bærekraftig samfunnsutvikling.
6 Kommunen som organisasjon	6.1 En attraktiv og nyskapende organisasjon med gjennomføringskraft.

Oppfølging av kommunens planstrategi

Lier kommune har et generelt og bredt planleggingsansvar etter en rekke lovverk. Senest innen ett år etter at kommunestyret er konstituert, skal kommunestyret vedta ny kommunal planstrategi. Kommunens planstrategi skal omhandle strategiske valg for å utvikle lersamfunnet, og er et verktøy for å ivareta politisk styring av hvilke oppgaver kommunen skal prioritere å bruke ressurser på i valgperioden.

I tabellene under vises en oversikt over kommunens vedtatte planer og planer under arbeid. Arbeidet med planstrategi for perioden 2019 – 2023 er igangsatt.

Vedtatte strategier og temaplaner

I elektroniske dokument kan du trykke på planene under for å åpne disse i en webleser.

Navn	Strategi	Tema plan	Tjenesteområde	Vedtaksdato	Gyldig fra	Gyldig til
Boligsosial handlingsplan		•	Helse og velferd	01.12.15	2016	2019
Temaplan for helse, omsorg og velferd	•		Helse og velferd		2017	2025
Rusmiddelpolitisk handlingsplan		•	Helse og velferd		2016	2020
Handlingsplan mot barnefattigdom		•	Helse og velferd		2016	2019
Handlingsplan mot vold og overgrep mot barn		•	Helse og velferd		2017	2020
Plan for flomberedskap og overvannshåndtering		•	Kommunale foretak		2018	2028
Hovedplan vei		•	Kommunale foretak		2017	2026
Tiltaksplan vei			Kommunale foretak		2019	2028
Trafikksikkerhetsplan		•	Kommunale foretak	12.12.16	2017	2020
Prioritering av fysiske tiltak - trafikksikkerhet			Kommunale foretak	22.03.17		
Hovedplan vann og avløp		•	Kommunale foretak	15.09.16	2017	2041
"For kropp og sjel" – en strategiplan for kultur, idrett og friluftsliv	•		Steds- og samfunnsutv	12.12.17	2017	2025
Anleggsplan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet		•	Steds- og samfunnsutv	12.12.17	2018	2022
Temaplan for fysiske kulturminner og kulturmiljøer		•	Steds- og samfunnsutv	14.12.15		
Liers frivillighetspolitiske plattform		•	Steds- og samfunnsutv	07.03.17		
Plan for Den kulturelle skolesekken		•	Steds- og samfunnsutv	04.06.14	2015	2019
Landbruksplan		•	Steds- og samfunnsutv	22.05.12		
Langsiktig arealstrategi	•		Steds- og samfunnsutv	02.09.08	2009	2040
Lierbyen 2030 - strategi	•		Steds- og samfunnsutv	17.09.19	2019	2030
Lierbyen 2030 - handlingsdel 2019-2022	•		Steds- og samfunnsutv	17.09.19	2019	2022
Sykkelpen		•	Steds- og samfunnsutv			
Strategisk næringsplan		•	Steds- og samfunnsutv	12.12.16	2017	2028
Energi- og klimaplan	•		Steds- og samfunnsutv		2017	2020
Læring og livsmestring - kvalitetsplan for Lierskolen		•	Oppvekst	23.05.17	2016	2020
Kvalitetsplan for barnehager		•	Oppvekst	26.03.19	2019	2020
Arbeidsgiverpolitisk plattform	•		Org. og utvikling		2012	2020
Eierskap og selskapsstyring	•		Org. og utvikling			
Digital strategi for Lier kommune	•		Org. og utvikling			
Innkjøpsstrategi	•		Org. og utvikling			

Eierskapsprinsipper	•	Org. og utvikling	12.02.19
Overordnet beredskapsplan	•	Rådmann	27.11.18
Helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse	•	Rådmann	18.09.18

Planer under arbeid

Navn	Kommune delplan	Strategi	Tema plan	Tjenesteområde	Status
Helhetlig boligstrategi		•		Helse og velferd	I arbeid
Lek, læring og livsmestring - kvalitetsplan for Lierskolen			•	Oppvekst	I arbeid
Skolebehovsplan			•	Oppvekst	I arbeid
Barnehagebehovsplan			•	Oppvekst	I arbeid
Inkluderende barnehage- og skolemiljø			•	Oppvekst	I arbeid
Arbeidsgiverpolitisk plattform		•		Org. og utvikling	I arbeid
Eierskap og selskapsstyring			•	Org. og utvikling	I arbeid
Gatebruksplan for Sylling			•	Kommunale foretak	Ikke startet
Områdeplan for nytt renseanlegg			•	Kommunale foretak	Ikke startet
Temaplan for støy			•	Steds- og samfunnsutv	Ikke startet
Folkehelsestrategi		•		Steds- og samfunnsutv	I arbeid
Ladepunktsstrategi			•	Steds- og samfunnsutv	I arbeid
Kommunedelplan for samferdselsinfrastruktur og kollektivknutepunkt	•			Steds- og samfunnsutv	I arbeid
Områderegulering Fjordbyen	•			Steds- og samfunnsutv	I arbeid
Kommunedelplan for Gullaug	•			Steds- og samfunnsutv	I arbeid
Kommunedelplan E134 Linnes - E18	•			Steds- og samfunnsutv	I arbeid
Kommunedelplan for E18-korridoren Drengsrud-Tranbykrysset	•			Steds- og samfunnsutv	Ikke startet
Plan for fortetting	•			Steds- og samfunnsutv	Ikke startet
Sentrumsutvikling på Tranby		•		Steds- og samfunnsutv	Ikke startet
Sykkelplass			•	Steds- og samfunnsutv	Ikke startet
Grønn mobilitet		•		Steds- og samfunnsutv	I arbeid

KOMMUNEORGANISASJON OG STYRING

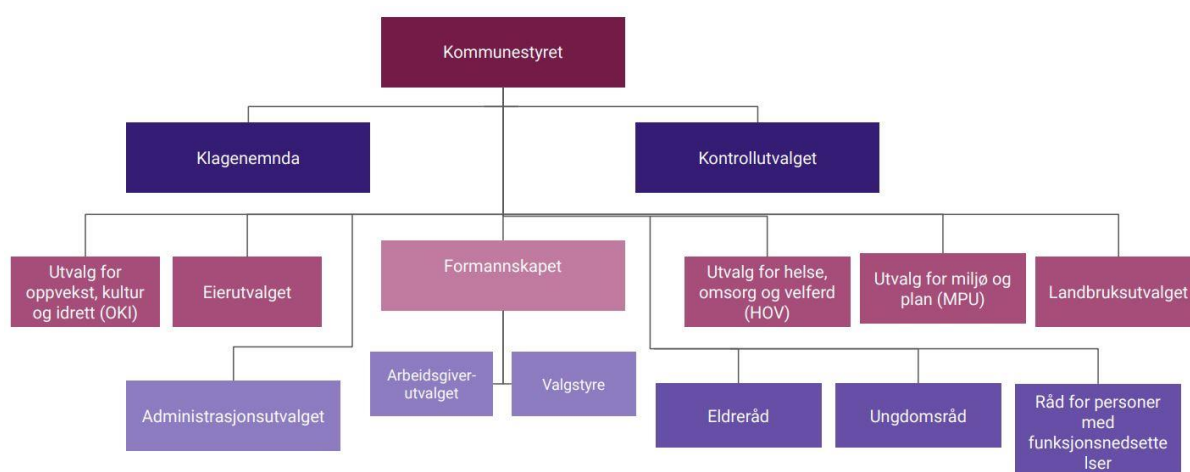
Kommuneorganisasjon og styring

Politisk struktur

Lier kommune er politisk organisert etter formannskapsmodellen, som er hovedmodellen i kommuneloven. Denne modellen innebærer at formannskapet velges av kommunestyret etter partienes forholdsvise representasjon i kommunestyret.

Kommunestyret er øverste politiske organ og består av 41 representanter. Kommunestyret skal avgjøre alle saker som gjelder hovedtrekkene i kommunens organisasjon, kommuneplan, handlingsprogram og saker som i henhold til særlovgivning er tillagt kommunestyret. Kommunestyret vedtar nærmere retningslinjer for innhold, arbeidsmåte og framdriftsplan for arbeidet med økonomisakene. Kommunestyret fatter ellers beslutning i alle saker som ikke er delegert til andre politiske utvalg eller til administrasjonen.

Det er åtte politiske partier representert i kommunestyret. Disse er: Høyre (15), Arbeiderpartiet (11), Fremskrittspartiet (4), Senterpartiet (4), Miljøpartiet De Grønne (3), Sosialistisk venstreparti (2), Venstre (1) og Kristelig folkeparti (1).

Politisk struktur

Formannskapet består av 13 medlemmer, og er ansvarlig for den løpende styringen av arbeidet med økonomiplan og utbyggingssaker.

Lier kommune er også hel- eller deleier av flere selskaper. Kommunestyret myndighet knyttet til eierstyring er delegert til formannskapet og eierutvalget i alle spørsmål og forhold som ikke etter lov, vedtekter eller selskapsavtale spesifikt er lagt til kommunestyret.

Den politiske strukturen er i 2019 tilpasset ny kommunelov. I tillegg til formannskap er følgende faste utvalg opprettet for valgperioden 2019-2023:

- Utvalg for miljø og plan
- Landbruksutvalget
- Utvalg for oppvekst, kultur og idrett
- Utvalg for helse, omsorg og velferd
- Eierutvalg
- Valgstyre
- Arbeidsgiverutvalg

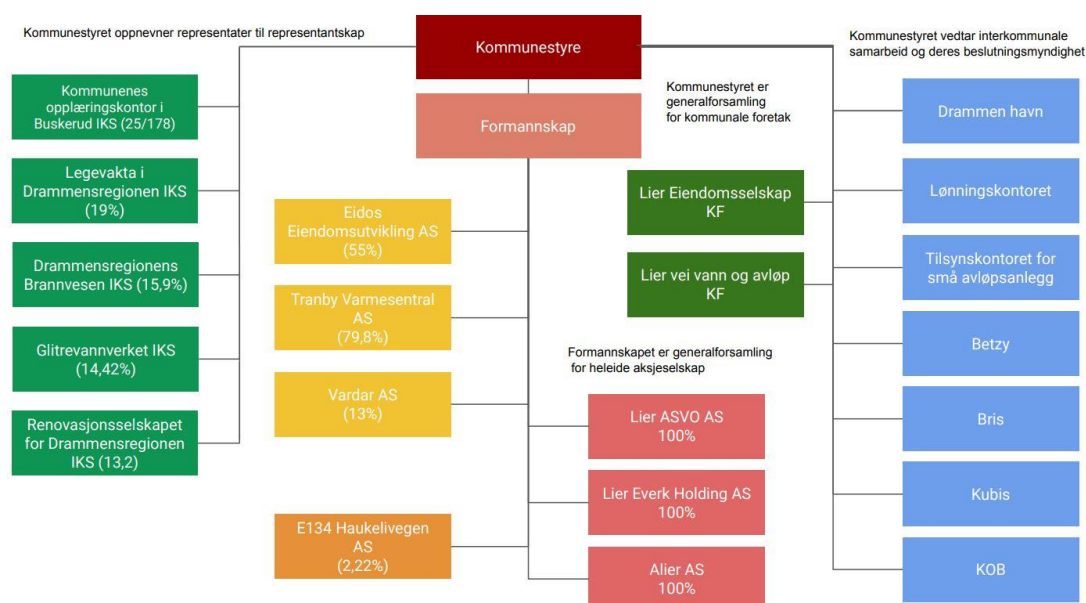
Følgende obligatoriske utvalg, nemnd og råd er også opprettet:

- Administrasjonsutvalget
- Klagenemnd
- Kontrollutvalg
- Eldreråd
- Råd for personer med funksjonsnedsettelse
- Ungdomsråd

Eierstyring

Lier kommune er aksjonær i hel- og deleide aksjeselskaper. Kommunen er også deltaker i interkommunale selskaper, og har to kommunale foretak. Lier samarbeider i tillegg med andre kommuner om løsning av felles oppgaver.

I hovedsak er selskapene etablert for å ivareta kommunens ansvar for å levere tjenester og samfunnsfunksjoner. Noen selskaper i kommunens portefølje har finansielle eller strategiske formål.

Lier kommunes eierposisjoner og interkommunale samarbeid slik det foreligger pr. 01.10.2019

Eierutvalget er valgkomite for selskapenes styrever. Utvalget skal påse at kommunens eierskapsprinsipper følges opp, og bidra til å sikre politisk kontroll med Lier kommunes selskaper og foretak. Utvalget har ikke vedtaksmyndighet og generalforsamlingsfunksjonen for kommunens heleide selskaper vil fremdeles ligge hos formannskapet.

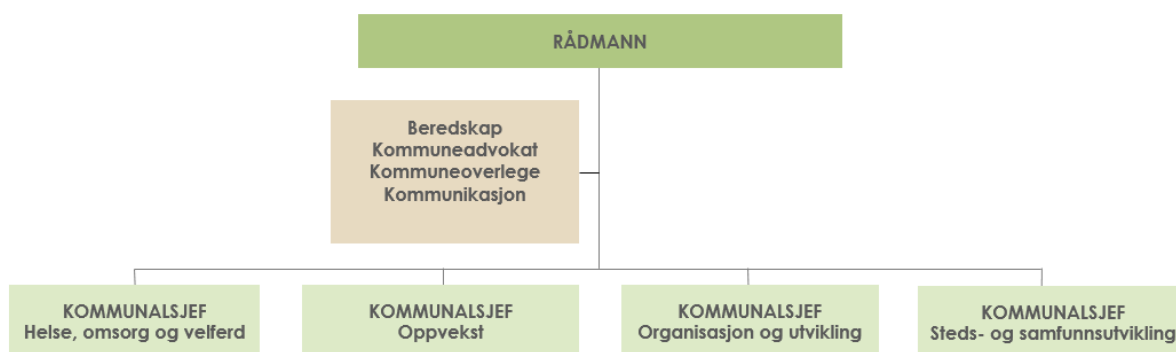
Rådmannen avgir årlig en redegjørelse om resultatet av Lier kommunes eierskap til kommunestyret. I 2020 vil rådmannen også videreføre arbeidet med å analysere eierskapet i kommunens selskap og foretak. I tillegg vil Lier kommunes styreveileder bli revidert.

Kommune- og regionreformen får betydning for Lier kommunes eierskap. I løpet av 2020 vil enkelte interkommunale selskaper erstattes med andre virksomhetsformer. For eksempel oppløses Viva IKS og driften videreføres i det kommunale foretaket Lier vei, vann og avløp KF, som er operativt fra 1.1.2020. I andre selskaper vil eierstrukturen bli endret. Dette medfører behov for revisjon av vedtekter og selskapsavtaler.

Fra 2020 vil Lier kommunes B-aksjer i Vardar AS konverteres til A-aksjer. Lier vil dermed ha stemmerett på generalforsamling og rett på eventuelt utbytte.

Administrativ struktur

Lier kommune er administrativt organisert i en modell med tre ledernivåer, hvor formelle fullmaktnivåer er rådmannen, med kommunalsjefer, og virksomhetsledere.

Organisasjonskart - rådmannens ledergruppe og stabsfunksjoner

Rådmannen er kommunens øverste administrative leder og er ansvarlig for saksutredninger for folkevalgte organer og iverksettelse av politiske vedtak. Rådmannens ansvar og myndighet er nærmere beskrevet i politisk reglement. Reglementet ble revidert og vedtatt av kommunestyret i 2019.

Virksomhetsleder rapporterer til kommunalsjef og er ansvarlig for sin virksomhet, innen rammen av de fullmakter som er delegert fra rådmannen. Det innebærer at virksomhetsleder har myndighet til å sikre enhetens drift, både når det gjelder faglige, økonomiske, personalmessige og organisatoriske forhold.

Organisasjonskart - virksomheter og stabsfunksjoner under kommunalsjefer

Avdelingsleder rapporterer til virksomhetsleder og har de fullmakter virksomhetsleder har videredelegert innenfor ovennevnte rammer.

Kvalitetsstyring

Lier kommune har et helhetlig digitalt kvalitetssystem som skal brukes av alle virksomhetene. Kvalitetssystemet er et av rådmannens styringsverktøy for å styre, sikre, dokumentere og utvikle kvalitet på alle tjenester innenfor alle tjenestoområder i henhold til gjeldende lover, regler og økonomiske rammer. Kvalitetssystemet skal også sikre at medarbeiderne i Lier kommune har tilstrekkelig informasjon tilgjengelig slik at tjenestene kan utføres faglig og forsvarlig.

Lier kommunes kvalitetssystem består dels av beskrevne arbeidsprosesser og dels av en løsning for å gi melding til ledelsen om forbedringsmuligheter og avvik.

I 2020 vil rådmannen satse på å videreutvikle dette systemet for å sikre en enhetlig praksis i hele organisasjonen og etablere en oppbygging tett opp mot internasjonale standarder for kvalitetssystemer (se mer under kapittel «organisasjon og utvikling»).

Internkontroll

Rådmannen skal sikre at det føres kontroll av at økonomisk forvaltning foregår i samsvar med gjeldende bestemmelser og vedtak. Det skal også gjennomføres systematiske vurderinger av økonomi, produktivitet, måloppnåelse og virkninger. Kontrollutvalget utøver tilsyn med at rådmannen ivaretar dette ansvaret på en betryggende måte. Ny kommunelov inneholder egne bestemmelser med krav til rådmannens internkontroll og rapportering til kommunestyret.

Illustrasjon av prosessen for internkontroll

Tiltak

- Revidere Lier kommunes styreveileder.
- Kommunens kvalitets- og avvikssystem skal evalueres og videreutvikles. Herunder skal det etableres sektorovergripende rutiner og standard for bruk av kvalitetssystemet som styringsverktøy. Det skal også gjennomføres kompetansetiltak for å bidra til økt avviksrapportering.
- Bygge kompetanse og etablere et system for gjennomføring av interne revisjoner.

Mål for kommunen som konsern

Tabellen under viser sammenhengen mellom mål i kommuneplanens samfunnsdel og tiltak i for konsern i 2020.

Kommuneplan mål	Innsatsområde	Delmål	Indikator	Siste måling 2018	Mål 2020	Mål 2023	Gj.sn. landet
6 Kommunen som organisasjon	6.1 En attraktiv og nyskapende organisasjon med gjennomføringskraft.	Høyt nærvær blant kommunens ansatte	Nærversprosent Grunnskole	92.7 %	93.4 %	95.6 %	91.9 %
			Nærversprosent Steds og samfunnsutvikling	94.9 %	97.0 %	97.0 %	92.8 %
			Nærversprosent Barnehage	90.1 %	91.1 %	94.4 %	87.8 %
			Nærversprosent Helse og omsorg	89.4 %	90.5 %	93.6 %	88.9 %
			Nærversprosent organisasjon og utvikling	94.9 %	97.0 %	97.0 %	92.8 %
			Nærversprosent Velferd	90.2 %	91.2 %	94.4 %	88.9 %
			Nærversprosent kommunale foretak		97.0 %	97.0 %	93.8 %
			Nærversprosent totalt	91.6 %	92.5 %	95.0 %	90.5 %
		Organisasjonsutvikling	Mestringsklima	4,1	4,2	4,5	4,1
			Mestringsorientert ledelse	4	4,1	4,4	4
			Heltidskultur og gj. stillingsstørrelse				
			Registrering av avik	2 183	2 500	4 000	
		Administrasjon	Andel av lønn som går til adm.				
			Netto driftsutgifter som går til adm. pr. innbygger				
		Økonomi	Netto driftsresultat kommunen som konsern		1 %	1,75 %	
			Gjeldsgrad ekskl. selvkost			<70%	
			Disposisjonsfond		8,5 %	>10%	
			EK finansiering investeringer i millioner		4,4 %	5,4 %	
			Arbeidskapital				

Delmål

og indikatorer er fortsatt under utvikling

Samfunnssikkerhet og beredskap

Kommunen er gitt en sentral rolle i arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap. I første rekke skal kommunen utarbeide en helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse og en overordnet beredskapsplan. Kommunestyret vedtok i 2018 og 2019 nye versjoner av begge dokumentene.

Lier kommune har en god øvelseskultur med regelmessige øvelser. Kommunen har også et psykososialt kriseteam som har fått gode tilbakemeldinger for sitt arbeid.

Kommunen har et særlig ansvar for å utarbeide langsiktige mål, strategier og prioriteringer og plan for oppfølging av samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet. Kommunen skal vurdere forhold som bør integreres i planer og prosesser etter plan- og bygningsloven. (*Forskrift om kommunal beredskapsplikt, § 3.*)

Tiltak

- Videreutvikle planverket med langsiktige mål og helhetlig strategi for samfunnssikkerhet og beredskap
- Revidere planverket for:
 - psykososialt team
 - anskaffelse midlertidig bolig
 - etablere evakuerings og pårørendesenter
- Kontinuerlig gjennomføre øvelser av planverket.
- Implementere og ta i bruk system for befolkningsvarsling.
- Videreutvikle bruk av Nødnett.

STEDS- OG SAMFUNNSUTVIKLING

Innledning

Tjenesteområdet Steds- og samfunnsutvikling har et bredt oppgavespekter. Disse er knyttet til de store utviklingsprosjektene og de daglige tjenestene, som skal sikre at Lier oppleves som en åpen, ryddig og god kommune for innbyggere og næringsdrivende.

Tjenesteområdet omfatter stedsutvikling, planarbeid, klima, næringsutvikling og folkehelse. Andre ansvarsområder er forvaltningsoppgaver knyttet til jordbruk, skogbruk, vilt og innlandsfisk, samt drift av kommuneskogene. Tjenesteområdet omfatter også

- tilsyn med små avløpsanlegg
- saksbehandling av bygge-, oppmålings- og reguleringssaker
- opprettelse og vedlikehold av kommunens kartverk og matrikkel
- overordnet planlegging og samarbeid med kommunalt foretak innen vei, vann og avløp

Kulturområdet, med stor bredde i tilbud og tjenester, inngår også i dette tjenesteområdet. Tilbudene og tjenestene på kulturområdet bidrar til lokalsamfunnsutvikling, aktivitet og deltakelse. De retter seg i stor grad mot hele befolkningen, men har et særlig fokus på spesifikke målgrupper, slik som barn og unge.

Tjenestene kulturområdet har ansvar for omfatter blant annet:

- kulturskole
- bibliotek
- ungdomstilbud
- aktiv fritid/tilrettelagte tilbud
- BUA-utlån og aktiviteter
- drift av uteanlegg og svømmehall
- Lier kulturscene
- kulturarvoppgaver og samfunnsutviklingsprosjekter

Status

Lierstranda er kommunens og regionens største utviklingsområde for nye boliger og arbeidsplasser. Det gjennomføres flere store og parallelle planprosesser i og rundt Fjordbyen, som omfatter både arealbruk og samferdselsinfrastruktur.

Lier kommune har tatt et avgjørende valg for å unngå å bygge ned dyrka/dyrkbar mark, samt å skape en planlagt endring i transportmønsteret. Fjordbyens strategiske beliggenhet på et så sentralt knutepunkt, gjør at fremtidige innbyggere/næringsdrivende i stor grad vil være biluavhengige.

Lier kommune kan vise til gode resultater i de årlige levekårsundersøkelsene. Målsettingen for folkehelse i Lier er nedfelt i Folkehelsestrategi (2019 – 2028), med en målsetting om et helsefremmende Liersamfunn med flere og bedre leveår med jevnere kår.

God stedsutvikling betyr mye for næringsutvikling og kommunens attraktivitet. Strategi for Lierbyen 2030 skal følges opp i 2020. Strategisk næringsplan (2017 – 2028) har også målsettinger som er viktige

å ha med i kommunens arbeid med stedsutvikling. Næringsplanens tiltaksplan 2017-2020, skal følges opp for å sikre sunn næringsutvikling i grønne Lier. Dette skjer med tiltak innenfor fem innsatsområder: (1) Helseklynge Brakerøya, (2) Lier matklynge, (3) Lierbyen gründerlandsby, (4) Vertskapskommunen, (5) Smart arealbruk.

Energi- og klimaplan (2017-2020) har som hovedmål at lersamfunnet skal være lavutslippsamfunn innen 2030. I tillegg har kommunen som målsetting at Lier kommunes egen drift skal være klimanøytral innen 2025. For å nå målet må kommunen gå foran som et godt forbilde. Det må være et særlig høyt klimafokus i arealplanleggingen, det må satses på grønn mobilitet og næringslivet må engasjeres til klimainnsats.

Kommunen skal levere god service samtidig som tilfanget av søknader og henvendelser innenfor byggesak har økt. Dette gjør at effektivisering gjennom digitalisering er viktig for å sikre mer tid til publikum og krevende saker. En effektiviseringseffekt prøves nå ut ved at ett årsverk er omdisponert fra arbeid med byggesak, til å styrke arbeidet med stedsutvikling.

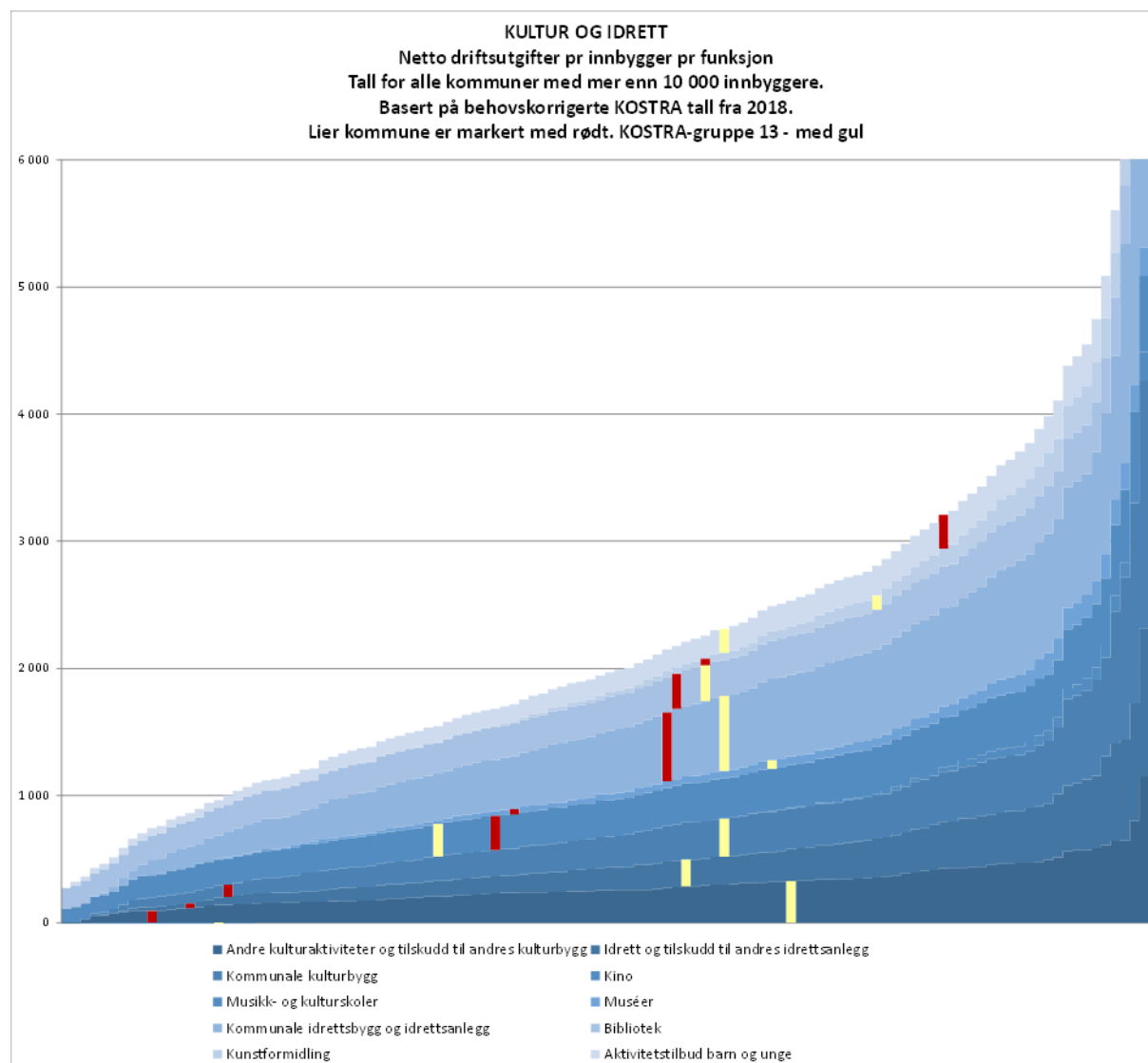
Samarbeidet med Drammen, Røyken og Hurum kommuner om felles landbrukskontor ble avviklet i 2019 som følge av kommunereformen. Landbruksplan for Lier kommune (2012) har mål om å praktisere et strengt jordvern, redusere omdisponering og nedbygging av dyrket mark mv.

«For kropp og sjel» - Strategiplanen for kultur, idrett og friluftsliv (2017 – 2025) setter retning for Lier kommunes arbeid på kulturområdet. Området har i tillegg føringer fra flere fag- og rammeplaner, blant annet rammeplan «Mangfold og fordypning», Anleggsplan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet og «Vern gjennom bruk» - en temaplan for fysiske kulturminner og kulturmiljøer i Lier. Virksomhetene forholder seg også aktivt til flere sektorovergrepene planer og oppgavefokus som for eksempel Folkehelsestrategi, fattigdomsutfordringer og Ungdomshjelpa.

Kulturområdet samarbeider med andre virksomheter i kommunen og med frivilligheten. Lier kommune er rangert som en av landets beste frivillighetskommuner av Frivillighet Norge. Tilrettelegging og samarbeid med frivillig sektor er forankret i Liers vedtatte frivillighetspolitikk, jf. Lier kommunes frivillighetspolitiske plattform (2017), som gjelder hele kommunen. Tilretteleggingen skjer blant annet gjennom utleie av lokaler og anlegg, ved tilskudd, markedsføringshjelp, rådgivning og dialog. I tillegg er det inngått flere samarbeidsavtaler mellom kommunen og frivillig sektor.

Sammenligninger med andre kommuner

Steds- og samfunnsutvikling har mange samfunnsoppgaver. Figuren under viser Lier kommunes kostnader i 2018 for *kultur og idrett* sammenlignet med alle kommuner med mer enn 10 000 innbyggere, samt kommunegruppe 13, pr. område. Plasseringen til Lier er markert med rødt og plasseringen til gjennomsnittet i kommunegruppe 13 er markert med gult.

Behovskorrigerte kostnader per innbygger, kr	Lier	Landet	Landet uten Oslo	Buskerud	KOSTRA-gruppe 13
Antall innbyggere	26 373	5 328 212	4 647 141	283 148	1 955 971
KULTUR OG IDRETT	1 668	2 428	2 354	2 245	2 314
Aktivitetstilbud barn og unge	264	222	174	147	187
Bibliotek	276	296	294	303	281
Kino		7	8	17	-9
Muséer	39	96	77	57	66
Kunstformidling	53	138	119	35	112
Idrett og tilskudd til andres idrettsanlegg	35	211	225	407	210
Kommunale idrettsbygg og idrettsanlegg	542	594	559	395	588
Musikk- og kulturskoler	269	290	317	269	254
Andre kulturaktiviteter og tilskudd til andres kulturbygg	92	309	304	317	325
Kommunale kulturbygg	98	265	278	296	300

Det er stor variasjon i netto kostnader til kultur og idrett mellom kommunene i sammenlikningen. Prioriteringen innen områdene kultur og idrett er forskjellig fra kommune til kommune. Lier bruker

relativt sett mest på aktivitetstilbud til barn og unge. I motsatt ende ser vi at Lier bruker lite på kommunale kulturbygg, idrett og tilskudd til andres idrettsanlegg, samt andre kulturaktiviteter og tilskudd til andres kulturbygg. Lier har ikke kino, men dette er heller ikke en stor netto kostnad i andre kommuner. Øvrige områder ligger nærmere gjennomsnittet i utvalget og gjennomsnittet i kommunegruppe 13 med hensyn til netto kostnader.

Utfordringer

- Folkehelse – sosiale ulikheter, psykisk helse, tidlig innsats barn og unge. Fortsatt mange barn og unge som ikke har anledning til å delta i kultur- og fritidstilbud på grunn av økonomi eller andre utfordringer.
- Parallell planlegging av kommunedelplan for Rv 23 (E134) og kommunedelplan for samferdselsinfrastruktur og kollektivknutepunkt i Fjordbyen. Omfattende planarbeid og planlegging som må skje i sammenheng.
- Ambisiøse klimamål for Liersamfunnet. Det er behov for samordnet areal og transportpolitikk for å redusere transportbehovet og samtidig sikre en helhetlig tilnærming til grønn mobilitet.
- Mer krevende enkeltsaker og større forventninger blant kundene gir utfordringer knyttet til saksbehandlingstid, tilgjengelighet innen byggesaksbehandling og oppmåling.
- Nye byggeområder i kommuneplanens arealdel, og etter hvert utviklingen av Fjordbyen, vil medføre et betydelig press på saksbehandlingen innenfor byggesak og oppmåling.
- Sakene som behandles i henhold til jordlov, konsesjonslov, skoglov og forurensingslov blir stadig mer komplekse og sammensatte, og følgelig mer tidkrevende.
- Avvikling av felles landbrukskontor. Målsettingen er at landbruksnæringen ikke skal oppleve reduksjon i tjenestene.
- Ikke god nok hallkapasitet i kommunen, for lav kapasitet til å drive nye uteanlegg samt forsvarlig og kvalitativ god drift av dagens anlegg og kulturbygg.
- Hovedbiblioteket er lite moderne og har lite synlige lokaler i 2. etasje, Fosskvartalet, Lierbyen. Dette begrenser bibliotekets rolle som møteplass og aktør for et levende lokalsamfunn.
- Kulturskolens vedtatte rammeplan «Mangfold og fordypning» krever økt satsing og nye grep for å sikre både breddeprogram, kjerneprogram og fordypningsprogram. Det er mye uutnyttet potensiale i rammeplanens beskrivelse av kulturskolen som et ressurs- og kompetansesenter (ref. Larvikmodellen.)

Satsningsområder

Stedsutvikling og Plan

- Gjennom planarbeidet sørge for gode bomiljøer som i større grad enn i dag prioriterer grønne mobilitetsløsninger. Dette for å bevege kommunen i en mer klimanøytral retning og godt sted å bo for nåværende og fremtidige liunger.
- Legge til rette for flere arbeidsplasser som står i forhold til kommunens utdanningsnivå. Dette for å redusere behovet for pendling og at den enkelte arbeidstaker får er tid til «det gode liv» (fritidstilbud, skog/mark, familie mv.)

- Videreføre det gode folkehelsearbeidet slik at hele befolkningen har god helse, og at ingen faller utenfor.
- Videreutvikle eksisterende tettsteder og lokalsamfunn i bygda gjennom bred medvirkning slik at de oppleves som trygge, har gode sosiale møteplasser, bygger på Liers identitet og er attraktive for nye liunger og næringsdrivende.
- Ferdigstille planarbeidet for Fjordbyen og Gullaug slik at disse områdene tar hånd om den fremtidige veksten uten at det går utover dyrket mark og bygger opp om klimamål for Liersamfunnet.

Bygg og Geodata

- Digitalisering innenfor saksbehandling og løsninger rettet mot publikum, blant annet gjennom digital dialog med innbyggere i plan- og byggesaksbehandlingen, samt innsynsløsninger.
- Sikre at saksbehandlingstiden er så kort som mulig og innenfor lovpålagte rammer, både for byggesaker og oppmålingssaker.
- Sikre at overordnede planer og føringer følges ved behandlingen av enkeltsaker.

Landbruk og Miljø

- Praktisere et strengt jordvern i kommunen for å ta vare på Norges beste matjord, og landbruksnæringsas behov for store og sammenhengende produksjonsarealer.
- Arbeide for å redusere generell forurensning fra landbruket til vassdrag for å sikre god vannkvalitet som tilfredsstiller krav til jordvanning og muligheter for fiske og rekreasjon.

Kultur og Fritid

- Sikre gode og framtidsrettede møteplasser, aktivitetsanlegg og tilbud, og mulig deltakelse for alle. Særlig fokus på barn og unge.
- Være en god tilrettelegger og samskapingspartner for frivilligheten for å sikre gode tilbud til innbyggerne våre.
- Bidra til å bygge Lier-identitet ved aktiv bruk av kulturarv og friluftslivsmulighetene våre.

Kulturskolen

- Arbeide aktivt med deling, tilbud og utvikling i tråd med kulturskolenes felles visjon: "kulturskole for alle". Arbeidet skal også være i tråd med kulturskolen som ressurs- og kompetansesenter for det frivillige kulturlivet, oppvekstområdet og helse og omsorg.
- Jobbe for å innfri og utvikle vedtatt rammeplan for kulturskolen.
- Gi et bredt Lierpublikum gode kunst- og kulturopplevelser gjennom å lage gode mestringsarenaer for egne elever.

Mål

Tabellen under viser sammenhengen mellom mål i kommuneplanens samfunnsdel og tiltak i Steds- og samfunnsutvikling i 2020.

Kommuneplan mål	Innsatsområde	Delmål	Indikator	Siste måling 2018	Mål 2020	Mål 2023	Gj.sn. landet
1 Levende landskap	1.1 Lierdalen skal være et produksjonsområde for frukt, bær og grønnsaker av nasjonal betydning.	Lier kommune vil sikre tilgjengelige og tilstrekkelige anlegg for allsidig aktiviteter innenfor idrett, friluftsliv, fysisk aktivitet i samarbeid med lokale foreninger og andre aktører innenfor de rammer som finnes.	Nye løyper og ny utfartsparkering på Eiksetra Merket kyststi Engersan-Lahell, samt skilting flere steder Nymerket pilegrimsled gjennom Lier Opprusting av tunnel på Gamle Drammensbanen		Ferdigstilt		
		Praktisere et strengt jordvern, redusere omdisponering og nedbygging av dyrket mark.	1. Lokalt mål < 6 daa årlig utover kommuneplanens arealdel. 2. Areal tall fra Landbruksdirektoratet. Gi hensiktsmessige dispensasjoner for tiltak som bidrar til aktiv landbruksdrift.		Ferdigstilt		
			Streng praksis ved behandling av byggesøknader som medfører nedbygging av dyrka mark.		<6 daa	<6 daa	
			Rekkehøgskole i bestemmelser		100.0 %	100.0 %	
			Vise hvordan en kan ta seg frem til "marka" / friområder i alle arealplaner		100.0 %	100.0 %	
	1.2 Naturen skal være lett å ta i bruk gjennom et allsidig og attraktivt friluftslivstilbud.	Gode og alsidige kultur, idrett og friluftslivstilbud er viktige forutsetninger for god folkehelse og livsmestring. Bredde i tilbud er viktig, det skal finnes noe for alle, unge som gamle. Økt kunnskapen om og forståelsen av landbruket	% deltagelse fra skoler på skogdager.		80.0 %	80.0 %	
2 Tilhørighet til bygda	2.2 Lier skal være blant Norges fremste frivillighetskommuner.	Sterk og synlig frivillighet: Den frivillighetspolitiske plattformen vedtatt i mars 2017 skal være grunnlaget for kommunens forhold, tilrettelegging og samhandling med frivillige. Mange virksomheter har allerede omfattende og tette relasjoner til frivilligheten. I årene som kommer ligger utfordringen i å utvikle tettere samhandling der dette er ønskelig og mulig for flere virksomheter.	Gjennomføre Frivilligbørs årlig. Egen måling.				
	2.3 Lier skal bruke kulturarven som en identitetsbærende ressurs	Markere St. Hallvardjubileet 2020 samt videreutvikle Husebyområdet og pilegrimsleden.	Gjennomføre St. Hallvardjubileet. Egen måling.				
		Sikre langsiktig vern og bruk av viktige kulturminner og kulturmiljøer i Lier	Antall bygg revet Byggetiltak som kan medvirke til bevaring av verneverdige kulturminner				
		Kultur som utviklingskraft: Kultur som utviklingskraft: Vekst og utvikling gir nye utfordringer og nye muligheter der kultur kan bidra positivt både i planleggings- og prosessfasen, ved etablering og gjennom ordinær drift av arenaer og tjenester. For å skape positiv oppmerksomhet rundt potensialene for nye utbyggingsområder, kan også ulike arrangements- og aktivitetstilbud være aktuelle både i planfasen og fram mot ferdigstillelse.	Egen evaluering av stedsutviklingsprosjekter				
	.6 Liersamfunnet skal skjermes mot forurensning.	Sørge for bedre koordinering, oversikt og samhandling i kommunens folkehelsearbeid.	FHI folkehelseprofil 2018		>= 2018	>= 2018	
		Følge opp miljøkrav ifht. drift av kunstgressbaner og utanlegg og føre restriktiv praksis mht. motorferdsel i utmark og på vann.	Planlegge og gjennomføre tiltak i henhold til ny forskrift.		25.0 %	100.0 %	
		Landbruksproduksjon skal innrettes slik at kulturlandskapet blir ivarettatt og at det blir minst mulig belastning på miljøet og det biologiske mangfold.	Andel kartlagte landbrukseiendommer med forureningsutfordringer		10.0 %	40.0 %	
	2.7 Innbyggerne skal ha tilgang på attraktive arenaer for sosialt samvær og aktivitet	Tilbudene skal utvikles i så tett samarbeid med ungdom som mulig, og slik at vi både kan ivareta behovene	Antall på venteliste. Egen måling. Antall publikum og uformelle brukere. Egen måling.		< 200 8 000	< 150 9 000	< 100 9 500

Kommuneplan mål	Innsatsområde	Delmål	Indikator	Siste måling 2018	Mål 2020	Mål 2023	Gj.sn. landet
3 Livsmestring for alle	3.1 Lier skal ha helsefremmende og inkluderende barnehager og skoler som gir de beste muligheter for læring og sosial utvikling.	Kulturskolen vil være et ressurscenter for integrering og samhandling mellom barn og unge med forskjellige oppvekstvilkår og kulturer.	Antall elever i fordypning. Egen måling	> 20			> 50
	3.2 Liunger skal gis muligheter for utdanning, jobb eller annen meningsfull aktivitet.	En hovedprioritering skal være tilbud til barn og unge. Det skal legges vekt på det lokale perspektivet og viktige hverdagstilbud og aktiviteter der folk bor, først og fremst for barn og de minst mobile blant oss. Arenaer for allsidig aktivitet skal prioriteres i tilknytning til skolene som hovedarena.	Antall på arbeidstrening.		3,00	3,00	
	3.5 Kommunen skal bidra til bedre helse og livssituasjon for Liunger med oppfølgingsbehov.	Kulturskolen vil være et ressurscenter for integrering og samhandling mellom barn og unge.	Ingen måling				
4 Klimanøytralt Liersamfunn	4.1 Liersamfunnet skal omstille reisemønstret ved å prioritere grønne mobilitetsløsninger.	Utrede potensialet for foretting av eksisterende boligarealer, med mål om at veksten i persontransporten skal tas kollektiv, sykkel eller gange.	Årlig telling i september av antall biler på fast tid og strekning. Egen måling.	< 2020	< 2020		< 2022
			Årlig telling i september av antall syklende på fast tid og strekning. Egen måling.	> 2020	> 2020		> 2022
	4.2 Nullvekstmålet for personbiltransporten skal være førende for kommunens utbyggingsmønster.	Gjennom digital samhandling med næringslivet skal kommunen legge til rette for at det blir enklere og mer attraktivt å etablere og fortsette drift av næringsvirksomhet i Lier kommune. Digitale løsninger skal tas i bruk med mål om å redusere byråkrati og forenkle samhandlingen med kommunen for næringsliv og frivillige organisasjoner.	Antall dispensasjoner utenfor prioriterte utviklingsområder			<2022	
		Næringslivet skal oppleve Lier kommune som en utviklingsorientert samarbeidspartner.	Nettvekst, Proff. www.proff.no			>2022	
	4.5 Lier skal være en foregangskommune for gjennomføring av klimatilak i produksjon av frukt, bær og grønnsaker.	Redusere klimagassutslippene fra landbruket gjennom en økt satsing på klimagassreduserende tiltak.	Informasjon og fokus på klimatilak gjennom avvikling av årlig klimaforum				
5 Framtidsretta og næringsvennlig	5.1 Lier kommune skal være en utviklingsorientert næringslivspartner	Bidra til innovasjon i næringslivet	Behandlingstid byggesak		12,00	12,00	
			Behandlingstid oppmåling		<16 uker	<16 uker	
			Omgjøring		<10 %	<10 %	
	5.5 Lier kommune skal være en pådriver for samfunnsinnovasjon i møte med framtidens utfordringer.	Gjennom digital samhandling med næringslivet skal kommunen legge til rette for at det blir enklere og mer attraktivt å etablere og fortsette drift av næringsvirksomhet i Lier kommune. Digitale løsninger skal tas i bruk med mål om å redusere byråkrati og forenkle samhandlingen med kommunen for næringsliv og frivillige organisasjoner.	Digitalt byggesaksarkiv		Ferdig		
			Innsynsløsning planprosesser				
6 Kommunen som organisasjon	5.6 Lier kommune skal arbeide aktivt for en bærekraftig samfunnsutvikling.	Fremme grønn og bærekraftig næringsutvikling.	Innsynsseminar for nye og kommende gårdbrukere hvert andre år.				
			Speed dating med Innovasjon Norge				
	6.1 En attraktiv og nyskapende organisasjon med gjennomføringskraft.	Organisasjonsutvikling	Næringsprosent Samfunn og næring	94.9 %	97.0 %	97.0 %	92.8 %
			Mestringsklima	94.9 %	97.0 %	97.0 %	92.8 %
			Mestringsklima	4,10	4,20	4,50	4,10
			Mestringsorientert ledelse	4,10	4,20	4,50	4,10
			Mestringsorientert ledelse	4,00	4,10	4,40	4,00
			Registrering av avik	4,00	4,10	4,40	4,00

Delmål og måleindikatorer er fortsatt under utvikling.

Tiltak

Stedsutvikling og Plan

- Alle nye arealplaner, både overordnede og detaljerte, skal ta hensyn til og vise hvordan en kan ta seg frem til "marka" / friområder.
- Sette krav til opparbeidelse av tursti og gangvei i rekkefølgekrav i bestemmelser.
- Videreutvikle helsefremmende lokalsamfunn blant annet gjennom å integrere folkehelseperspektivet i kommunens planarbeid.
- Skape positiv oppmerksomhet rundt potensialene for nye utbyggingsområder ved å bruke kunnskap om Liers kulturarv og identitet i stedsutviklingsprosjekter.
- Etablere lokale mobilitetsplaner rundt alle tettsteder. Fortetting på knutepunkter og rundt gode kollektivtraseer. Prioriterer grønne mobilitetsløsninger i planarbeidet.
- Gjennom planarbeidet legge til rette for at innovative og nye virksomheter etablerer seg i kommunen. Planlegge og legge til rette for kompetansebaserte arbeidsplasser i Lierbyen og Fjordbyen.

Bygg og Geodata

- Gi hensiktsmessige dispensasjoner for tiltak som bidrar til aktiv landbruksdrift.
- Føre streng praksis ved behandling av byggesøknader som medfører nedbygging av dyrka mark.
- Bevare kulturmiljøer og kulturminner med svært høy verneverdi der dette er mulig.
- Legge til rette for byggetiltak som kan medvirke til bevaring av verneverdige kulturminner.
- Etablering av nye boliger og arbeidsplasser skal skje innenfor prioriterte utviklingsområder.
- Saksbehandlingen innen bygg og oppmåling skal være effektiv, forutsigbar og korrekt.
- Videreutvikle en brukervennlig og oppdatert kartportal med innsynsløsning for plansaker (plandialog), etablere innsynsløsning for eldre digitaliserte byggesaker.

Landbruk og Miljø

- Ved søknad om omdisponering av dyrket mark skal alltid alternativer vurderes.
- Gjennomføre årlige skoleskogdager for 6. klasse for å heve kunnskapsnivået om skog og utmark, og dermed bidra til økt glede og friluftsliv.
- Kartlegge landbrukseiendommer med forurensningsutfordringer tilknyttet drift og i forhold til vassdrag.
- Bidra til bærekraftig næringsutvikling i landbruket gjennom å årlig gjennomføre speed dating med Innovasjon Norge, og gjennomføre inspirasjonsseminar for nye og kommende gårdbrukere hvert andre år.
- Stimulere til redusert klimagassutslipp fra landbruket gjennom klimaforum og deltagelse i klimasatsprosjekt.

Kultur og Fritid

- Utrede, planlegge, gjennomføre og sikre drift for oppgraderte og nye anlegg, fortrinnsvis i samarbeid med foreninger og frivillige. Omfatter bl.a. skiløyper og p-plass ved Eiksetra, Gamle Drammensbanen, kyststi Engersand, pilegrimsled, skilting mm. Sikre enkel tilgang og bruk av eksisterende flerbrukslokaler (utleie mm).
- Samarbeide med foreninger for å sikre gode tilbud til innbyggerne. Videreutvikle og legge til rette for samarbeid med Frivilligheten.
- Markere St.Hallvardjubileet 2020 samt videreutvikle Husebyområdet og pilegrimsleden.
- Planlegge og følge opp miljøkrav for drift av kunstgressbaner og uteanlegg og føre en restriktiv praksis for motorferdsel i utmark og på vann.
- Sysselsette ungdommer utenfor skole og arbeidsliv ved BUA verksted, og sikre fritidstilbud som gir meningsfylt aktivitet.

Kulturskolen

- Arbeide aktivt med inkludering og arbeide for å redusere ventelistene.
- Gi Liunger gode publikumsopplevelser og mulighet for uformell deltakelse.
- Arbeide for å etablere fremtidsrettede tilbud som film, spillutvikling, musikkproduksjon og digitale visuelle kunsthøgskole.
- Arbeide for å få på plass et breddetilbud ute på skolene i SFO.
- Gå i samarbeid med andre kommuner om å få på plass fordypning i teater, dans og visuell kunst.
- Arbeide for å øke aktiviteten for innbyggere med særlig behov for tilrettelagte tilbud.

Økonomi

Driftsbudsjett og rammeendringer

Beløp i 1000

	Handlingsprogram			
	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett	61 479	61 479	61 479	61 479
Sum Tekniske justeringer	536	536	536	536
Vedtak forrige periode				
1 HP 18-21 Planarbeidet Sykehuset	-150	-150	-150	-150
2 HP 18-21 Samarbeidsavtale, kulturminner	-400	-400	-400	-400
3 HP 18-21 Sunne og aktive Liunger, SAL modell (Friskliv)	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500
4 HP 19-22 BUA verksted og aktivitet, fra prosjekt til drift	100	100	100	100
5 HP 19-22 Økt mediebudsjett	100	100	100	100
6 HP 19-22 Økt ramme til vedlikehold av lekeutstyr på skoler og barnehager	100	100	100	100
7 HP 2019 SAL forskyvning	2 000	500	500	500
8 KS HP 19-22 Mathall/MatRIKET	-100	-100	-100	-100
Sum Vedtak forrige periode	150	-1350	-1350	-1350
Sum Lønns- og prisvekst	2 229	2 229	2 229	2 229
Konsekvensjusteringer	2 915	1 415	1 415	1 415
Konsekvensjustert ramme	64 394	62 894	62 894	62 894
Kostnadsreduksjon				
9 Landbruk - Innsparing generelle driftskostnader	-250	-250	-250	-250
Sum Kostnadsreduksjon	-250	-250	-250	-250
Objektive behov demografi				
10 Kultur og fritid - Økt ramme fritidskontakter	1 000	1 000	1 000	1 000
Sum Objektive behov demografi	1 000	1 000	1 000	1 000
Tiltak til mål				
11 Stedsutvikling - Folkehelsearbeidet	0	1 500	1 500	1 500
Sum Tiltak til mål	0	1 500	1 500	1 500
Vedtatte endringer				
12 Kultur og fritid - Frivilligbørs	50	50	50	50
13 Kultur og fritid - Økt driftsansvar nye uteanlegg	300	300	300	300
14 Landbruk - Tilpasning til ny organisering	1 515	1 430	1 430	1 430
15 Stedsutvikling - Kommunedelplan Gullaug	500	1 000	1000	0
16 Stedsutvikling - områdeplan for Lierbyen	1000	1000	0	0
17 Stedsutvikling - Tettstedsutvikling Tranby	250	500	0	0
Sum Vedtatte endringer	3 615	4 280	2 780	1 780
Annet				
18 Kultur og Fritid - Brukerrettet administrasjon av utleie, informasjonsformidling og svømmehalldrift	400	400	400	400
19 Kultur og fritid - Reversere kulturkutt 2019	810	810	810	810
20 Kultur og fritid - Videreføre ramme til kulturvernprosjekter	300	300	300	300
21 Landbruk - Drift av kommunal ettersøksgruppe	230	230	230	230
22 Landbruk - Midler til politisk bestilt skjøtselsplan for ravinedaler	200	0	0	0
23 Landbruk - Salg av tømmer	-100	-100	0	0
Sum Annet	1 840	1 640	1 740	1 740
Politiske vedtak				
24 KS HP 20 Tranby – stedsutvikling	250	0	0	0
Sum Politiske vedtak	250	0	0	0
Nye tiltak og realendringer budsjett	6 455	8 170	6 770	5 770
Ramme 2020-2023	70 849	71 064	69 664	68 664

Beskrivelser av rammeendringer

1. I HP 2018 ble det bevilget opp midler til planprosessene for Fjordbyen og sykehuset frem til 2019. Rammene reduseres tilbake i 2020.
2. Identitetsskapende tiltak, prosjekter og partneravtaler med lokalhistorisk forankring ble vedtatt i HP 2017-2020 for en treårsperiode. Fremmes i egne saker.
3. Se note 11.
4. Tilskuddsmidler fra Barne- og familiedirektoratet bortfaller fra 2019 og tilbudet må driftes fremover med egne driftsmidler.
5. Bibliotekets ressurser til mediekjøp, dvs. kjøp av bøker, lydbøker, film etc. til utlån, er blitt gradvis redusert gjennom mange år. I HP 19 ble det vedtatt økning på 0,2 millioner kroner 2019 og ytterligere økning med 0,1 millioner kroner i 2020 til økte innkjøp.
6. De siste årene har det vært en satsing på store, kostbare lekeinstallasjoner ved skolene og barnehagene i Lier. Dette utgjør et større og mer resurskrevende vedlikehold samtidig som det stadig stilles større krav til godkjennelse i forhold til sikkerhet.
7. Se note 11.
8. I HP 19-22 ble det lagt inn 100.000 til Mathall/MatRIKET i 2019. Rammene reduseres tilbake.
9. Som følge av at ansatte slutter eller går over i pensjon kan det spares inn omlag 100 000 kr i generelle driftskostnader og oppsigelse av kontorplass 01.01.
10. Større utnyttelse og økte vedtak om fritidskontakter gjør at aktiviteten er høyere enn gjeldende rammer.
11. SAL (Sunne, aktive liunger) er tidligere bevilget opp t.o.m. 2020 med 2 millioner kroner. Etter 2020 er SAL videreført med samlet ramme totalt 2 millioner kroner.
12. Avvikling av Frivilligbørs. Arrangementet gir synlighet og anerkjennelse av den rike frivilligheten i Lier, og gi mulighet og motivasjon til videre utvikling av frivilligheten og samskaping mellom foreninger, offentlig sektor og næringslivet framover til beste for Liersamfunnet.
13. Økte behov for å styrke drift som følge av investeringer. Gjelder overtagelse av driftsansvar for uteanlegg ved Hegg skole, nye/utvidede anlegg ved Martinsløkka og Eiksetra samt ny kunstgressbane på Lierskogen og vedlikehold av lekeplassutstyr.
14. Tap av stordriftsfordeler ved avvikling av felles Landbrukskontor i et § 27 samarbeid med Drammen, Røyken og Hurum. Bortfall av driftstilskudd på 3.121.200 kroner. Nedbemanning gjennom ved naturlig avgang. På tross av nedbemanning av 3 stillinger viser prognoser for budsjett 2020 at virksomheten vil få en underdekning på ca. 1.500.000 kr.
15. Politisk bestilling av skjøtselsplan for ravinedaler
16. Konsulentbistand i forbindelse med Stedsutvikling Lierbyen og utarbeidelse av områdeplan.
17. Politisk bestilling knyttet til tettstedsutvikling på Tranby.
18. Nye oppgaver og forventninger til kvalitet og utadrettet informasjon krever fungerende system for utleie av kommunale lokaler og anlegg til lokalsamfunn, idrett og foreningsliv mm samt oppfølgende administrativt koordinerende arbeid. Kultur og fritid overtok fra 1.9.2019 ansvar for det publikumsrettede tjenestetilbudet i svømmehallen. Det er behov for økt driftsramme for å ivareta HMS på en forsvarlig måte.

19. I HP 19 ble det lagt inn et kutt på kultursektoren på 1 million kroner. I 1. tertial 2020 ble kuttet reversert. Tjenesteområdet har klart å effektivisere kostnadskutt på 190.000 kroner. Resterende kutt på 810.000 kr. reverseres og legges inn i rammene igjen.
20. Ivareta et aktivt forhold til kulturarven som viktig identitetsfaktor og bidra til god forvaltning. Blant sakene som vil kreve ressurser fra 2020 er St. Hallvardmarkeringene 2020, tilskudd til Haugstua/Skikongens Venner, leie av p-plass mm ved Huseby kulturmiljø og formidlingstiltak her, tilrettelegging for tilgang og formidling knyttet til helleristningsfeltet ved Utenga/Tronbergfjell, digital historieformidling/utvikling av undervisningsopplegg knyttet til lokalhistorie og kulturminner mm. I HP 18 ble det lagt inn 0,4 millioner kroner årlig frem til og med 2019 til samarbeidsavtale om kulturminner. Rammene reduseres derfor i pkt. 2. Tiltaket videreføres med en årlig ramme på 0,3 millioner kroner.
21. Styrking av viltfond (lovpålagt oppgave) ettersøksgruppe for vilt.
22. Utarbeidelse av skjøtselsplan for ravnedaler i Lier. Bestilt av tidligere planutvalg i 2017,
23. For å dekke opp noe av utfordrende situasjonen etter uttrekken av Drammen, Hurum og Røyken kommuner, planlegges salg av tømmer fra kommunens skog pålydende 100 000 kr for 2020 og 2021.
24. **Det inngås en intensjonsavtale med Lier IL om bygging av ny hall på Tranby. Dette må også ses i sammenheng med Stedsutvikling Tranby som omfatter skole/idrett/senter/ torv/omsorg, ref HP 2019-22, punkt 2.8**

Fordeling på utgifter og inntekter

Beløp i 1000	Regnskap	Budsjett	Handlingsprogram			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Driftsutgifter						
Lønn	65 605	61 710	62 790	62 705	62 705	62 705
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal egenproduksjon	19 198	17 471	19 539	21 789	20 289	19 289
Kjøp av varer og tjenester som erstatter kommunal egenproduksjon	16 302	1 472	2 607	2 407	2 407	2 407
Overføringsutgifter	9 400	2 465	5 637	3 887	3 887	3 887
Sum Driftsutgifter	110 167	83 118	90 573	90 788	89 288	88 288
Driftsinntekter						
Salgsinntekter	-34 144	-15 570	-16 762	-16 762	-16 662	-16 662
Refusjoner	-14 919	-5 741	-2 642	-2 642	-2 642	-2 642
Overføringsinntekter	-779	-320	-320	-320	-320	-320
Finansinntekter og finansieringstransaksjoner	-1 304	-8	0	0	0	0
Sum Driftsinntekter	-51 147	-21 639	-19 724	-19 724	-19 624	-19 624
Sum	59 020	61 479	70 849	71 064	69 664	68 664

Investeringer

Beløp i 1000	Handlingsprogram				Sum
Investeringsprosjekter	2020	2021	2022	2023	2020-23
Kommunale foretak					
Eiendom - Lierhallen avfuktingsaggregat sv.hall	0	0	5 000	0	5 000
Eiendom - Lierhallen oppgradering renseanlegg	0	7 500	0	0	7 500
Sum Kommunale foretak	0	7 500	5 000	0	12 500
Steds- og samfunnsutvikling					
Aktivitetspark foran ungdomshuset V2	2 500	0	0	0	2 500
Elsykkelprosjektet	1 500	750	750	0	3 000
Fast investering til IKT/digitale løsninger	154	154	154	154	616
Investeringsstilskudd Samfunnshus	500	500	500	500	2 000
Kommunedelplan idrett/friluftsliv	1 146	1 146	1 146	1 146	4 584
Kulturinvesteringer	605	605	605	605	2 420
Maskininvesteringer	865	2 865	865	865	5 460
Nytt inventar ved Lier bibliotek	910	0	0	0	910
Oppgradering/videreutvikling friområder/turstier	812	812	812	812	3 248
Opprusting av uteanlegg ved skoler mm	1 542	1 542	1 542	1 542	6 168
Stedsutvikling Lierbyen	1 000	2 000	0	0	3 000
Sykkelparkering tjenestesteder	300	300	300	0	900
Sum Steds- og samfunnsutvikling	11 834	10 674	6 674	5 624	34 806
Sum investeringsprosjekter	11 834	18 174	11 674	5 624	47 306

Beskrivelse av prosjektene ligger i vedlegg 2

OPPVEKST

Oppvekst

Innledning

Tjenesteområdet Oppvekst omfatter barnehage tilbud, grunnskoleopplæring og voksenopplæring. Oppvekst inneholder også barnevern, helsetjenesten barn og unge og Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT).

Alle barn og unge har rett til omsorg, utvikling, læring og deltagelse i samfunnet, uavhengig av forutsetninger. Tjenestene samhandler på tvers for å utvikle gode oppvekstsvilkår. Tilbudet 0-26 er et eksempel på dette, og er et tverrfaglig samarbeid for lavterskeltilbud til barn, ungdom og familier i Lier.

Barn og unge skal utvikle kunnskap, ferdigheter og holdninger som grunnlag for livsmestring og for å kunne delta i arbeid og fellesskap.

Status

Barnehage

Lierbarnehagen jobber etter en felles kvalitetsplan: Lek, læring og livsmestring 2018 – 2022. I tillegg har vi planer for blant annet Sunne og aktive liunger. Barnehagebehovsplan er under utarbeidelse og vil foreligge senhøsten 2019.

Det er ledige barnehageplasser i Lier, særlig i Sylling og Lierbyen krets. På Heia/Tranbyområdet er etterspørselen større enn kapasiteten. Ny pedagognorm er innført, men det er ikke tilstrekkelig søkere til utlyste stillinger til å oppfylle denne.

Skole

Lierskolen arbeider etter kvalitetsplanen Læring og livsmestring 2016 – 2020. I tillegg har vi blant annet tiltaksplaner for satsingen Sunne og aktive liunger, for bekymringsfullt skolefravær, for et trygt og godt skolemiljø og trafikksikkerhetsplan. Skolebehovsplan vil foreligge senhøsten 2019.

Lærernorm ble innført fra august 2019, men vi mangler finansiering for ca. 13,5 stillinger for å oppfylle normen. Alle elever i lierskolen har nå en digital enhet. Lier er språkkommune og språk, lese- og skriveplanen for barnehagene og skolene skal revideres. Språknettverkene er gjeninnført i barnehagene og skolene tilbys kompetanseheving i språk, lese- og skriveopplæring.

Lier kommune deltar i inkluderende barnehage- og skolemiljø i regi av Utdanningsdirektoratet. Dette for å forebygge, avdekke og

håndtere krenkelser og mobbing i barnehager og skoler. Arbeidet skal munne ut i en felles plan for et trygt og godt skolemiljø.

Helsetjenesten barn og unge

Helsetjenesten barn og unge tilbyr helsefremmende og forebyggende helsetjenester til barn og unge i alderen 0-26 år.

Helsesykepleiere deltar aktivt i samarbeid med andre virksomheter. Eksempler på dette er deltakelse på foreldremøter i barnehage og skole, lunsjbesøk i barnehagene, samarbeidsmøter og tverretatlige team. De er også med i utrulling av Sunne og Aktive Liunger (SAL).

Helsetjenesten tilbyr foreldreveiledningskurs og mestringsgrupper for barn av psykisk syke og rusavhengige foreldre på 5.-7. trinn.

I videregående skole er helsesykepleier en del av elevtjenesten. To av de videregående skolene har tilbud om psykiatrisk sykepleier for å gi et bedre psykisk helsetilbud.

Tilbudet 0-26 (Ungdomshjelpa og familiehjelpa) er én dør inn i hjelpeapparatet, og skal bidra til rask og riktig helsehjelp og tilbud om tverrfaglig drøfting for barn, ungdom og familier.

Helsestasjon for ungdom som er åpen to ettermiddager i uken.

Barnevern

Barneverntjenesten i Lier har 21 årsverk. Fra høsten 2019 vil tjenesten øke med to prosjektstillinger (familieterapeuter) i familieteamet. Barneverntjenesten fremstår som en solid fagtjeneste. Medarbeiderne har lang fartstid, og er engasjerte og kompetente i sitt arbeid med barn og ungdom. Vinteren 2019 ble det gjennomført en tjenestegjennomgang av SOFAK (sosialfaglig kompetanse). Funn i rapporten viser at det er et forbedringspotensial når det kommer til valg av tiltak og kostnader.

Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT)

Livsmestring for alle er et overordnet mål i innsatsen fra PP-tjenesten. Derfor vektlegges arbeid med språk-, sosial- og emosjonell utvikling i et inkluderende barnehage og skolemiljø for barn og elever.

PP-tjenesten har ansvar for å utrede og ta standpunkt til om barn, ungdom og voksne har rett til spesialpedagogisk hjelp i barnehagen eller spesialundervisning i skolen. I tillegg til å gi sakkyndig råd og veiledning i enkeltsaker, bistår tjenesten barnehager og skoler med kompetanseheving og organisasjonsutvikling.

PP-tjenesten samarbeider med kommunens andre hjelpetjenester, og tilbyr ulike tverrfaglige hjelpetiltak, som i 0-26.

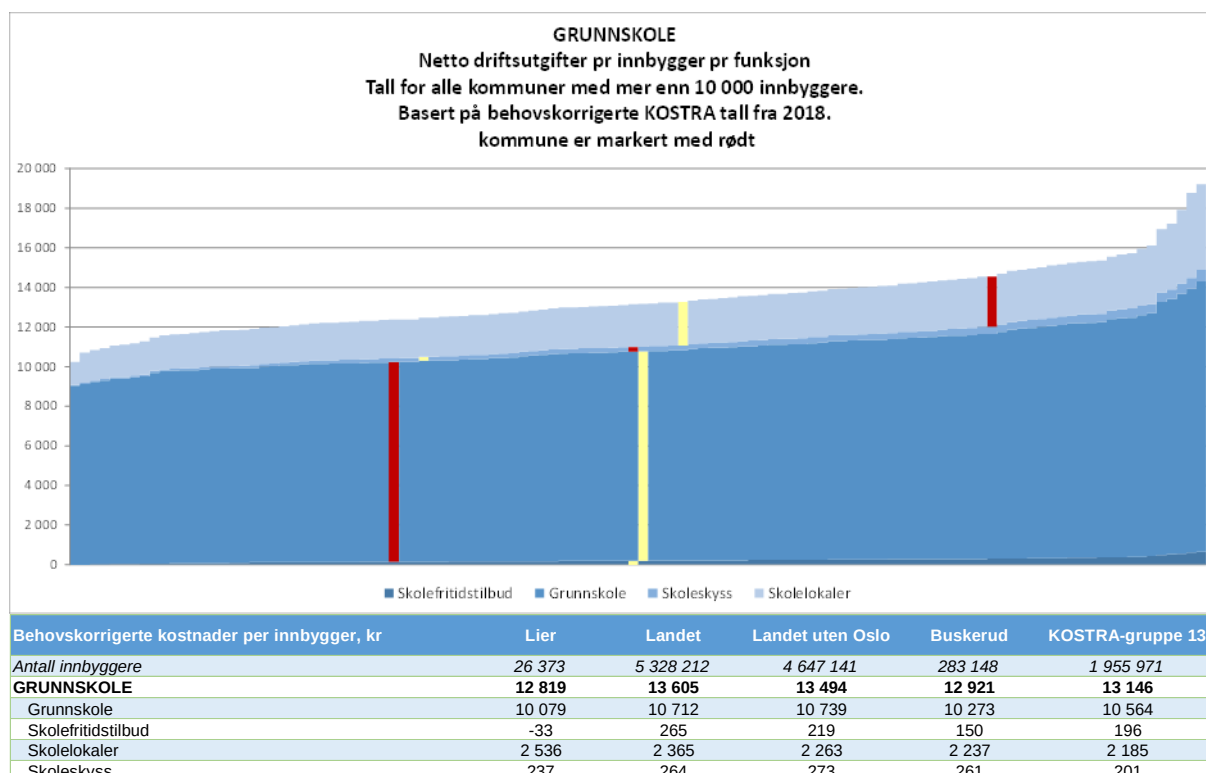
Lier voksenopplæring

Lier voksenopplæring har kontinuerlig opptak av elever, og tilpasser opplæringsløpet til deltakernes behov. Voksenopplæringen har en god dialog med det private næringslivet i kommunen, blant annet i forbindelse med språkpraksis.

Sammenligning med andre kommuner

Lier har vurdert sine kostnader i 2018 opp mot alle kommuner med mer enn 10 000 innbyggere, samt kommunegruppe 13, pr. område. Plasseringen til Lier er markert med rødt og plasseringen til gjennomsnittet i kommunegruppe 13 er markert med gult.

Skole og PPT

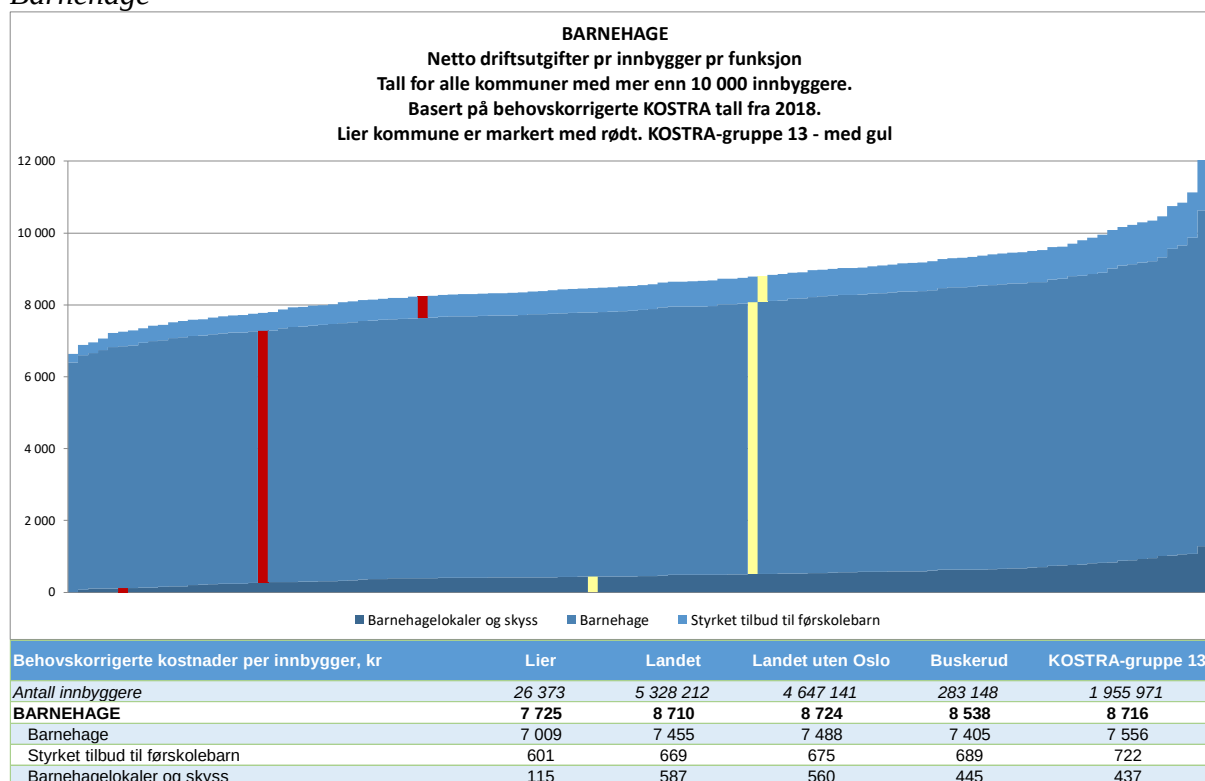
Netto driftsutgifter til grunnskolesektor pr. behovskorrigert innbygger.

Som det fremkommer av figuren over har vi fire sammenlikningstall innen grunnskole. I alle kommuner går det relativt lite netto kostnader til SFO og skyss. SFO har vesentlig høyere brutto kostnader, men brukerbetalningene dekker det meste av kostnadene i alle kommuner.

Lier har relativt høye kostnader til skolelokaler. Lier er en vekstkommune. Derfor er det naturlig at kostnaden til lokaler er noe høyere enn gjennomsnittet på grunn av relativt nye skoler og påfølgende avskrivninger. Lier har også mer areal i skolene pr. elev enn gjennomsnittet. Forskjellen i kostnader til lokaler alene mot kommunegruppe 13 er på 10 millioner kroner. Figuren over viser også at gjennomsnittet i kommunegruppe 13 har kostnader til lokaler rett over gjennomsnittet i utvalget.

Kostnadene til *undervisning inklusive spesialundervisning* er den største posten. Lier har vesentlig lavere kostnader til undervisning enn gjennomsnittet i kommunegruppe 13. Skolestruktur og antall klasser er avgjørende faktorer for kostnadsnivå på undervisning inkludert spesialundervisning. At Lier ikke har oppfylt lærernormen påvirker vår plassering relativt til andre kommuner. Vi har ikke informasjon om hvordan dette er løst hos alle de andre kommunene i utvalget. Det er lite potensiale for å redusere kostnader på undervisning innen dagens skolestruktur. Dette potensialet er også redusert på grunn av bemanningsnormene.

Barnehage

Behovskorrigerede netto driftsutgifter til barnehage pr. innbygger.

Lier har lave kostnader til barnehage i alle tre kategorier, inkludert den største som i figuren over kun har fått benevnelsen barnehage. I praksis er dette bemanning i både private og kommunale barnehager. Lier har mange private barnehager der kostnaden i våre kommunale barnehager ligger til grunn for tilskuddene vi gir de private barnehagene pr barn. Lave kostnader i våre kommunale barnehager er derfor svært viktige for de totale kostnadene for kommunen.

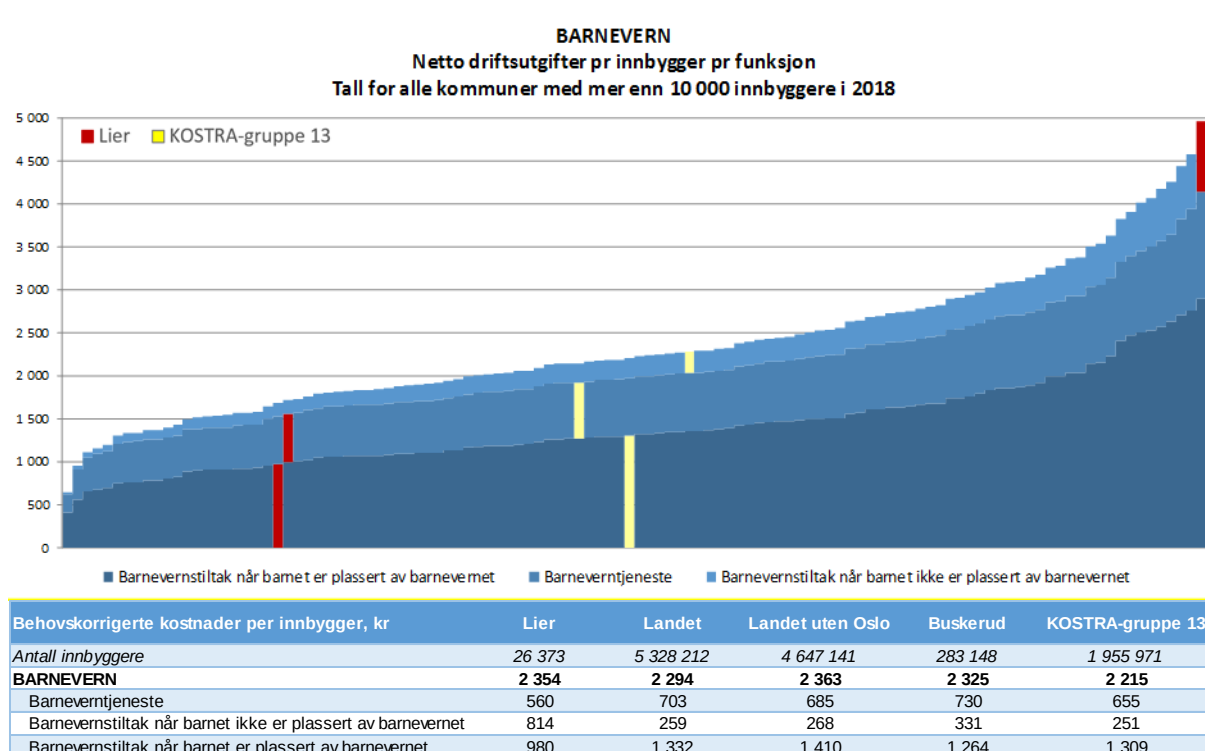
Tilskudd til pensjon for ansatte i private barnehager ligger noe under kostnadene i våre kommunale barnehager, og med en høy andel private barnehager ligger det en betydelig besparelse for kommunen her sammenliknet med gjennomsnittet i kommunegruppe 13 og flere andre av kommunene i utvalget i figuren over. Finansieringsmodellen for private barnehager har vært ute på høring i 2019 og flere høringsuttalelser peker på at de private barnehagene får en høyere kompensasjon for pensjonskostnader enn de reelt sett har. Lier vil kunne spare flere millioner om denne delen av tilskuddet blir nedjustert.

Stortinget har vedtatt en ny *bemanningsnorm* fra 1. august 2019. Bemanningsnormen stiller krav om minimum én ansatt pr. tre barn under tre år og én ansatt pr. seks barn over tre år.

Barnehagene måtte også innfri ny *pedagognorm* innen 1. august 2018. Skjerpet pedagognorm innebærer minst én barnehagelærer pr. syv barn under tre år og minst én barnehagelærer pr. 14 barn over tre år.

Som det fremgår av figuren under hadde Lier kommune lave kostnader til barnehage, og vesentlig lavere kostnader enn gjennomsnittet i kommunegruppe 13. Det er kostnadseffektivt å ha en høy andel private barnehager, kombinert med en effektiv drift av de kommunale barnehagene.

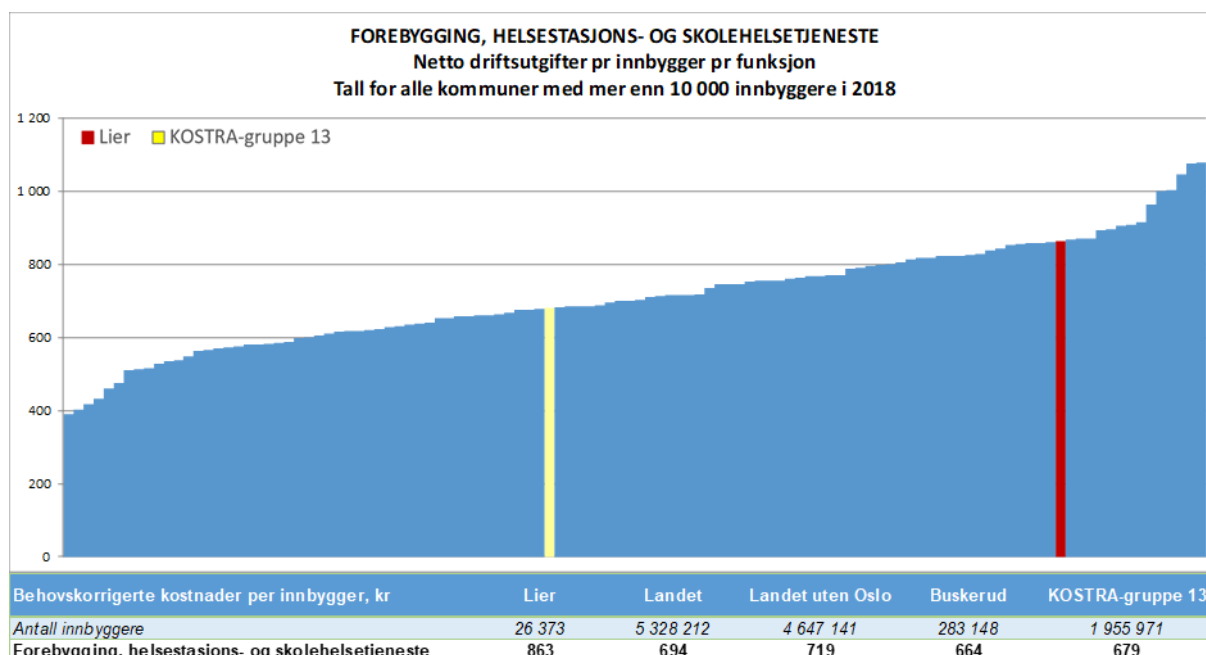
Det er grunn til å tro at forskjellene mellom Lier kommune og kommunegruppe 13 vil bli mindre med den nye bemanningsnormen. Kommuner med lave kostnader vil måtte øke sin bemanning og dermed også tilskudd til de private barnehagene. Lier omfattes av disse konsekvensene.

Analyse av KOSTRA-tallene knyttet til barnevernet har hatt noen utfordringer de siste årene. Kostnader knyttet til enslige mindreårige flyktninger (EMF) regnskapsføres på «tiltak når barnet ikke er plassert av barnevernet». For kommunene som har bemannede boliger som tjenestetilbud til EMF øker kostnadene vesentlig på dette området. Disse tjenestene finansieres i stor grad av tilskudd som ikke føres på samme KOSTRA område. Lier hadde to boliger i 2018 hvorav en bolig ble avviklet første halvår. Siste bolig ble avviklet i 2019.

Lier hadde høyest kostnad pr. innbygger på «Barnevernstiltak når barnet ikke er plassert av barnevernet» av kommuner over 10.000 innbyggere. 63 prosent av Liers kostnader er boliger for EMF. Samlet ligger Lier på nivå med KOSTRA gruppe 13.

En analyse fra konsulentselskapet SOFAK i 2018 konkluderte med at Lier (justert for boliger for enslige mindreårige flyktninger) ikke driver dyrt barnevern, men det er kommuner som driver rimeligere. Dette bildet bekreftes i tallene våre for 2018.

Lier fremstår med høye utgifter til helsestasjon og skolehelsetjenesten. I 2018 ble det brukt 2,8 millioner kroner som ble finansiert av fond (ubrukt øremerket tilskudd fra 2017), dette er ikke en del av netto driftsutgifter og blåser opp utgiftstallet. I tillegg føres tverrfaglige kostnader for deler av ungdomshjelpa, team for bekymringsfullt skolefravær og team mot mobbing på denne kostrafunksjonen. Justert for dette ligger Lier på nivå med kommunegruppe 13. Lier ligger fremdeles under norm på helsestasjon og skolehelsetjenesten.

Utfordringer

Barnehage:

- Sykefraværet blant barnehageansatte er for høyt sammenlignet med måltallene for Lier kommune.
- Det er overkapasitet ved noen av barnehagene i Lier. Pressområdene på barnehageplass varierer. I denne perioden er det for lav kapasitet i Lierskogen-området.
- Pedagognormen innebærer flere pedagoger med avsatt tid til planlegging. Det fører til færre timer med ansatte til stede med barna.
- Oppdage og forebygge at barn utsettes for krenkelser.

Skole:

- Lier oppfyller ikke lærernormen.
- Opprettholde elevenes motivasjon for læring gjennom hele læringsløpet.
- Skape helhet og sammenheng i undervisning med vekt på dybdelæring.
- Ivareta elever med psykiske utfordringer, elever med grensesprengende adferd og elever som opplever mobbing og krenkelser.

Helsetjenesten:

- Helsetjenesten mangler over to helsesykepleierstillinger for å være på anbefalt norm fra Helsedirektoratet. I tillegg er to faste stillinger finansiert av tilskuddsmidler.
- Stor arbeidsbelastning gjør rekrutteringsprosesser krevende. Helsesykepleiere velger heller kommuner der grunnbemanningen er høyere.
- Det er utfordrende å finne balansegang mellom å jobbe helsefremmende og forebyggende på et tidlig innsats-nivå.
- Tilskuddsmidler krever mye ressurser med tanke på søknader, rapportering og iverksetting av tiltak av usikker varighet. Denne uforutsigbarheten gjør det også vanskelig å rekruttere medarbeidere, spesielt nå som det er mangel på helsesykepleiere.
- 0-26 er en krevende organisasjonsform med tanke på at tilbudet er organisatorisk plassert i Helsetjenesten, men involverer ressurser fra flere andre virksomheter.
- Helsetjenesten er i stor mangel av lokaler for blant annet å samle personalressursene i 0-26 under ett tak og få en best mulig tverrfaglig utnyttelse.

Barnevern:

- Tjenestens organisering: Dette handler om å vurdere å gå fra spesialistmodell til å jobbe etter generalistmodell.
- Barneverntjenesten driftes med et merforbruk iht. budsjett 2019. Kommunen har mange barn under omsorg, det betyr høye kostnader for kommunen over lang tid. Det må også nevnes at SOFAK rapporten beskriver en tjeneste som ikke har spesielt høye kostnader, sammenlignet med KOSTRA.

PPT:

- PP-tjenesten må prioritere saker der barn/ elever henvises for sakkyndig vurdering og vurdering av om de har behov for spesialpedagogisk hjelp eller spesialundervisning.
- PP-rådgivertjenesten er lavt bemannet sammenlignet med gjennomsnittet i landet og kommunene rundt oss (-2 årsverk), og får mindre tid til å bistå barnehager og skoler med kompetanseutvikling som veiledning og kurs.

Voksenopplæringen:

- Hovedutfordringen de neste 4 årene vil være å sikre drift av opplæringstilbudene som kommunen har ansvar for, men ikke får statlige tilskudd for å drifte. Dette gjelder særlig grunnskoleopplæring for voksne og spesialundervisningen.
- Elever som har fått sakkyndig vurdering fra PP-tjenesten har krav på voksenopplæring etter opplæringslovens §4A-2. De siste årene har vi sett at det er flere som har behov for mer ressurskrevende opplæring.
- Statstilskuddet baserer seg på antall deltagere i norskopplæring, og dette er et tilskudd som er ganske uforutsigbart. Vi ser at vi har en rask nedgang i tilskudd, allerede i år og enda tydeligere i 2020. Vi er avhengige av å kunne nivådele deltagere i grupper som sikrer god norskopplæring, og håndtere antallet voksne som trenger grunnskoleopplæring. Mange deltagere har behov for opplæring utover den perioden voksenopplæringen får tilskudd for. Det er et ønske å styrke rammen fra kommunen for å møte behovene.
- Grunnet bosetting av flere kvoteflyktninger ventes mange nye elever høsten 2019 og i 2020. Disse vil ha behov for utstrakt opplæring da de kommer uten særlig skolegang.

Satsingsområder

Lierbarnehagen har utarbeidet ny kvalitetsplan som har to utviklingsområder: lek og læring og helse og livsmestring.

Lierskolen har i sin kvalitetsplan to utviklingsområder: Dybdelæring og livsmestring. Planen skal revideres i løpet av 2020.

Helse, omsorgs og velferdsplanen (HOV-planen) har som mål å legge til rette for at innbyggerne i Lier skal mestre sine egne liv på best mulig måte.

Mål

Tabellen under viser sammenhengen mellom mål i kommuneplanens samfunnsdel og tiltak i Oppvekst i 2020.

Kommuneplan mål	Innsatsområde	Delmål	Indikator	Siste måling 2018	Mål 2020	Mål 2023	Gj.sn. landet
3 Livsmestring for alle	3.1 Lier skal ha helsefremmende og inkluderende barnehager og skoler som gir de beste muligheter for læring og sosial utvikling.	Elevene i Lierskolen er robuste barn og ungdommer som takler hverdagen og er rustet for fremtidige utfordringer.	Helse og livsmestring i dybdelæringsundersøkelsen	3,70	3,70	3,70	
		Elevene i Lierskolen opplever tilhørighet i et inkluderende fellesskap preget av trivsel, livsglede, mestring og	Andel skoler som oppfyller lærernorm	8,00	9,00	12,00	
			Mobbing	4,77	5,00	5,00	
			Trivsel	4,32	4,30	4,30	
			Motivasjon	3,76	3,86	4,00	
			Grunnskolepoeng	43,77	43,80	43,80	
		Lierskolen skal gi den enkelte elev de beste muligheter for faglig og sosial utvikling.	Gjennomføring av videregående skole etter 5 år SSB	81 %	82 %	85 %	
		Barn i Lier barnehagen er robuste, mestrer hverdagen og er rustet for fremtidige utfordringer.	Foreldreundersøkelsen: barnas trivsel	ikke mål	4,70	4,80	
			Foreldreundersøkelsen: relasjon mellom barn og voksen	ikke mål	4,40		
			Antall barnehager med i SAL	75 %	88 %	100 %	
		PP-tjenesten samarbeider med barnehagene om å videreutvikle en barnehage som gir barna gode forutsetninger for lek, læring og livsmestring.	Andel barn med spesialpedagogisk hjelp.		3,2 %	3,2 %	
		PP-tjenesten samarbeider med skolene om å videreutvikle et godt faglig og inkluderende psykososialt læringsmiljø for elevene, barnehagene om å videreutvikle en barnehage som gir barna gode forutsetninger for lek, læring og livsmestring.	Andel elever med spesialundervisning	8,6 %	7,8 %	7,8 %	
		Helsetjenesten skal være en synlig og tydelig aktør inn i det helsefremmende arbeidet i skole og barnehage. Helsetjenesten skal bidra til et godt tverrfaglig arbeid rundt barn og unge som har behov for hjelpetjenester	Andel skoler som gjennomfører tverretattlige møter i følge rutinen.	67,0 %	100,0 %	100,0 %	
	3.2 Liunger skal gis muligheter for utdanning, jobb eller annen meningsfull aktivitet.	Voksenopplæringen skal bidra til deltakernes samfunnsforståelse og livsmestring gjennom at opplæringstilbudet er tilpasset	Muntlig (A2 eller høyere)	91 %	90 %	90 %	
			Lytte (A2 eller høyere)	85 %	90 %	90 %	
			Lese (A1 eller høyere)	72 %	80 %	80 %	
			Skriftlig (A2 eller høyere)	85 %	80 %	80 %	
	3.3 Liunger som trenger bistand skal tilbys tjenester på riktig nivå i alle livets faser.	Helsetjenesten skal være en synlig og tydelig aktør inn i det helsefremmende arbeidet i skole og barnehage. Helsetjenesten skal bidra til et godt tverrfaglig arbeid rundt barn og unge som har behov for hjelpetjenester	Antall gjennomførte tverretattlige konsultasjoner	22			
			Hjemmebesøk fra sykepleier innen 14 dager etter hjemkomst	93 %	100 %	100 %	
			Andel gravide med svangerskapsjournal	190	210	220	
			Vaksinasjonsdekning MMR	94 %	95 %	97 %	
		Med tidlig innsats vil vi redusere behovet for omfattende tjenester på lang sikt	Andel barn med tiltak som ikke er plassert utenfor hjemmet, sammenliknet med antall innbyggere 0-17 år				
			0-22 år: Andel barn med barnevernstiltak når barnet er plassert av barnevernet per 31.12	7	7	5	
			0-22 år: Andel barn med barnevernstiltak når barnet ikke er plassert av barnevernet i løpet av året	125	125	135	
	3.5 Kommunen skal bidra til bedre helse og livssituasjon for Liunger med oppløpingsbehov.	Med satsing på kompetanse og rekruttering vil vi sikre forsvarlige tjenester	Andel saker i barnevernstjenesten med avvikende saksbehandlingstid, jf. Barnevernloven.	0 %	0 %	0 %	

Kommuneplan mål	Innsatsområde	Delmål	Indikator	Siste måling 2018	Mål 2020	Mål 2023	Gj.sn. landet
4 Klimanøytralt Liersamfunn	4.3 Elevene skal lære om bærekraftig utvikling.	Bærekraftig utvikling er ett av tre tverrgående tema i de lokale læreplanene i fagfornyelsen	Andel skoler med hjertesone	2,00	4,00	10,00	
			Antall miljøsertifiserte skoler	11,00	12,00	12,00	
6 Kommunen som organisasjon	6.1 En attraktiv og nyskapende organisasjon med gjennomføringskraft.	Høyt nærvær blant kommunens ansatte	Nærversprosent Grunnskole	92.7 %	93.4 %	95.6 %	91.9 %
			Nærversprosent Barnehage	90.1 %	91.1 %	94.4 %	87.8 %
		Organisasjonsutvikling	Mestringsklima	4,10	4,20	4,50	4,10
			Mestringsorientert ledelse	4,00	4,10	4,40	4,00
			Heldidskultur og gj stillingsstørrelse				
			Registrering av avvik				

Delmål og måleindikatorer er fortsatt under arbeid

Tiltak

Barnehage:

- Utarbeide barnehagebehovsplan for å sikre barnehageplasser på riktig sted til rett tid. Implementere kvalitetsplan.
- Utarbeide og implementere felles plan for inkluderende barnehage - og skolemiljø.
- Fortsatt arbeide systematisk for å forebygge fravær gjennom det nye bransjeprogrammet for barnehager i IA-avtalen.

Skole:

- Skape helhet og sammenheng i undervisningen gjennom mer praktisk, relevant, utfordrende og variert undervisning.
- Implementere ny læreplan slik at verdier og prinsipper i læreplanverket preger skolenes praksis
- Utvikle gode profesjonsfaglige fellesskap gjennom arenaer hvor ansatte kan dele kunnskaps og erfaring (skolebasert kompetanseutvikling)

Helsetjenesten barn og unge:

- Etablere 0-26 som et varig supplementstilbud til barn, ungdom og familier for å sikre sømløse tjenester og rask og riktig helsehjelp. Gjennom besøk i barnehagene og samarbeid på ledernivå i Oppvekst 0-26 forsøker vi å nå barn og barnefamilier med spesielle utfordringer og behov på et tidligere tidspunkt. Tilby egne kurs for barnehageansatte i foreldreveiledningsprogram.
- Innføre FIT som et verktøy for å sikre brukarmedvirkning og tilbakemelding på om tilbudet som gis er i tråd med brukers behov. Verktøyet gir oss som hjelpere en mulighet for å justere «kursen».
- Øke kompetansen innenfor samspill og forebyggende arbeid 0-5 år. Alle helsesykepleiere i helsestasjonen skal få kompetanse i NBO (NewbornObservation) neste vår. Bruke tilskuddsmidler til å utdanne instruktører og gjennomføre flere foreldreveiledningskurs

Tiltak:

- For å opprettholde det lave sykefraværet som tjenesten har høsten 2019 vil mestringsorientert ledelse og mestringsklima være viktig.
- Tjenesten skal lage en kompetanseplan som synliggjør medarbeidernes kompetanse, ulike roller og hvilken kompetanse tjenesten bør ha i framtiden.
- Familieteamet styrkes som nevnt med to familietereapeuter i to prosjektstillinger fra høsten 2019. Disse skal jobbe i et prosjekt beregnet på fire år med lønnsmidler fra Helsetilsynet. I de

siste årene har tjenesten hatt mange akutt plasseringer i beredskaps/fosterhjem. Dette er barn som forteller om vold i nære relasjoner. For å unngå å måtte flytte barn, har tjenesten nå fått prosjektmidler til å sette ressurser inn i hjemmet for å kunne veilede foreldrene. Forutsetningen er selvfølgelig at dette ansees som det beste for barnet.

- Ny fagretning på akuttarbeid blir også et viktig satsningsområde. Tjenesten skal fortløpende vurdere hvor akutt de ulike mottatte bekymringsmeldingene om barnet er. Tjenesten skal gjøre sitt ytterste for å unngå plassering utenfor hjemmet. Forsterkningstiltak i hjemmet som innebærer at barnet ikke skilles fra foreldrene, vil være å foretrekke i de situasjoner der dette er forsvarlig. I tillegg til at barnets beste ivaretas, vil dette som regel også medføre lavere kostnader enn en akutt plassering og omsorgsovertakelse i et langt perspektiv.

PPT:

- Vi mottar tilskudd fra Utdanningsdirektoratet som gir oss mulighet til å videreutvikle arbeidet med språk, lesing og skriving, samt inkluderende barnehage og skolemiljø. Dette skal munne ut i revidert plan for språk, lesing og skriving samt plan for trygt og godt barnehage- og skolemiljø.
- På grunn av tilskudd fra Utdanningsdirektoratet kan vi bistå barnehager med ressursperson og veiledning for å fremme inkluderende barnehagemiljø. Vi må finne ny løsning for å kunne videreføre dette tilbudet til barnehagene.

Voksenopplæringen:

- Voksenopplæringen jobber kontinuerlig med å tilpasse opplæringen etter elevgruppen, og jobber for å opprettholde nivådelingen i norskkurs og grunnskoleopplæring for å møte behovet.
- Voksenopplæringen tar ut alle midlertidige stillinger for å møte utfordringen med lavere statlig tilskudd.
- Voksenopplæringen jobber mot PPT og andre instanser om elever med spesialundervisning, for å møte utfordringene med ressurskrevende elever.

Økonomi

Driftsbudsjett og rammeendringer

Beløp i 1000

	Handlingsprogram			
	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett	599 767	599 767	599 767	599 767
Sum Tekniske justeringer	2 767	2 767	2 767	2 767
Vedtak forrige periode				
1 HP 18-21 Bemanningsnorm barnehage	3 350	3 350	3 350	3 350
2 HP 18-21 KS Grunnskole - Styrking rammeoverføring, ref 2.14	500	500	500	500
3 KS HP 19-22 Barnevern – analyse/tilpasning – ref 2.16	-500	-500	-500	-500
Sum Vedtak forrige periode	3 350	3 350	3 350	3 350
4 Demografijustering				
Demografi Barnehager	0	-3298	-9158	-9865
Demografi Barnevern	0	-138	-245	-722
Demografi Grunnskoleundervisning	0	-832	1249	-7074
Sum Demografijustering	0	-4 268	-8 154	-17 661
Sum Lønns- og prisvekst	20 557	20 557	20 557	20 557
Konsekvensjusteringer	26 674	22 406	18 520	9 013
Konsekvensjustert ramme	626 441	622 173	618 287	608 780
Kostnadsreduksjon				
5 Barnehage - Innsparing - Legge ned en kommunalbarnehage	-600	-841	-1 906	-3 400
Sum Kostnadsreduksjon	-600	-841	-1 906	-3 400
Objektive behov demografi				
6 Barnehage - Kommunalt tilskudd private barnehager	4 000	4 000	4 000	4 000
7 Barnehage - moderasjonsordning redusert foreldrebetaling	700	700	700	700
8 Barnehage - statsb. gratis kjerntid helårseffekt	275	275	275	275
9 Barnehage - statsb. øk tforeldrebetaling barnehage helårseffekt 2020	-394	-394	-394	-394
10 Grunnskole - Elever i andre kommuner	2 500	2 500	2 500	2 500
11 Grunnskole - Elevtallsvekst	600	0	0	0
12 Grunnskole - lærernorm	3 200	6 440	9 000	9 000
13 Grunnskole - statsb. gratis SFO særskilte behov 5.-7. trinn	100	100	100	100
14 Grunnskole Statsbud - innlemming tilskudd tidlig innsats	7 082	7 082	7 082	7 082
Sum Objektive behov demografi	18 063	20 703	23 263	23 263
Tiltak til mål				
15 Helsetjenesten - Psykolog	1 000	1 000	1 000	1 000
Sum Tiltak til mål	1 000	1 000	1 000	1 000
Annet				
16 Barnevern - Rammetilpasning (prognosebeløp)	5 000	5 000	5 000	5 000
Sum Annet	5 000	5 000	5 000	5 000
Politiske vedtak				
17 KS HP 20 Barnehage - Tilpasning behov	600	241	1 066	1 500
18 KS HP 20 Grunnskole – lærernorm	1 300	2 560	0	0
19 KS HP 20 Helsesykepleier – 100 % stilling	600	800	800	800
20 KS HP 20 Mobbeombud – 20 % stilling	80	160	160	160
Sum Politiske vedtak	2 580	3 761	2 026	2 460
Nye tiltak og realendringer budsjett	26 043	29 623	29 383	28 323
Ramme 2020-2023	652 484	651 796	647 670	637 103

1. Ny bemanningsnorm i barnehage ble innført fra august 2018 i de kommunale barnehagene. De private barnehagene kunne utsette tilpasning til normen frem til august 2019. Ny pedagognorm ble innført i alle barnehager fra august 2018. Ny pedagog- og bemanningsnorm ble i HP 2018-21 beregnet til å koste 3,150 mill. i 2019, og 6,5 mill. i 2020 (en økning på 3,350 mill.).
2. Høsten 2018 ble det innført en norm for lærertetthet i skolen. Ved behandlingen av HP 18-21 var det ikke kjent hva Lier kommune ville få av midler til ny norm. Dette ble først kjent da revidert statsbudsjett ble lagt frem i mai. Kommunestyret vedtok en rammeøkning på 1 mill. i 2019 og 0,5 mill. i 2020 til den nye normen for lærertetthet.
3. I HP 19 la kommunestyret inn en forventning om innsparing som følge av analyse og tilpasning. Se også pkt. 15
4. Rammejustering basert på befolkningsprognoser fra SSB. Gjøres på de tjenesteområdene som er særskilt kompensert i kommunenes inntektssystem.
5. Kostnadseffektivisering ved nedleggelse av en kommunal barnehage (antatt nedleggelse fra august 2020),
6. Satsene for tilskudd til private barnehager øker oi 2020. Det medfører et økt behov på 4 mill., etter at det er tatt hensyn til at det allerede ligger en økning i rammen på 3.35 mill. (fra HP 2019-22), prisøkningen som kommer i rammen, samt forventet nedgang i barnetall.
7. Endring av nasjonal ordning for reduksjons i foreldrebetaling for barnehageplass til lavinntektsfamilier blir bare delvis finansiert gjennom økt rammeoverføring, og kommunen må finansiere resterende beløp 0,7 mill.
8. Regjeringen utvidet ordningen med «Gratis kjernetid» til også å gjelde 2-åringene fra 2019. Økning til helårseffekt 2020.
9. I statsbudsjettet er det lagt inn økt foreldrebetaling for barnehage. Helårseffekt 2020.
10. Det har vært en kostnadsøkning på 2,2 mill. for kjøp av skoleplasser til barn som er fosterhjemsplassert i andre kommuner.
11. Justering for elevtallsvekst første halvår 2020. Økt lærernorm fra høsten.
12. Lærernorm er ytterligere skjerpet fra høst 2019 (maks 15 elever 1.-4., maks 20 elever 5.-10.) Alle rektorene har beregnet gruppestørrelse for sin skole. Dette viser at vi mangler rundt 13,5 årsverk totalt på å nå kravet til lærernorm. Rammene kompenseres slik at ingen skoler mangler mer enn én lærer i 2020. Fra 2022 opptrapping til 100% lærernorm.
13. I statsbudsjettet er det innført gratis SFO til barn med særskilte behov 5.-7. trinn. Rammene er kompensert med rammetilførselen fra statsbudsjettet.
14. Øremerket tilskudd for tidlig innsats i skolene fases ut og er lagt inn i kommunens rammer.
15. Kommunen har i 4 år mottatt tilskudd til kommunal psykolog. I statsbudsjettet er dette tilskuddet innlemmet i overføringene til kommunene. Rammene kompenseres slik at tiltaket kan fortsette.
16. Barnevernet har over noen år hatt en kraftig vekst i kostnadene. Aktiviteten ligger over rammene. Det har vært gjennomført en analyse som konkluderer med kostnadene i Barnevernet ikke er vesentlig høyere enn andre kommuner, samtidig er det kommuner som driver billigere. Det er allerede vedtatt en innsparing på 500.000 kroner (se pkt. 3), så netto tilførsel er 4,5 millioner kroner.
17. **Dambråtan barnehage videreføres for å sikre et tilstrekkelig barnehagetilbud i Sylling. I arbeidet med barnehagebehovsplanen må lokale hensyn ivaretas og brukere og ansatte sikres god medvirkning.**

18. Innføring av lærernormen fremskyndes med et år, dvs iverksetting fullt ut fra skoleåret 2020/21.
19. Økt helsesykepleierdekning med en 100 % stilling med fokus på ungdomstrinnet/ helsesykerpleier «på hjul» fra 01.04.20.
20. Det opprettes et eget mobbeombud i 20 % stilling fra 01.07.2020. Ses i sammenheng med beredskapsteamet mot mobbing og kan være en kombinert stilling.

Fordeling på utgifter og inntekter

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Handlingsprogram			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Driftsutgifter						
Lønn	426 147	400 538	433 757	435 845	440 486	432 163
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal egenproduksjon	41 716	37 659	38 561	38 561	38 561	38 561
Kjøp av varer og tjenester som erstatter kommunal egenproduksjon	206 233	220 655	234 567	234 567	234 567	234 567
Overføringsutgifter	12 245	5 099	11 048	8 272	-495	-2 739
Sum Driftsutgifter	689 125	663 950	717 933	717 245	713 119	702 552
Driftsinntekter						
Salgsinntekter	-34 175	-31 372	-32 638	-32 638	-32 638	-32 638
Refusjoner	-75 773	-32 811	-32 811	-32 811	-32 811	-32 811
Sum Driftsinntekter	-113 546	-64 183	-65 449	-65 449	-65 449	-65 449
Sum	575 579	599 767	652 484	651 796	647 670	637 103

Investeringer

Beløp i 1000

Investeringsprosjekter	Handlingsprogram				Sum
	2020	2021	2022	2023	2020-23
Kommunale foretak					
Eiendom - Egge skole. Ventilasjonsanlegg	7 910	7 910	0	0	15 820
Eiendom - Gullaug skole - utskiftning av vinduer	3 164	0	0	0	3 164
Eiendom - Heia skole oppgradering	0	0	0	2 000	2 000
Eiendom - Hennummarka skole vent.anlegg etc.	0	0	16 000	0	16 000
Eiendom - Nordal skole oppgradering	0	0	0	7 500	7 500
Eiendom - Oddevall skole - energitiltak isolere vinduer nyfløya	3 164	0	0	0	3 164
Eiendom - Sylling gml.skole drenering, vinduer etc.	3 000	0	0	0	3 000
Eiendom - Sylling skole - oppgradering av ventilasjon	2 747	0	0	0	2 747
Sum Kommunale foretak	19 985	7 910	16 000	9 500	53 395
Sum investeringsprosjekter	19 985	7 910	16 000	9 500	53 395

Beskrivelse av prosjektene ligger i vedlegg 2

HANDLINGSPROGRAM 2020 - 2023

HELSE, OMSORG OG VELFERD

Helse omsorg og velferd

Innledning

Tjenesteområde helse, omsorg og velferd omfatter:

- tjenester til barn og unge med funksjonsnedsettelse,
- tjenester til voksne med funksjonsnedsettelse
- institusjonstjenester (sykehjem og omsorgsboliger)
- hjemmebaserte tjenester
- mangfold og mestring (psykisk helse, rus, flyktningetjenesten, friskliv)
- vedtakskontoret
- sentralkjøkkenet
- seniorsentrene
- NAV
- Boligkontoret

Tjenesteområdet har ca. 580 årsverk.

Et felles hovedmål for Helse, omsorg og velferd er helhetlig tjenester til alle brukere som trenger bistand. Viktige virkemidler for å oppnå dette er brukermedvirkning og god samhandling mellom virksomhetene med sømløse overganger for de som trenger flere tjenester.

Et annet viktig felles mål for Helse, omsorg og velferd er Livsmestring for alle. Det betyr at vi skal fokusere på å gi tjenester som ivaretar eller bygger opp igjen brukerens mulighet for egenmestring. Der det er nødvendig, skal vi gi tjenester som varer over tid.

Tjenesteområdet gir tjenester til mer enn tusen innbyggere ukentlig. Dette omfatter både vedtaksfestede tjenester og såkalte lavterskeltilbud.

Av vedtaksfestede tjenester kan nevnes:

- 111 heldøgns institusjonsplasser til eldre. Disse inkluderer både langtids- og korttidsplasser
- Hjemmetjenesten har pr. september gitt tjenester til ca. 1000 personer i 2019
- Psykisk helse og rus har gitt vedtaksfestede tjenester til ca. 400 personer så langt i 2019
- Barn og unge med funksjonsnedsettelse omfatter ca. 100 brukere gjennom året
- Voksne med funksjonsnedsettelse yter tjenester til ca. 60 brukere fast. Dette omfatter alt fra et bistanndsbehov som krever to fra personalet tilstede døgnet rundt, til de som kun trenger litt rettleiding i hverdagen.

Det er imidlertid flest brukere som benytter seg av lavterskeltilbud (ikke vedtaksfestede tjenester).

I løpet av et år når disse tilbudene flere tusen av Liers innbyggere. Her kan nevnes:

- Treningstilbud på Fosshagen
- Dropp inn psykisk helse
- Frisklivstilbud knyttet til blant annet livsstil, kosthold og trening
- Seniorsenter på Tranby og Lierbyen
- Anekse, åpent tilbud med servering av varm mat, helsehjelp og et sosialt samlingssted for personer med rusutfordringer

Overordnede mål for helse, omsorg og velferd er:

- Kvalitativt gode tjenester gitt på rett nivå, til rett bruker, til rett tid.
- Fleksibilitet i virksomhetene med fokus på brukermedvirkning og livsmestring
- Folkehelseperspektivet - helsefremming og forebygging.
- Rekruttere, beholde og utvikle medarbeidere.

Status

Utvikling og endringer, både i samfunnet og innen tjenesteområdet preger mye av hva vi har jobbet med siste år. Velferdsteknologi er et hovedfokus innen utvikling, og vi har kurset nærmere 40 ansatte gjennom hele året i dette. Sammen med ny digital tilkobling for blant annet trygghetsalarmer, skal dette gi muligheter for videre utvikling innen velferdsteknologi.

Nasjonale endringer i tankesettet rundt behandling og omsorg for mennesker med psykisk sykdom og ruslidelser, gir kommunene nye utfordringer. Vi har derfor jobbet mye for å få på plass nye, nødvendige tjenester til denne brukergruppen i kommunen. Også innen andre områder, gir samfunnsutvikling og nyvinninger oss nye utfordringer som gjør det nødvendig med kompetanseøkning hos ansatte. Vi jobber for å få på plass en helhetlig struktur for kunnskapsdeling på tvers av virksomheter der dette er naturlig. Her blir det viktig å benytte den kunnskapen som finnes i hver enkelt ansatt.

Tjenesteområdet har store utviklingsprosjekt i form av planlagte og iverksatte nybygg og rehabiliteringsprosjekter. Her kan nevnes utvidelse av sykehjem (Fosshagen trinn 2), Glitre boliger for personer med funksjonsnedsettelse, og Vestsidenveien 100 for personer med psykiske lidelser og rusproblematikk.

Flere dokumenter styrer det daglige arbeidet vårt og hvilke prioriteringer som gjøres.

Temaplan for helse, omsorg og velferd (HOV) er fortsatt det viktigste strategiske dokumentet for tjenesteområdet. I tillegg er den nye kommuneplanens samfunnsdel et viktig dokument som sammen med HOV-planen gir føringer for veivalg fremover.

HOV-planen fokuserer på seks innsatsområder. Vi er i gang med, eller har fullført tiltak, under alle satsningsområdene. I 2020 vil vi ha spesielt fokus på å etablere et mer sammenhengende og faglig godt tilbud til hjemmeboende med særskilte utfordringer knyttet til rus og/eller psykisk helse, samt til personer med lettere psykisk utviklingshemming. Dette er grupper som trenger et noe annet tilbud enn den ordinære hjemmetjenesten. De ansattes fagkompetanse er her en vesentlig faktor. Systematisk arbeid med kompetansehevende tiltak blant ansatte er også et satsningsområde som det vil settes særskilt fokus på inn i 2020.

Andre viktige planverk som er styrende for tjenestene vi gir er:

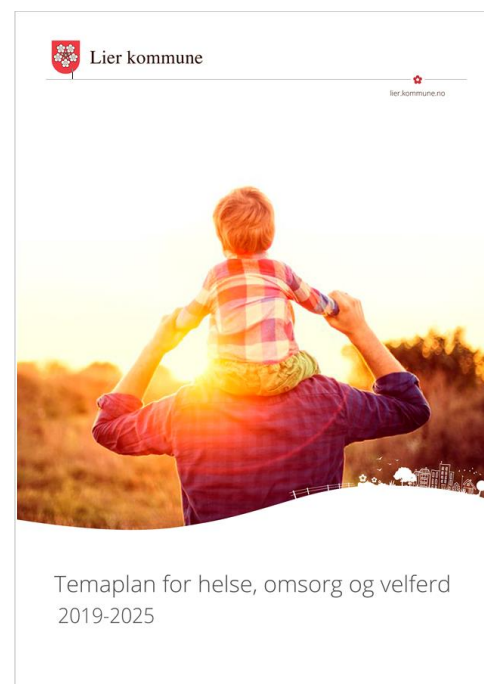
Stortingsmelding 26 «Fremtidens primærhelsetjeneste - nærhet og helhet». Formålet med stortingsmeldingen er at brukere skal få mer helhetlige, sammenhengende og tilgjengelige tjenester med størst mulig nærhet til der den enkelte lever og bor. Det er flere nye tiltak og satsninger i kommunen som skal bygge opp under denne meldingen. En mer helhetlig tjenestekjede innen rusarbeid og psykisk helse er et viktig virkemiddel. Det er nettopp startet opp et nytt tilbud for personer med rusavhengighet som ønsker et rusfritt liv etter modell fra Stange i Hedmark (12 trinns modellen). Vi ønsker å utrede mulighet for et ambulant team med spisskompetanse på rus, psykisk helse og kognitiv svikt. I tillegg er det stort fokus på botilbud til denne gruppen. Det er etablert et nytt botilbud på Heggtoppen og det jobbes med etablering av et annet botilbud i Vestsidenveien 100.

Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid – «Bolig for velferd» er en samordningsstrategi utarbeidet av 5 departement hvor Husbanken har fått det koordinerende ansvaret. Strategien samler og målretter den offentlige innsatsen overfor vanskeligstilte på boligmarkedet, og er således retningsgivende for vår satsning mot de brukergruppene som trenger bistand for å skaffe egen bolig og mestre boforholdet.

Stortingsmelding 15 «Leve hele livet» er retningsgivende med hovedfokus på et aldersvennlig samfunn. Meldingen omfatter tydelige krav til tiltak kommunene må iverksette for å møte fremtiden med en stor økning av den eldre befolkningen. Vi har som mål å starte opp nødvendig endringsarbeid høsten 2020, frem til det vil det jobbes med forankring både i organisasjonen og mot politisk nivå.

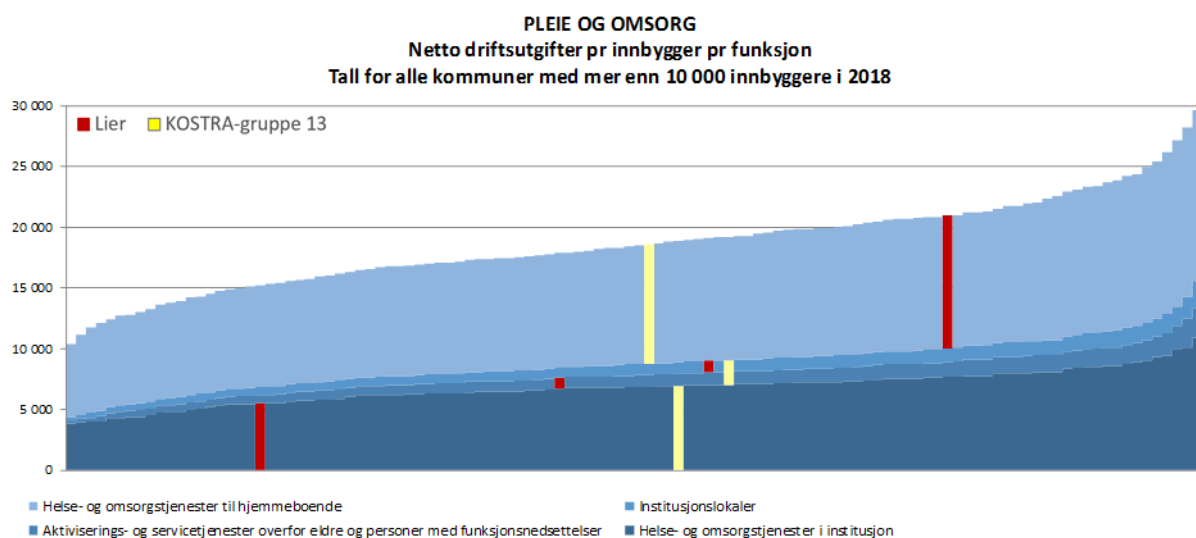
Både stortingsmeldingen og HOV-planen fremhever viktigheten av å bistå innbyggerne til selv å kunne ivareta sin egenomsorg best mulig. Tilrettelagte botilbud er et viktig virkemiddel for å nå dette målet. Botilbud som gir mulighet for sosiale samlingsplasser og underbygger muligheten til et selvstendig liv, livet ut. Tett oppfølging og heldøgnsomsorg skal gis når det er behov.

Det er viktig at man satser tilstrekkelig på forebyggende og rehabiliterende tiltak for å redusere behovet for mer omfattende tjenester som langtidsplasser på institusjon. Færre lavterskeltilbud vil på litt sikt for mange innebære økt behov for dyrere tjenester senere i løpet.

Sammenligning med andre kommuner

Lier har vurdert sine kostnader i 2018 opp mot alle kommuner med mer enn 10 000 innbyggere, samt kommunegruppe 13. Plasseringen til Lier er markert med rødt og plasseringen til gjennomsnittet i kommunegruppe 13 er markert med gult.

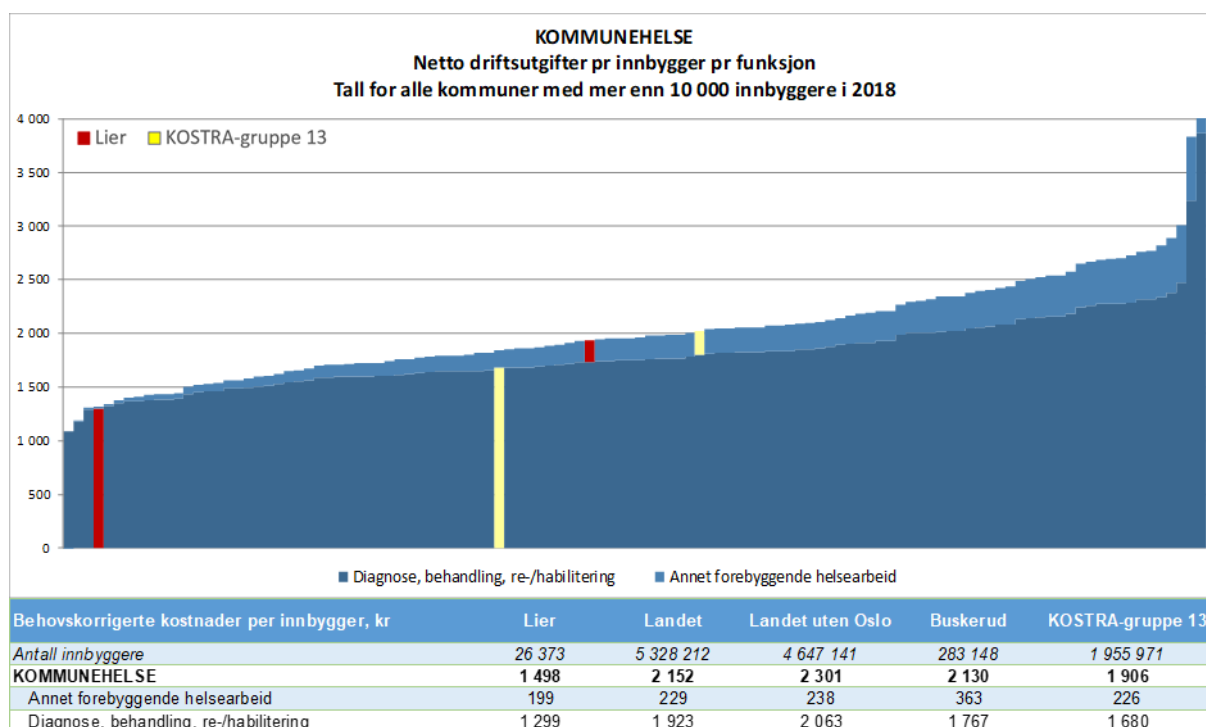

Behovskorrigerte kostnader per innbygger, kr	Lier	Landet	Landet uten Oslo	Buskerud	KOSTRA-gruppe 13
<i>Antall innbyggere</i>	26 373	5 328 212	4 647 141	283 148	1 955 971
PLEIE OG OMSORG	18 330	18 470	18 431	17 469	18 805
Aktiviserings- og servicetjenester overfor eldre og personer med funksjonsnedsettelse	906	1 030	983	808	1 041
Helse- og omsorgstjenester i institusjon	5 518	6 983	6 982	6 478	6 964
Helse- og omsorgstjenester til hjemmeboende	10 924	9 490	9 472	9 251	9 816
Institusjonslokaler	981	968	992	933	984

Behovskorrigert netto driftsutgifter til pleie og omsorg pr. innbygger.

Figuren over viser netto driftsutgifter innen det KOSTRA definerer som pleie og omsorg. Vi ser at Lier plasserer seg svært forskjellig i de to kategoriene med høyest kostnader. For Helse- og omsorgstjenester i institusjon ligger kostnadene relativt lavt i Lier, mens for helse og omsorgstjenester til hjemmeboende ligger kostnadene relativt høyt. Merk her at hjemmeboende ikke kun er eldreomsorg løst av hjemmetjenesten i Lier, men i stor grad også omfatter tjenester til personer med utfordringer knyttet til rus og/eller psykisk helse samt unge og voksne brukere med funksjonsnedsettelse.

Forskjellen mellom kostnadsnivået i Lier og gjennomsnittet i kommunegruppe 13 er på hele 29 millioner kroner for helse- og omsorgstjenester til hjemmeboende. Når det gjelder hjemmetjenester for eldre, er det både kvalitativt og kostnadmessig gunstig at brukere får hjemmebaserte tjenester i stedet for tjenester i institusjon. De lave kostnadene i institusjon henger dels sammen med at vi tilrettelegger for at folk kan bo hjemme lenger.

Lier har lave kostnader til funksjonene diagnose, behandling, re-/habilitering og annet forebyggende arbeid.

Utfordringer

En av hovedutfordringene for tjenesteområdet er at behovene for tjenester øker i alle aldersgrupper, både i antall brukere og i omfang av tjenester. Dette gjør det nødvendig å tenke nytt, samtidig som vi hele tiden må være bevisste på fokus om livsmestring.

I 2019 fikk vi pålegg fra Fylkesmannen om å selv å gi tjenester brukergrupper vi tidligere har hatt tradisjon for å kjøpe omsorgstjenester til fra private tilbydere. Dette gjør det nødvendig å dreie noe på tjenestetilbudet. Vi ser at det å ha et helhetlig tilbud, gir mulighet for raskere å fange opp endringer i omsorgsbehov hos brukere, og gi tjenester på rett nivå. Ved å ha alt fra lavterskeltilbud til omfattende tjenester i egen regi, får vi større mulighet til å omrokere ressurser når behov endrer seg.

Det vil fremover være nødvendig å gi flere tjenester innen dagens kostnadsramme. Dette vil medføre redusert tjenestetilbud for noen, og noen vil få tjenester på andre måter enn i dag.

Vedtakskontoret

- Innbyggernes forventninger til hvilket ansvar som bør ligge på den kommunale helse- og omsorgstjenesten, er gjennomgående høyere enn det faktiske og rettslige ansvaret som hviler på kommunen. Nødvendig forventningsavklaring er utfordrende, og krever god kommunikasjon - både skriftlig og muntlig.
- Kommunens tjenesteapparat mangler tilstrekkelig tiltak i egen regi for brukere med omfattende behov for tjenester innen psykisk helse og rus samt for personer med funksjonsnedsettelse.
- Behovet for tjenester er svingende. I perioder er behovet større enn tilgjengelige ressurser i form av boliger, ønsket aktivitetstilbud eller omsorgstilbud.

Boligkontoret

- Lier kommune disponerer forholdsvis mange kommunale boliger, men boligmassen er lite differensiert. Mange av boligene ligger samlet, og bomiljøene er sårbare ved tildeling til personer med store livsmestringsutfordringer.
- Kommunen har ikke kapasitet til å yte de tjenestene som skal til for at vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne mestre sitt boforhold. Dette gir blant annet en konsekvens i utgifter til reparasjoner på skadeverk.
- Vi har etterslep på egnede botilbud for ulike målgrupper. Det er utfordrende å prioritere når behovet oppleves stort/akutt på flere områder og det er begrenset med ressurser.
- Fra 2020 overføres flere av Husbankens øremerkede tilskudd via inntektssystemet. Overføringene er mye lavere enn midlene vi har hatt til disposisjon de siste årene. Dette vil medføre en nedgang i antall husstander som kan få tilskudd, og hvor mye de kan få.

NAV

- Barnefattigdom er et økende problem. Dette må sees i sammenheng med økende brukermasse, da særskilt innen gruppen sosialhjelpsmottakere, og sosial arv. Denne utviklingen vil ha betydning for tjenestebehovet i tiden fremover.
- Vi har en økende brukermasse med manglende basiskompetanse i norsk. Dette vanskeliggjør iverksettelse av arbeidsmarkedstiltak for å bistå dem videre inn i arbeidslivet.
- Høye bosettingstall for flyktninger i 2016 og 2017 medfører nå en økt overgang til NAV og sosialhjelp med en brukergruppe som trenger tett oppfølging i flere år.

Psykisk helse og rus

- «Nye» brukergrupper krever spesialisert kompetanse og til dels omfattende ressurser, f.eks. alvorlige spiseforstyrrelser, invalidiserende angst- og tvangslidelser, traumatisering etter alvorlige livshendelser.
- Økning i oppgavens omfang og kompleksitet, i stor grad knyttet opp mot endrede rammebetingelser (statlige føringer), er vanskelig å løse innenfor virksomhetens økonomiske rammer.
- Vansker med å skaffe vikarer med riktig kompetanse.
- Manglende tilbud om adekvate boliger (rusfrie boliger og boliger som tåler hard bruk).

Flyktningetjenesten

- Uforutsigbar «bransje» skaper utfordringer knyttet til rekruttering.
- Det er mangel på familieboliger, flere familier er svært barnerike.
- Sammensatte helseproblemer og traumer kan skape vansker i læring under introduksjonsprogrammet.
- Kommunen mottar nå overføringsflyktninger (kommer direkte fra flyktningleir), til forskjell fra tidligere praksis der alle kom via asylmottak. Disse krever store ressurser fordi de kommer uten forkunnskap om norsk kultur og samfunn.

Friskliv

- Få ansatte i forhold til mulighetene som finnes i forebyggende helsearbeid.
- Store individuelle forskjeller og behov hos deltakerne.
- Midlertidige stillinger knyttet til Sunne aktive liunger (SAL) gir utfordringer når det gjelder å planlegge drift over tid.
- Midlertidige lokaler og hyppige flyttinger siden oppstart.

Tjenester til voksne med funksjonsnedsettelse

- Det er behov for å etablere ambulerende tjenester med personell som har høy kompetanse innen miljøarbeid. Antall ungdommer med funksjonsnedsettelse som bor hjemme øker. Det også flere som kan bo i egne leiligheter med noe oppfølging.
- Nye beboere med store bistandsbehov er utfordrende å løse innenfor vedtatt budsjett
- Rekruttering av høyskoleutdannede.
- Lokaliteter- utfirdsstillende personalfasiliteter på enkelte lokasjoner.
- Å etablere gode samarbeidsformer med *alle* pårørende, der både beboeres, pårørendes og de ansattes behov blir ivaretatt.

Tjenester til barn og unge med funksjonsnedsettelse

- Barn har ulike behov og trenger ulike rammer. Individuell tilpassede tjenester kan være utfordrende å levere på en «institusjon».
- Økning i somatiske/fysiske sykere barn, og huset er i dag «lite egnet».
- Økende behov for tilrettelegging av tjenesten, for å møte foreldres forventninger.
- Samarbeidet på tvers av virksomhetene i kommunen.

Hjemmetjenester

- Etter samhandlingsreformene, både innen somatikk og psykiatri, kommer pasientene mye raskere tilbake til kommunen. Pasientene er dårligere og har et mer sammensatte bistandsbehov enn tidligere.
- Stor økning i brukergruppen med psykiske lidelser gir nye utfordringer.
- Stadig strengere krav vedrørende dokumentasjon medfører mer bruk av tid borte fra pasienten.
- Økning i oppdragsmengde gir økonomiske utfordringer.

Rehabiliteringstjenesten

- Samhandlingsreformen krever flere og ofte mer omfattende opptreningsløp i kommunal regi.
- Arbeidsmengden på hjelpemiddellageret samsvarer ikke med ressursene.
- Manglende ergoterapikompetanse til hjemmeboende og barn.

Sykehjemmene

- Marginale ressurser til kontinuerlig kompetanseheving.
- Marginale ressurser til å håndtere økende pleietyngde.
- Mye av bygningsmassen gir utfordringer ved omsorg for personer med demenssykdom, og da særskilt ved behov for skjerming.

Omsorgsboliger

- Boliger som er organisert som selvstendige borettslag gir kommunen liten påvirkningsgrad om det blir vurdert som hensiktsmessig med overføring til bolig med høyere omsorgsnivå.
- Vi vil i årene som kommer være i behov av flere omsorg boligtilbud med en mer differensiert boligmasse både hva angår omsorgsnivå, organisasjonsform og størrelse på boenheter.

Dagsenter for eldre

- Liten kapasitet i forhold til ønsker (flere som har én dag ønsker flere dager).
- Enkelte lange ruter gjør det utfordrende å holde kostnadene til transport lave.

Seniorsentrene

- For små lokaler i Lierbyen.
- Transport til de som ikke klarer å komme seg dit selv.

Sentralkjøkkenet

- Statlig pålegg knyttet til matmerking ble iverksatt 2016. Dette krever mye ressurser, både av daglig arbeidskraft og opplæringer. Det gir også økte kostnader til dataprogrammer og etiketter.
- Det er den senere tiden blitt utfordrende å skaffe frivillige matkjørere.

Satsningsområder

Tidlig innsats, forebyggende arbeid og rehabiliterende tiltak er sammen med rett hjelp til rett tid avgjørende for at vi skal lykkes med å håndtere utfordringene som vi vet vil komme innen sektoren de neste ti årene.

Hvordan vi bor og hvem og hva vi har i gangavstand fra egen bolig er viktige element som påvirker muligheten for egenmestring og selvstendighet i eget liv, livet ut.

Vi har innen tjenesteområdet samlet det meste av boligsosialt arbeid i et felles «bolig kontor». Vi mener dette er et godt tiltak for å kunne jobbe systematisk med tilrettelegging av botilbud for de som er i behov av bistand for å skaffe egen bolig. Boligkontoret er vår samarbeidspartner mot Husbanken og er en viktig bidragsyter i utarbeidelse av kommunale planer der bolig og boforhold er vesentlige element. Vi håper på litt sikt også å få mulighet til styrket oppfølgingen av de som trenger bistand til å mestre å bo. Både «bolig skole» og oppfølging i form av miljøvaktmester er tiltak vi vet har god effekt, men som vi pr. dato ikke har funnet mulighetsrom for finansiering.

Livsmestring og egenmestring er vesentlige for enkeltindividers opplevelse av et godt liv. Vi har flere konkrete tiltak som skal understøtter dette. Hverdagsrehabilitering går nå fra prosjekt til drift samtidig som vi starter nytt prosjekt, «12 trinns modellen» for et rusfritt liv (Stange hjelpen). Frisklivstiltak, treningsgrupper og mye annet jobber også målrettet for å sette Liunger i alle aldre i stand til å ta vare på egen helse og mestre egen hverdag.

Arbeid og selvforsørgelse er også viktig for et godt liv. Vi ser at mange unge sliter med å komme i gang i arbeidsmarkedet. Vi ønsker i 2020 å forsterke fokus på ungdom og sette inn tiltak som også skal inkludere de som sliter litt ekstra i egen hverdag.

I arbeidet med å redusere barnefattigdom er det å få foreldre over i selvforsørgelse et viktig virkemiddel. Vi ønsker i 2020 å sette et særskilt fokus på barnefamilier der det er to foreldre i familien som lever på sosialhjelp.

For å ha forutsigbarhet og størst mulig grad av kontroll på tjenestetilbudet, både med tanke på kvalitet og behov, jobber vi for å ha hele tjenestekjeden innen de fleste områder i egen regi. Dette er i tråd med pålegg fra fylkesmannen og vil gi oss større mulighet til å sikre rett innsats til rett tid.

Å være en attraktiv arbeidsgiver er også et viktig mål for oss. Skal vi sikre kvalitet i tjenesten må vi tilby våre ansatte attraktive arbeidsforhold. Gjennom prosjektet «Nytt Blikk» jobber vi for større grad av heltids stillinger innen tjenesteområdet. Vi jobber for å få på plass en helhetlig satsning på kompetansehevinge tiltak for ansatte. Vi ser et behov for systematisk vedlikehold av grunnleggende kompetanse, samtidig som vi i noen tilfeller finner det riktig å gi enkeltansatte mulighet til spesialisering inne særskilte områder som er viktige for oss som kommune.

Mål

Det er naturlig at tjenesteområdet har flest delmål rettet mot samfunns mål 3 - Livsmestring for alle. Bredden i tjenestetilbudet fanger imidlertid også opp andre aspekter som visere seg ved tiltak som bygger opp under andre innsatsområder.

Mål 2 - Tilhørighet til bygda dreier seg ofte om gode møteplasser og sosial anerkjennelse, her er det flere virksomheter som er inne og bidrar eller drifter aktuelle tiltak.

Tiltak for et bedre miljø og klima er også på dagsorden i alle tjenesteområdets virksomheter og de aller fleste er miljøsertifisert.

Tabellen under viser sammenhengen mellom mål i kommuneplanens samfunnsdel og tiltak i Helse, omsorg og velferd i 2020.

	Innsatsområde	Delmål	Indikator	Siste måling 2018	Mål 2020	Mål 2023	Gj.sn. landet
2 Tilhørighet til bygda	2.2 Lier skal være blant Norges fremste frivillighetskommuner.	Helse-, omsorg og velferd fremstår som et tjenestoområde der frivillige gis mulighet til bidra på egen premisser i samspill med virksomheten. Frivillig innsatts verdsettes og skaper merverdi i tjenesten.	Antall frivillige i Helse omsorg og velferd				
	2.4 By- og stedsutvikling skal bygge på Lier sin identitet.	Helse, omsorg og velferd bidrar i kommunal planlegging for by- og stedsutvikling der det er ønsket.					
	2.5 Lier sine innbyggere skal leve i trygge lokalsamfunn.	Helse, omsorg og velferd har sikkerhet og forutsigbarhet som fokus i alle virksomheter.	Alle virksomheter har ROS analyser som vurderer fare for voldsutøvelse i tjenesten Antall klager og HMS avik som omhandler vold og trussler. Antall politianmeldelser				
	2.7 Innbyggere skal ha tilgang på attraktive arenaer for sosialt samvær og aktivitet	Helse-, omsorg og velferd etablerer og drifter attraktive arenaer som gir ulike brukergrupper mulighet for sosialt samvær og aktivitet	Alle eksisterende arenaer videreføres og det etableres minst en nye arenaer iløpet av året.				
3 Livsmestring for alle	3.2 Liunger skal gis muligheter for utdanning, jobb eller annen meningsfull aktivitet.	Helse, omsorg og velferd bidrar til heltidskultur					
		Helse, omsorg og velferd har aktiviteter og arbeidsmetoder som bidrar til meningsfylte dager for utsatte grupper	Atall deltagere på ulike tiltak				
		Helse, omsorg og velferd har arbeidsmetoder som gir flere sosialhjelpsmottakere mulighet for selvstendighet	Innrapporterte velferdstall NAV				
		Helse, omsorg og velferd tilrettelegger praksisplasser for studenter og elever og bidrar med arbeidstrening for andre som er i behov av dette.					
	3.3 Liunger som trenger bistand skal tilbys tjenester på riktig nivå i alle livets faser.	Alle brukere som er i behov av bistand fra helse, omsorg og velferd får nødvendige og forsvarlige helse- og omsorgstjenester for å mestre egne utfordringer og leve et, så lang mulig, selvstendig liv	Antall klager på tjenesteutøvelse (redusert antall er målet)				
		Helse, omsorg og velferd har samarbeidsarenaer og arbeidsmetodikk som sikrer rett tjenestenivå til alle brukere	80% antall saker som det fattes vedtak på skal ikke være over 1 mnd.				
	3.4 Lier skal ha tilrettelagte boforhold for de som trenger det.	Helse, omsorg og velferd bidrar med kunnskap, planarbeid, tildeling og oppfølging som sikrer riktig tilrettelegging.	Telle antall som står på venteliste ut over 3 mnd. Telle antall samarbeidsarenaer				
	3.5 Kommunen skal bidra til bedre helse og livssituasjon for Liunger med oppfølgingsbehov.	Helse, omsorg og velferd skal gi nødvendige og forsvarlige helse- og habiliteringstjenester for alle som er i behov av dette for en periode eller gjennom hele livet					
4 Klimanøytral Liersamfunn	4.4 Lier kommunes egen virksomhet skal være klimanøytral i 2025.	Helse, omsorg og velferd tar klimavennlige valg	Antall miljøsertifiserte virksomheter Telle antall elbiler og el-sykler				
5 Framtidsretta og næringsvennlig	5.4 Lier skal tilrettelegge for kompetansebaserte arbeidsplasser.	Helse, omsorg og velferd har plan for systematisk kompetanseutvikling for ansatte i alle virksomheter	Antall virksomheter med plan, må 100%				
	5.6 Lier kommune skal arbeide aktivt for en bærekraftig samfunnsutvikling.	Helse, omsorg og velferd bidrar for å øke sysselsetningen i kommunen	Telle antall arbeidsgiverkontrakter				
6 Kommunen som organisasjon	6.1 En attraktiv og nyskapende organisasjon med gjennomføringskraft.	Høyt nærvær blant kommunens ansatte	Nærværprosent Helse og omsorg	89.4 %	90.5 %	93.6 %	88.9 %
			Nærværprosent Velferd	90.2 %	91.2 %	94.4 %	
		Organisasjonsutvikling	Mestringsklima	4,1	4,2	4,5	4,1
			Mestringsorientert ledelse	4	4,1	4,4	4
			Registrering av avik				

Delmål og måleindikatorer er fortsatt under arbeid

Tiltak

Tjenesteområdet har en rekke tiltak for hvert delmål, her trekkes kun noen frem for å gi bilde av innsatsområder eller arbeidsmetoder som benyttes for å nå målet. Tiltak er ført opp med henvisning til gjeldene innsatsområde.

- 2.2 Videreføre samarbeidet med ungdomsskolen gjennom fagene "Innsats for andre" og "Arbeidsvillig" - Vi tar imot elever som ønsker å gjøre en innsats på Liertun.
- 2.4 Gjennom en helhetlig boligplan legge til rette for en god blanding/spredning av boliger for vanskeligstilte integrert med øvrig boligmasse.
- 2.7 "Levende" seniorsentre i Meierigården og på Hallingstadtunet - Fortsette å utvikle et godt tilbud innen underholdning/aktiviteter/god ernæring m.m.
- 3.2 Skal være en attraktiv arbeidsplass – utprøving av alternative arbeidstidsordninger i prosjekter knyttet opp til «Deltid til Heltid», målsetting om økt andel ansatte i heltidsstillinger.
- 3.3 Virksomheten gir tjenester basert på vedtatte standarder som sikrer likebehandling og felles forståelse av bistandsbehov
- 4.4 Alle virksomheter er miljøfyrtårnsertifisert i løpet av 2020.
- 5.4 Gi helsefagarbeidere kompetanseløft via «Mitt livs ABC»
- 5.6 «Jobbspesialister» ansatt som gir tett oppfølging av arbeidsgivere som tar imot kandidater på arbeidsmarkedstiltak.

Økonomi

Driftsbudsjett og rammeendringer

Beløp i 1000

	Handlingsprogram			
	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett	526 310	526 310	526 310	526 310
Sum Tekniske justeringer	623	623	623	623
Vedtak forrige periode				
1 HP 16-19 NAV - Sosialhjelp (justert)	-100	-100	-100	-100
Sum Vedtak forrige periode	-100	-100	-100	-100
Demografijustering				
Demografi kommunehelse	0	1 230	2 446	3 614
2 Demografi pleie- og omsorg	0	14 616	29 090	45 054
Demografi sosial	0	1 239	2 113	3 426
Sum Demografijustering	0	17 085	33 649	52 094
Sum Lønns- og prisvekst	19 001	19 001	19 001	19 001
Konsekvensjusteringer	19 524	36 609	53 173	71 618
Konsekvensjustert ramme	545 834	562 919	579 483	597 928
Kostnadsreduksjon				
3 Reduserte kostnader introduksjonsordningen	-3 650	-3 650	-3 000	-3 000
Sum Kostnadsreduksjon	-3 650	-3 650	-3 000	-3 000
Objektive behov demografi				
5 Statsbud - endring egenandel ressurskrevende tjenester	2 300	2 300	2 300	2 300
2 Personer med funksjonsnedsettelse - Økt behov for avlastning før/etter skoletid og dagtilbud	3 000	3 000	3 000	3 000
6 Funksjonsnedsettelse voksne - Ny beboer	1 500	1 500	1 500	1 500
7 Fosshagen - Statsbudsjettet innlemming tilskudd hjemmeboende med demens	2 179	2 179	2 179	2 179
8 Hjemmetjenesten - 1. tertial komp økte driftsutgifter	6 000	6 000	6 000	6 000
9 Kommunelege - Økt tolk og turnuskandidat	250	250	250	250
10 Kommunelegen - Økning Norsk Pasientskade Erstatning	100	100	100	100
11 Legevakt - økte kostnader	1 421	1 421	1 421	1 421
12 Boligkontoret - statsbud. innlemming av tilskudd etablering og tilpassning til bolig	2 362	2 362	2 362	2 362
12 Nav - Tilpassning til aktivitet	4 250	4 250	4 250	4 250
Sum Objektive behov demografi	23 362	23 362	23 362	23 362
Tiltak til mål				
14 Boligkontoret - Etablering, 1 årsvek og driftskostnader	830	770	770	770
Sum Tiltak til mål	830	770	770	770
Vedtatte endringer				
15 Funksjonsnedsettelse barn - 1. tert 19 Avlastning - avlasterdommen	650	650	650	650
16 Mangfold og mestring - Nytt tiltak døgnbemannet bolig ROP	2 500	3 000	3 800	4 500
17 NAV - Barnefattigdom - 2 årsv familiekoordinatorer	1 400	1 400	750	750
18 Omsorg - 1. tertial Videreføring av helseklynge samarbeid	200	200	200	200
Sum Vedtatte endringer	4 750	5 250	5 400	6 100
Annet				
19 Fosshagen Fortsette drift i henhold til plan for hverdagsrehabilitering	260	260	260	260
20 Hjemmetjenesten - Bytte av leasingbiler	300	0	0	0
21 Liertun - Driftskostnader signalanlegg	200	200	200	200
22 Privatpleien - Nye avtaler	1 400	1 400	1 400	1 400
Sum Annet	2 160	1 860	1 860	1 860
Politiske vedtak				
23 KS HP 20 Aktivitetsplikt – avtale NAV-ASVO	900	900	900	900
24 KS HP 20 Krisesenter – ny organisering	-800	-800	-800	-800
Sum Politiske vedtak	100	100	100	100
Nye tiltak og realendringer budsjett	27 552	27 692	28 492	29 192
Ramme 2020-2023	573 386	590 611	607 975	627 120

Beskrivelser av rammeendringer

Helse omsorg og velferd får en økning på nye tiltak og realendringer på 27,5 millioner kroner. 11,3 millioner kroner av disse er som følge av endringer og innlemminger av øremerkede tilskudd i statsbudsjettet og medfører videreføring av nivået i 2019.

1. Det er fra HP 16-19 lagt inn flere krav til reduksjon i sosialhjelpsutbetalinger. Samlet sett ligger det inne en reduksjon i rammene for sosialhjelp på 0,1 mill. kr i 2020
2. Rammejustering basert på befolkningsprognoser fra SSB. Gjøres på de tjenesteområdene som er særskilt kompensert i kommunenes inntektssystem.
3. Reduksjon av øremerkede midler til integrering. Forventet høyere mottak av barn i en periode medfører lavere antall personer i introduksjonsordningen. Finansierer delvis pkt. 13 og 17. Forventet høyere kostnader ved NAV til personer som ikke er i arbeid etter introduksjonsordningen. Tiltak mot barnefattigdom vil omfatte denne gruppen.
4. I statsbudsjettet ble egenandelen for tilskudd for ressurskrevende tjenester økt med 50.000 kroner utover lønnsveksten. Dette gir en reduksjon i tilskuddet for Lier på 2,3 millioner kroner.
5. Det har vært et økende behov for avlastning før og etter skoletid, samt dagtilbud for ungdom etter videregående. For å møte dette behovet er det økt antall plasser dagtilbud, samt etablert avlastningstilbud før og etter skole på aktivitetssenteret ved Lier ASVO. I tillegg er det etablert et dagtilbud ved Eikenga barne- og avlastningsbolig. Økningen av tilbudet medfører en kostnadsvekst på 3 millioner kroner.
6. Ny beboer gir økt ressursbehov på to hele årsverk.
7. Øremerket tilskudd til hjemmeboende med demens avsluttes og er overført til kommunenes rammer. Tjenesten kompenseres for bortfall av tilskuddet.
8. I hovedsak tilpasning av bemanning for økte vedtakstimer. Omfatter også lønnsutgifter til nødvendig kompetansehevende tiltak for ansatte og økte utgifter til arbeidsklær.
9. Endringer i spesialiseringsforløpet for leger har ført til at kostnadene for turnuslegen har økt. Tolketjenestene for fastlegene har økt over tid. Kommunen må bekoste tolkeutgiftene, og har liten mulighet for å påvirke bruken da den er rettighetsfestet. Samlet sett har dette medført en økning over tid på 250.000 kr.
10. Kommunene blir belastet for utbetalinger fra Norsk Pasientskade Erstatning (NPE). Den kommunale innbetalingen beregnes utfra innbyggertall. Det har vært en kraftig økning i innbetalingen til NPE de siste årene.
11. Legevakten går over fra å være et interkommunalt samarbeid til at Drammen blir vertskommune. Legevakten har hatt økte kostnader og gikk med et underskudd i 2019. Økning i kostnader medfører en økning på 1,2 millioner kroner for Lier. Samtidig mangler budsjettet 0,2 millioner kroner etter justering av fordeling pr. innbyggertall.
12. I statsbudsjettet ble øremerket tilskudd til etablering og tilpasning av bolig avsluttet og overført til kommunens rammer. Tjenesten tilføres tilsvarende det Lier får tilført i rammen. Lier har i de siste årene deltatt i By og tettstedsprogrammet og har gjennom dette mottatt ca. 6-7 millioner kroner i tilskudd. Når overføringen reduseres til 2,4 millioner kroner må omfang og nivå på tiltakene reduseres.
13. Nav har over flere år hatt et merforbruk i forhold til budsjett. Rettighetsavklaringsprosjektet har fra 2018 resultert i at 30 personer som har mottatt sosialhjelp gjennom mange år er innvilget uføretrygd

- eller arbeidsavklaringspenger. Dette har resultert i betydelig reduksjon av kostnadene til sosialhjelp. Samtidig har det vært en økning i antall nye mottakere i 2019 som har motvirket kostnadsreduksjonen. Kostnadene med å utelate barnetrygden fra beregningsgrunnlaget er beregnet til å utgjøre 0,6 millioner kroner mer enn tjenesten fikk kompensert i 2019. Fra 2015 har NAV hatt årlig krav til innsparing og reduksjoner av rammen. Rammene for 2019 er tilsvarende hva rammene var i 2013. For at NAV skal ha et realistisk budsjett kompenseres virksomheten med 4,25 millioner kroner. 2,25 millioner kroner finansieres med øremerkede midler til integrering.
14. Etablering av boligkontor. For å videreføre ambisjonene med Husbanken er det nødvendig å øke saksbehandlere med ett årsverk. Stillingen er i 2019 finansiert med tilskuddsmidler fra Fylkesmannen. Økningen er til ett årsverk og noe driftskostnader. I oppstartsåret er det lagt inn noe midler til oppstartskostnader. 5 årsverk flyttes fra andre virksomheter og samlokaliseres.
 15. Endrede forutsetninger, etter avlasterdommen, medfører økte kostnader knyttet til private avlastere. Ble bevilget opp i 1. tertial 2019 og videreføres i rammene fra 2020
 16. Samhandlingsreformen har i 2019 gitt kommunene et mer helhetlig ansvar for personer med behov for bistand knyttet til rusavhengighet og psykisk helse. Det er målsetning om at en større del av behandlingstilbudet og oppfølging over tid skal gjennomføres der bruker bor, ute i den enkelte kommune. Lier kommune fikk et avvik om manglende heldøgntilbud til de med størst hjelpebehov etter et tilsyn fra fylkesmannen. Det etableres nå et døgnbemannet tilbud med 17 årsverk. Tjenesten utløser tilskudd for ressurskrevende tjenester og medfører en netto kostnadsøkning på 6 millioner kroner. Tilbudet blir delvis finansiert med et øremerket tilskudd som har en nedtrapping over 4 år. Kommunens netto kostnader øker 2 millioner kroner i 2020, og vil øke til 6 millioner i 2024.
 17. Selvforsørgelse og arbeid er en av de viktigste faktorene for god helse og livsmestring samt for å redusere barnefattigdom og utenforskap. Tiltakets målgruppe er foreldre/foresatte i barnefamilier som er sosialt og økonomisk vanskeligstilte, eller som står i fare for å komme i en vanskelig livssituasjon. Målgruppen peker seg tydelig ut som et utfordringsbilde for kommunen. Dette vil støtte opp under tiltaket «0-26» (barn-, ungdom- og familiehjelpen) ved fokus på bedring av levekår i et arbeidsrettet perspektiv. En styrket satsning på koordinert oppfølging av barnefamilier vil være et av de mest treffsikre tiltakene kommunen kan iverksette for å redusere barnefattigdom. Tiltaket finansieres med øremerkede midler for integrering
 18. Videreføring av helseklyngesamarbeidet i forbindelse med nytt sykehus ble bevilget opp 1. tertial 2019 og tilføres rammene fra 2020
 19. Det er bevilget opp 1,5 millioner kroner til hverdagsrehabilitering. Skal dagens nivå skal opprettholdes er det behov for 260.000 kroner. Dette har blitt dekket av tilskuddsmidler.
 20. Ved innbytte av leasingbiler er det erfaringsmessig noe utbedringer.
 21. Nytt signalanlegget ved Liertun er implementert i 2018/19. Investeringen medfører 200.000 i serviceavtale og driftsutgifter knyttet til det nye signalanlegget.
 22. Flere av avtalene med privatpleien har ikke vært regulert over tid. For å få gyldige avtaler er avtalene konvertert til gjeldene rammeavtale. Dette fører til en netto merkostnad på 1,7 mill. kr.
 23. **Avtalen mellom NAV Lier og Lier ASVO om å tilby aktivitetsplikt/kurs for sosialhjelpsmottagere videreføres.**
 24. **Reduserte kostnader ved ny organisering av krisesenter**

Fordeling på utgifter og inntekter

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Handlingsprogram			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Driftsutgifter						
Lønn	504 155	443 842	484 047	484 547	484 697	485 397
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal egenproduksjon	41 595	37 944	40 809	40 449	40 449	40 449
Kjøp av varer og tjenester som erstatter kommunal egenproduksjon	112 312	96 615	116 497	116 497	116 497	116 497
Overføringsutgifter	39 817	53 370	51 513	68 598	85 812	104 257
Sum Driftsutgifter	700 707	631 771	692 866	710 091	727 455	746 600
Driftsinntekter						
Salgsinntekter	-35 407	-31 202	-32 188	-32 188	-32 188	-32 188
Refusjoner	-114 753	-62 484	-75 517	-75 517	-75 517	-75 517
Overføringsinntekter	-15 274	-11 775	-11 775	-11 775	-11 775	-11 775
Sum Driftsinntekter	-166 549	-105 461	-119 480	-119 480	-119 480	-119 480
Sum	534 158	526 310	573 386	590 611	607 975	627 120

Investeringer

Beløp i 1000

	Handlingsprogram				Sum
	2020	2021	2022	2023	2020-23
Investeringsprosjekter					
Helse omsorg og velferd					
Utstyr institusjonskjøkken	249	249	249	249	996
Sum Helse omsorg og velferd	249	249	249	249	996
Kommunale foretak					
Eiendom - Fosshagen fase 2	110 000	0	0	0	110 000
Eiendom - Fosshagen fase 3	0	90 000	0	0	90 000
Eiendom - Kjellstad gård	3 000	26 000	26 000	0	55 000
Eiendom - Liertun café	2 500	0	0	0	2 500
Eiendom - Liertun- Oppgradering generell	3 784	0	0	0	3 784
Eiendom - Nøstehagen vent.aggregater	0	3 500	0	0	3 500
Eiendom - Oppgradering Eikeliveien 11	1 500	0	0	0	1 500
Eiendom - Utbedringer og oppgraderinger i boligmassen (LBS) - betjenes gjennom husleie	5 000	0	0	0	5 000
Eiendom - Voksenopplæringen og kulturskolen - skifte vinduer	0	0	0	2 500	2 500
Sum Kommunale foretak	125 784	119 500	26 000	2 500	273 784
Fellesområdet					
Boligpolitiske virkemidler	5 654	5 654	5 654	5 654	22 616
Sum Fellesområdet	5 654	5 654	5 654	5 654	22 616
Sum investeringsprosjekter	131 687	125 403	31 903	8 403	297 396

Beskrivelse av prosjektene ligger i vedlegg 2

HANDLINGSPROGRAM 2020 - 2023

ORGANISASJON OG UTVIKLING

Organisasjon og utvikling

Innledning

Organisasjon og utvikling omfatter virksomhetene Utvikling, Økonomi, HR, Innbyggerservice, IKT og Kemneren.

Virksomhetene i Organisasjon og utvikling er stabs- og støttefunksjoner. Stabsoppgaver blir definert som strategisk orienterte oppgaver, der koordinering og utviklingsrettet arbeid står sentralt. Stabsressursene jobber med tjenesteovergripende oppgaver, og skal bidra til overordnet ledelse, styring, kontroll og samfunns- og tjenesteutvikling, samt tilrettelegge for demokratiske prosesser.

Støtteoppgaver blir definert som driftsrelaterte oppgaver. Støttefunksjonene skal sørge for effektiv drift av fellesoppgaver og være en servicefunksjon for folkevalgte, ledere og medarbeidere i kommunen.

Deler av stabs- og støttetjenestene yter også tjenester direkte til innbyggerne, slik som for eksempel servicetorg, dokumentsenter og kemner.

Status

Lier kommune gjennomførte i perioden 2017-2018 et organisasjonsutviklingsprosjekt, sak 67. I 2019 ble de tiltak som ble fastsatt i dette prosjektet implementert.

Ny organisering av kommunens stabs- og støttevirksomheter ble i all vesentlighet samlet under tjenesteområdet «Organisasjon og utvikling». Innenfor dette området ble det opprettet to nye virksomheter, i tillegg til de som ble videreført fra tidligere organisering.

Alle virksomheter fikk justert sin portefølje for å være best mulig rustet for oppnå målet for prosjektet: «*En attraktiv og nyskapende organisasjon med gjennomføringskraft*». I 2019 hadde implementering av ny organisasjonsmodell hovedprioritet. Herunder ble det rekruttert nye ledere, etablert nye virksomheter, og gjort nødvendige justeringer innenfor videreførte virksomheter.

I 2020 vil arbeidet med oppfølging av tiltakene som ble fastsatt i organisasjonsutviklingsprosjektet bli videreført. Hver virksomhet vil ha en gjennomgang av egen portefølje og foreta en tydelig prioritering innenfor gjeldende ressursrammer, slik at man sikrer leveranse av riktige tjenester med høy kvalitet. Alle virksomheter innenfor organisasjon og utvikling vil også utarbeide egne serviceerklæringer. Dette for å sikre forutsigbarhet og kvalitet i tjenesteleveransen.

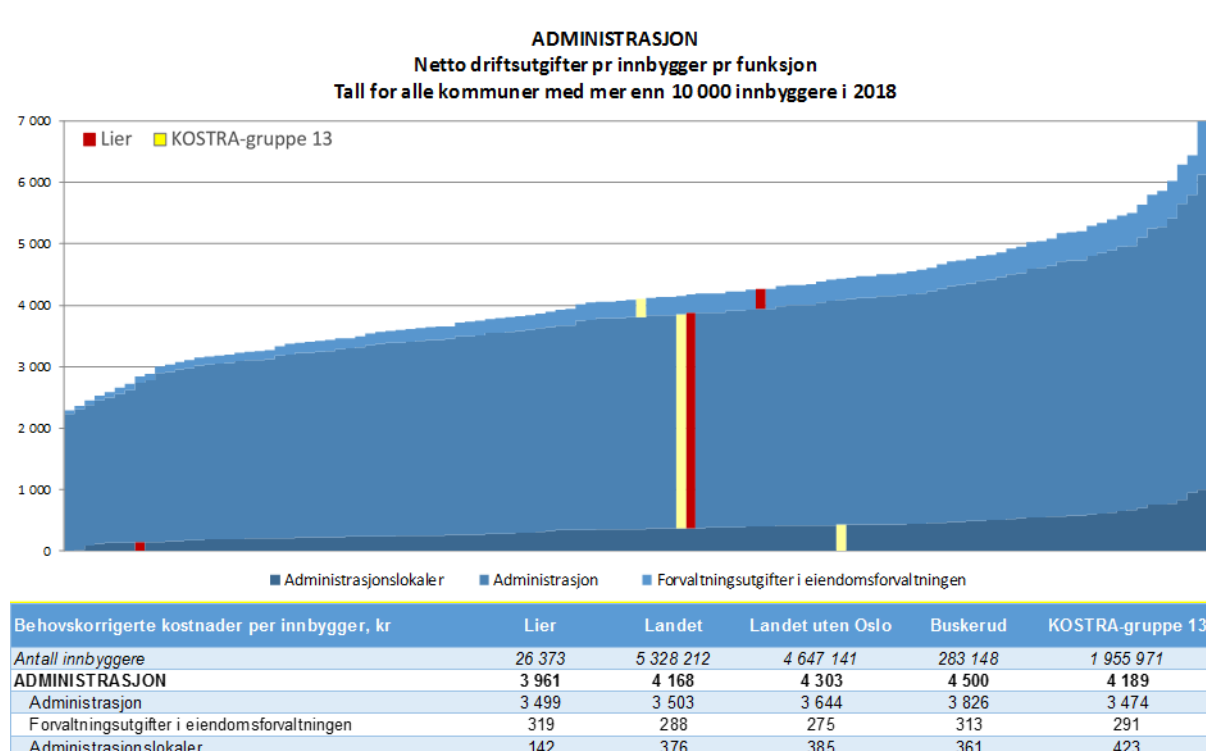
Organisasjon og utvikling har også en sentral funksjon i utarbeidelse og implementering av flere sektorovergripende strategiplaner. I 2019 har flere av disse planene blitt revidert, slik som arbeidsgiverpolitisk plattform og innkjøpsstrategi. Tilsvarende har det blitt jobbet med implementering og oppfølging av vedtatte planer slik som Digital strategi for Lier kommune. Arbeidet implementering og oppfølging av vedtatte planer er et kontinuerlig arbeid, hvor det også i 2020 vil bli lagt inn en vesentlig innsats.

Skatteoppkreverfunksjon vil bli overført fra kommunene til staten innen 1. juni 2020. Kemneren i Lier vil bidra positivt til at denne prosessen blir gjennomført på en god måte både når det gjelder ansatte og oppgaveløsningen.

Lier vei, vann og avløp KF vil være i drift fra 1. januar 2020. Fra dette tidspunkt vil virksomheter i organisasjon og utvikling levere utvalgte tjenester til foretaket.

Sammenligning med andre kommuner

Lier har vurdert sine kostnader i 2018 opp mot alle kommuner med mer enn 10 000 innbyggere, samt kommunegruppe 13, pr område. Plasseringen til Lier er markert med rødt og plasseringen til gjennomsnittet i kommunegruppe 13 er markert med gult.

Behovskorrigerte netto driftsutgifter til administrasjon pr. innbygger.

Figur viser at Lier totalt sett har noe lavere kostnader på administrasjon og politisk styring enn gjennomsnittet i kommunegruppe 13. Lier har spesielt lave kostnader til administrasjonslokaler, ellers er forskjellen til gjennomsnittet i gruppe 13 små.

Utfordringer

Arbeidsmarkedet i regionen er stadig mer konkurranseutsatt. For å lykkes i å beholde og rekruttere nødvendig kompetanse krever dette målrettede tiltak fra Lier kommune. For eksempel knyttet til arbeidsvilkår, kompetanseutvikling og omdømmebygging. Ikke minst vil det kreve en videre satsing på heltidskultur.

Et krevende arbeidsmarked sammenholdt med en høyere andel eldre, krever at kommunen er omstillingsdyktig for å kunne levere gode tjenester også i fremtiden. For å sikre en effektiv ressursutnyttelse vil det derfor være avgjørende at kommunen lykkes med sitt digitaliseringsarbeid. Ikke minst er det viktig at kommunen har fokus på endringsledelse og sikrer endringskompetanse i hele organisasjonen.

Satsningsområder i virksomhetene

Organisasjon og utvikling har et særlig ansvar for å utarbeide, videreutvikle og implementer følgende strategiplaner:

- Arbeidsgiverpolitisk plattform
 - Kompetansestrategi
 - Rekrutteringsstrategi
- Digital strategi for Lier kommune
- Innkjøpsstrategi
- Strategi for eierskap og selskapsstyring (nærmere beskrevet i kapittel 3)

I 2020 vil organisasjon og utvikling, med utgangspunkt i overnevnte planer, ha følgende satsingsområder:

- **Sikre nødvendig kompetanse**
I løpet av 2019 har det blitt vedtatt en ny arbeidsgiverpolitisk plattform og en rekrutteringsstrategi. Disse planene fastsetter konkrete mål og strategier for hvordan kommunen både i dag og i fremtiden skal sikre nødvendig kompetanse for å beholde, utvikle og rekruttere medarbeidere. Implementering og oppfølgingen av disse planen vil være prioriterte oppgaver i 2020.

For å sikre nødvendig kompetanse og kvalitet i tjenesteleveransen til hele kommuneorganisasjonen vil fortsatt satsing på helsefremmende arbeidsplasser og nærværarbeid være avgjørende. HR vil i kommende år yte forsterket og målrettet bistand til virksomheter med høyt fravær.

Videre arbeid med å bygge en heltidskultur – i alle deler av organisasjonen – vil også i 2020 være et prioritert område. Heltidskultur er avgjørende for å sikre kvalitet i tjenestene, beholde og rekruttere medarbeidere.

Lier kommune har både i dag og i fremtiden et stor behov for fagarbeidere. I 2020 vil det derfor satses på rekruttering av nye lærlinger og videreutvikling av lærlingeordningen i kommunen. I dette arbeidet vil man særlig ha et fokus på følgende:

- *stimulere til større sysselsetning av helsefagarbeidere i Lier kommune etter endt læretid*
- *øke antall læreplasser i helsefag*
- *heve kvaliteten på opplæringen*
- *redusere behovet for administrasjon*

Et godt partssamarbeid er avgjørende for å oppnå organisasjonens målsettinger. I 2020 vil vi satse på videreutvikling og vedlikehold av dette samarbeidet. Dette gjennom å legge til rette for gode formelle og uformelle arenaer for dialog, drøftinger, kompetanseutvikling og erfaringsutveksling.

Lederutvikling vil også være et sentralt satsingsområde i 2020. Virksomhetene HR og Utvikling vil ha et særlig ansvar for å gjennomføre kompetansetiltak som bidrar til at kommunens ledere er rustet for fremtiden. I 2019 ble det innført nye lederprinsipper i kommunen. Implementering av disse og etablering av leveregler i den enkelte virksomhet vil stå sentralt i arbeidet dette året.

Digitalisering

Videre oppfølging og implementering av Digital strategi for Lier kommune vil være en sentral oppgave i 2020. Dette gjelder særlig for virksomhetene Utvikling og IKT, men også kommuneorganisasjonen for øvrig.

Det vil i løpet av 2020 bli utarbeidet handlingsplaner for implementering av strategien for alle kommunens tjenesteområder. Parallelt med dette vil det arbeides med sektorovergripende digitaliseringsprosjekter slik som anskaffelse/oppgradering og implementering av en forbedret sak- og arkivløsning.

Sak- og arkivløsning er et viktig grunnlag for andre systemer. Et eksempel på dette er eByggeSak – fagsystem for digitalisering av byggesakssystemet. Det også et viktig verktøy for å kunne sikre etterprøvbarhet i saksbehandlingen, noe som er vesentlig for at innbyggernes rettigheter skal kunne ivaretas.

Det vil også bli gjennomført målrettede tiltak for utvikle nødvendig digital kompetanse hos alle medarbeidere.

For å lykkes med digitaliseringsarbeidet er det avgjørende at kommunen lærer av andre organisasjoner og inngår i ulike samarbeid. I 2020 vil kommunen derfor delta aktivt i nettverk og samarbeid med andre kommuner, statlige organer, næringsliv og andre relevante aktører.

Lier kommune må være beredt til å delta i regionale og nasjonale digitaliseringsprosjekter. Kommunenes sentralforbund (KS) har fått et mandat til å utvikle fellesløsninger som kommunene skal ta i bruk. Dette finansieres via et spleiselag og Lier kommune har betalt sin andel for å delta i ordningen. Lier kommune har allerede tatt i bruk «Svar ut», digital formidling av post, Digisos, og digital søknad om økonomisk sosialhjelp.

Kommunal sektor har ofte behov for tverrsektoriell samhandling både mellom fagområder og med staten på digitaliseringsområdet, samt at statlige løsninger også dekker kommunale behov. Så i tillegg til fellesløsninger for kommunesektoren vil vi også delta i og ta i bruk statlige fellesløsninger.

Digitalisering krever også at kommunen til enhver tid må sikre gode systemer og kompetanse knyttet til informasjonssikkerhet og personvern. I 2020 vil styrking av rutiner og kompetansetiltak innenfor dette området være et satsingsområde.

Innkreving

Kemneren startet i 2019 et prosjekt med å avvikle eldre gjeld som innbyggere skylder kommunen. Dette vil bli videreført i 2020. For eksempel finnes det skyldnere med utestående gjeld fra slutten av 1980-tallet. Formålet med å avvikle eldre gjeld er for det første den velferdsmessige betydningen dette har for de som har levd med et gjeldsuføre over lang tid. For det andre er innfordringen i disse sakene ofte så ubetydelig at det ressursmessig vil lønne seg å slette kravene.

En av utfordringene med den nevnte gjeldsmassen er den begrensede muligheten kemneren har fra skatteetaten, til å slette eldre gjeld. Imidlertid jobbes det med ulike strategier, blant annet dialog med skatteetaten for å rydde opp i restansene.

I 2020 vil kemnerfunksjonen bli overført fra kommunene til staten. Kommunen vil fortsatt beholde særnamsmannsfunksjonen knyttet til innkreving av kommunale krav slik som for eksempel foreldrebetaling for barnehager, vann- og avløpsavgifter. Dette omstillingsarbeidet vil være hovedprioritet for kemneren i 2020, samtidig som ordinær drift skal ivaretas.

Innkjøp og anskaffelser

Kommunestyret vedtok 17. september 2019 Innkjøpsstrategi 2019-2025. Implementering av denne vil være en sentral oppgave i 2020. Herunder vil rutiner og praksis knyttet til kontraktsoppfølging videreutvikles.

Kontinuerlig forbedring og kvalitet

Organisasjon og utvikling vil i 2020 satse videre på systematisk arbeid for å forbedre kvaliteten på kommunens tjenester. Rådmannen styrket innsatsen på dette området i 2019 ved etablering av Utviklingsenheten, som har dette som et særlig ansvarsområde.

I 2020 vil denne virksomheten, i samarbeid med organisasjonen for øvrig, særlig arbeide med:

- Bidra til å heve kvaliteten og prosessen knyttet til utarbeidelse av beslutningsgrunnlag for politisk og administrativ behandling. Herunder bidra til å sikre relevant, tilgjengelig og pålitelig styringsinformasjon.
- Systematisk gi råd og veiledning til virksomhetene i bruk av anerkjente metoder for å forbedre kvalitet og resultater, slik som LEAN.
- Råd og veiledning knyttet til prosjektarbeid, -verktøy og -metodikk.

Mål

Tabellen under viser sammenhengen mellom mål i kommuneplanens samfunnsdel og tiltak i Organisasjon og utvikling i 2020.

Kommuneplan mål	Innsatsområde	Delmål	Indikator	Siste måling 2018	Mål 2020	Mål 2023	Gj.sn. landet
3 Livsmestring for alle	3.2 Liunger skal gis muligheter for utdanning, jobb eller annen meningsfull aktivitet. Lier kommune	Kommunen skal tilby to lærlingplass pr. 1000 innbygger	Antall lærlinger	39	42	46	54
6 Kommunen som organisasjon	6.1 En attraktiv og nyskapende organisasjon med gjennomføringskraft. Lier kommune	Høyt nærvær blant kommunens ansatte	Nærværsprosent organisasjon og utvikling	94.9 %	97.0 %	97.0 %	92.8 %
		Kommunen skal tilby en lærlingplass pr. 750 innbygger	Antall lærlinger	39	35	36	
		Kommunen skal ha fokus på kontinuerlig forbedring	Antall meldte avvik				
		Organisasjonsutvikling	Mestringsklima	4,1	4,2	4,5	4,1
			Mestringsorientert ledelse	4,0	4,1	4,4	4,0

Delmål og måleindikatorer er fortsatt under arbeid

Tiltak

- Det skal utarbeides en plan og tiltak for å styrke organisasjonens internkommunikasjon
- KS Læring, den nasjonale løsningen for deling av kunnskap og kompetanseheving for ansatte i kommuner, skal implementeres i hele organisasjonen. Sak- og arkivsystemet skal oppgraderes/nytt system anskaffes og implementeres
- Det skal gjennomføres et prosjekt og implementeres et nytt fagsystem for digitalisering av byggesaker
- Det skal utarbeides en handlingsplan med konkrete tiltak for økt arbeidsnærvær i virksomheter med høyt sykefravær
- Det skal utvikles et digitalt system for kompetansekartlegging og målrettet kompetanseutvikling
- Kommunens gjeldende lønns- og arbeidsvilkår skal evalueres for å sikre at organisasjonen klarer å beholde og rekruttere nødvendig kompetanse.
- Fremtidig organisering av innkreving av kommunale krav skal utredes, da denne oppgaven blir liggende igjen i kommunen etter overføring av skatteoppkreverfunksjonen til staten i 2020.
- Det skal etableres et økonomireglement for kommunen som inneholder hovedprinsipper for rapportering og ansvarsforhold.
- Det skal utarbeides en beredskapsplan for IKT med tiltak for å redusere uønskede konsekvenser ved kriser og rask gjennomretting av kritiske systemer.
- Det skal etableres en sikkerhetsstrategi for IKT med tydelige mål for informasjonssikkerhet og personvern (GDPR).
- Retningslinje om habilitet for ansatte skal revideres.

Økonomi

Driftsbudsjett og rammeendringer

Beløp i 1000

	Handlingsprogram			
	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett	96 733	96 733	96 733	96 733
Sum Tekniske justeringer	-3609	-3609	-3609	-3609
Vedtak forrige periode				
1 Erkjentlighetsfest hvert annet år	300	0	300	0
2 HP 18-21 Konsulent komm.reform	-200	-500	-500	-500
3 HP 18-21 KS IKT – tilpassing, ref 2.12	-600	-900	-900	-900
4 HP 18-21 KS Nye stillinger – utgår, ref 2.12	200	500	500	500
5 HP 18-21 Overgang nytt kommunestyre	100	100	100	100
6 HP 19-22 Helårsvirkning Lærlingeendring	0	100	200	200
7 HP 19-22 Redusert antall kommunestyrerepresentanter	-400	-400	-400	-400
8 HP 19-22 Rådgivning selskapsstruktur	-700	-700	-700	-700
9 Valg hvert annet år	-850	0	-850	0
Sum Vedtak forrige periode	-2 150	-1 800	-2 250	-1 700
Sum Lønns- og prisvekst	2 529	2 529	2 529	2 529
Konsekvensjusteringer	-3 230	-2 880	-3 330	-2 780
Konsekvensjustert ramme	93 503	93 853	93 403	93 953
Kostnadsreduksjon				
10 Økonomienheten - Effektivisering	0	0	-500	-500
Sum Kostnadsreduksjon	0	0	-500	-500
Objektive behov demografi				
11 IKT - Driftskonsekvens IKT handlingsplan proteføljestyre	935	935	935	935
Sum Objektive behov demografi	935	935	935	935
Tiltak til mål				
12 Rådmann - Varslingsinstituttet	500	500	500	500
Sum Tiltak til mål	500	500	500	500
Vedtatte endringer				
13 Innbyggjerservice - Folkevalgte, ny utvalgsstruktur og møtegodtgjøring	605	605	605	605
14 Kemneren - Overføring til stat	-2 930	-4 860	-4 860	-4 860
15 Utviklingsenheten - Stillinger	950	650	650	650
Sum Vedtatte endringer	-1 375	-3 605	-3 605	-3 605
Annet				
16 HR - Medvirkning, utvidet frikjøp hovedverneombud	350	350	350	350
17 HR - Ulykkes og gruppeforsikring	600	600	600	600
18 IKT - Lisenskostnader	1 500	1 500	1 500	1 500
Sum Annet	2 450	2 450	2 450	2 450
Politiske vedtak				
19 KS HP 20 Organisasjon og utvikling - Effektiv. 1 % av ramme	-950	-950	-950	-950
20 KS HP 20 Til disposisjon i råd	150	150	150	150
Sum Politiske vedtak	-800	-800	-800	-800
Nye tiltak og realendringer budsjett	1 710	-520	-1 020	-1 020
Ramme 2020-2023	95 213	93 333	92 383	92 933

Beskrivelser av rammeendringer

1. Erkjentlighetsfest avholdes hvert annet år. Det legges inn en ramme for tiltaket de årene arrangementet avholdes.
2. I HP 18 ble det bevilget opp 0,5 millioner kroner til kjøp av spisskompetanse til vurderinger som følge av endringer i kommunekartet og konsekvensene for Lier kommunes deltagelse i samarbeid og interkommunale selskaper. Prosjektet fases ut slik at det står igjen 0,3 millioner kroner i 2020 og ingen ramme fra 2021.
3. I HP 2018 la kommunestyret inn en forventet innsparing med bakgrunn i varslet sak om digitalisering og bruk av IKT i forbindelse med avviklingen av IKT-samarbeidet mellom Hurum og Lier, ref. sak KS 75/2017
4. I HP 18 la rådmannen inn økning til nye stillinger innen ledelse, politikk og konserntjenester. I kommunestyrebehandlingen ble økningen utsatt inntil arbeidet med evaluering av kommuneorganisasjonen på folkevalgt og administrativt nivå, ref. sak KS 67/2017 ble gjennomført.
5. Opplæring av nytt kommunestyre.
6. Justering av rammen for å tilpasse den målsettingen kommunen har om 1 lærling per 750 innbyggere.
7. KS sak 127/2017, Kommunestyret skal reduseres fra 49 til 41 representanter.
8. Midlertidig stilling 2019 for å arbeide med selskapsstruktur. Utgår 2020.
9. Bevilgning til gjennomføring av valg hvert annet år.
10. Lier vei, vann og avløp KF skal fra etableringen 1. januar 2020 kjøpe støttetjenester fra organisasjon og utvikling. I henhold til vedtak ved etableringen skal de opprettes 4-5 årsverk til dette formålet. Rådmannen har som mål at tjenesteleveransen til KF etter hvert kan effektiviseres og at behovet for antall årsverk kan reduseres fra 2022.
11. Kommunen bevilger årlig investeringsmidler til digitalisering. Disse investeringen medfører kostnader også på driftsbudsjett fra år to etter at investeringen er foretatt.
12. Drift av ekstern varslingsportal, varslingsrutiner samt behandling av varslinger.
13. Opprettelse av nytt landbruksutvalg og økt frikjøp varaordfører
14. I statsbudsjettet er det lagt inn at staten overtar kemnerfunksjonen fra kommunene fra 2. halvår 2021. Kommunene er trukket i rammene for overføringen. Lier må holde igjen 1,2 årsverk for å ivareta de kommunale oppgavene kemneren i dag håndterer. Trekket i rammetilskuddet er 0,6 mill. kr høyere enn reduksjonen i rammene 2020 (1/2 år) og 1,3 mill. kr fra 2021 (helårseffekt). I første halvår 2020 ligger det inne en kostnadsreduksjon på 0,5 millioner kroner. Se også pkt. 16.
15. Rådmannen hadde planlagt intern omdisponering av ressurser mellom kemner og utviklingsenheten for å sikre nødvendige ressurser til utviklingsarbeid og digitalisering. Statliggjøring av kemner medfører reduksjon i rammetilskudd og at allerede etablerte stillinger på utviklingsenheten må finansieres på annen måte enn ved intern omdisponering. Se også pkt. 4. og
16. Utvidet frikjøp for hovedverneombud, økning med 20 % stilling igangsatt 2018.
17. Dekning av beregnet vekst i kommunens ulykkes- og gruppeforsikring.
18. Økning i lisenskostnader grunnet flere brukere som følge av digitalisering. I tillegg til normal prisstigning.
19. **Krav om effektivisering på 1 % i Organisasjon og utvikling**
20. **Det etableres en egen ordning hvor Eldrerådet, Rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne og Ungdomsrådet får et fast, årlig beløp på 50.000 kroner til disposisjon. Rådene avgjør selv hvordan midlene benyttes.**

Driftsbudsjett fordeling på hovedart

Beløp i 1000	Regnskap	Budsjett	Handlingsprogram			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Driftsutgifter						
Lønn	72 430	71 955	71 117	68 487	68 087	68 087
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal egenproduksjon	24 593	24 571	27 377	27 377	27 377	27 377
Kjøp av varer og tjenester som erstatter kommunal egenproduksjon	6 036	5 719	5 851	5 851	5 851	5 851
Overføringsutgifter	5 551	-583	-4 544	-3 794	-4 344	-3 794
Sum Driftsutgifter	108 611	101 662	99 801	97 921	96 971	97 521
Driftsinntekter						
Salgsinntekter	-1 791	-1 574	-1 610	-1 610	-1 610	-1 610
Refusjoner	-11 802	-2 955	-2 978	-2 978	-2 978	-2 978
Finansinntekter og finansieringstransaksjoner	0	-400	0	0	0	0
Sum Driftsinntekter	-13 694	-4 929	-4 588	-4 588	-4 588	-4 588
Sum	94 917	96 733	95 213	93 333	92 383	92 933

Investeringer

Beløp i 1000	Handlingsprogram				Sum
	2020	2021	2022	2023	2020-23
Investeringsprosjekter					
Kommunale foretak					
Eiendom - Rehab rådhuset	3 500	12 500	12 500	10 000	38 500
Sum Kommunale foretak	3 500	12 500	12 500	10 000	38 500
Organisasjon og utvikling					
IKT handlingsplanen	3 804	3 804	3 804	2 904	14 316
Sum Organisasjon og utvikling	3 804	3 804	3 804	2 904	14 316
Sum investeringsprosjekter	7 304	16 304	16 304	12 904	52 816

Beskrivelse av prosjektene ligger i vedlegg 2

KOMMUNALE FORETAK

Kommunale foretak

Innledning

Lier kommune har to kommunale foretak:

- Lier vei, vann og avløp KF som forvalter, drifter og utvikler vei, vann, overvann og avløp for kommunen.
- Lier Eiendomsselskap KF som forvalter, drifter og utvikler bygg og eiendomsmasse for kommunen.

Disse selskapene er formelt en del av kommunen. De har imidlertid en særskilt stilling ettersom de er direkte underlagt kommunestyret og ikke rådmannen.

Et kommunalt foretak ledes av et styre og en daglig leder. Styret har myndighet til å treffe vedtak i alle saker som gjelder foretaket og dets virksomhet. Styret skal påse at virksomheten drives i samsvar med lover og forskrifter, foretakets formål og vedtekter, kommunens økonomiplan og årsbudsjett og andre vedtak eller retningslinjer som er fastsatt av kommunestyret. Videre skal styret for et foretak vedta et eget årsbudsjett innenfor de rammene som kommunestyret har vedtatt for foretaket.

Rådmannen har ingen instruksjons- eller omgjøringrett overfor vedtak som fattes av styret i de kommunale foretakene ettersom disse rapporterer direkte til kommunestyret. Derimot har rådmannen rett til å uttale seg før styret treffer vedtak i saker som skal videre til kommunestyret, og alle saker som skal til kommunestyret skal gå via rådmannen. Rådmannen får også levert en rekke tjenester fra de kommunale foretakene og har dermed overfor disse en viktig bestillerrolle.

I henhold til foretakenes vedtekter fastsetter kommunestyret, utover økonomiplan og årsbudsjett, overordnede målsettinger for foretakene.

Status

Lier Eiendomsselskap KF

Lier Eiendomsselskap KF (LEKF) har ansvar for kommunens eiendommer, formålsbygg og boliger. Ansvar for store og små bygg-, rehabilitering- og oppussingsprosjekter på kommunens bygningsmasse, gjennomføres av LEKF som byggherre / bestiller.

Foretaket har med bakgrunn i politisk vedtak og i tråd med PM 05/2019, lagt til rette for å kunne gjennomføre konkurranseutsetting av eiendomsdrift og renhold med oppstart august 2020.

Fra 01.01.2019 ble Lier Boligselskap AS og Lier Everk Eiendom AS del av Lier Eiendomsselskap KF. Foretaket har i dag kontorer på Foss Gård og i Vestsidveien 5.

I 2020 søkes det samlokalisering for hele personalgruppen (16) på eiendommen Bilbo.

Lier vei, vann og avløp KF

I forbindelse med kommunereformen meddelte Hurum og Røyken kommune uttrede av VIVA IKS. Avviklingen skal finne sted senest 31. desember 2019. Høsten 2018 vedtok kommunestyret i Lier etablering av Lier kommunalteknikk som kommunalt foretak. Foretaket har nå fått navnet Lier vei, vann og avløp KF (LVVA) og vil ivareta drift, utvikling og forvaltning av kommunens infrastruktur innen vei, vann og avløp. Foretaket vil betjene 26 500 innbyggere, og vil ha 8 890 kunder.

LVVA vil samlokaliseres på Bilbo i Lier kommune. I tillegg vil selskapet ha ansvar for fire renseanlegg lokalisert henholdsvis på Linnes, Tronstad, Sjøstad og Sylling. Til sammen er det 43 ansatte i selskapet.

Utfordringer

Lier Eiendomsselskap KF

- Kommunale tjenester har høy utviklingshastighet, noe som også skaper behovsendringer. Dette er utfordrende av kostnadshensyn og mulighet for valg av strategi/planlegging slik at forutsigbarhet og langsiktighet blir ivaretatt.
- Konkurransetsetting av eiendomsdrift og renhold.
- Klargjøring og forankring av endelige ambisjonsnivåer for prosjektgjennomføring.

Lier vei, vann og avløp KF

- Alder og tilstand på anleggene krever betydelig fornying for å møte krav til HMS, klimaendringer, IKT- og anleggssikkerhet, økte regulatoriske krav og vekst i næring og abonnenter.
- Stort fremtidig investeringsbehov innen avløpsrensing, samtidig som demografi og geografi påvirker gebyrer. Dette gjør oss mer sårbare for endringer i økonomiske rammebetingelser.
- Krav og forventninger fra eier, abonnenter og innbyggere, som setter høye forventninger til leveranse, respons og profesjonalisering.
- Omstilling fra VIVA IKS til LVVA for eier, brukere og ansatte.

Satsningsområder

Lier Eiendomsselskap KF

Ut over sikring av den løpende drift, gjennomføring av vedtatte byggeprosjekter og tett samhandling med rådmannen, er foretakets prioriteringer i 2020 blant annet:

1. Sikre god gjennomføring av konkurranseutsetting av eiendomsdrift og renhold.
2. Videre identifisering og utnyttelse av synergier og gevinster etter sammenslåing med Lier Boligselskap AS og Lier Everk Eiendom AS.
3. Videreutvikle og utnytte system/fag/kompetanseressurser på tvers i organisasjonen.
4. Ta selvstendige initiativ innen energi og miljøområdet og innfri relevante krav og målsetninger i vedtatt energi og klimaplan.
5. Ivareta prioritering av bygningsvedlikehold innenfor tildelt ramme

Lier vei, vann og avløp KF

Lier kommune har vedtatt ny kommuneplan med seks overordnede samfunnsmål. Samfunnsmålene peker ut de områdene som skal gis særlig oppmerksomhet og ressurstilgang i planperioden. Samfunnsmålene operasjonaliseres i form av styringsindikatorer. Foretakets styringsindikator skal indikere hvor utvikler vi oss til det bedre, hvor er det status quo, og hvor har vi tilbakegang i forhold til de målsettinger som er satt, med tilhørende resultatindikatorer.

I handlingsprogramperioden vil foretakets satsning baseres på følgende samfunnsmål:

1. Klimanøytralt Liersamfunn
2. Fremtidsretta og næringsvennlig
3. Kommunen som organisasjon

Mål

Bygg og eiendom (Lier Eiendomsselskap KF)

Område	Måleindikator**	Kilde	Resultat	Mål	
			2018	2020	2023
I 1					
Vedlikehold	I 1.1 Forbruk til vedlikehold kr pr m²	KOSTRA	77	>100	>100
I 2					
Eiendomsdrift	I 2.1 Areal formålsbygg pr innbygger m²	KOSTRA	4,46	<4	<4
	I 2.2 Renholdskostnad pr m²	KOSTRA	169	<170	<170
I 3					
Energi	I 3.1 Energi forbruk kwh pr m²	Egne tall	133	<130	<120
	I 3.2 Energiproduksjon fra solcelleanlegg (kwh)	Egne tall	0	>75'	250'
	I 3.3 Andel varmeenergi fra forbrenningsbaserte kilder (%)	Egne tall	51	<51	<51
	I 3.4 Energikostnad kr pr kvadratmeter	KOSTRA	104	<100	<100
I 4					
Organisasjon	I 4.1 Nærvær	Innrapportert	91,8	> 95	> 95
	I 4.2 10-Faktor (Snitt) Undersøkelse hvert 2. år.	Undersøkelse	4,2*	> 4,25	> 4,3

*Tallene er fra MAU i 2019 og ligger bedre enn landssnitt for alle enheter som er registrert som: Teknisk virksomhet

**Uttømmende mål og tiltaksplan er under utarbeidelse og fastsettes av styret.

Lier vei, vann og avløp KF

Kommunens overordnet mål skal gjenspeiles i foretakets mål og ambisjoner. For å ivareta eiers interesse, har foretaket definert ett hovedmål som operasjonaliserer alle kommunens overordnede samfunns mål. Lier VVA KFs mål er:

Tilby tjenester med høy kvalitet for grønne Lier.

Med dette mener vi at:

1. Vi skal sikre forsvarlig håndtering av avløp
2. Vi skal sikre god og nok drikkevannsforsyning
3. Vi skal sikre trygg samferdsel i Lier kommune for myke trafikanter
4. Vi skal sikre fremkommelige veier

Samfunns mål	Satsning	Indikator	Mål	Resultat 2020	Kommentar
Klimanøytralt Liersamfunn	Økt fokus på gjenbruk	Antall tonn gjenbrukt asfaltmasse	10 000		
	Redusere energiforbruk på veilys	Antall etablert LED veilyspunkter	10		
	Sikring av myke trafikanter	Antall sykkelparkering etablert	20		
	Tilrettelegge for grønn innkjøpsstrategi	Andel rammeavtale leverandører i E-handel	100 %		
	Grønn innkjøp	Andel utgående elektronisk faktura	100 %		
Fremtidsretta og næringsvennlig	Elektronisk kundedialog	Andel henvendelser håndtert via elektronisk meldingssystem	100 %		
	Gjennomføringstid på prosjekter	Antall prosjekter som overholder leveransefrister	100 %		
	Promotere sirkulasjon i trafikken	Andel vilkårsregulerte offentlig parkeringsarealer	100 %		
Kommunen som organisasjon	Redusere tap som følge av feil på vannmåler	Antall fakturaer krediterte	0		
	Rasjonalisere purre/inkasso prosessene	Antall purringer sendt	0		

**Delmål og måleindikatorer er fortsatt under arbeid*

Økonomi

Driftsbudsjett og rammeendringer kommunale foretak

Beløp i 1000

	Handlingsprogram			
	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett	82 602	82 602	82 602	82 602
Sum Tekniske justeringer	-317	-317	-317	-317
Vedtak forrige periode				
1 HP 19-22 Elevtallsvekst Høvik skole	135	135	135	135
2 HP 19-22 Grønn strøm	125	125	125	125
3 HP 19-22 Tapte leieinntekter, Regnbuen	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
Sum Vedtak forrige periode	-740	-740	-740	-740
Budsjettendring i år				
4 Flytting av veidrift fra ansvar 700 til 703	20 789	21 589	21 589	21 589
Sum Budsjettendring i år	20 789	21 589	21 589	21 589
Sum Lønns- og prisvekst	3 234	3 234	3 234	3 234
Konsekvensjusteringer	22 966	23 766	23 766	23 766
Konsekvensjustert ramme	105 568	106 368	106 368	106 368
Kostnadsreduksjon				
5 Vei - Endringer i energipris og energimengde	0	-200	-200	-200
Sum Kostnadsreduksjon	0	-200	-200	-200
Objektive behov demografi				
6 Kultur og fritid - Økt hallkapasitet	0	1 350	2 700	2 700
Sum Objektive behov demografi	0	1 350	2 700	2 700
Tiltak til mål				
7 Stedsutvikling - Kjøp av klimakvoter	0	100	200	400
8 Vei - Drift av nye veier overtatt for drift i 2019	670	670	670	670
9 Vei - Midler til reasfaltering, j.fr. hovedplan vei	0	1 000	1 000	1 000
10 Vei - Parkeringsordning	400	800	800	800
11 Vei - Økt driftsstandard i hht hovedplan vei	1 000	1 000	1 000	1 000
Sum Tiltak til mål	2 070	3 570	3 670	3 870
Annet				
12 Vei - redusert veiramme kapitalkostnader flyttet til kommunens fellesområde	-850	-850	-850	-850
Sum Annet	-850	-850	-850	-850
Nye tiltak og realendringer budsjett	1 220	3 870	5 320	5 520
Ramme 2020-2023	106 788	110 238	111 688	111 888

Beskrivelser av rammeendringer

1. Ny paviljong på Høvik skole i drift fra august 2019. 290 m² à 800 kr/m² i FDV – kostnad. 5/12 i 2019 og helårsvirkning fra 2020.
2. Avtale om opprinnelsesgarantert «grønn» energi for å bidra til å gjøre kommunens egen drift klimanøytral innen 2025.
3. Tapte leieinntekter fra staten etter at eiendommen ikke lenger benyttes for mindreårige flyktninger. Inntektsbortfallet ble kompensert med 70 % i rammen for 2019. Dette er nå trukket ut.
Videre behov for Regnbuen (Nedre Frognerlia 1) vil komme til ny vurdering primo 2020.
4. Veirammen flyttes fra fellesområdet til Kommunale foretak.

5. Energi har blitt vesentlig dyrere det siste året og Lier kommune skal gå over til grønn strøm. For 2019 vil dette gi en økt utgift for veilys med kr 150 000,-. Under forutsetning av at investeringen på veilys gjennomføres vil det bli en reduksjon i energiforbruket. Denne reduksjonen vil slå inn året etter at investeringen er gjennomført. Nye armaturer bruker mindre energi og levetiden på pærer er lengre. Det er imidlertid et usikkerhetsmoment i forhold til at veilysanlegg skal legges om til målt forbruk og det vil tilkomme fastledd.
6. Lier har en aktiv befolkning og ønsker å legge til rette for dette som bidrag til god folkehelse, aktivitet og deltakelse for alle. Det har lenge vært klart at hallkapasiteten i Lier er en stor utfordring ifht. idrettens og brukergruppenes behov/ønsker. Et hallprosjekt som har kommet langt mht. planlegging er mulig utvidelse av Reistad Arena, i regi av Reistad IL. Forutsetningen for å realisere denne er bl.a. at Buskerud fylkeskommune og Lier kommune forplikter seg til å stå som leietakere. Med henvisning til formannskapssak i juni 2019, og med forbehold om videre forhandlinger, legges inn en foreløpig ramme for økt leie basert på de anslagspriser vi har fått og nevnt i formannskapssaken - på årlig kr 2,7 mill. (rundet av). Med positivt og forpliktende vedtak vinteren 2020 vil en hallutvidelse kunne være klar for bruk høsten 2021, og det er derfor lagt inn leiesum fra dette tidspunktet. Økningen er lagt inn på ansvar 320, men leie vil ligge hos Lier eiendomsselskap rammeøkningen må ved innarbeiding legges til dem. Det nevnes også at det foreligger planer også for ny hall på Tranby i regi av Lier IL. Dette prosjektet er kommet noe kortere, også pga den foreløpige koblingen til prosjekt Tranby senter-utvikling som enda ikke er igangsatt fra kommunens side.
7. Klimanøytralt samfunn 2025 - Økte kostnader ved kjøp av grønn strøm.
8. I 2019 og starten av 2020 er det overtatt ca. 2600 løpemeternye veier, 600 lm gang- og sykkelvei, 1580 lm fortau og 600 m2 parkeringsareal (fortau Heggtoppen, Solvangfeltet, Utsikten, Stokkeveien, Kjellstadveien og Fossveien). Gjennomsnittlig kostnad for drift og vedlikehold, sommer og vinter, er ca. 175 kr/lm.
9. Reasfaltering er en del av vedlikeholdet. Dette har tidligere blitt ført som investering og blitt avskrevet over 20 år. Lier kommune har fått anmerkning av revisjonen pga denne praksisen. Tidligere år har det blitt brukt ca. 0,5 mill. kr til reasfaltering av investeringsmidlene. All reasfaltering skal føres som en driftsutgift. Ny hovedplan for vei anbefaler en gjennomsnittlig årlig vedlikeholdspott på 4,0 mill. kr. Med en pott i denne størrelsesorden vil reasfalteringssyklusen være ca. 20 år.
10. Lier kommune har tidligere hatt avtale med et privat selskap om oppfølging av gateparkering i Lierbyen. Denne ordningen var ikke lovlig og måtte avvikles. Lensmannen er nå den eneste instansen som har mulighet til å følge opp parkeringsbestemmelser og skrive ut bøter. Erfaringsmessig vil denne oppgaven ikke bli prioritert hos lensmannen. Det foreslås at Lier kommune søker om å bli parkeringskommune og etablerer en ordning. Saken er ikke utredet og det er kun gjort anslag i forhold til kostnader. Det er antatt at det vil være behov for 1,0 årsverk og at det blir etableringskostnader på ca. kr 400 000,-. En parkeringsoppfølging vil også omfatte resten av kommunen. For 2020 antas det at ordningen kan komme i stand fra andre halvår. En parkeringsordning har også en inntektsside. Denne er ikke beregnet og må legges inn ved neste HP.
11. Drifts- og vedlikeholdsinnsatsen må økes for å stoppe forfallet på veinettet, samt sikre optimal levetid på tidligere investerte midler på vei og samferdselsinfrastrukturen. Hovedplan for vei er politisk behandlet og planen tilsier en økning av driftsbudsjettet med 9,8 mill. kr. I budsjettforslaget er det lagt inn en begrenset økning for bedre å beholde veikapitalen og gi bedre drift. • Kantklipping • Øke feiing av veier • Økt omfang av grøfterensk • Økt vedlikehold av grusdekker • Økt vedlikehold av veimerking • Vedlikehold av broer • Økt omfang av drift og vedlikehold av stikkrenner, sluk, bekkeinntak, siktrydding, bommer, autovern / rekkverk, støyskjermer, beplantning.
12. Redusert veiramme da kapitalkostnader flyttes til kommunens fellesområde

Fordeling på utgifter og inntekter

Beløp i 1000	Regnskap	Budsjett	Handlingsprogram			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Driftsutgifter						
Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal egenproduksjon	86 579	0	2 195	4 845	6 295	6 495
Kjøp av varer og tjenester som erstatter kommunal egenproduksjon	78 903	82 602	106 308	107 108	107 108	107 108
Overføringsutgifter	22 000	0	-1 715	-1 715	-1 715	-1 715
Sum Driftsutgifter	198 937	82 602	106 788	110 238	111 688	111 888
Driftsinntekter						
Sum Driftsinntekter	-120 442	0	0	0	0	0
Sum	78 495	82 602	106 788	110 238	111 688	111 888

Investeringer

Beløp i 1000	Handlingsprogram				Sum
Investeringsprosjekter	2020	2021	2022	2023	2020-23
Kommunale foretak					
Eiendom - Bygg og eiendomsutredninger	1 055	1 055	1 055	1 055	4 220
Eiendom - ENØK varmepumper	2 500	3 000	3 000	0	8 500
Eiendom - Oppgradering ihht tilstandsanalyse og tiltaksplan	17 957	17 957	17 957	17 957	71 828
VA - Løpende investeringer	8 000	8 500	8 500	8 000	33 000
VA - Maskiner og utstyr, IT-utstyr	4 400	0	0	0	4 400
VA - Ny renseløsning	0	50 000	200 000	200 000	450 000
VA - Nytt ledningsanlegg - utvidelse - avkloakking av nye områder	1 250	19 750	13 000	2 000	36 000
VA - Saneringsplan	3 500	48 000	77 000	66 500	195 000
VA - Sikringstiltak	2 400	0	0	0	2 400
Vei - Asfaltering og mindre tiltak	4 000	4 000	4 000	4 000	16 000
Vei - Maskiner og utstyr, IT-utstyr	5 600	0	0	0	5 600
Vei - Nye veier	1 500	0	0	0	1 500
Vei - Overvannstiltak	5 000	8 700	8 600	6 500	28 800
Vei - Trafikksikkerhet	3 000	8 000	8 000	8 000	27 000
Vei - Utbedring av eksisterende veier	20 600	19 900	9 000	0	49 500
Vei - Veg og gatelys	5 600	5 600	5 600	5 600	22 400
Sum Kommunale foretak	86 362	194 462	355 712	319 612	956 148
Sum investeringsprosjekter	86 362	194 462	355 712	319 612	956 148

Beskrivelse av prosjektene ligger i vedlegg 2

ØKONOMI OG INVESTERING

Økonomi og investering

Innledning

Kommuneloven har nå gjort det lovpålagt å ha økonomiske handlingsregler. Lier har i kommuneplanen vedtatt å ha handlingsregler for netto driftsresultat, disposisjonsfond og gjeldsgrad. Nivået på disse handlingsreglene vedtas i behandlingen av dette handlingsprogrammet. Rådmannens forslag til nivåer på handlingsreglene bygger videre på måltall i tidligere handlingsprogram og eksterne anbefalinger.

Både for disposisjonsfond og netto driftsresultat er det krevende å nå målsettingene i fireårsperioden. Det er for disse måltallene lagt opp til en gradvis forbedring frem mot 2023.

Gjeldsgrad angir størrelsen på gjeld i forhold til inntekter. For gjeldsgraden har vi valgt å se bort fra gjeld knyttet til selvkostområdene, det vil si områdene der renter og avdrag er dekket gjennom gebyrer til innbyggerne. Gjeldsgraden eksklusiv selvkost er forventet å stige til en topp i 2025. Finanskostnadene eksklusive selvkost vil da være ca. 20 prosent høyere enn i dag. Dette vil bli en krevende gjeld å håndtere, og det legges opp til en omfattende omstilling for å klare dette.

Handlingsreglene

Lier kommune skal i løpet av fireårsperioden i økonomiplanen ha:

- Netto driftsresultat på minimum 1,75 prosent av driftsinntektene
- Gjeldsgrad for gjeld eks. selvkost på under 70 prosent av driftsinntektene
- Disposisjonsfond på over 10 prosent av driftsinntektene

For 2020 er utgangspunktet noe mer positivt enn tidligere. Merforbruk i tjenestene er mindre enn tidligere. Ambisjonen er at dette merforbruket skal ytterligere ned i 2020.

Buffere i budsjettet reduseres på skatteinntekter og rentekostnader, samtidig som utbytte går opp. Flere tjenester trenger samtidig ressurser for å finansiere dagens drift, spesielt barnevernet og NAV. Bemanningsnorm i barnehagene og skole er ikke finansiert opp gjennom statsbudsjettet.

Netto driftsresultat budsjetteres på 1,05 prosent i 2020. Det budsjetteres med 1,75 prosent i 2023 i henhold til handlingsregelen. Denne økningen i netto driftsresultat krever omstilling og en mer effektiv drift av tjenestene.

Gjelden stiger for kommunen både med og uten selvkostområdet. Det budsjetteres med fire millioner mer enn minimumsavdrag i 2023.

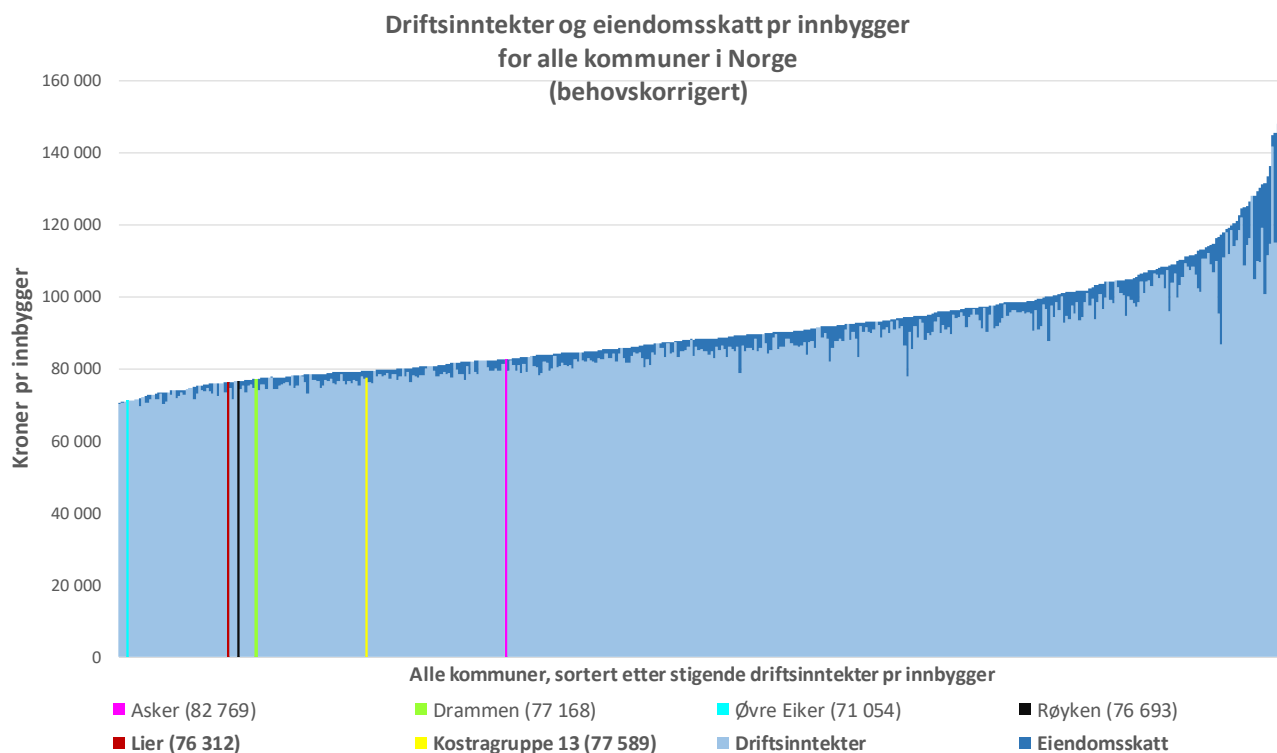
Det ligger et krav til omstilling inne i alle tjenesteområder i 2021, 2022 og 2023. De fleste virksomhetene i kommunen må ta en vesentlig del av behovsveksten innen eksisterende ramme utover i fireårsperioden.

Det budsjetteres med betydelige investeringer i kommende fireårsperiode. Dette gjelder i hovedsak innenfor selvkostområdet. Samtidig har Lier Eiendom KF overtatt eiendomsporteføljen til Lier

Boligselskap, mens kommunen har overtatt gjelden. LEKF dekker kommunens økte finanskostnader som følge av denne ordningen, men dette øker også kommunens gjeldsgrad.

Forutsetninger

Lier kommune har lave inntekter pr innbygger sammenlignet med landet forøvrig. I 2018 lå Lier på 376. plass for inntekter pr innbygger, av landets 428 kommuner i henhold til kommunebarometeret. Det betyr at det er begrensede ressurser til kommunal tjenesteproduksjon.

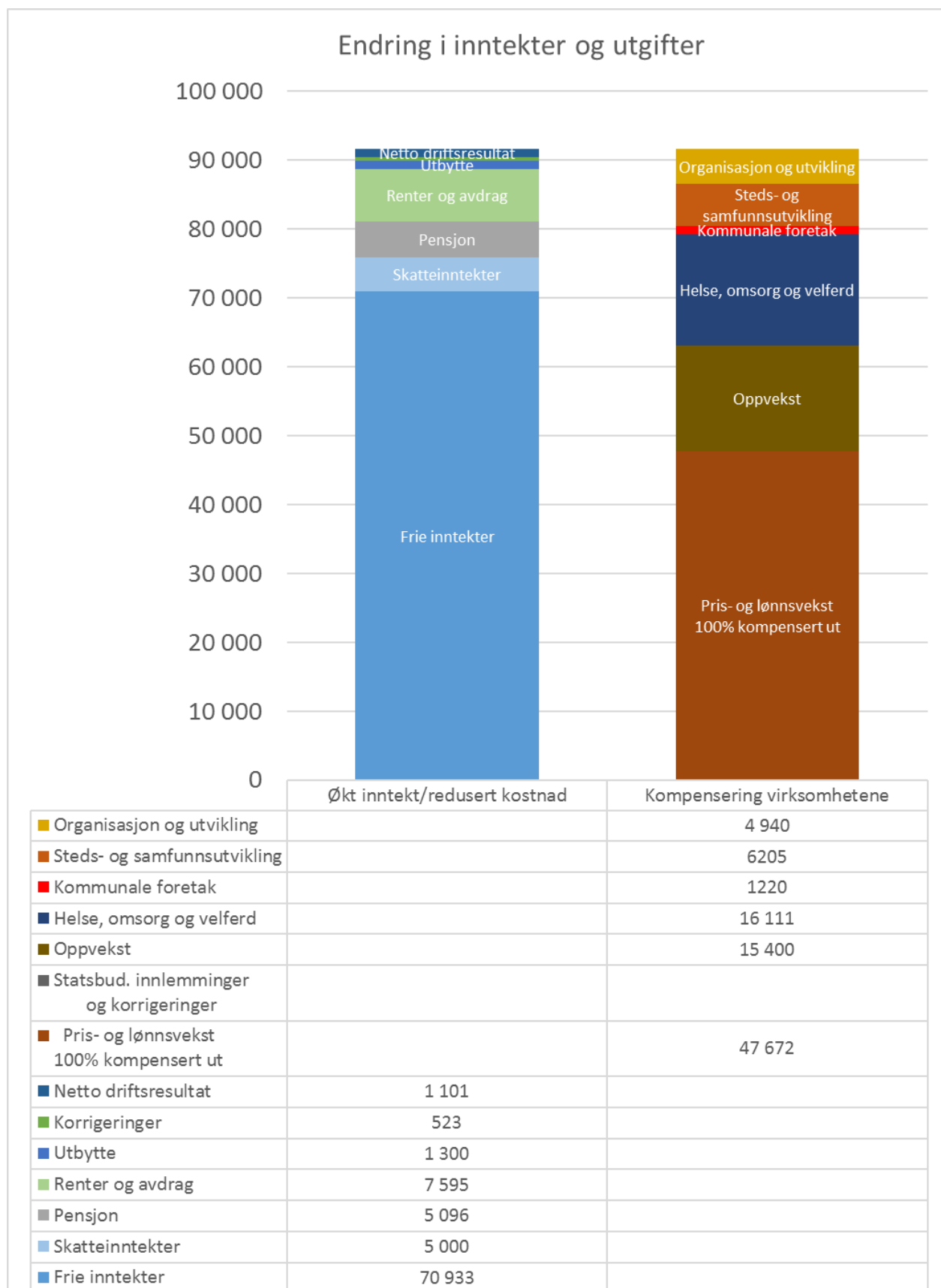

Driftsinntekter inkludert eiendomsskatt pr. innbygger for alle kommuner i Norge (behovskorrigert).

Figuren over viser alle kommuner sortert etter stigende inntekter pr innbygger fra venstre mot høyre. Plasseringen til Lier er markert med rødt og plasseringen til gjennomsnittet i kommunegruppe 13 er markert med gult. Figuren har også markert eksempler på andre kommuner rundt oss.

Oversikten viser utfordringen Lier har med langt lavere inntekter pr. innbygger enn gjennomsnittet av norske kommuner. Inntekten er lavere enn gjennomsnittet for kommunegruppe 13. Av figuren fremgår også hvor mange kommuner som hadde eiendomsskatt, og hvor stor andel disse inntektene utgjorde av totale driftsinntekter pr innbygger for de ulike kommunene i 2018.

Slik fordeles midlene

Viser endringer i rammene inkl. vedtatte endringer fra 2019 til 2020.

I figuren over har vi illustrert hvordan de økonomiske prioriteringene er finansiert og fordelt. Sett bort fra pris- og lønnsvekst, er økningen størst i millioner for Helse, omsorg og velferd samt oppvekst. Samtidig får Steds og samfunnsutvikling den største økningen i prosent.

Det blir en reduksjon i rentekostnader. Slik det fremkommer av figuren er veksten i frie inntekter ikke nok til å dekke opp både pris og lønnsvekst samt veksten i tjenesteområdene. Inntekten fra skatt er ti millioner over anslaget i statsbudsjettet, dette er en økning på fem millioner fra budsjettet i fjor.

Rådmannen har lagt opp til et omstillingsprosjekt som vil forberedes gjennom 2020, vedtas i neste HP og få helårsvirkning fra 2022. Det er behov for å redusere kostnadene med ti millioner for å nå handlingsregelen på 1,75 prosent for netto driftsresultat.

Usikkerhet i budsjettforutsetningene

Det er flere usikkerhetsfaktorer knyttet til en kommunes inntekter. Budsjettet er lagt ut fra de beste prognosene som forelå da budsjettet ble utarbeidet.

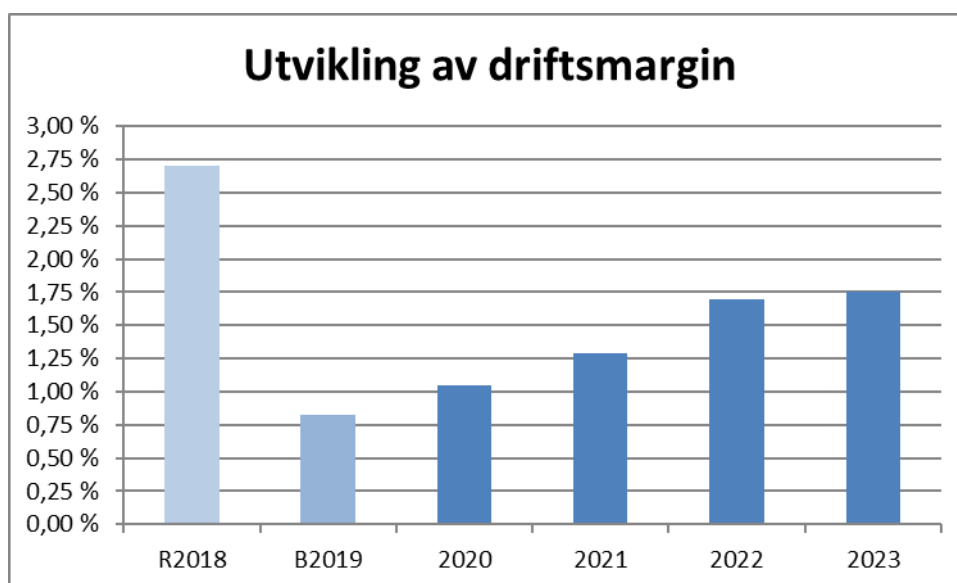
Anslag på skatteinntekter er oppjustert med fem millioner kroner. Samtidig er rentekostnader budsjettet fem millioner lavere enn tidligere praksis ville gitt. Nivå på skatt og renter er noe usikkert, men ansees som sannsynlig. Disse endringene utgjør til sammen ti millioner kroner, og reduserer buffere i budsjettet tilsvarende. Det er også flere elementer det knytter seg usikkerhet til.

Risikofaktorer i budsjettet er:

- Befolkningsutvikling, herunder utvikling i objektivt behov for tjenester
- Samsvar mellom objektivt behov og innvilgede tjenester
- Kostnadsutvikling i tjenesteproduksjonen
- Skatteinngangen
- Byggeprosjekter inklusiv fremdrift, ikke minst knyttet til vann og avløp
- Renterisiko

Økonomiske nøkkeltall

Netto driftsresultat uttrykker hvilke midler som ikke er benyttet i driftsregnskapet, og som gjenstår til avsetninger til disposisjonsfondet og investeringer. Netto driftsresultatet representerer også en buffer mot underskudd på drift.

Utvikling i driftsmargin

I rådmannens beslutningsgrunnlag er det lagt opp til en driftsmargin på 1,05 prosent i 2020.

Handlingsregelen for netto driftsresultat er foreslått til 1,75 prosent. Det er forutsatt et omstillingsprosjekt på 10 millioner med halvårseffekt fra 2021. Dette for å nå handlingsregelen på 1,75 prosent i fireårsperioden.

Bruk av netto driftsresultat

Netto driftsresultat er disponert ved overføring til investeringer og avsetninger til disposisjonsfondet.

Tall i hele tusen	2020	2021	2022	2023
Overføring til investeringer	10 000	10 000	10 000	10 000
Avsetninger til disposisjonsfond	10 304	15 065	23 467	25 001
Netto driftsresultat	20 304	25 065	33 467	35 001
Netto driftsresultat i % av inntekter	1,05 %	1,29 %	1,70 %	1,75 %

Disposisjonsfondet er kommunens reserve til å dekke uforutsette utgifter, sviktende inntekter, underskudd og egenkapital til investeringer.

Disposisjonsfondet burde kunne dekke akkumulert premieavvik på cirka 100 millioner kroner og/eller en økonomisk konsekvens av en kritisk hendelse i henhold til ROS-analysen estimert til 100 millioner kroner. Av dagens disposisjonsfond på 149 millioner er det kun 21 millioner som står i banken og er til fri disposisjon.

Tall i hele tusen	2020	2021	2022	2023
Avsetning til disposisjonsfond	10 304	15 065	23 467	25 001
Disposisjonsfond totalt	164 988	180 053	203 520	228 521
I % av inntekter	8,5 %	9,2 %	10,3 %	11,4 %
Disposisjonsfond uten bindinger	132 192	147 257	170 724	195 725
I % av inntekter	6,8 %	7,6 %	8,7 %	9,8 %

I beslutningsgrunnlaget er det lagt opp til avsetning på totalt 74 millioner kroner til disposisjonsfond i handlingsprogramperioden. Disposisjonsfond vil ved utgangen av perioden utgjøre 228 millioner kroner. Av dette vil ca. 100 millioner kroner stå i banken til fri disposisjon. Dette er under forutsetning av at det ikke er behov for bruk eller strykninger av planlagte avsetninger, og kun mindre endringer i akkumulert premieavvik.

Vi beregner egenfinansieringen i forhold til investeringer som ikke er en del av selvkostfinansieringen (vann og avløp) og inklusiv refusjon for merverdiavgift (mva.). Investeringene svinger mye fra år til år, og dermed blir det store variasjoner i andelen egenkapital selv om beløpet ligger fast på 10 millioner kroner.

Tall i hele tusen	2019	2020	2021	2022	Totalt
Investeringer inkl. mva (eks. selvkostområdene)	239 967	226 878	176 266	99 856	742 967
Egenfinansiering av investeringer	10 000	10 000	10 000	10 000	40 000
Sum	4,2 %	4,4 %	5,7 %	10,0 %	5,4 %

I handlingsprogramperioden er det lagt opp investeringer (utenom investeringer på vann- og avløpsområdet) på 743 mill. kr inklusiv mva. Av denne investeringen har kommunen 5,4 prosent egenfinansiering fra drift. Resten må løses ved låneopptak, tilskudd eller salg av investeringsobjekter.

Inntekter

Frie inntekter består av skatt og rammetilskudd fra staten. I beslutningsgrunnlaget er det budsjettert med en økning i skatteinntektene på ti millioner ut over anslaget i forslag til statsbudsjett. Dette er fem millioner over nivået kommunen budsjetterte med i 2019 og én million over justert budsjett for 2019.

Lier får en oppgavekorrigert vekst på 2,9 prosent, med en beregnet lønns- og prisvekst på 3,1 prosent (deflator).

Skatteutjevning

Skatteinntektene i Lier ligger ca. ti prosent over landsgjennomsnittet. Kommuner med høyere skatteinntekt enn landsgjennomsnittet må dele 60 prosent av skatten over snittet med kommuner som ligger under snittet. Alle kommuner trekkes også for å kompensere opp kommuner med inntekter under 90 prosent av landsgjennomsnittet. Lier sitter igjen med ca. 102,8 prosent av landsgjennomsnittet etter utjevning. Skatteinntektene utgjør rundt 45 prosent av kommunens samlede inntekter.

Generelle statstilskudd

Kommunen mottar følgende kompensasjonstilskudd knyttet til investeringer:

- Rentekompensasjon for skolebygg (husbankrente)
- Kompensasjon for boliger og institusjoner, eldresatsingen (husbankrente)
- Kompensasjon for boliger, opptrappingsplanen for psykisk helse (husbankrente)
- Kompensasjon for investeringer i kirkebygg (husbankrente)

Beslutningsgrunnlaget er oppdatert med beregninger basert på dagens rentenivå og endringer. I vedlegg 1 «sentral budsjettering» vises summene som er budsjettert på ordningene.

Integreringstilskudd

Det er lagt opp til at endringer i ordinært integreringstilskudd justeres mot endringer i kostnader på tjenesteområdet.

Refusjon for ressurskrevende tjenester

Det er en egen refusjonsordning knyttet til kommunens ressurskrevende tjenester.

Staten refunderer 80 prosent av lønnsutgiftene over egenandel. Kommunens egenandel for tilskudd til ressurskrevende tjenester økes med 50 000 kroner utover prisvekst. Dette vil medføre ca. 2,3 millioner kroner mindre i tilskudd til Lier. I beslutningsgrunnlaget foreslår rådmannen at bortfallet av tilskudd kompenseres.

Utbytter og selskapsverdier

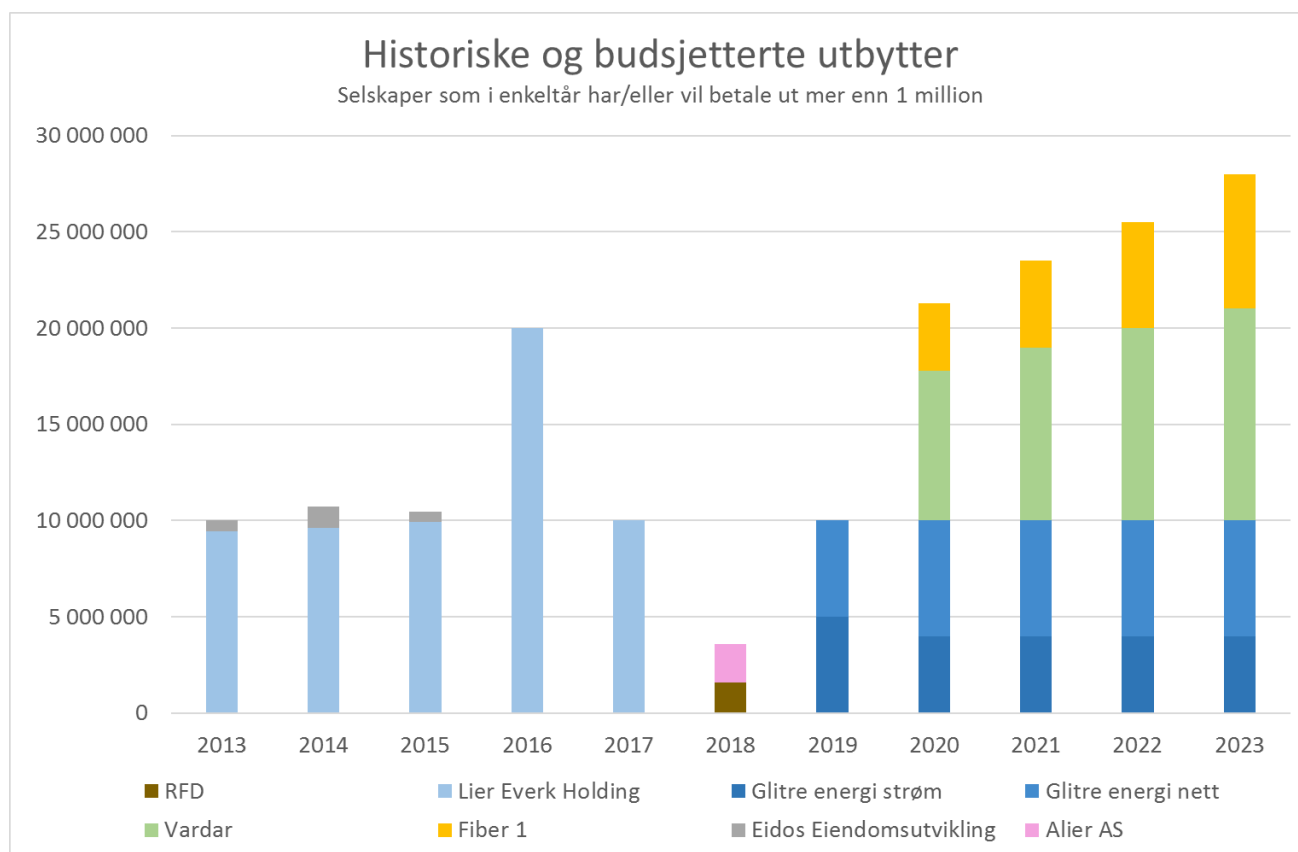
Det er budsjettert med utbytte i 2020 på 19 millioner. Eidos eiendomsutvikling er eneste selskap som kan sies å ha betydelige verdi mht. aksjene Lier eier, og som ikke forventes å betale ut utbytte i 2020. Eidos representerer således en buffer i økonomien i form av et mulig utbyttepotensiale frem i tid, eller alternativt en salgsinntekt, som ikke reduserer utbytteinntekter for kommunen.

Tall i millioner

Selskaper	Verdi	Lier eier	Verdi	Utbytte i HP
Glitre Energi Nett	1 577	7,35 %	116	6,0
Glitre Energi Strøm	102	39,36 %	40	4,0
Viken Fiber	3 682	4,51 %	166	3,5
Vardar	4 000	13,1 %	525	7,8
Eidos	752	55 %	414	-
SUM			1 261	21

Verdivurderingen av Eidos som ligger til grunn i dette dokumentet er et forsiktig anslag. Et utbyttepotensiale kan være på høyde med det kommunen budsjetterer med fra Vardar.

Budsjetterte utbytter ligger fra 2020 langt over de siste tre årene. I hovedsak skyldes det at vi forventer utbytte fra Vardar og Fiber 1 med betydelige beløp. Det er også budsjettert med en vekst i utbytter utover i fireårsperioden. Denne veksten i utbytter er noe usikker.

I 2018 fikk Lier kommune et tingsutbytte fra Lier Everk Holding som ikke kunne føres som driftsinntekt.

Budsjettforutsetninger

Deflator – lønns- og kostnadsvekst

Kommunene blir i inntektssystemet kompensert for en beregnet kostnadsvekst (deflator).

Deflatoren er et uttrykk for kommunens forventede økning i utgifter, og består av lønnsvekst (utgjør cirka 2/3) og prisvekst (utgjør cirka 1/3).

Rammene er i beslutningsgrunnlaget justert for en deflator på 3,1 prosent, med en lønnsvekst på 3,6 prosent og prisvekst på 2,4 prosent. Dette samsvarer med statsbudsjettets forutsetninger.

Priser og gebyrer

I rådmannens beslutningsgrunnlag er generelle priser og gebyrer økt med 3,1 prosent, jamfør kommunens kostnadsvekst på 3,1 prosent (deflator).

Mange av kommunes priser og gebyrer er styrt av regelverk eller selvkostprinsipp. Alle satser finnes i vedlagt oversikt over avgifter, gebyr og egenbetaling (vedlegg 5).

Pensjon og premieavvik

Kommunen betaler årlig inn pensjonspremie til sine pensjonsleverandører. Samtidig beregnes netto pensjonskostnader på grunnlag av kriterier fastsatt av Kommunal- og regionaldepartementet. Den beregnede pensjonskostnaden har frem til nå vært lavere enn hva kommunen betaler i pensjonspremie. Differansen mellom innbetalt premie og netto pensjons-kostnad betegnes som premieavvik, og skal inntekts- eller utgiftsføres i regnskapet.

Premieavviket er innført for at kommunene skal få en jevnere utvikling av pensjonskostnader ført i regnskapet. Premieavviket det enkelte år fordeles over sju år. Ordningen med å utgiftsføre et lavere beløp enn vi betaler, kan medføre en likviditetsutfordring for kommunene. Det fører også til at kommunene skyver deler av regnskapsføringen av pensjonskostnadene ut i tid. Lier har et høyere disposisjonsfond enn akkumulert premieavvik.

Overføringer til kirke, gravlunder:

Lier kommune overfører midler til Den Norske Kirke. Overføringen justeres for pris og lønnsvekst.

Lier kirkeråd har spilt inn behov for 0,238 mill. kroner til en diakonstilling og bortfall av tilskudd. Rådmannen har ikke funnet rom til dette, kirken må eventuelt finne rom for innspillet innenfor egen ramme.

Overføringer til andre trossamfunn:

Kommunene utbetaler tilskudd til andre trossamfunn utfra antall registrerte medlemmer. Tilskuddsordningen er lovregulert, og det er sentral registrering av trossamfunn og medlemmer. Tilskuddsbeløpet baserer seg på overføring pr. medlem til Den norske kirke.

Huseiergebyrer - selvkostområdene

Lier kommune har valgt å fullfinansiere alle kommunens kostnader innen vann, avløp og feiing gjennom huseieravgifter. Avgiftsgrunnlagene består av både kapitalutgifter og driftsutgifter. Renovasjon er et lovpålagt selvkostområde.

Selvkostprinsippet betyr:

- Inntektene fra gebyrene skal kun dekke kostnadene kommunen har for tjenesten.
- Hvis inntektene er høyere enn faktiske kostnader settes disse av på en egen konto (fond) som kun kan brukes til å dekke kostnader i de kommende år. Hvis inntektene er lavere enn kostnadene hentes det penger fra fondet.
- Kommunen fører et eget selvkostregnskap på disse tjenestene som sikrer at gebyrene ikke går til andre tjenester.

Det er flere forhold som påvirker kommunens kostnader på disse områdene. Drift av tjenestene, vedlikehold av utstyr/anlegg og renter og avskrivninger på investeringer. I utarbeidelsen av gebyrene er noe av målet å få en jevn prisutvikling.

Gebyrutvikling og fond:

Noe av utfordringen med gebyrene er at kostnadene kan svinge mye fra år til år. Satsene utarbeides derfor utfra forventet utvikling. Derfor vil gebyrinntektene i noen år være høyere enn de faktiske kostnadene. Overskudd fra år med lavere kostnader enn inntekter, brukes i år hvor kostnadene øker mye. Med denne ordningen unngår en at prisene settes ned ett år, for så å øke mye neste år. Selvkostordningen er som nevnt lovregulert. Kommunen kan heller ikke bygge opp for store fond, og inntekter som er satt av på fond må brukes innen fem år.

Forslag til gebyrer

Forslagene er utarbeidet av:

- LVVA – Gebyrer for vann og avløp
- Renovasjonsselskapet for Drammensregionen IKS (RfD) – Renovasjonsgebyr
- Drammensregionens brannvesen IKS (DRBV) - priser for feiing og tilsyn med fyringsanlegg

Satsene vedtas som del av handlingsprogrammet. Oversendt dokumentasjon fra selskapene legges frem som egen sak parallelt med handlingsprogrammet.

Gjennomsnittskostnad for en husstand:

	2019	2020
Vann (150m3)	3 801	3 952
Avløp (150m3)	6 144	6 758
Renovasjon (standard)	3 403	3 539
Feiing (1 pipeløp, hvert 2. år) *	316	336
Sum	13 664	14 584
Endring i kr.		920
Endring i %		6,73 %
Kostnader i kr. pr. enhet		
Vann (pr. m3)	19,18	19,35
Fastledd vann	924	1 049
Avløp (pr. m3)	34,80	38,06
Fastledd avløp	924	1 049

Forslag til gebyrer

Figuren viser at totalt øker kostnadene for en gjennomsnittlig husstand med 920 kr, tilsvarende 6,73 prosent, i 2020.

Alle satser er i oversikten over avgifter, gebyrer og egenbetalinger (vedlegg 6).

Renovasjonsgebyrer

- Standard renovasjonsgebyr for Lier kommune øker med fire prosent til 2 831 eks. mva.
- Øvrige renovasjonsgebyrer settes som prosentvise satser av standardgebyret.
- For Lier kommune inkluderer gebyret en årlig hageavfallsinnsamling.
- Dobbel tømmeffrekvens om sommeren er forutsatt finansiert som bestillingstjeneste.
- Ordinært husholdningsavfall levert til gjenvinningsstasjonene er finansiert over renovasjonsgebyret.
- Betaling for næringsavfall, gravemasser og bygge-/rivningsavfall er i henhold til prisliste.
- Kostnadsutviklingen er i henhold til vedtatt økonomiplan.

Feie- og tilsynsgebyrer

- Gebyr for utført feiing og tilsyn øker i gjennomsnitt med 3,2 prosent.
- Gebyr for behandling av fyrverkerisaker øker med 2,9 prosent.
- Gebyr på feiing og tilsyn av fritidsboliger gjennomføres på lik linje som på boliger, jfr. §17 om krav til feiing og tilsyn med fyringsanlegg i alle byggverk, Forskrift om brannforebygging. Ref. vedlegg 3 til egen gebyrsak for DRBV. Gebyrene ligger i prislisten.

Vann- og avløpsgebyrer

- Det er foreslått gebyrøkning for 2020 med 7,7 prosent. Dette tilsvarer en økning på kr. 50 måned per husstand.
- Ny selvkostforskrift vedtatt av Stortinget vinter 2019 åpner for en økning av avskrivningsperioden for investeringer innen blant annet renseanlegg. Per dags dato benyttes det en avskrivning på 20 år. Ny forskrift åpner for å øke dette inntil 40 år. Dette øker kommunens fleksibilitet i fordeling av kapitalkostnader over en lengre periode, med positivt utfall på gebyrnivået. En slik endring forventes å bli innarbeidet som en del av HP 2021-24.

Endringer rammeoverføringer interkommunale selskaper

Drammensregionens Brannvesen IKS (DRBV)

Antall grunnbeløp/bjelker er redusert fra åtte (tidl. antall eierkommuner) til fem. Dette gjør at restbeløpet som skal fordeles på innbyggertallet i eierkommunene blir relativt større per innbygger. Vi ser at de kommuner med størst relativ innbyggervekst (Lier og Øvre Eiker) får størst relativ økning fra 2019.

Nedre Eiker kommunes kompensasjonsbeløp for tapt stordriftsfordel av Mjøndalen brannstasjon er videreført til nye Drammen kommune og fordeles på fire eierkommuner mot tidligere syv. Drammen merker mest til dette, og de resterende fire eierkommunene får en relativ stor vekst i refusjonsbeløpet i 2020.

Netto kostnadsøkning for Lier kommune for 2020 blir tilsvarende deflator.

Tilskuddsoversikt

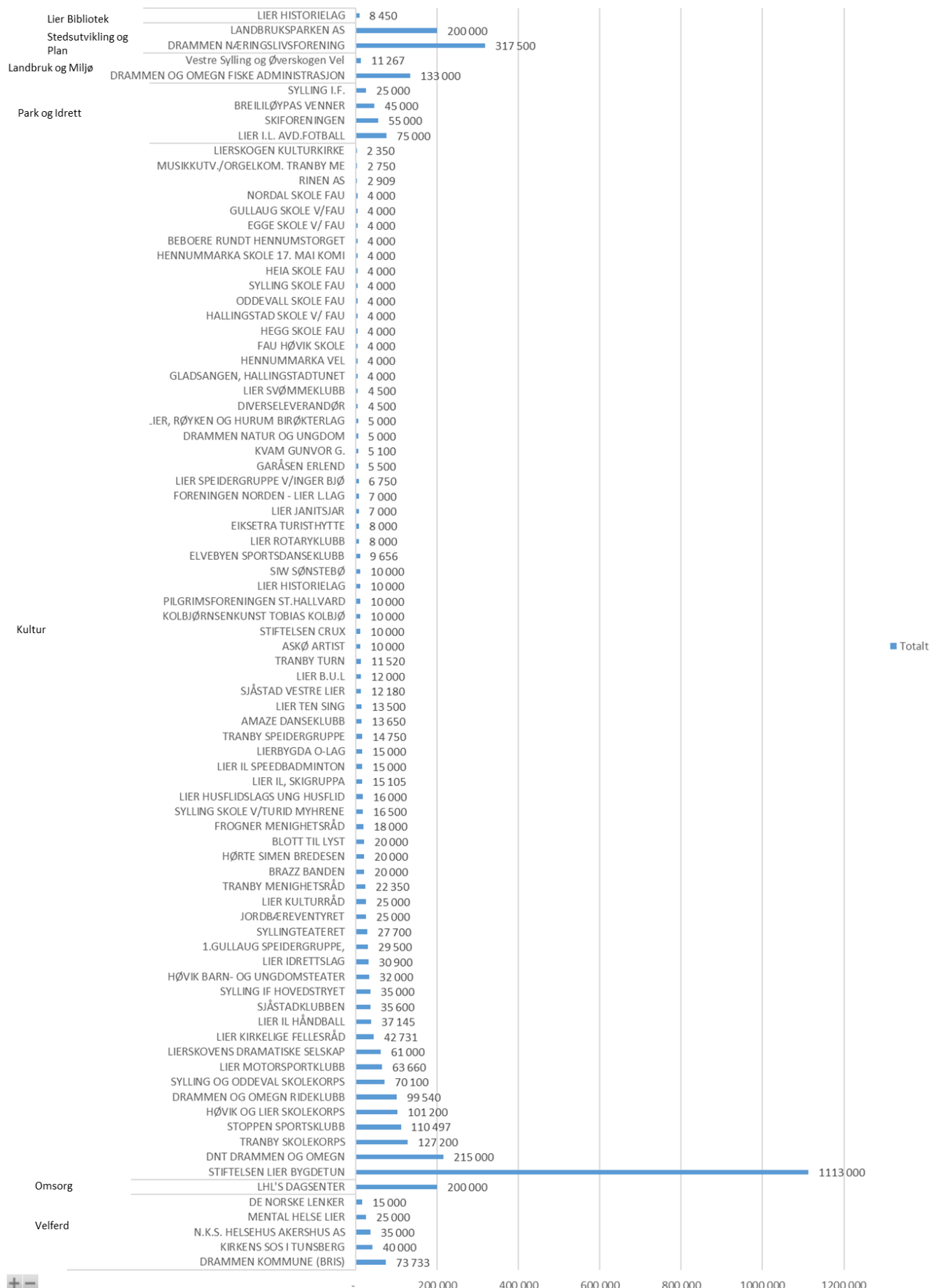
Oversikten i tabellen under viser «ikke-lovpålagte tilskudd» gitt over regnskapet 2018.

Område	Regnskap 2018	Antall	Kommentar
Velferd	188 733	5	Søknadsbaserte tilskudd til brukerorganisasjoner innen psykisk helse og rus.
Omsorg	200 000	1	Dagsenter for hjerte- og lungesyke, driftstilskudd.
Kultur	2 741 793	79	Både faste og variable driftstilskudd, noen søknadsbaserte, andre gis fast etter tidligere HP vedtak.
Park og idrett	200 000	4	Drift av skiløyper, turløyper og kunstgressbane.
Landbruk	144 267	2	Kompenserende utsetting av sjøørret i Lierelva, samt et engangstilskudd.
Sektor Samfunn	517 500	2	Etablererveiledning og Matriket.
SUM	3 992 293		

Summer av Beløp

Totalt ikke-lovpålagte tilskudd per mottaker ihht. regnskap 2018

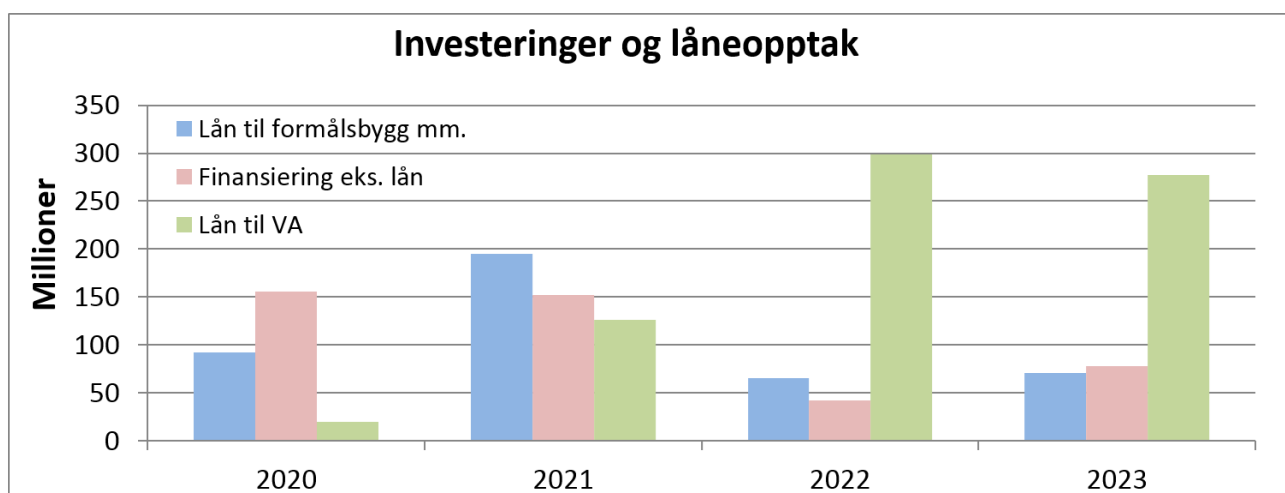

Investeringer

Det er planlagt investeringer, eksklusiv vann og avløp, på 752 millioner kroner i handlingsprogramperioden. For vann og avløp er det planlagt investeringer på ca. 720 mill. kroner i perioden. Tidligere vedtatte investeringer som ikke er gjennomført, kommer i tillegg.

Investeringer og låneopptak

Det er av betydning hvor mye av investeringene som ligger under selvkost. I kommende fireårsperiode skal det investeres mye i vann og avløp. Det skal også investeres i sykehjem og omsorgsboliger med heldøgnsomsorg på Fosshagen trinn 2 og trinn 3. Det gis betydelige investeringstilskudd til omsorgsplasser. Investeringer i vann og avløp ligger under selvkostområder.

Investeringer og låneopptak

I neste fireårsperiode ligger det betydelige investeringer under selvkostområdene. Disse vil kunne dekkes inn gjennom gebyrer. Lån til formålsbygg med mer er på et forsvarlig nivå. Det er imidlertid planlagt betydelige investeringer i formålsbygg i den tiårige investeringsplanen.

Mindre investeringsprosjekter

Lier Eiendomsselskap KF har gjennom virksomhetsbefaringer og behovsmeldinger fra kommunens virksomheter samt tilstandsanalyser av bygningsmassen, en tiltaksplan for flere mindre oppgraderinger og brukertilpasninger. Samlet ramme er på 71,8 millioner kroner.

Over/underskudd avsluttede prosjekter, sum prognoser

Det ble i 2017 lagt inn en ny finansieringskilde i handlingsprogrammet. Bakgrunnen var blant annet at tilskuddene til Fosshagen-prosjektet så ut til å bli større enn først antatt. Det er ikke lagt inn nye inntekter på forventet over/underskudd avsluttede prosjekter i årets handlingsprogram. Tilskudd Fosshagen fase 2 og 3 er budsjettert inn.

Finansiering av investeringer med salg

Det budsjetteres med 20 millioner fra salg i 2020, som skal finansiere deler av investeringene. Budsjettet konkretiserer ikke salgsobjekter.

10-årig investeringsplan

I henhold til planstrategien skal det legges inn en tiårig investeringsplan i HP. Det er viktig å tenke langsiktig med henhold til investeringsbehov og gjeld. Helt enkle analyser kan gi rimelig god innsikt i behov frem i tid. Investeringer i kommunen er i hovedsak styrt av lovpålagte tjenester til befolkningen og befolkningsveksten.

Det er utarbeidet en enkel investeringsplan for kommende tiårsperiode. De første fire årene tilsvarer totalsum for investeringer i LEKF, LVVA KF og kommunen for øvrig jf. den detaljerte oversikten over investeringer. Intensjonen med et lengre tidsperspektiv er å planlegge helhetlig, langsiktig og bedre, samt å få en prognose for gjeldsgraden til kommunen. Mer om gjeldsgraden er omtalt lenger ned, og baserer seg på disse investeringene.

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Oppvekst	19 985	7 910	16 000	12 000	400 000	220 000	10 000	10 000	10 000	10 000
LEKF Helse, omsorg og velferd	119 284	119 500	26 000	0	10 000	100 000	100 000	10 000	10 000	10 000
LEKF Administrasjon	5 000	20 000	20 000	15 000	15 000	15 000	10 000	10 000	10 000	10 000
LEKF Kultur og idrett	0	7 500	0	0	5 000	0	5 000	0	5 000	0
Bygg felles	28 012	22 012	27 012	19 012	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000
Kommunen Øvrige investeringer	34 144	31 984	27 984	26 034	30 000	30 000	30 000	30 000	30 000	30 000
LVVAKF Vei	43 150	44 050	36 550	25 500	35 000	35 000	35 000	35 000	35 000	35 000
LVVAKF Vann og avløp	19 550	124 250	296 000	274 500	160 000	100 000	110 000	75 000	75 000	75 000

10-årig investeringsplan

Oppvekst

Lier kommune har vesentlig flere kvadratmeter skoleareal pr. innbygger enn landsgjennomsnittet. Også justert for samlet demografi og behovet i kommunen, som er på 107 prosent av landsgjennomsnittet, bør arealet være tilstrekkelig. Befolkningsveksten i de ulike skolekretsene spiller en rolle for kapasitetsvurderingen. Utviklingen i områder som Høvik, Lier sykehus, Gullaug og Lierstranda vil påvirke investeringsbehovet.

Det er gjennomført en skolebehovsanalyse, og forslag til skolebehovsplan vil legges frem i november 2019. Sammenhengen mellom investeringer i nye skolebygg og kostnader til undervisning vurderes i skolebehovsplanen.

I figuren over er det lagt inn investeringer til en ny skole som vil være klar til skoleåret 2025/2026. Dette sammenfaller med en anbefaling om en ny ungdomsskole i Høvik krets i alle de tre alternativene som ble skissert i skolebehovsanalysen.

Den nye skolen er planlagt for 700 elever. Den vil være på ca. 12 000 kvadratmeter og er budsjettet til 600 millioner kroner inklusiv MVA og tomt. I arbeidet med skolebehovsanalysen kommer det fram at behovet for investering ved eksisterende skoler er størst ved Lierbyen skole. Flere skoler kan ha behov for betydelige investeringer i fireårsperioden. Generelt er det kostnadseffektivt å utnytte ledig kapasitet i skoler der det er muligheter for det. Herunder også å utvide skoler med klasserom opp til kapasitetsbegrensninger for gymsaler, lekearealer ute og øvrige spesialrom, jf. utvidelsene på Høvik skole de siste årene.

Lier har tre kommunale barnehager. Det betales ut kapitaltilskudd for å dekke kostnader til bygg for private barnehager.

Det skal utarbeides en barnehagebehovsplan i løpet av 2019. Planen skal vise dagens kapasitet og utvikling i barnetall som grunnlag for framtidig barnehagebehov. I 2025 ligger det en investering til en kommunal barnehage for ca. 100 barn.

Kultur og idrett

For kultur og idrett videreføres et investeringsnivå på fem millioner kroner annet hvert år de seks påfølgende årene etter økonomiplanperioden.

Helse, omsorg og velferd

Det er lagt inn investeringer til trinn to og tre på Fosshagen samt Kjelstad gård, der det skal være boliger for brukergruppen til helse, omsorg og velferd. Tilrettelegging for private investeringer i seniorboliger, bolig+ og liknende, vil kunne bidra til å redusere behov for kommunale investeringer til helse og omsorg.

Det ligger betydelige investeringer til helse, omsorg og velferd også utover i tiårsperioden. Bakgrunnen for disse estimatene er en vurdering av kvadratmeter innen tjenesteområdet og befolkningsutviklingen. Noen av disse størrelsene kan trolig skaleres noe ned uten at dekningsgraden med areal pr innbygger i brukergruppen påvirkes på sikt. Dette dersom Fosshagen trinn tre skal oppskaleres.

Administrasjon

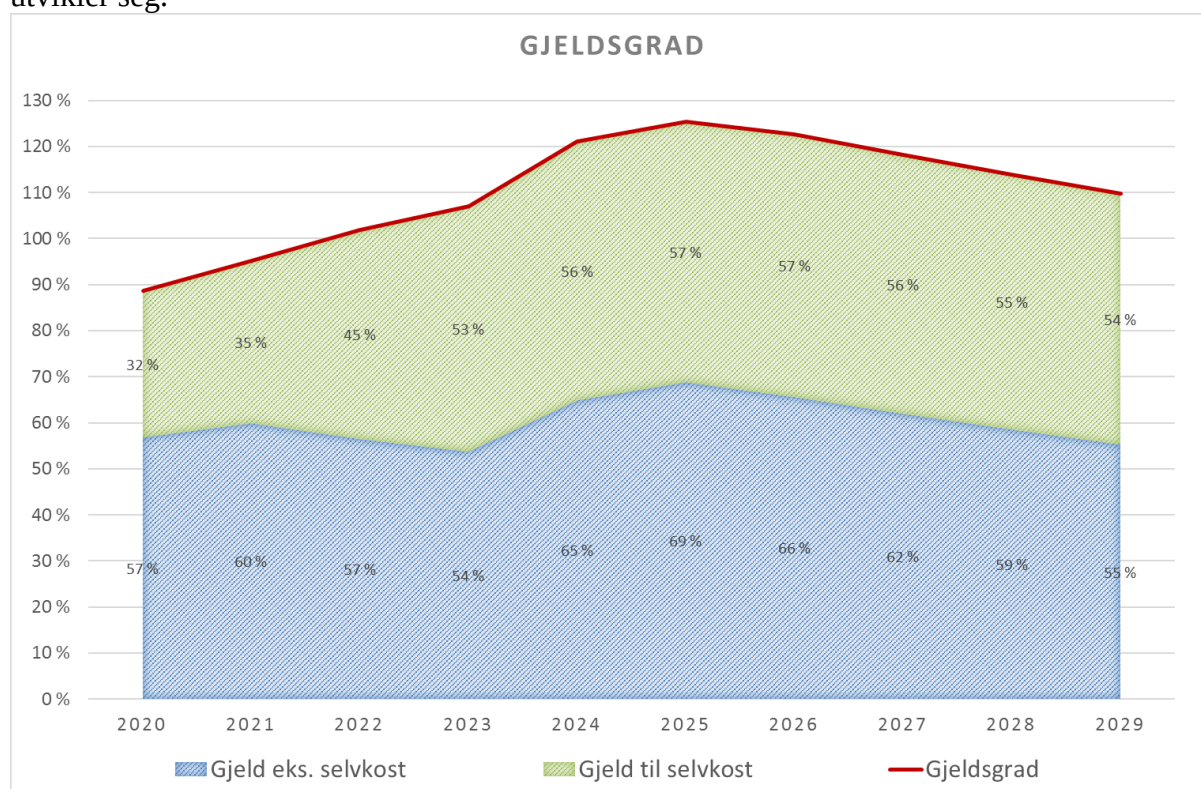
Det ligger et investeringsprosjekt inne knyttet til rådhuset i den første fireårsperioden. Investeringsnivå fra fireårsperioden er videreført.

Vei, vann og avløp

Også for vei vann og avløp er tall fra økonomiplanen benyttet til og med 2023. Hovedplan vei, strategisk del, ble vedtatt i desember 2016. Det ligger betydelige investeringer innen vann og avløp som vil kreve ressurser å gjennomføre, og som vil påvirke gebyrene.

Utvikling i lånegjelden, rente- og avdragsutgifter

Det budsjetteres med økning i netto lånegjeld og gjeldsgrad. Det er vekst både innen selvkostområdene vann og avløp, og øvrige investeringer. I figuren under fremgår det hvordan gjeldssammensetningen utvikler seg.

Netto lånegjeld budsjetteres også ut fra hvordan vi tror fremdriften blir på investeringsprosjekter. I figuren over er etterslep på vedtatte investeringer trappet ned med 50 prosent i tiårsperioden.

Som det fremgår av figuren over kommer gjeldsgrad eks. selvkost opp i 69 prosent av driftsinntektene i 2025. Dette er helt oppunder rådmannens forslag til handlingsregel på maksimalt 70 prosent gjeldsgrad eks. selvkost.

Det er billigst for kommunen å eie bygg selv, og det er de totale byggregelaterte kostnadene som er krevende å bære for kommunen, om disse blir store. Alternativt må kommunen ved behov for ytterligere investeringer, se på mulighetene for å redusere driftskostnader.

Finanskostnader knyttet til selvkost, kan kommunen overføre på brukerne. I dag er renten og kalkylerenten lav. Dersom renten går opp, må man være forberedt på at gebyrinntektene også kan gå noe mer opp enn normal prisvekst.

Tall i mill kr.	2020	2021	2022	2023	Totalt
Gjeld pr. 01.01	2 131 361	2 174 197	2 428 099	2 716 387	
Opptak av lån*	113 249	321 653	363 375	347 395	1 145 672
Avdrag	70 413	67 751	75 087	89 924	303 175
Ny lånegjeld	2 174 197	2 428 099	2 716 387	2 973 858	140 %
Endring i lån	2,0 %	11,7 %	11,9 %	9,5 %	

Utvikling av lånegjeld

Det planlegges å ta opp én milliard i lån til investeringsprosjekter i perioden. Av dette er 631 millioner kroner knyttet til selvkostområdet (vann og avløp). Lånegjelden øker i perioden med 760 millioner kroner tilsvarende 37 prosent økning fra nivået i 2018.

Finanskostnader og finansiell risiko

Å begrense finansiell risiko handler overordnet om å unngå en situasjon der kommunen ikke klarer å håndtere sine løpende forpliktelser. Det vil si at det ikke bare er større finanskostnader som gir risiko, men også evnen til å bære dem. De viktigste faktorene i vurderingen av risiko for en finansiell stressituasjon er:

- Nettogjeldens størrelse, det vil si gjeldsgraden.
- Andelen gjeld knyttet til selvkostområder og gjeld eksklusiv selvkost
- Rentesikringer på kort og lang sikt.
- Disposisjonsfond.
- Ubrukte lånemidler.
- Behov for investeringer frem i tid. Gjerne også mer enn fire år frem.
- Avdragsnivå, det vil si eventuell margin over minimumsavdrag.
- Budsjettert netto driftsresultat.
- Budsjettoppnåelse (økonomistyring og realistisk budsjettering).
- Kommunale garantier.

Renter

Den flytende renten er definert som rente fastsatt for inntil ett år. I realiteten har kommunen til enhver tid flere ulike rentesatser på ulike lån. Disse har ulik bindingstid for renten fra tre til tolv måneder. Her opplyser vi om gjennomsnittrenten vi forventer å betale på våre lån med flytende rente.

Lier forholder seg nøytralt til markedsforventningen til renteutviklingene. Lier budsjetterer imidlertid med en lavere flyttende rente enn Kommunalbanken anbefaler. Dette fordi Lier har en høy andel sertifikatlån der rentekostnaden har vært lavere enn for serielån. Denne praksisen er en omlegging fra i fjor der vi brukte anbefalingen fra Kommunalbanken direkte. Denne omleggingen er i praksis en reduksjon i buffer på ca. fem millioner kroner i 2020.

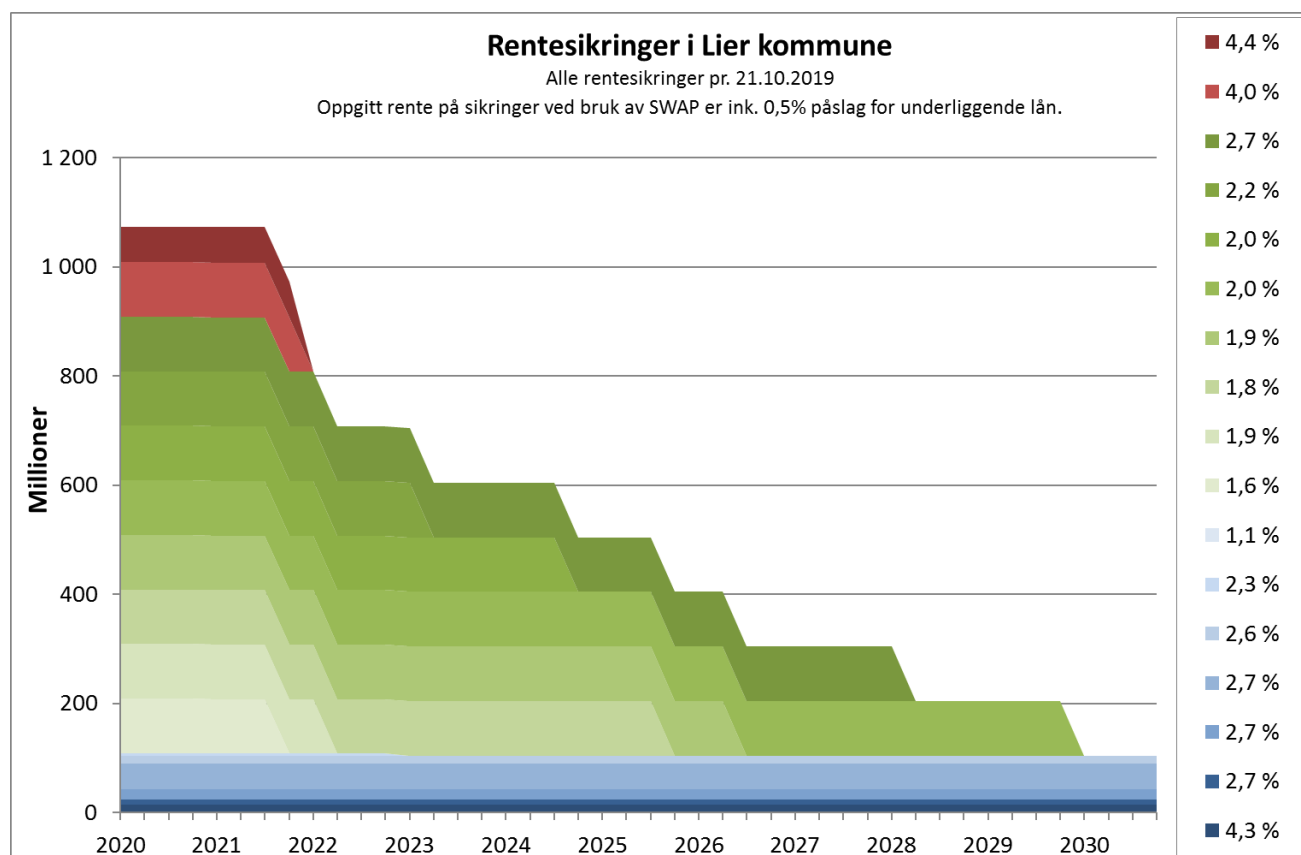
	2020	2021	2022	2023
Flytende rente	2,10 %	2,05 %	2,00 %	2,00 %

Prognose for rente

Rentesikringer og renterisiko

De samlede finanskostnadene er betydelige for kommunen. Kommunen nyter godt av at det lenge ble betalt mer enn minimumsavdrag. Denne praksisen ble imidlertid krevende og ble avvirket fra og med 2018. Blant annet på grunn av en budsjettert vekst i gjeldsgrad og finanskostnader, budsjetteres det med fire millioner i økte avdrag over minimumsavdragene fra og med 2023.

Lier har fortsatt noen rentesikringer der renten ligger vesentlig over dagens flytende rente. Det budsjetteres med flytende rente fra rentebanen, når fastrentene går ut. Figuren under viser alle rentesikringer i Lier pr 31.11.2018. Lån i Husbanken er markert med blått nederst i figuren under.

Rentesikringer i Lier kommune

Lier kommune har på kort sikt en relativt høy sikringsgrad. Som figuren over viser, er 1,07 milliarder kroner sikret ut andre tertial i 2021. Sikringer for hele 365 millioner løper ut i rundt årsskiftet 2021 til 2022. Generelt er det ønskelig at sikringer fases ut mer gradvis. Imidlertid medfører utfasing av 165 millioner av disse sikringene relativt liten risiko mht. mulighet for høyere rentekostnader. Dette fordi de er gjort på høyere rentenivåer enn det vi nå ser som sannsynlige på utløpstidspunktet.

Det er pr. nå ikke mulig å inngå nye sikringsavtaler på de lave rentenivåene kommunen har fått sikret på de siste årene. Dels er dette på grunn av at Lier går inn i en tid der rentebanen uansett har ligget høyere over lang tid, og dels at rentebanen også har løftet seg noe.

Lier har en høyere sikringsgrad pr. i dag enn for ett år siden. 800 millioner kroner av sikringene vi har fra og med 2020, er sikret etter at det ble gjenåpnet for nye rentesikringer. Disse er markert med grønt i figuren over. Med unntak av de to sikringene på 2,2 prosent og 2,73 prosent, er alle disse sikringene fordelaktige for kommunen fremover pr. oktober 2019. Det vil si at de med hensyn til gjenværende løpetid, ville vært dyrere å inngå i dag, og har en lavere rentekostnad enn vi budsjetterer med for flytende rente.

Konsekvenser av 1 prosent høyere rente:

Konsekvensen av 1 prosent høyere flytende rente hele året i 2020, er cirka 10 millioner kroner.

Regjeringens forslag til statsbudsjett 2020

Inntektene i Lier øker i takt med innbyggerveksten, og dermed behovet blant flere innbyggere for flere og mer tjenester.

- Behovsveksten i Leir er tidligere beregnet av KS til å koste kommunen 11 millioner kroner mer i 2020 enn i 2019.
- Samtidig var merforbruket i tjenestene også beregnet å bli 11 millioner kroner i 2019 basert på tall pr ut august.
- Netto driftsresultat ble budsjettert på 1,1 i 2020 i eksisterende handlingsprogram 2019-2022. Et netto driftsresultat på 1,1 prosent er ca. 11 millioner under anbefalingene fra TBU på 1,75 prosent i netto driftsresultat
- Egenandelen for tilskudd ressurskrevende tjenester økes med 50.000 kroner utover lønnsveksten. Utgjør for Lier ca. 2 millioner kroner i redusert tilskudd.
- 400 millioner av tilskudd til lærertetthet i 2019 bidrar til å finansiere opp 1,3 mrd. i veksten i frie inntekter. Dette utgjør ca. 2 millioner for Lier.

Til sammen utgjør dette et finansieringsbehov på 37 millioner kroner. Satsninger innenfor de frie inntektene, nasjonale føringer og anbefalinger knyttet til bemanningsnormer ol. blir ellers ikke finansiert opp, og bidrar til ytterligere til salderingsutfordringen.

Endringer i frie inntekter

Frie inntekter er sum skatteinntekter og rammetilskudd. Endringen her er i hovedsak drevet av befolkningsveksten, som vil endre seg frem mot årsskiftet og gjennom året. I statsbudsjettet er det beregnet at Lier vil få **23 millioner** i realvekst. Dette er justert for korreksjoner i rammetilskudd mht. oppgaveendringer og innlemminger av øremerkede tilskudd inn i rammetilskuddet på til sammen 7,6 millioner. Mer om det i neste oversikt.

Korreksjon i rammetilskudd, oppgaveendringer og innlemminger

Innlemminger av øremerkede tilskudd vil vi få beregnet med behovsnøkkel til HP. Over er det beregnet tall for Lier som en gjennomsnittlig andel av landet basert på innbyggertall i Lier.

Justering for korreksjon i rammetilskuddet 2019 for endringer i 2020	
overføring av skatte-oppkreving til Skatteetaten	-3 066
statlig/private skoler, økning i elevtall	-814
økt foreldrebetaling barnehage fra 1.8.2019 helårseffekt 2020	-394
NAV kontaktsenter	-36
frivillig-sentraler	-17
nettogevinst gjennomføring av prøver	-6
myndighet etter forurensnings-loven	8
myndighet etter naturmangfoldsloven for mindre verneområder	12
tilskudd til samordning av lokale rus- og kriminalitets-forebyggende tiltak	30
forvaltning av landbruks-politiske tilskudd	49
helsestasjons- og skolehelse-tjenester	53
gratis SFO til barn med særskilte behov på 5.-7. trinn	100
tilskudd til gang- og sykkelveier	231
tilskudd til leirskole-opplæring	267
gratis kjernetid barnehage 2-åringer - helårseffekt 2020 (fra 1.8.2019)	275
moderasjons-ordninger SFO 1.8.2020, innt. grad. 1.-2. trinn	277
tilskudd til habilitering og rehabilitering	414
psykologer i de kommunale helse- og omsorgs-tjenestene	1 007
dagaktivitets-tilbud til hjemmeboende personer med demens	1 756
etablering og tilpasning av bolig	2 362
tidlig innsats i skolen, økt lærertetthet 1.-10. trinn	5 082
Samlet korreksjon i rammetilskuddet 2019 for endringer i 2020	7 590

Det vil være noe avvik mellom beregnede kostnader i statsbudsjettet og reelle kostander i kommunen for postene over.

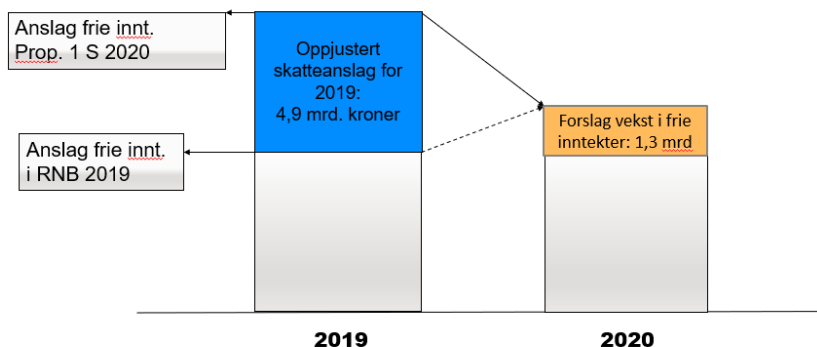
Deflator

Kommunene blir kompensert for pris- og lønnsvekst. I sum kalles dette for deflator. Deflator er beregnet til 3,1 prosent i 2020 og utgjør 45 millioner. Disse inntektene kommer i tillegg til realveksten og korreksjonen for innlemminger i rammetilskuddet.

Tall for landet og forutsetninger for kommunene i statsbudsjettet

Merk at vi ikke får med oss den delen av økte skatteinntekter som kommer i 2019, som ligger over anslaget for statsbudsjettet for 2019. Disse merinntektene er beregnet å bli 4,9 milliarder for kommunene i 2019. Økningen på 1,3 milliarder i frie inntekter for kommunene samlet, blir dermed i realiteten en reduksjon i inntekter for kommunesektoren på 3,6 mrd., eks. pris og lønnsvekst. Kommunene oppfordres imidlertid til å lage egne skatteanslag.

Vekst i frie inntekter fra 2019 til 2020

Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Noen få makro-tall om norsk økonomi fra nasjonalbudsjettet 2020:

- Vekst i norsk økonomi (bruttonasjonalproduktet innenlands) er anslått til 2,5 prosent i 2020 (ned fra 2,7 prosent i 2019)
- Ledighet ned fra 2,2 prosent til 2,1 prosent i 2020 (laveste på 10 år)
- Oljepengebruk i 2020 er på 243,6 milliarder kroner eller 2,6 milliarder kroner lavere enn i 2019, utgjør med dette 2,6 prosent av Statens pensjonsfond ved inngangen til året (ned med 0,2 % i forhold til 2019). Dette gir en negativ budsjettimpuls med -0,2 prosent mot +0,5 prosent i år

Justeringer av kommunerammene 2019

- Skatteanslaget er nasjonalt oppjustert utover RNB2019 med 4,9 mrd. kr, herav primærkommunene med 4,23 mrd. kr. Dette gir nå en årsvekst i 2019 med 3,8 prosent. Denne merveksten er antatt å skyldes økt sysselsetting og høyere utbytte fra personlige skatteyttere for inntektsåret 2018.
- Deflatoren for 2019 holdes uendret på 3,0 prosent.

Statsbudsjettet 2020 og kommuneøkonomien

- Staten sier at kommunene går inn i 2020 med et godt økonomisk fundament. God inntektsvekst har gitt gode netto driftsresultater og få kommuner i ROBEK (register om betinget godkjenning og kontroll)
- Samlede inntekter vokser reelt med knapt 3,2 mrd. kr i 2020 (0,6 prosent) fra RNB2019-nivå:
 - ✓ Frie inntekter 1,3 mrd. kr
 - ✓ Oppgaveendringer 0,1 mrd. kr (Barnehage og SFO)
 - ✓ Øremerkede tilskudd 1,4 mrd. kr
 - ✓ Gebyrinntekter 0,5 mrd. kr
- Det er lagt til grunn for 2020 en kommunal deflator på 3,1 % (herav for lønnsutgifter med 3,6 prosent)
- De frie inntektene for kommuner/fylkeskommuner økes nasjonalt med *1,3 mrd. kr*, men handlingsrommet er lavt:
 - ✓ økte demografiutgifter 0,9 mrd.kr (kommunene har 1,3 mrd. kr/fylkene minus 0,4 mrd. kr)
 - ✓ reduserte pensjonsutgifter 0,45 mrd. kr
 - ✓ statlige satsinger 0,55 mill. kr med opptrappingsplan rusfeltet 150 mill.kr og tidlig innsats i skolen med 400 mill. kr.
 - ✓ **Det vil si netto handlingsrom på pluss 300 mill.kr**
- Sees det kun på *primærkommunene*, så får de hele den økte rammen på frie inntekter med 1,3 mrd. kr, men også hele utslaget på demografi og satsinger. Om det antas at 400 mill. kr legges på kommunene i besparing på pensjon blir utslaget netto negativt med **150 mill. kr**. Tall for dette er enda ikke kommet fra KS.
- For å styrke handlingsrommet ut over veksten i frie inntekter peker også i år staten på at det må gjennomføres omstilling og effektiviseringsarbeid i kommunesektoren (med 0,5 prosent kan rammen bedres med 1,3 mrd. kr.
- Skatteøren reduseres ned med **0,45 prosentpoeng fra 11,55 prosent i 2019 til 11,10 prosent i 2020** (fylkeskommunene fra 2,6 prosent til 2,45 prosent eller med 0,15 prosent). Skattene anslås til å utgjøre 40 prosent av samlede inntekter i 2020 (samme nivå som tidligere år).

VEDLEGG

Vedlegg

Vedlegg 1 – Sentral budsjettering

Den sentrale budsjetteringen er kommentert under økonomikapittelet.

Tall i 1000 kr

	Handlingsprogram			
	2020	2021	2022	2023
Sentrale inntekter				
Inntekter finans Vann og avløp	-38 785	-44 442	-55 041	-72 800
Skatt på inntekt og formue	-963 360	-963 360	-963 360	-963 360
Ordinært rammetilskudd	-597 340	-607 091	-619 769	-628 707
Andre generelle statstilskudd	-34 189	-34 189	-34 189	-34 189
Sum Sentrale driftsinntekter	-1 633 674	-1 649 082	-1 672 359	-1 699 056
Sentrale utgifter				
Brannvesen	20 321	20 321	20 321	20 321
Pensjon, premieavik og amortifisering	-22 980	-22 980	-22 980	-22 980
Viva - Veidrift	273	273	273	273
Overføring kirken og trossamfunn	15 417	15 417	15 417	15 417
Udefinert innsparing	0	-5 000	-10 000	-10 000
Lønnsreserve	25 074	25 074	25 074	25 074
Sum Sentrale driftsutgifter	38 105	33 105	28 105	28 105
Netto finansutgifter og inntekter				
Rentekompensasjon	-2 172	-2 080	-1 988	-1 988
Inntekter avdrag	-6 993	-7 859	-8 726	-8 726
Renteinntekter og utbytte	-37 182	-40 181	-43 124	-45 754
Renteutgifter, prov. og andre fin.utgifter	53 477	58 092	60 025	64 784
Avdrag på lån	70 413	67 751	75 087	89 924
Netto finansutgifter	77 543	75 723	81 274	98 240
Avsetninger og årsoppgjørdisposisjoner				
Til ubundne avsetninger	9 306	13 212	23 600	25 003
Overført til investering	10 000	10 000	10 000	10 000
Sum Avsetninger og årsoppgjørdisposisjoner	19 306	23 212	33 600	35 003
Netto rammer fellesområdet	-1 498 720	-1 517 042	-1 529 380	-1 537 708

Til disposisjon for tjenesteområdene

Tall i 1000 kr

	Handlingsprogram			
	2020	2021	2022	2023
Frie disponible inntekter	-1 633 674	-1 649 082	-1 672 359	-1 699 056
Sentrale driftsutgifter	38 105	33 105	28 105	28 105
Finansinntekter/-utgifter	77 543	75 723	81 274	98 240
Avsetninger og bruk av avsetninger	9 306	13 212	23 600	25 003
Overført til investering	10 000	10 000	10 000	10 000
Til fordeling tjenesteområdene	-1 498 720	-1 517 042	-1 529 380	-1 537 708
Sum fordelt tjenesteområde	1 498 720	1 517 042	1 529 380	1 537 708
Merforbruk/mindreforbruk	0	0	0	0

Netto rammer Tjenesteområdene

Oppvekst	652 484	651 796	647 670	637 103
Helse omsorg og velferd	573 386	590 611	607 975	627 120
Kommunale foretak	106 788	110 238	111 688	111 888
Steds- og samfunnsutvikling	70 849	71 064	69 664	68 664
Organisasjon og utvikling	95 213	93 333	92 383	92 933
Sum Netto rammer tjenesteområdene	1 498 720	1 517 042	1 529 380	1 537 708

Vedlegg 2 – Oversikt over investeringsprosjektene som ligger til grunn for rådmannens beslutningsgrunnlag.

Investeringsprosjekter uten selvkostområdene 2020-2023

Røde tall er nye innspill, grønne tall er endringer/flyttinger.

Tidligere bevilget beløp vises kun for de avsluttende prosjektene. Tidligere bevilget beløp på løpende prosjekter sees i tidligere handlingspro;

Tall i 1000 kr.

	Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 20-23	2020	2021	2022	2023
Lier Kommune									
nr.	Sykehjem								
1	9450 Utstyr institusjonskjøkken	løp.			996	249	249	249	249
	Idrett/friluftsliv								
2	8410 Kommunedelplan idrett/friluftsliv	løp.			4 584	1 146	1 146	1 146	1 146
3	5356 Maskininvesteringer	løp.			3 460	865	865	865	865
4	5356 Ny løypemaskin	avsl.	2 000		2 000		2 000		
5	9495 Oppgradering/videreutvikling friområder/turstier	løp.			3 248	562	562	562	562
	9495 KS korrigering ref. 2.25					250	250	250	250
6	9515 Aktivitetspark foran ungdomshuset V2	avsl.	2 500		2 500	2 500			
	Kultur								
7	8437 Kulturinvesteringer	løp.			2 420	605	605	605	605
8	8537 Fast investering til IKT/digitale løsninger	løp.			616	154	154	154	154
9	8543 Nytt inventar ved Lier bibliotek	avsl.	910		910	910			
10	8539 Opprusting av uteanlegg ved skoler mm	løp.			6 168	1 542	1 542	1 542	1 542
	8545 KS Samfunnshus ref. 2.21	avsl.	2 000		2 000	500	500	500	500
	Kirke/gravlunder								
11	8409 Kirkeinvesteringer	løp.			13 836	3 459	3 459	3 459	3 459
12	8438 Kirkegårder	løp.			3 896	974	974	974	974
	Kart og oppmåling								
13	9520 Kartverk	løp.			2 400	600	600	600	600
14	9522 Utstyr planseksjon	løp.			456	114	114	114	114
	Stedsutvikling								
15	8153 Stedsutvikling Lierbyen	avsl.	3 000		3 000	1 000	2 000		
	IKT-tjenester								
16	8200 IKT handlingsplanen	løp.			23 616	5 904	5 904	5 904	5 904
17	8200 IKT handlingsplanen					-3 000	-3 000	-3 000	-3 000
18	9498 Velferdsteknologi					3 000	3 000	3 000	3 000
19	8200 Prosjektlederstilling digitalisering	avsl.	2 700		2 700	900	900	900	
	Annet								
20	8542 Ladepunktstrategi/elsykler (endret av KS)	avsl.	4 500	1 500	3 000	1 500	750	750	
21	8544 Sykkelparkering tjenestesteder	avsl.	1 200	300	900	300	300	300	
22	9951 Boligpolitiske virkemidler	løp.			22 616	5 654	5 654	5 654	5 654
23	9953 Sikkerhetsavsetning (kommunen er selvasurandør)	løp.			4 216	1 054	1 054	1 054	1 054
24	8004 Egenkapital KLP	løp.			12 608	3 152	3 152	3 152	3 152
Totalt Lier Kommune					122 146	33 894	32 734	28 734	26 784

Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 20-23	2020	2021	2022	2023
LEKF								
Skolebygg								
25	8547 Sylling gml.skole drenering, vinduer etc.	avsl.	3 000	3 000	3 000			
26	8548 Hennummarka skole vent.anlegg etc.	avsl.	16 000	16 000			16 000	
27	8524 Oddevall skole - energitiltak isolere vinduer nyfløy a	avsl.	3 164	3 164	3 164			
28	8525 Gullaug skole - utskiftning av vinduer	avsl.	3 164	3 164	3 164			
29	8506 Egge skole. Ventilasjonsanlegg	avsl.	21 065	15 820	7 910	7 910		
30	8549 Nordal skole oppgradering	avsl.	7 500	7 500				7 500
31	8550 Heia skole oppgradering	avsl.	2 000	2 000				2 000
32	8551 Voksenopplæringen og kulturskolen - skifte vinduer	avsl.	2 500	2 500				2 500
33	8552 Sylling skole - oppgradere ventilasjon	avsl.	2 747	2 747	2 747			
Sykehjem								
34	9562 Nøstehagen vent.aggregater	avsl.	3 500	3 500		3 500		
35	9547 Liertun- Oppgradering generell	avsl.	10 872	3 784	3 784			
36	9550 Fosshagen fase 2	avsl.	166 000	110 000	110 000			
37	9551 Fosshagen fase 3	avsl.	90 000	90 000		90 000		
Administrasjonslokaler								
38	8553 Rehab Rådhuset	avsl.	38 500	38 500	5 000	20 000	20 000	15 000
	8553 KS korrigering ref. 2.22				-1 500	-7 500	-7 500	-5 000
Bygg felles								
39	9560 Utbedringer og oppgraderinger i boligmassen (LBS) - betjenes	avsl.	13 000	5 000	5 000			
40	9568 Oppgradering Eikeliveien 11	avsl.	1 500	1 500	1 500			
41	9557 Lierhallen avfuktingsaggregat sv.hall	avsl.	5 000	5 000			5 000	
42	9559 ENØK varmpumper	avsl.	10 500	8 500	2 500	3 000	3 000	
43	9303 Oppgradering ihht tilstandsanalyse og tiltaksplan	løp.		71 828	17 957	17 957	17 957	17 957
44	9555 Bygg og eiendomsutredninger	løp.		4 220	1 055	1 055	1 055	1 055
Velferd								
45	9569 Kjellstad gård	avsl.	55 000	55 000	3 000	26 000	26 000	
46	9570 Liertun café	avsl.	2 500	2 500	2 500			
Kultur og idrettsbygg								
47	9571 Lierhallen - oppgradering renseanlegg	avsl.	7 500	7 500		7 500		
Totalt LEKF				462 727	170 781	169 422	81 512	41 012

Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 20-23	2020	2021	2022	2023
LVVA - Vei								
48	9253 Faste dekker. Løpende investering	løp 6 800		6 800	1 700	1 700	1 700	1 700
59	9273 Mindre anlegg vei	løp 4 800		4 800	1 200	1 200	1 200	1 200
54	9511 Utbedring av bruer ihht rapport av desember 2012	avsl 10 690	6 290	4 400	1 100	1 100	1 100	1 100
SUM	Hovedprosjekt: 703 Asfaltering og mindre tiltak	22 290	6 290	16 000	4 000	4 000	4 000	4 000
49	9290 Veg og gatelys	løp 0		0	560	560	560	
50	9290 Veg og gatelys				-560	-560	-560	
68	9395 Veilysoppgradering	avsl 29 400	7 000	22 400	5 000	5 000	5 000	5 000
69	9395 Veilysoppgradering				600	600	600	600
SUM	Hovedprosjekt: 701 Veglys	29 400	7 000	22 400	5 600	5 600	5 600	5 600
51	9309 Utbedring S.Eggevei og Baneveien	avsl 17 260	10 260	7 000	1 350	1 350	1 350	1 400
	9309 KS korrigering ref 2.20				2 150	2 150	-1 350	-1 400
52	9508 Sanering Nøste - oppgradering av vei	avsl 4 250	2 850	1 400	1 400			
53	9508 Sanering Nøste - oppgradering av vei				-1 400	1 400		
66	9334 Forsterking av veier i Gifstadområdet	avsl 7 000		7 000		1 000	6 000	
55	9528 Oppgradering Grøttegata	avsl 15 500	7 000	8 500	6 000			
56	9528 Oppgradering Grøttegata				2 500			
57	9529 Årkvislaveien oppgradering	avsl 32 000	15 000	17 000	17 000			
58	9529 Årkvislaveien oppgradering				-12 000	12 000		
67	9335 Rehabilitering av Ringveien vest	avsl 6 000		6 000	1 000	2 000	3 000	
71	7001 Sanering Reistadlia	avsl. 2 600		2 600	2 600			
SUM	Hovedprosjekt: 706 Utbedring av eksisterende veier	84 610	35 110	49 500	20 600	19 900	9 000	0
60	9254 Trafikksikkerhetstiltak. Årlig bevilgning	løp 15 000		15 000	5 000	5 000	5 000	5 000
61	9254 Trafikksikkerhetstiltak. Årlig bevilgning				-5 000			
64	9332 Forsterkning av eksisterende gang- og sykkelveier	løp 4 000		4 000	1 000	1 000	1 000	1 000
65	9333 Opparbeidelse av nye gang- og sykkelveier	løp 8 000		8 000	2 000	2 000	2 000	2 000
SUM	Hovedprosjekt: 704 Trafikksikkerhet	27 000	0	27 000	3 000	8 000	8 000	8 000
62	9331 Tiltak ihht. Hovedplan overvann	løp 28 800		28 800	2 000	2 000	2 000	
63	9331 Tiltak ihht. Hovedplan overvann				3 000	6 700	6 600	6 500
SUM	Hovedprosjekt: 705 Overvannstiltak	28 800	0	28 800	5 000	8 700	8 600	6 500
70	7000 Maskiner og utstyr, IT-utstyr	avsl. 5 600		5 600	5 600			
SUM	Hovedprosjekt: 700 Etableringskostnader kommunalt foretak	5 600	0	5 600	5 600	0	0	0
72	7002 Gatebruksplan Sylling	avsl. 1 000		1 000	1 000			
73	9399 veiplanlegging i forbindelse med fjordbyen	avsl. 500		500	500			
SUM	Hovedprosjekt: 702 Nye veier	500	0	1 500	1 500	0	0	0
Totalt vei				150 800	45 300	46 200	35 200	24 100

* Midlene vedtas per hovedprosjekt, ved endrede behov/forutsetninger på enkeltprosjekter kan midler flyttes uten vedtak så lenge dette er innenfor hovedprosjektet.

Finansiering av investeringer (uten selvkostområdene)

Prosjekt		HP 20-23	2020	2021	2022	2023
Totalt investeringer uten selvkostområdene		735 673	249 975	248 356	145 446	91 896
74	9997 Mva inntekt	-134 161	-45 956	-46 633	-26 051	-15 521
75	9997 KS vedtak - Salg bygg, eiendom og annet	-30 000	-30 000			
76	9997 Bruk av lån	-411 312	-94 819	-191 723	-58 395	-66 375
77	8410 Utvidet anleggsramme (spillemidler og bidrag LIER IL)	-1 000			-1 000	
78	9997 investeringstilskudd heldøgns omsorg, bolig eller institusjon	-119 200	-69 200		-50 000	
79	9997 Overføring fra drift	-40 000	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000
Totalt		0	0	0	0	0

Det legges opp til å ta opp formidlingslån på 80 millioner kr for å følge opp intensjonene i Boligsosial handlingsplan og Leie til eie-prosjektet.

Investeringsprosjekter selvkostområdet

	Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 20-23	2020	2021	2022	2023
	LVVA - VA								
80	9000 Generell ledningsfornylse - vann	løp	10 000		10 000	2 500	2 500	2 500	2 500
81	9100 Generell ledningsfornylse og tilknytning av nye abonnenter	løp	22 000		22 000	5 500	5 500	5 500	5 500
87	9765 Oppdatering av kartverk	avsl	2 000	1 000	1 000	500	500		
88	9765 Oppdatering av kartverk					-500		500	
SUM	Hovedprosjekt: 750 Løpende investeringer		34 000	1 000	33 000	8 000	8 500	8 500	8 000
83	9757 Sjøstad - Delekant	avsl	16 000	4 000	12 000	3 250	8 750		
84	9758 Poverudbyen	avsl	22 000	4 000	18 000	9 000	9 000		
85	9758 Poverudbyen					-11 000		11 000	
91	9775 Infrastrukturplan vann og avløp Fjordbyen	avsl	10 500	4 500	6 000	2 000	2 000	2 000	
	9775 Infrastrukturplan vann og avløp Fjordbyen					-2 000			2 000
SUM	Hovedprosjekt: 754 Nytt ledningsanlegg - utvidelse - avklokkerin		48 500	12 500	36 000	1 250	19 750	13 000	2 000
86	9759 Separering Heggøppen	avsl	1 000		1 000	1 000			
82	9756 Utbedring av pumpestasjoner	avsl	12 000	2 000	10 000	2 500	2 500	2 500	2 500
89	9769 Sanering Egge skole - Askveien	avsl	3 000		3 000	500			2 500
90	9769 Sanering Egge skole - Askveien					-500		500	
92	9505 Sanering Nøste - Drammen	avsl	68 230	35 230	33 000	15 000	18 000		
93	9505 Sanering Nøste - Drammen					-15 000		15 000	
94	9783 Sanering Heggøppen - E18	avsl	14 000		14 000		2 000	12 000	
95	9784 Sanering Haskoll	avsl	14 000		14 000		1 000	13 000	
96	9787 Overvann Sjøstad	avsl.	16 750	16 750	0	-5 000	5 000		
99	9792 Fornylse Tranby	avsl	62 000	2 000	60 000	20 000	15 000	25 000	
100	9792 Fornylse Tranby					-20 000			20 000
101	7501 Sanering av vannledninger fra red.kum Lier sykehus	avsl.	4 000		4 000	4 000			
102	7502 Sanering Sørmlia: Fjellstien - Tunnelveien	avsl.	9 000		9 000	1 000	4 500	3 500	
103	7503 Vannledning mellom Sylling og Asdøl	avsl.	18 000		18 000			3 000	15 000
104	7504 Vannledning Sjøstadveien (Børresenledningen)	avsl.	250		250				250
105	7505 Vannledning Stoppen - Kjelstadveien	avsl.	500		500				500
106	7506 Vannledning Industrigata	avsl.	250		250				250
107	7507 Utbedring av trykkkningsstasjoner	avsl.	2 000		2 000				2 000
108	7508 Hovedkloakkledning E-18 - Lier stasjon - Linnes ra	avsl.	2 000		2 000				2 000
109	7509 Hovedledning SP Lierbakkene	avsl.	3 000		3 000			500	2 500
110	7510 Vannledning Årkvilaveien	avsl.	3 000		3 000			500	2 500
111	7511 Vannledning Brusgårdsvei - Stoppen	avsl.	13 000		13 000			1 000	12 000
112	7512 SP Høvik Terrasse	avsl.	5 000		5 000			500	4 500
SUM	Hovedprosjekt: 755 Saneringsplan		250 980	55 980	195 000	3 500	48 000	77 000	66 500
97	9788 Skallsikring - nytt nøkkelsystem	avsl	4 100	1 700	2 400	2 400			
SUM	Hovedprosjekt: 753 Sikringstiltak		4 100	1 700	2 400	2 400	0	0	0
98	7500 Maskiner og utstyr, IT-utstyr	avsl	4 400		4 400	4 400			
SUM	Hovedprosjekt: 751 Etableringskostnader kommunalt foretak		4 400	0	4 400	4 400	0	0	0
113	9793 Ny rensløsning	avsl	460 000	10 000	450 000	10 000	50 000	200 000	200 000
114	9793 Ny rensløsning (utslippsledning Sylling)					-10 000			
SUM	Hovedprosjekt: 752 Rensløsning		460 000	10 000	450 000	0	50 000	200 000	200 000
	Totalt selvkost				720 800	19 550	126 250	298 500	276 500
115	9997 Bruk av lån				-720 800	-19 550	-126 250	-298 500	-276 500
	Totalt selvkost				0	0	0	0	0

Totalt opptak av lån

Prosjekt	HP 20-23	2020	2021	2022	2023
Lån investering	-411 312	-94 819	-191 723	-58 395	-66 375
Lån VA	-720 800	-19 550	-126 250	-298 500	-276 500
Totalt låneopptak	-1 132 112	-114 369	-317 973	-356 895	-342 875

Forklaring:

- 1 Løpende bevilgning til utstyr, institusjonskjøkken videreføres som i tidligere handlingsprogram.
- 2 Løpende bevilgning til Kommunedelplan idrett/friluftsliv videreføres som i tidligere økonomiplaner
- 3 Løpende ramme for maskininvesteringer Park og Idrett videreføres.
- 4 Den ene av våre to løypemaskiner vil i løpet av et par år trolig trenge utskiftning siden drift og vedlikehold av gamle maskiner vil falle urimelig dyrt og gi stor usikkerhet/ustabilitet. Kostnaden til ny maskin ligger på ca. kr 2 mill. Et alternativ til kjøp vil være leasing, men da må leasingkostnad legges inn i driftsbudsjettet. Dette kan utredes nærmere.
- 5 Løpende investering til oppgraderinger og videreutvikling av friområder og turstier videreføres. KS vedtak - Det utarbeides en samlet plan med prioritering av lysløyper i forbindelse med rullering av anleggsplan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet. Det legges vekt på samarbeid med idrettslag, velforeninger og andre med lokalt engasjement og dugnadsinnsats.
- 6 "Et av kommuneplanens samfunns mål er at innbyggerne skal ha tilgang på attraktive arenaer for sosialt samvær og aktivitet. Stedsutviklingsplan for Lierbyen vektlegger også tilrettelegging av flere møteplasser og aktivitetstilbud.
Parkeringsplassen til Hegg gamle skole har i 2019 blitt flyttet til bak huset og plassen foran huset er gjort klar for mer aktivitet. Aktivitetsparken er tenkt å ligge i forkant av ungdomshuset V2. Her kan ungdom slappe av, henge med venner og være aktive. Det blir lagt opp til prosesser med stor ungdomsmedvirkning slik at ungdommene selv kan programmere området etter eget ønske og behov. Aktivitetene kan være alt fra hengekøypark, minigolf, tilpasset område for konsert, petang og parkanlegg. Vi har prisestimer som tilsier at dette kan anlegges for ca. kr 2,5 mill.
Området kan med de riktige aktivitetene fungere som et flerbruksområde for flere generasjoner til forskjellige tider av døgnet. Videre anleggsutvikling kan skje etter ytterligere prosesser.
- 7 Løpende bevilgning til kulturinvesteringer videreføres som vedtatt i tidligere Handlingsprogram.
- 8 Biblioteket har i noen omganger fått investeringsmidler til å etablere automatisk utlån og innlevering, og til å etablere meråpent bibliotek. Utfordringen nå er å vedlikeholde og videreutvikle disse løsningene og tilbudene. Biblioteket har i dag 3 utlånsautomater, flere infoskjermer, interaktivt gulv og 3D-skriver. Vi har også ca. 25 PCer for publikum og ansatte. Alt dette er utstyr som slites, må oppdateres og fornyes, og som derfor regelmessig må skiftes ut. F.o.m. 2018 skal vi drive 2 avdelinger «meråpent» ved hjelp av digitale løsninger som også krever regelmessig oppdatering. Alt dette er utstyr som inngår i normal drift av etablerte løsninger på biblioteket, og som derfor ikke naturlig hører hjemme i IKT handlingsplan. Aktiv bruk av bibliotekene medfører også slitasje på innredningen og behov for jevnlig utskiftninger og oppgraderinger av møbler og bibliotekteknisk inventar.
- 9 "Vedtatte samfunns mål i kommuneplanen er å sikre attraktive arenaer for samvær og aktivitet og livsmestring via meningsfylte aktiviteter. Bibliotekets formål er bl.a. nettopp dette.
Biblioteket har de siste årene fått midler til å etablere meråpent tilbud, og i den forbindelse til nødvendig oppussing av lokalet, og til å ta igjen flere års etterslep på mediebudsjettet. I påvente av flytting til lokaler på gateplan er biblioteket avhengig av å fortsette med å utvikle tilbudet for å gi brukerne et moderne bibliotektilbud som den gode sosiale møteplassen og for å være en moderne kunnskapsarena for livsmestring og meningsfylte aktiviteter.
En opprusting av barneavdelingen vil styrke den gode møteplassen for barn og familier. Et godt sted å være gir tilhørighet for barn og unge. Nye reoler og utstillingsmøbler vil styrke den aktive formidlingen av mediasamlingen, og er grunnlaget for en moderne kunnskapsarena som legger til rette for livsmestring og meningsfylte aktiviteter for alle. Det tas sikte på å ta med reolene og møblene ved flytting til nye lokaler.
Samlet vil ønsket utstyrsinnkjøp og prosjektgjennomføring koste kr 910.000. Denne investeringen ønskes primært gjennomført samlet, men kan eventuelt deles over 2-3 år.

- 10 "Kultur og fritid har ansvar for og ressurser til det daglige, enkle drifts- og vedlikeholdsarbeidet på lekeplassutstyr ved skoler og barnehager. Når det blir behov for større oppgraderinger eller utskiftninger så har dette krevet innspill og særfinansiering enten knyttet til den enkelte skole eller via Anlegg og eiendom/Lier eiendomsselskap. Det savnes en samlet plan for slike prioriteringer. En slik plan kan Kultur og fritid påta seg å koordinere hvis vi sikres noe ressurser til planlegging og gjennomføring av tiltak jfr. pkt. c. Ressursramme til investeringer må i så fall settes opp for dette, f.eks. kr 1-1,5 mill. årlig. En samlet plan og faste rammer vil kunne gi forutsigbarhet, sikre helhetlige vurderinger og være praktisk og økonomisk bedre enn dagens mer opp-stykkede løsning. "

KS vedtak Samfunnshus – investeringstilskudd. Det etableres en egen ordning med investeringstilskudd for samfunnshus og private forsamlingslokaler. Hus med dokumentert aktivitet og stor lokal dugnadsinnsats prioriteres. Kommunen bidrar med veiledning slik at ulike tilskuddsordninger kan benyttes i tillegg.

- 11 Løpende bevilgning til Kirkeinvesteringer videreføres som i tidligere handlingsprogram.
- 12 Løpende bevilgning til Kirkegårder videreføres som i tidligere handlingsprogram.
- 13 Løpende bevilgning til kartverk videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.
- 14 Løpende bevilgning til utstyr, planseksjonen videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.
- 15 Start på stedsutvikling Lierbyen og fokus på tilgang til Lierelva.
- 16 Løpende bevilgning til IKT handlingsplanen videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.
- 17 3 mill. kr. av IKT Handlingsplan er øremerket velferdsteknologi og flyttes fast over til dette prosjektet.
- 18 3 mill. kr. av IKT Handlingsplan er øremerket velferdsteknologi og flyttes fast over til dette prosjektet.
- 19 Prosjektlederstilling digitalisering utvikling.
- 20 I forbindelse med gjennomføringen av klima- og energiplanen, er en ladepunktstrategi for elbiler under utarbeidelse i tillegg til tiltak for elsykler. Investeringene på dette området samles i en sekkepost som benyttes etter nærmere vedtak.
- 21 Kommunens arbeid med å tilrettelegge for bedre og sikker sykkelparkering på skoler og andre tjenestesteder trappes opp.
- 22 Investeringsramme til kjøp, eller bygging av boliger som ledd i gjennomføringen av boligpolitisk strategi.
- 23 I forbindelse med at kommunen er selvassurandør (dvs. helt eller delvis vil bære risikoen for tap eller skade) på noen områder og ved spesielle uforutsette hendelser, er det fra tid til annen behov for en ressurspott da kostnadene gjerne er av en viss størrelse som det kan være utfordrende å finne midler til når de oppstår.
- 24 Egenkapitalinnskudd til KLP. Eierkommunene skyter årlig inn et egenkapitaltilskudd. Innskuddet kan ikke lånefinansieres og må dekkes med overføring fra driftsbudsjettet.
- 25 Drenering rundt bygget, bytte vinduer og ytterdører på gamleskolen.
- 26 Utskifting av 4 stk. ventilasjonsaggregater pga. alder og ENØK. Rehabilitering av yttertak/lufting, utskifting av vinduer.
- 27 Energiltak som innbefatter oppgradering av fasader «ny» fløya med utskifting av vinduer, etterisolere vindusfelt og vegger, samt ny fasadekledning.
- 28 Energi- og støytiltak som innbefatter utskifting av vinduer / vindusfelt og terrassedører. Gjelder gamle skolen, samt delvis øvrige.
- 29 Tidligere bevilgede midler og som er forskjøvet, har vært knyttet til oppgraderinger av ventilasjonsanlegg og noe generell oppgradering. Med bakgrunn i skolebehovsanalysen og Norconsult sin rapport, er det gjennomført ny vurdering av det totale behovet for å dekke tekniske- og øvrige formelle krav til bygningsmassen. Det utarbeides ny politisk sak for avklaring av omfang og ambisjon for endelig prosjekt og finansiering.
- 30 Generell oppgradering. Fasade Vest. Innvendig overflate.

- 31 Oppgradering av bakre skolegård inklusiv tilhørende grøntareal.
- 32 Utskifting av vinduer.
- 33 Oppgradere kanalanlegget for ventilasjon i gamleskolen. Prosjekt 8497 har i tidligere HP fått bevilgning på kr 4 153'. En nødvendig utvidelse av prosjektet medfører behov for totalt kr 6 900' – en ekstrabevilgning på kr 2 747'.
- 34 Oppgradere 3 stk. ventilasjonsaggregater pga. alder og ENØK.
- 35 Liertun-generell oppgradering (etter plan for perioden 2014-2024)
- 36 Flytting sykehjemssdel fra Liertun til Fosshagen nybygg.
- 37 Utvikling «vaskeritomta». Utviklingsprosess startes opp 2019/2020. Omfang og realiseringstidspunkt er usikkert.
- 38 Med bakgrunn i bygningstekniske- og romlønningmessige behov, skal det utarbeides en skisse med påfølgende sak for oppgradering og innvendig rehabilitering av rådhuset. Saken skal også være koblet mot pågående tettstedsprosjekt – Lierbyen, hvor rådhusets rolle og funksjon er sentral. KS vedtak : I tilknytning til stedsutvikling «Lierbyen 2030» utarbeides det er forprosjekt for fremtidig bruk av rådhuset. I tillegg til behov for oppgradering og innvendig rehabilitering, skal man utrede mulige møteplasser og publikumsrettede løsninger på bakkeplan. Dette kan omfatte bibliotek, seniorsenter og andre sentrumsfunksjoner. Endelig kostnadsramme fastsettes ved behandling av forprosjektet.
- 39 Prosjekt 9565 Heggtoppen 13 ble utvidet etter vedtak i 1. tertialrapport til også å omfatte de resterende 6 leiligheter + fellesareal på Heggtoppen 13, innenfor en ramme på kr. 5 mill.
- 40 Ombygging av leilighet i Eikeliveien 11 for å dekke behov for personalfasiliteter
- 41 Utskifting av avfuktingsaggregat og tappevannsystem for svømmehallen.
- 42 Etablere varmpumper luft/luft eller luft/vann. I aktuelle bygg som ikke har fjernvarme og som vil gi god effekt og redusert energiforbruk.
- 43 Dette er midler til akutte/uforutsette hendelser og mindre investeringstiltak som ikke er satt opp som egne poster i investeringstabellen. I henhold til tilstandsanalyse bygg ble det vedtatt i Formannskapets sak 9/2011 at Rådmannen fremmer plan for tilstrekkelig systematisk vedlikehold av kommunens bygningsmasse, samt å ta inn det rapporterte vedlikeholds-etterslepet og hindre en økning. De foreslåtte bevilgningene gjenspeiler prosjekter beskrevet i tilstandsrapporten.
- 44 Kostnader forbundet med utredninger, mulighetsstudier og bistand direkte til Lier kommune. Kostnadene er spesielt forbundet med prosjekter i tidligfase og nødvendige arbeider før endelig prosjektetablering og bevilgning er på plass. (Jf. boligsosial handlingsplan, flyktningmottak, kartlegging for bruksendringer etc.). Kostnadene er stipulert og vil avhenge av aktivitetsnivå på plannivå. Når de store prosjektene nå går mot ferdigstillelse vil aktiviteten gå gradvis over på utredning av forskjellige muligheter for framtida, uten at disse mulighetene vil være definert som bevilgede entydige prosjekter.
- 45 Etablering av 8 omsorgsboliger og 6 utleieboliger i samsvar med husbankens anbefaling.
- 46 Etablere «nærmiljøcafe» i 1.etg Liertun.
- 47 Tilstandsanalyse viser at prosessanlegget er i dårligere forfatning enn forventet.
- 48 Løpende bevilgning til faste dekker videreføres som i forrige handlingsprogram. Midlene benyttes til veier som trenger forsterkning i tillegg til asfaltering.
- 49 Veilysinstallasjonene i kommunen er ikke kartlagt. LVVA ønsker å benytte noe midler for kartlegging og dokumentasjon (FDV-system). Dette er viktig for å vite hva man har ansvaret for og prioritere riktig. Det er også viktig i forhold til et kommende krav om måling av anlegg.
- 50 Det er ikke behov for oppdeling av bevilgningene til veilys. Det er ønskelig med en bevilgning for bedre styring.
- 51 Bevilgningen til utbedring av Søndre Eggevei og Baneveien videreføres som vedtatt i tidligere Handlingsprogram. KS vedtak: Arbeidet med oppgradering og rehabilitering av Baneveien fremskyndes og utføres i 2020/21. Strekningen fra Åmotveien frem til Brurberveien med tilhørende sideveier prioriteres.

- 52 Det skal gjennomføres en va-sanering i området mot Drammen kommune. Forprosjekt er gjennomført og tilsier et merbehov for å ivareta veioppgraderinger i området. I Miljøutvalgets møte den 27. september 2017 ble det vedtatt å gå videre med detaljprosjektering og gjennomføring samt at økonomiske konsekvenser skulle innarbeides i handlingsprogrammet for 2018 - 2021.
- 53 Investeringsakten vil bli lavere enn tidligere antatt og forskyves.
- 54 En rapport fra desember 2012 viser et utbedringsbehov på 10 mill. kr for de kommende år. En årlig bevilgning til bruutbedringer videreføres. Broer er ikke med ved beregningen av investeringsbehovet i Hovedplan vei. Det er derfor satt opp som egen post.
- 55 Det er gjennomført et nytt kostnadsoverslag som tilsier et merbehov ut over det som ble anslått i forrige handlingsprogram.
- 56 Det er gjennomført anbudskonkurranse i august 2019 og det er foretatt en ny sluttprognose. Ut fra den nye beregningen er det behov for 2,5 mill. kr ut over det som tidligere er signalisert. Det er spesielt to forhold som fordyrer anlegget. Det er omfang av veiskjæring og behovet for ny kanalbru.
- 57 Årkvislaveien har hatt stor slitasje og trenger opprusting. Det er økende trafikk på veien gjennom hele året. Det er gjennomført et nytt kostnadsoverslag som tilsier et merbehov ut over det som ble anslått i forrige handlingsprogram.
- 58 Investeringsakten vil bli lavere enn tidligere antatt og forskyves.
- 59 Løpende bevilgning til Mindre anlegg vei, videreføres som vedtatt i tidligere Handlingsprogram.
- 60 Løpende bevilgning til trafikksikkerhetstiltak. Midler blir bl.a. benyttet til egenandel til tiltak som kommunen søker fylkeskommunen om støtte til, prosjektering av tiltak (krav om prosjektering for å søke om midler) for innspill til tiltak og innføring av "Trafikksikker kommune".
- 61 Klargjøring og prosjektering av tiltak har tatt lengre tid enn antatt. Det har derfor "samlet seg" bevilgninger over flere år og det er bevilget tilstrekkelig med midler til å gjennomføre aktuelle tiltak.
- 62 Det er planlagt å gjennomføre tiltak i Fagerliåsen, Baneveien, Sylling / Svangstrand, Nedre Linneslia og Sørumlia, samt noen tiltak med erosjonssikring, etc. Flere av tiltakene må koordineres opp mot vei- og va-tiltak.
- 63 Hovedplan overvann er politisk behandlet. For å gjennomføre den vedtatte planen må bevilgningene økes.
- 64 Dette er midler for å ivareta beskrivelse i hovedplan vei og gjelder etterslep på gang- og sykkelveier.
- 65 Dette er midler til gjennomføring av manglende gang- og sykkelveier for å få et helhetlig gang- og sykkelveinett i kommunen og mot nabokommunene. Aktuelle strekninger er med i hovedplan vei og sykkelplanen. Forholdet er koordinert mot Trafikksikkerhetsplanen. Manglende gang- og sykkelveistrekninger er kalkulert å koste 243 mill. kr for Lier kommune. I tillegg er det kalkulert å koste Statens vegvesen 308 mill. kr (langs fylkesvei og riksvei).
- 66 Veiene trenger en større oppgradering av bæreevne, drenering, dekkefornyelse og belysning. Det har ikke vært gjort større tiltak på veiene siden området ble bygget (tidlig 1980).
- 67 Det er behov for å utbedre fortau med ny kantstein og utbedre dreneringssystemet for bortledning av overvann. Bussholdeplasser må utbedres.
- 68 Det er utført en kartlegging og det er lagt opp en plan for å oppgradere veilysen i løpet av en 5 årsperiode. I planen blir det anbefalt å gjennomføre oppgraderingen områdevis. Oppgraderingen vil gjelde armaturer, stolper, kabler, måling av forbruk, etc.
- 69 Kompensering for bortfall av bevilgning til "veg og gatelys"
- 70 Investeringskostnad for innkjøp av maskiner fra Viva IKS (etter fordeling av maskiner med Nye Asker). IT-utstyr i forbindelse med etablering av LVVA.
- 71 Det vises til tertialrapporter vedr endelig finansiering av prosjektet.
- 72 Miljøutvalget har bestilt sak om videreutvikling av prinsippsak om gatebruksplan Sylling der følgende momenter inngår: Videreutvikle planene og gjennomføre mer detaljerte vurderinger, samt tegne opp løsninger i mer detalj. Involverte politikere, lokalbefolkningen, lokalt næringsliv, grunneiere, Statens

- vegvesen og andre interessenter i prosessen. Det er innhentet pris på de aktuelle oppgavene og kostnaden er anslått til 1,0 mill. kr. Det er tidligere ikke bevilget midler til tiltaket.
- 73 Det er satt større trykk på arbeidet med Fjordbyen. LVVA må følge Lier kommunes framdrift.
- 74 Investeringsprosjektene (utenom selvkostområdene vann og avløp) budsjetteres inkl. merverdiavgift. Refusjon for merverdiavgift for prosjektene benyttes til å finansiere prosjektene og redusere låneopptak.
- 75 I HP 2014-2017 ble det lagt inn en forventning om salg av eiendommer tilsvarende 25 mill. kr på bakgrunn av tidligere vedtak. Lier kommune bygger for å erstatte bygg som benyttes i dag og dette vil frigjøre disse byggene for fremtidig salg. Hvilke bygg som blir salgbare er foreløpig ikke fastsatt.
- 76 Planlagt låneopptak.
- 77 Inntekt prosjekt 8410.
- 78 Statstilskudd for Fosshagen kommende investeringer.
- 79 Overføringer fra driftsregnskapet, egenfinansiering av investeringer.
- 80 Løpende bevilgning til mindre anlegg vann videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram
- 81 Løpende bevilgning til mindre anlegg avløp videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram. I tillegg er det lagt inn en sum for tilknytning av nye abonnenter. Dette er typisk eiendommer som i dag har separatanlegg. Det er ikke behov for like mye midler i 2019 som tidligere er signalisert. Det er restmidler igjen fra tidligere bevilgninger.
- 82 Flere pumpestasjoner trenger oppgradering. Tiltaket er vurdert i ny hovedplan va.
- 83 Sammenkobling av vannforsyningsområdene Glitre og Holsfjorden. Inkl. trykkøkingsstasjon og høydebasseng. Omfatter også avkloakking av strekningen. Området har i dag spredt avløp og privat vannforsyning. Det er noe problemstilling i forhold til forurensning fra spredt avløp og dårlig vannforsyning (noe av samme problemstillingen som i Kanadaområdet). Vannkvaliteten i Sylling Vannverk har en negativ trend. Glitrevannverket som eier og driver vannverket må gjøre tiltak for å opprettholde kvaliteten. De har derfor vurdert utvidet vannbehandling eller overføring av glitrevann. Glitrevannverket kan bidra med midler til ledningsanlegg ut fra sin utbedringskostnad. Med en ny overføringsledning vil vannbehandlingsanlegget i Sylling bli nedlagt. Ny løsning er drøftet med Mattilsynet. Mattilsynet har ingen innvendinger mot en ny løsning. Sikkerheten for området vil bli opprettholdt med tilstrekkelig bassengkapasitet. Det gjennomføres drøftinger med Glitrevannverket og beløpet kan bli justert. Bidraget fra Glitrevannverket er forskjøvet. Bidraget er beregnet til 14 mill. kr, men beløpet kan bli justert.
- 84 Det vil ikke være mulig å gjennomføre investeringen på et år. Det er derfor valgt å forskyve investeringen over to år.
- 85 Investeringstakten vil bli lavere enn tidligere antatt og forskyves.
- 86 Separering av 175 m AF i Kirkeveien. Kostnad omfatter også utskiftning av 330 m VL i Kirkeveien og Heggtoppen. Ses på i sanerings- og utbyggingsplan.
- 87 Ledningskartverket har behov for oppdatering. Kartverket er svært viktig i forhold til drifting av vannettet og i forhold til prosjektering. Som eier av va-installasjoner må vi ha riktige data. Ikke behov for midler i 2019.
- 88 Det meste av arbeidet er utført med eget personell. Investeringen forskyves.
- 89 Ca. 750 m vannledning i grått støpejern må fornyes. Vurdering av kostnad i sanerings- og utbyggingsplan.
- 90 Utredning og prosjektering forskyves på grunn av prioritering.
- 91 Planlegging av vann og avløp for Fjordbyen.
- 92 Bevilgningen til sanering av området Nøste-Drammen. Bevilgning forskyves i forhold til HP 2016 - 2019. Første bevilgning ble gitt i 2015. I Miljøutvalgets møte den 27. september 2017 ble det vedtatt å gå videre med detaljprosjektering og gjennomføring samt at økonomiske konsekvenser skulle innarbeides i handlingsprogrammet for 2018 - 2021.

- 93 Prosjektering vil pågå utover i 2020 og anleggsentreprisen vil starte i andre halvår av 2020. Det er bevilget tilstrekkelig med midler for å ivareta aktiviteten i 2020.
- 94 1,35 km vannledning med blyskjøter må fornyes. Detaljering og vurdering av kostnad gjøres i sanerings- og utbyggingsplanen. Tiltak prioritert i sanerings- og utbyggingsplanen. Sanerings- og utbyggingsplanen bygger på vedtatt hovedplan va.
- 95 Forutsatt 1,3 km ledningsnett. Omfatter både vann og avløp. Detaljering og vurdering av kostnader er utført i sanerings- og utbyggingsplanen. Tiltak prioritert i sanerings- og utbyggingsplanen. Sanerings- og utbyggingsplanen bygger på vedtatt hovedplan va.
- 96 Investeringsstakten vil bli lavere enn tidligere antatt og forskyves.
- 97 Vannforsynings- og avløpsanlegg er underlagt strenge krav til sikkerhet. I den nye Drikkevannsforskriften er det stilt tydelige krav om skallsikring. Direktoratet for sivilt beredskap har definert VA-anlegg som viktig infrastruktur for samfunnet. Våre nøkkelssystemer er +/- 40 år og er overmodent for utskifting. Det er mange nøkler på avveie. I 2018 er det gjennomført en utredning i forhold til sikring. Det er behov for midler ut over det som ble antatt ved forrige handlingsprogram.
- 98 Investeringskostnad for innkjøp av maskiner fra Viva IKS (etter fordeling av maskiner med Nye Asker). IT-utstyr i forbindelse med etablering av LVVA.
- 99 Tiltak prioritert i sanerings- og utbyggingsplanen. Sanerings- og utbyggingsplanen bygger på vedtatt hovedplan va.
- 100 Investeringsstakten vil bli lavere enn tidligere antatt og forskyves.
- 101 Tiltaket omfatter sanering av høydebasseng for å erstatte dette med reduksjonsventil. I tillegg bør forsyningsnettet i området saneres. Tiltaket framskyndes i forhold til prioritering i saneringsplanen. Det ble bevilget 2,0 mill. kr i 2018, men dette er ikke tilstrekkelig.
- 102 Problemstrekning. Ca. 1 km vann- og avløpsledninger må fornyes. Vann: 100 mm SJG 1970. Avløp: delvis i samme trase, PVC og asbest.
- 103 Problemstrekning. Ledningen mellom Sylling og Asdøl er svært begrodd. Kapasiteten er liten. Trykkøkningen er trolig ikke tilstrekkelig, og slokkevannsdekningen ved Asdøl er ikke tilfredsstillende. Vann: 110 mm PVC/SJK 1983. Det bør vurderes å legge avløp parallelt og dette er tatt med i kostnadsberegningen. Det er behov for ytterligere 7 mill. kr i 2024.
- 104 Problemstrekning. Vann: 90 mm MGA-ledning fra 1930. Ikke avløp i samme grøft. Legge til rette for kommunalt avløp? Bevilgning i 2023 er prosjekteringsmidler. Det må påregnes ca. 2,75 mill. kr i 2024
- 105 Problemstrekning. Eldre Ø 200 mm støpejernsledning er lekkasjeutsatt og bør utskiftes. Vann: 200 mm SJK /SJG 1960. Ikke avløp i samme trase. Bevilgning i 2023 er prosjekteringsmidler. Det må påregnes ca. 6,5 mill. kr i 2024
- 106 Problemstrekning. Ø 150 mm støpejernsledning i Industrigata er preget av tæring og rusthull. Vann: 150 mm SJK 1970: Oppdimensjoneres til 200 mm. Bevilgning i 2023 er prosjekteringsmidler. Det må påregnes ca. 2,25 mill. kr i 2024
- 107 En lang rekke stasjoner trenger oppgradering. I saneringsplanen er det lagt opp til årlig investering med 2,0 mill. kr. i ytterligere 3 år.
- 108 Eldre asbest og betongledning. Avløp: 600 mm asbest 1968 og asbest og betong 1972 / 1973. Ikke vann i samme trase. Bevilgning i 2023 er prosjekteringsmidler. Det er behov for ca. 22,0 mill. kr. i påfølgende år.
- 109 Problemstrekning. Fornyelsesbehov. Asbestledning/flaskehals (200 mm). Oppdimensjoneres
- 110 Redusere dimensjon/trykkøkningssasjon. Gjennomføres samtid med utbedring av Vivelstad trykkøkningssasjon.
- 111 Eldre SJK/SJG-ledninger.
- 112 Eldre betongledning fra 1979. Definert som problemstrekning.
- 113 Linnes renseanlegg har overskredet grenseverdier for organisk materiale og anlegget må fornyes. Anlegget har heller ikke nok hydraulisk kapasitet til framtidig planlagt utbygging i kommunen.

Anleggsperioden og investeringen er antatt å skje i perioden 2020 - 2023. Det må settes av ytterligere ca. 200 mill. kr i 2023. Det er utarbeidet en overordnet avløpsplan som skal presenteres og politisk behandles høsten 2018.

- 114 Vil ikke komme til anvendelse. Overordnet avløpsplan er vedtatt og tiltak for Sylling ra inngår i "ny renseløsning"
- 115 Investeringene på selvkostområdet vann og avløp budsjetteres og regnskapsføres inkl. refusjon for merverdiavgift. Hele investeringssummen lånefinansieres.

Vedlegg 3 – Handlingsrommet

Det er krevende ut fra dokumentet å se hvilket reelt handlingsrom Lier har for omprioriteringer. Dette ønsker rådmannen å synliggjøre for å gi politikerne valgmulighet ved å synliggjøre elementer man kan justere.

Reduksjon av rammene på tjenesteområdene

Dersom rammene til tjenesteområdene kuttet vil dette kunne brukes innenfor andre tjenesteområder eller til finanskostnader. Det ligger allerede inne forutsetning om reduksjoner i rammene for perioden. Disse vil komme på toppen av disse kuttene.

Tall i hele tusen	2020	2021	2022	2023
Nettorammer på tjenesteområdene	1 491 570	1 508 961	1 523 034	1 530 928
1% reduksjon på tjenesteområdene utgjør	14 916	15 090	15 230	15 309
Netto driftsresultat	35 220	40 155	48 697	50 310
Nytt Netto driftsresultat i % av driftsinntekten	1,82 %	2,06 %	2,47 %	2,52 %

Avdragsprofilen

Ved å justere avdrag på lånene til minimum kan det frigjøres midler til bruk i driften. Det være seg innenfor tjenesteområdene eller til finanskostnader. Konsekvensen er at økonomien i kommunen på sikt vil bli mer presset ved at fremtidige avdrag og renter øker.

Tall i hele tusen	2020	2021	2022	2023
Avdrag i Handlingsprogrammet	70 413	67 751	75 087	89 924
Minimumsavdrag	70 413	67 751	75 087	85 924
Differanse	0	0	0	4 000

Minimumsavdraget er hva kommunen minimum må betale etter kommuneloven. I rådmannens forslag for handlingsprogram 2020-2023 er det lagt opp til å betale minimumsavdrag frem til 2023.

Reduksjon netto driftsresultat

Det er mål om et netto driftsresultat over tid på minst 1,75.

Netto driftsresultat i perioden:

Tall i hele tusen	2020	2021	2022	2023
Overføring til investeringer	10 000	10 000	10 000	10 000
Avsetninger til disposisjonsfond	10 304	15 065	23 467	25 001
Netto driftsresultat	20 304	25 065	33 467	35 001
Netto driftsresultat i % av inntekter	1,05 %	1,29 %	1,70 %	1,75 %

Det å fjerne handlingsrommet vil si å redusere netto driftsresultat til 0. Konsekvensen er at det ikke er anledning å sette av midler til disposisjonsfondet, og at alle investeringene må lånefinansieres. Netto driftsresultatet har også en bufferfunksjon mht. merforbruk. Dersom netto driftsresultat reduseres vil bufferfunksjonen reduseres. Risikoen for at kommunen kan gå med underskudd vil da øke.

Reduserte overføringer til investeringer

Konsekvensen av å bruke egenkapitalen til drift i stedet for investeringer, er ytterligere låneopptak. Dette medfører høyere renter og avdrag.

Tall i hele tusen	2020	2021	2022	2023	Totalt
Investeringer inkl. mva (eks. selvkostområdene)	248 575	252 956	153 546	97 546	752 623
Egenfinansiering av investeringer	10 000	10 000	10 000	10 000	40 000
Sum	4,0 %	4,0 %	6,5 %	10,3 %	5,3 %

Inntekspotensialet fra eiendomsskatt

I 2019 har 88 % av landets kommuner en eller flere former for eiendomsskatt, 70 % av disse har eiendomsskatt for hele kommunen. Eiendomsskatt skal det første året innføres med 1 promille og kan økes med inntil 1 promille i året.

Lier kommune har ikke utført noen grundig analyse av inntektsgrunnlaget for eiendomsskatt. For eiendomsskatt i hele kommunen utgjør likevel et anslag på 1 promille eiendomsskatt, minimum 20 millioner, og det vil si 80 millioner for 4 promille om tidligst fire år. Anslaget er forsiktig og er ikke analysert for hver enkelt av de ulike alternativene kommuner kan ha som utskrivningsgrunnlag. Det er ikke anledning til å innføre eiendomsskatt på landbrukseieendommer.

Nye utskrivningsalternativ fra 2019:

- a) faste eiendommer i hele kommunen
- b) faste eiendommer i klart avgrensede områder som helt eller delvis er utbygd på byvis eller der slik utbygging er i gang
- c) bare på kraftverk, vindkraftverk, kraftnett og anlegg omfattet av særskattereglene for petroleum
- d) bare på næringseiendom, kraftverk, vindkraftverk, kraftnett og anlegg omfatta av særskattereglene for petroleum
- e) eiendom både underbokstav b og c
- f) eiendom både underbokstav b og d
- g) faste eiendommer i hele kommunen, unntatt næringseiendom, kraftverk, vindkraftverk kraftnett og anlegg omfattet av særskattereglene for petroleum

Redusert avsetning til disposisjonsfondet

Konsekvensene av ikke å sette av midler til disposisjonsfondet er mindre handlingsrom når uforutsette ting skjer i kommuneøkonomien. Det kan eksempelvis være høyere rente, merforbruk på tjenester, lavere skatteinntekt eller økt investeringsbehov. Anbefalt størrelse på disposisjonsfondet er helst over 10 % av driftsinntektene. Dette er også forslag til handlingsregelen for disposisjonsfondet i Lier, og vil i henhold til budsjettet oppnås etter avsatt budsjettert andel av netto driftsresultat for 2022.

Lier har et disposisjonsfond på 149 mill. kr. før et evt. overskudd fra 2019 legges til fondet. En del av fondet er koblet til konkrete formål, blant annet avsetninger for å ivareta forpliktelsene ved over- og underskuddsordningen. Samtidig har kommunen betalt ut en del pensjonskostnader som ikke er regnskapsført og ofte vurderes disse opp mot disposisjonsfondet. Av hele fondet på 149 millioner er det i dag kun 21 mill. kr som står i banken og er til fri disposisjon.

Tall i hele tusen	2020	2021	2022	2023
Avsetning til disposisjonsfond	10 304	15 065	23 467	25 001
Disposisjonsfond totalt	164 988	180 053	203 520	228 521
I % av inntekter	8,5 %	9,2 %	10,3 %	11,4 %
Disposisjonsfond uten bindinger	132 192	147 257	170 724	195 725
I % av inntekter	6,8 %	7,6 %	8,7 %	9,8 %
	1 934 975	1 950 291	1 973 376	2 000 073

Vedlegg 4 – Utvalgsoversikt

Rammer pr. virksomhet Tall i 1000 kr	Ramme 2019	Endringer fra 2019 til 2020			Nye rammer				Utvalg
		lønn	flyttinger	Realvekst	2020	2021	2022	2023	
Grunnskole	292 646	10 029	1 919	15 282	319 876	322 944	325 025	316 702	OKI
PP-tjenesten	13 025	503	0	80	13 608	13 688	13 688	13 688	OKI
Barnehage	223 626	7 308	848	7 931	239 713	235 815	229 715	227 948	OKI
Helsetjenesten	21 395	734	0	1 600	23 729	23 929	23 929	23 929	OKI
Barnevernstjenesten	40 267	1 464	0	4 500	46 231	46 093	45 986	45 509	OKI
Voksenopplæringen	8 808	519	0	0	9 327	9 327	9 327	9 327	OKI
Oppvekst	599 767	20 557	2 767	29 393	652 484	651 796	647 670	637 103	
Felles velferdstjenester	2 719	1 446	52 140	6 242	62 547	62 487	63 137	63 137	HSO
Tjenester til barn og ungdom med funksjonsnedsettelse	28 096	888	-7 100	650	22 534	22 534	22 534	22 534	HSO
Mangfold og mestring	55 175	1 852	-3 415	2 500	56 112	56 612	57 412	58 112	HSO
NAV	42 597	1 406	-3 952	5 650	45 701	46 940	47 164	48 477	HSO
Vedtakskontor	10 179	346	-763	0	9 762	9 762	9 762	9 762	HSO
Felles omsorg	2 303	-208	-210	200	2 085	17 931	33 621	50 753	HSO
Lege, legevakt og samhandlingsreformen	25 705	730	0	1 771	28 206	28 206	28 206	28 206	HSO
Hjemmetjenesten	62 234	2 162	0	6 300	70 696	70 396	70 396	70 396	HSO
Nøstehagen	38 665	1 479	135	0	40 279	40 279	40 279	40 279	HSO
Liertun og Bratromveien BFF	61 800	2 188	767	200	64 955	64 955	64 955	64 955	HSO
Sentralkjøkken	10 592	317	0	0	10 909	10 909	10 909	10 909	HSO
Fosshagen	69 218	2 667	-232	2 439	74 092	74 092	74 092	74 092	HSO
Personer med funksjonsnedsettelser voksne	117 027	3 728	-36 747	1 500	85 508	85 508	85 508	85 508	HSO
Helse omsorg og velferd	526 310	19 001	623	27 452	573 386	590 611	607 975	627 120	
Lier Vei Vann Avløp KF	0	690	0	22 009	22 699	24 699	24 699	24 699	FM
LIER EIENDOMSSKAP KF	82 602	2 544	-317	-740	84 089	85 539	86 989	87 189	FM
Kommunale foretak	82 602	3 234	-317	21 269	106 788	110 238	111 688	111 888	
Kulturskolen	7 664	250	0	0	7 914	7 914	7 914	7 914	OKI
Kultur	20 777	733	2 017	2 460	25 987	25 987	25 987	25 987	OKI
Kultur og fritid - Park og idrett	8 723	241	100	300	9 364	9 364	9 364	9 364	MPU
Bygg og Geodata	7 472	143	-1 678	0	5 937	5 937	5 937	5 937	MPU
Landbruksforvaltningen	3 768	398	410	1 595	6 171	5 886	5 986	5 986	LBU
Stedsutvikling og plan	13 075	464	-313	2 250	15 476	15 976	14 476	13 476	MPU
Steds- og samfunnsutvikling	61 479	2 229	536	6 605	70 849	71 064	69 664	68 664	
Kemnerkontoret	5 750	234	0	-2 930	3 054	1 124	1 124	1 124	FM
Rådmannsteamet	12 762	165	1 370	500	14 797	14 497	14 497	14 497	FM
IKT enheten	15 805	479	931	1 835	19 050	18 750	18 750	18 750	FM
Stab og støtte	0	0	0	-950	-950	-650	-650	-650	FM
Utviklingsenheten	11 177	209	-4 615	250	7 021	6 721	6 721	6 721	FM
Økonomi, innkjøp, statistikk og rapporteringsenheten	9 620	334	179	0	10 133	10 133	9 633	9 633	FM
Innbyggjerservice	20 648	618	0	-395	20 871	21 721	20 871	21 721	FM
HR enheten	20 971	490	-1 474	1 250	21 237	21 037	21 437	21 137	FM
Organisasjon og utvikling	96 733	2 529	-3 609	-440	95 213	93 333	92 383	92 933	
Fellesområdet	-1 366 891	-47 550	0	-84 279	-1 498 720	-1 517 042	-1 529 380	-1 537 708	FM
Sum Fellesområdet	-1 366 891	-47 550	0	-84 279	-1 498 720	-1 517 042	-1 529 380	-1 537 708	
Sum Totalt	0	0	0	0	0	0	0	0	-

Rammer pr. utvalg	Ramme 2019	Endringer fra 2019 til 2020			Nye rammer			
		lønn	flyttinger	Realvekst	2020	2021	2022	2023
Utvalg for Oppvekst, Kultur og Idrett	628 208	21 540	4 784	31 853	686 385	685 697	681 571	671 004
Utvalg for Helse, Omsorg og Velferd	526 310	19 001	623	27 452	573 386	590 611	607 975	627 120
Utvalg for Miljø og Plan	29 270	848	-1 891	2 550	30 777	31 277	29 777	28 777
Landbruksutvalget	3 768	398	410	1 595	6 171	5 886	5 986	5 986
Formannskapet	96 733	2 529	-3 609	-440	95 213	93 333	92 383	92 933
Formannskapet - Fellesområder og kommunale foretak	-1 284 289	-44 316	-317	-63 010	-1 391 932	-1 406 804	-1 417 692	-1 425 820
Totalt	-	-	-	-	-	-	-	-

Vedlegg 5 - Oversikt over avgifter, gebyrer og egenbetalinger

Noen av prisene styres av forskrifter og kan endre seg etter at handlingsprogrammet er trykket. Se Lier kommunes nettsider for de siste oppdaterte prisene.

Type	Betalingssatser 2019	Betalingssatser 2020
1. Heldagsbarnehage	Satser pr måned	Satser pr måned
Pris for heldagsplass	kr 3 040,-	kr 3 135,-
Kostpenger**	kr 300,-	kr 310,-
Gebyr deltidsplass	kr 120,-	kr 125,-
Dagplass**	kr 210,-	kr 220,-
*Iht. fastsatte kriterier		
**Justeringen trer i kraft fra 01.02 aktuelt år pga. forskuddsbetaling		
Betaling 11 måneder pr. år.		
2. Skolefritidsordning for elever fra 1. - 7. trinn	Priser pr. mnd	Priser pr. mnd
Kost - full plass	kr 215,-	kr 220,-
1 dag	kr 670,-	kr 690,-
2 dager	kr 1 345,-	kr 1 385,-
3 dager	kr 2 015,-	kr 2 075,-
4 dager	kr 2 685,-	kr 2 770,-
5 dager	kr 2 890,-	kr 2 980,-
Før skoletid	kr 750,-	kr 775,-
Etter skoletid	kr 2 540,-	kr 2 620,-
Dagsats	kr 210,-	kr 215,-
3. Hjemmehjelp for eldre og uføre	Makspris pr. mnd.	Makspris pr. mnd.
Pris 1G-2G styres av forskrift (endres når forskriften endres i november)		
Under 1G	kr 0,-	kr 0,-
1G - 2G	kr 210,-	kr 210,-
2G - 3G	kr 1 035,-	kr 1 065,-
3G - 4G	kr 1 550,-	kr 1 600,-
4G - 5G	kr 2 415,-	kr 2 490,-
5G - 6G	kr 3 100,-	kr 3 195,-
6G - 7G	kr 3 795,-	kr 3 915,-
7G - 8G	kr 4 140,-	kr 4 270,-
8G -	kr 4 825,-	kr 4 975,-
Timesprisen justeres med prisstigningen (deflator). Timesprisen kan ikke overstige selvkost (Forskrift om egenandel for kommunale helse- og omsorgstjenester). Selvkost er gjennomsnittlig timelønn inkl. sosiale utg. + administrasjonsutgifter (10 % av lønnskost). Selvkost er beregnet til 360 kr. timen		
	Timesats: kr 349,-	Timesats: kr 359,-

Type	Betalingssatser 2019	Betalingssatser 2020
4. Trygghetsalarmer, månedsleie	Pris leie pr. mnd:	Pris leie pr. mnd:
Under 1 G	kr 0,-	kr 0,-
1-2 G	kr 122,-	kr 125,-
2-3 G	kr 365,-	kr 375,-
Over 3 G	kr 390,-	kr 400,-
5. Korttidsopph. unntatt avlastning		
Forskrift om egenandel for kommunale helse- og omsorgstjenester Prisene endrer seg iht. endringer i forskriften. Normalt publiseres nye satser i desember året før. Ved korttidsopphold mer enn 60 døgn i løpet av et kalenderår gjelder satsene for langtidsopphold. Pr. dag/nattopphold		
Sats pr døgn for korttidsopphold :	kr 165,-	kr 165,-
Dagopphold:	kr 85,-	kr 85,-
Lier kommune følger statens maksimale satser, og endrer satsene i henhold til gjeldende regelverket. Nye satser blir offentliggjort i november		
6. Institusjon – langtidsopphold		
Forskrift om egenandel for kommunale helse- og omsorgstjenester		
Fribeløp	kr 8 400,-	kr 8 400,-
For inntekt 1G	75 %	75 %
For overskytende inntekt	85 %	85 %
Beboer som, uten selv å ønske det, legges på dobbeltrom skal ved beregningen tilstås et fribeløp på kroner 40 400 pr. år. Lier kommune tar statens maksimale satser, og følger endringer i regelverket.		
7. Fellesutgifter i boliger på Liertun og Nøstehagen		
Egenbetaling for fellesutgifter pr. mnd	kr 500,-	kr 515,-
8. Kjøkkendrift		
Middagsmat til eldre og uføre		
Pr. porsjon middag	kr 66,-	kr 68,-
Pr. porsjon dessert	kr 17,-	kr 17,-
Full kost for boliger med service fra kommunen	kr 3 720,-	kr 3 835,-
Kantinene		Egne lister øker med 3,1 %
9. Norskkurs - Voksenopplæring		
<u>Interne kurs hvor deltakeren betaler selv</u>		
Pr. time dagtid	kr 50,-	kr 55,-

Type	Betalingssatser 2019	Betalingssatser 2020
10. Kunnskapsprøve for å åpne spisested		
Fastsatt i "Forskrift om etableringsprøve for styrer av serveringssted."		
Etableringsprøve for serveringsvirksomhet	kr 400,-	kr 400,-
11. Gebyr for salg og skjenking av alkoholholdige drikker		
Følger "Forskrift om omsetning av alkoholholdig drikk mv." og justeres ved endringer i forskriften. Kapittel 6 i forskriften fastsettes for ett kalenderår om gangen, og fastsettes normalt i desember året før de gjelder. Bevillingsgebyret fastsettes på grunnlag av forventet omsatt mengde alkoholholdig drikk:		
Salg av øl		
vareliter for alkoholholdig drikk i gruppe 1	kr 0,21,-	kr 0,21,-
vareliter for alkoholholdig drikk i gruppe 2	kr 0,58,-	kr 0,58,-
Bevillingsgebyret utgjør pr. år minimum	kr 1 660,-	kr 1 660,-
Skjenking		
pr. vareliter for alkoholholdig drikk i gruppe 1	kr 0,48,-	kr 0,48,-
pr. vareliter for alkoholholdig drikk i gruppe 2	kr 1,26,-	kr 1,26,-
pr. vareliter for alkoholholdig drikk i gruppe 3	kr 4,16,-	kr 4,16,-
Bevillingsgebyret utgjør pr. år minimum	kr 5 200,-	kr 5 200,-
Ambulerende skjenkebevilling pr. gang	kr 370,-	kr 370,-
Kunnskapsprøve i alkoholloven pr. gang	kr 400,-	kr 400,-
12. Landbruksplaner		
Utarbeidelse av plan for tekniske tiltak og miljøtiltak i landbruket kr. pr time, eks.mva.	kr 670,-	kr 690,-
Utarbeidelse av gjødselplan kr. pr plan, eks.mva. + skifte, eks.mva.	kr 925,- kr 37,-	kr 955,- kr 38,-
13. Konsesjonsgebyr		
Gebyr for behandling av: konsesjonssaker	kr 5 000,-	kr 5 000,-
Delingssaker etter Jordloven	kr 2 000,-	kr 2 000,-
Gebyrene er fastsatt i forskrift (Landbruks- og matdepartementet)		

Type	Betalingssatser 2019	Betalingssatser 2020
14. Byggesak, planer, oppmåling m.v.		
<i>Gebyrregulativ og prislister for planseksjonen behandles som egen sak parallelt med handlingsprogrammet. Her er en oversikt over de mest vanlige gebyrene/prisene:</i>		
Timespris for gebyr som beregnes etter medgått tid	kr 1 140,00	kr 1 170,00
Reguleringsplaner		
Reguleringsplaner i strid med overordnet plan		
Behandlingsgebyr	kr 95 820,00	kr 98 500,00
Arealgebyr pr. m2 for de første 20.000 m2	kr 6,33	kr 6,51,-
Arealgebyr pr. m2 over 20.001 m2	kr 4,43	kr 4,55,-
Reguleringsplaner i tråd med overordnet plan		
Behandlingsgebyr	kr 95 820,00	kr 98 500,00
Arealgebyr pr. m2 for de første 20.000 m2	kr 5,12	kr 5,26,-
Arealgebyr pr. m2 over 20.001 m2	kr 3,00	kr 3,08,-
Søknadssaker uten ansvarsrett		
- søkn. med gjennomsnitt total arbeidsmengde på under 4 timer		kr 3 550,00
- søkn. med gjennomsnitt total arbeidsmengde på over 4 timer		kr 7 790,00
Dispensasjon (§19-2)		
- dispensasjon som behandles administrativt på under 2,5 timer	kr 2 190,00	kr 2 250,00
- dispensasjon som behandles administrativt på over 2,5 timer	kr 5 700,00	kr 5 860,00
- dispensasjon som behandles politisk	kr 14 760,00	kr 15 170,00
Boligbygging (NS 3457)		
Tiltaksklasse 1	kr 26 480,00	kr 27 220,00
Tiltaksklasse 2	kr 33 200,00	kr 34 130,00
Tiltaksklasse 3	kr 52 950,00	kr 54 430,00
Opprettelse av grunneiendom mv (delingssøknad)		
Søknad i regulert område	kr 8 920,00	kr 9 170,00
Søknad i uregulert område	kr 10 990,00	kr 11 300,00
Oppretting av grunneiendom og festegrunn (matrikkelloven)		
Fra 0 m2 til 500 m2	kr 15 630,00	kr 16 070,00
Fra 501 m2 til 2000 m2	kr 20 760,00	kr 21 340,00
Arealer over 2 000 m2 betales i tillegg gebyr pr. påbegynt 1 000 m2	kr 1 960,00	kr 2 010,00
Kart		
Situasjonskart m/matrikkelbrev, reguleringsplan og naboliste	kr 1 840,-	kr 1 890,-
Plassering og andre oppmålingstjenester		
For andre gebyrer se eget gebyr- og prisregulativ. Behandles som egen sak parallelt med handlingsprogrammet		

Type	Betalingssatser 2019	Betalingssatser 2020
15. Lier bibliotek		
For bøker og utlånsmaterieell		
a. Voksne og barn fra fylte 15 år, pr. puring	kr 35,-	kr 35,-
b. Barn under 15 år, pr. puring	kr 0,-	kr 0,-
Det kreves erstatning for bøker og annet materieell som etter 2 purringer ikke er tilbakelevert		
Bøker/lydbøker for voksne:	Kr 400 pr stk	Kr 400 pr stk
DVD:	Kr 200 pr stk	Kr 200 pr stk
Barne- og ungdomsbøker/-lydbøker, CD,:	Kr 200 pr stk	Kr 200 pr stk
Tidsskrifthefter, tegneseriehefter:	Kr 100 pr stk	Kr 100 pr stk
Språkkurs, oppslagsverk etc:	Etter skjønn – basert på gjenkjøpspris	Etter skjønn – basert på gjenkjøpspris
16. Kulturskolen	Pr halvår	Pr halvår
Individuell undervisning 100 %	kr 1 950,-	kr 1 950,-
Storgruppe (teater, keramikk, tegne/male, Dirridam)	kr 1 950,-	kr 1 950,-
Dans barn - 45 min/uke	kr 1 500,-	kr 1 500,-
Dans ungdom - 60 min/uke	kr 1 750,-	kr 1 750,-
Kurs og prosjekter	Pr. kurs 500-1600	Pr. kurs 500-1600
Instrumentleie	kr 500,-	kr 500,-
Kulturskolen gir søskenmoderasjon etter følgende prinsipper:		
• Barn nr.2 gis 20% moderasjon av gjeldende elevpengesats, barn nr.3 gis 50% moderasjon av gjeldende sats.		
• Det gis ikke søskenmoderasjon på timer som kjøpes av korpsene, men søsken i andre disipliner gis moderasjon når de har søsken med korpselvplass.		
• Kulturskolen gir ikke søskenmoderasjon på kurs og prosjekter.		
17. Ungdomshuset V2 (tidligere Lier musikkverksted)		
Ungdomshuset V2 - deltakerbetaling pr halvår. Det kan fra høsten 2020 bli aktuelt å avvikles generell deltakeravgift til fordel for en løsning med fleksible kursavgifter og deltakeravgifter på enkeltprosjekter og arrangementer, men dette må vurderes nærmere via en egen politisk sak.	kr 900,-	kr 900,-
18. Lierhallen (svømmehallen)		
Enkeltbillett voksen	kr 90,-	kr 90,-
Enkeltbillett barn	kr 45,-	kr 50,-
Enkeltbillett pensjonist/funksjonshemmet med ledsagerbevis	kr 45,-	kr 50,-
Klippekort voksen 12 klipp	kr 900,-	kr 900,-
Klippekort barn/pensjonist/funksjonshemmet 12 klipp	kr 450,-	kr 500,-
Leiepris pr. time - lokale lag/andre	kr 500/1000	kr 500/1000
19. Husleier		
Satser for husleie i kommunens boliger, satser for utleie av kommunens lokaler og anlegg.	Husleien blir prisjustert i forhold til avtale i husleiekontrakten. Kontraktene benytter total konsumprisindeks	Husleien blir prisjustert i forhold til avtale i husleiekontrakten. Kontraktene benytter total konsumprisindeks

Type	Betalingssatser 2019	Betalingssatser 2020
20. Baneleie ved Lier stadion, Tranby idrettspark og Sylling idrettspark		
Trening for lokallag er gratis. Klubbenes bruk av kunstgressbaner er gratis pga medfinansiering. Ellers brukes følgende priser		
· Kamper 11'er-9'er bane senior lokallag/utenbygds lag (pris for utenbygds lag/andre fra 2020)	kr 400,-/800,- pr. kamp	kr 400,- pr. kamp
· Kamper mindre baner senior lokallag/utenbygds lag	kr 200,-/400,- pr kamp	kr 200,- pr kamp
· Kamper barn og unge lokallag 11'+9'er-bane/mindre bane	kr 100,-/50,- pr. kamp	kr 100,-/50,- pr. kamp
· Trening lokale bedriftslag hel bane/mindre bane	kr 200/kr 100 pr time	kr 200/kr 100 pr time
· Trening utenbygds lag/andre hel bane/mindre bane	kr 400,-/200,- pr time	Se under
· Cup/turnering lokale lag	kr 2 500,- pr. dag	kr 3 000,- pr. dag
· Fotballskole lokale lag	kr 1 000,- pr dag	kr 1 000,- pr dag
· Videregående skole bruk av Lier stadions uteanlegg, årssum	kr 120 000,- pr år	kr 120 000,- pr år
Arr. teknisk vogn hentet og tilbakekjørt av leietaker	kr 500,- pr gang	kr 500,- pr gang
Arrangementsteknisk vogn med utkjøring	kr 1 000,- pr gang	kr 1 000,- pr gang
21. Utleiepriser for flerbrukslokaler/haller		
<i>Primært for lokale foreninger. Kan leies også av bedrifter og eksterne foreninger. Leies ikke ut til private arrangementer.</i>		
Fastleie:		
Trening/øvelser lokale lag med aktiviteter for barn/unge (0-19år)	Gratis	Gratis
Stor idrettshall lokale voksenlag/andre	kr 250/500 pr time	kr 250/500 pr time
Liten idrettshall lokale voksenlag/andre	kr 180/360 pr time	kr 180/360 pr time
Gymsal, aula/torg/møterom mm lokale voksenlag/andre	kr 110/220 pr time	kr 110/220 pr time
Enkeltarrangementer:		
Lokale foreninger i skolelokaler (ekskl. kulturscenen) man-fre	Gratis	Gratis
Ferietilbud for barn/unge i regi av lokale foreninger pr dag	1000 pr dag	1000 pr dag
Stor idrettshall m/garderobes	kr 350/700 pr time	kr 350/700 pr time
Liten idrettshall m/garderobes + Høviktorget	kr 280/560 pr time	kr 280/560 pr time
Gymsal m/garderobes, Heggtoget, Sylling aula	kr 210/420 pr time	kr 210/420 pr time
Møterom, kantine - pr dag - lokale lag/andre	kr 210/420 pr time	kr 210/420 pr time
<i>For særlig store arrangementer der flere rom brukes og ved evt. overnatting fastsettes egen pris.</i>		
<i>Tillegg for utvidet leie/utstyr, mangelfull rydding og skader</i>		
22. Lier kulturscene		
<i>Lokale foreninger øver med eget utstyr gratis mandag-fredag. Ved aktiv bruk av tilleggsrom som Heggtoget, samlingssal mm fastsettes samlet særpris. For øvrig brukes følgende priser:</i>		
Lokalleie uten utstyr pr dag - lokalt kulturliv/andre		
Lokalleie over mer enn to dager innrømmes rabatt.	kr 2 000/5 000	kr 2 000/5 000
I tillegg betales leie for utstyr og praktisk hjelp, bl.a.:		
Bygget scene - lokalt kulturliv/andre	kr 1 000/2 000	kr 1 000/2 000
Leie av en tekniker - lokalt kulturliv/andre	kr 4 250/4 500	kr 4 250/4 500
Leie av to teknikere - lokalt kulturliv/andre	kr 8 250/8 500	kr 8 250/8 500
Hustekniker		1000
Kveldsprodusent 1 (billett/publikum på torget) - lokalt/andre	kr 1 000/2 500	kr 1 000/2 500
Kveldsprodusent 2 (inkludert assistanse i salen) - lokalt/andre	kr 2 000/3 500	kr 2 000/3 500
Leie fast utstyr (fullt PA-utstyr og lysrigg)	kr 500	
Leie stor prosjektor - lokalt kulturliv/andre - pr. arrangement	kr 1 000/3 000	kr 1 000/3 000
Leie trådløse mygger pr stk - lokalt kulturliv/andre	kr 200/500	kr 200/500
Leie flygel	kr 1 000/3 000	kr 1 000/3 000
<i>Lier kulturscene kan leies for konserter, preproduksjoner og andre særlige formål. Pris fastsettes da etter egen avtale.</i>		

Type	Betalingssatser 2019	Betalingssatser 2020
23. Engersand <i>Primært for lokale foreninger. Kan leies også av bedrifter og eksterne foreninger. Leies ikke ut til private arrangementer.</i> Engersand: Fastleie barn og unge man-fre Utleie lokale foreninger/andre Ferietilbud for barn/unge i regi av lokale foreninger pr dag Lierbyen seniorsenter: <i>Kan brukes av lokale foreninger (senior, helse, humaniære...)</i> Fastleie for lokale foreninger Utleie pr dag - lokale foreninger/andre lokale Lierbyen Perrongen: <i>Kan brukes til utstillinger og av lokale kulturorganisasjoner</i> Fastleie for lokale foreninger Utleie pr dag - lokale foreninger/andre lokale <i>Tillegg for mangelfull rydding og skader</i>	Gratis kr 1 500/3 000 pr dag kr 1 000 Gratis Kr 1 000/2 000 Gratis Kr 500	Gratis 210/420 pr time 1 000 Gratis Kr 1 000 Gratis Kr 500
24. Inkassovarsler og gebyrer Gebyrer med hjemmel i lov og forskrift, herunder rettsgebyrloven, inkassoloven og forsinkelsesrenteloven med tilhørende forskrifter Rettsgebyr for utleggsbegjæring til namsmannen Rettsgebyr ved begjæring om tvangssalg til tingretten Rettsgebyr ved tvangssalg besluttet i tingretten (totalt) Rettsgebyr ved begjæring om tvangssalg løsøre Rettsgebyr ved tvangssalg løsøre besluttet (totalt) Rettsgebyr ved begjæring om anvisning til innkreving Rettsgebyr ved anvisning besluttet (totalt) Purregebyr Betalingsoppfordring Rettsgebyr ved forliksrådsbehandling Gebyr for skriving av forliksklage Saksbehandlingsgebyr ved begjæring om utlegg Saksbehandlingsgebyr ved begjæring om tvangssalg For alle misligholdte krav påløper forsinkelsesrenter med 8,75 % p.a. fra forfall til betaling skjer.	Kr 1955,- Kr 1265,- Kr 8510,- Kr 1437,- Kr 3967,- Kr 2415,- Kr 3565,- Kr 70,- Kr 210,- Kr 1322,- Kr 1150,- Kr 1150,- Kr 1150,-	Kr 1992,- Kr 1289,- Kr 8673,- Kr 1465,- Kr 4043,- Kr 2461,- Kr 3633,- Kr 70,- Kr 210,- Kr 1348,- Kr 1172,- Kr 1172,- Kr 1172,-

Type	Betalingssatser 2019		Betalingssatser 2020	
25. Vannforsyning	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
Årsavgift:				
Fastledd	kr 739,-	kr 924,-	kr 839,-	kr 1 049,-
Mengdeavhengig del pr. m3	kr 15,34	kr 19,18	kr 15,48	kr 19,35
Tilknytningsgebyr:				
Fast beløp	kr 15 200,-	kr 19 000,-	kr 15 200,-	kr 19 000,-
Annet:				
Tilleggsgebyr ved ikke etterkommet pålegg om utbedring av lekkasje	100% av ord. årsgebyr		100% av ord. årsgebyr	
Purregebyr avlesningskort	kr 72,-		kr 72,-	
Avlesningsgebyr	Faktiske kostnader		Faktiske kostnader	
Gebyrreduksjon – ikke varslet avbrudd > 24 timer	kr 334,-	kr 418,-	kr 334,-	kr 418,00
Gebyrreduksjon – ikke varslet avbrudd > 8 timer, 3 g./år eller flere	kr 334,-	kr 418,-	kr 334,-	kr 418,00
1. gangs test av vannmåler				
2. gangs test av vannmåler etter krav fra abonnent og resultat innenfor	Faktiske		Faktiske kostnader	
Stenging/gjenåpning	Faktiske		Faktiske kostnader	
Stipulert pris uten vannmåler, se egen prisliste i gebyrsak parallelt med HP.				
26. Avløp	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
Årsavgift:				
Fastledd	kr 739,-	kr 924,-	kr 839,-	kr 1 049,-
Mengdeavhengig del pr. m3	kr 27,84	kr 34,80	kr 30,45	kr 38,06
Tilknytningsgebyr:				
Fast beløp	kr 15 200,-	kr 19 000,-	kr 15 200,-	kr 19 000,-
Annet:				
Tilleggsgebyr ved ikke etterkommet pålegg om utbedring av lekkasje	100% av ord. årsgebyr		100% av ord. årsgebyr	
Tømming av slamavskiller, septiktanker, tette tanker, mv for sanitære avløpsvann:				
Tømming av septiktanker mv.				
Årlig tilsyn av avløpsanlegg	kr 526,-	ikke mva pliktig	kr 542,-	ikke mva pliktig
Tilsynskontorets personell, arbeid etter medgått tid jfr.	kr 1 055,-	ikke mva pliktig	kr 1 088,-	ikke mva pliktig
Gebyrregulativets punkt 1.2	kr 527,-	ikke mva pliktig	kr 543,-	ikke mva pliktig
Beløpsgrense for overføring av utestående beløp jfr gebyrregulativets punkt 1.8	kr 1 875,-	kr 2 343,-	kr 1 933,-	kr 2 416,-
Tankvolum til og med 3 m ³	kr 2 841,-	kr 3 551,-	kr 2 929,-	kr 3 661,-
Tankvolum større enn 3 m ³ til og med 6 m ³	kr 4 569,-	kr 5 712,-	kr 4 711,-	kr 5 889,-
Tankvolum større enn 6 m ³ til og med 12 m ³	kr 5 305,-	kr 6 632,-	kr 5 469,-	kr 6 836,-
Tankvolum større enn 12 m ³ + behandling av volum over 12 m ³	kr 1 258,-	kr 1 573,-	kr 1 297,-	kr 1 621,-
Ekstraarbeid ved tømming, pris per time	kr 3 342,-	kr 4 178,-	kr 3 446,-	kr 4 308,-
Utedo/tørntoalett, pris per tømming	kr 589,-	kr 736,-	kr 607,-	kr 759,-
Oppmøte uten å få tømt, pris per gang	kr 968,-	kr 1 210,-	kr 998,-	kr 1 248,-
Tillegg for utrykning				
Søknad om utslippstillatelse, pris per sak	kr 7 845,-	ikke mva pliktig	kr 8 088,-	ikke mva pliktig

Type	Betalingssatser 2019		Betalingssatser 2020	
27. Feiing (*Betalingsbetingelser se pkt 27)	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
Vanlig skorsteinsløp (pr. stk)	kr 507	kr 634	kr 537,-	kr 671
Redusert pris for feiing av flere skorsteinsløp på samme boligenhet (pr. stk)	kr 258	kr 323	kr 274,-	kr 342
Tillegg for eier av boligenheten som ikke gir melding om at feiing ikke passer eller hvis skorsteinsløpet/ene ikke har vært tilgjengelig ved første fremmøte	kr 325	kr 406	kr 343,-	kr 429
Dersom feier ved 2. gangs fremmøte også møter ”stengt dør” eller det er andre hindringer som medfører at feiing ikke lar seg gjennomføre, faktureres det fullt ut selv om feiingen ikke er gjennomført (prisen er avhengig av antall	Minimum		Minimum	
Skorsteinsløp tilknyttet større fyringsanlegg (pr. stk)	kr 507	kr 635	kr 537,-	kr 671
Skorsteinsløp i fabrikkskorstein (pr. løpemeter)	kr 886	kr 1 107	kr 937,-	kr 1 171
Røykrør/røykkanal tilknyttet vanlig skorsteinsløp (pr. stk, inntil 1 meter)	kr 109	kr 136	kr 114,-	kr 143
Røykrør/røykkanal tilknyttet vanlig skorsteinsløp (pr. stk, over 1 meter, i tillegg pr. løpemeter)	kr 99	kr 124	kr 105,-	kr 131
Røykrør/røykkanal fra større fyringsanlegg (pr. løpemeter)	kr 68	kr 85	kr 72,-	kr 90
Røykrør/røykkanal tilknyttet fabrikkskorstein (pr. løpemeter)	kr 147	kr 184	kr 155,-	kr 194
Fjerning av beksot – fresing av skorsteinsløp (pr. time)	kr 242	kr 303	kr 256,-	kr 320
Fritidsbolig -Feiing av vanlig skorsteinsløp når det utføres samtidig med tilsyn	kr 559	kr 699	kr 591,-	kr 739
Fritidsbolig - Feiing av vanlig skorsteinsløp på forespørsel = timepris	kr 252	kr 315	kr 266,-	kr 333
	kr 817	kr 1 021	kr 863,-	kr 1 079
28. Tilsyn med fyringsanlegg	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
Vanlig fyringsanlegg (pr. stk)	kr 1 302	kr 1 628	kr 1 365,-	kr 1 706,0,-
Redusert pris for tilsyn av flere fyringsanlegg på samme boligenhet (pr. stk)	kr 652	kr 815	kr 683,-	kr 854,0,-
Tillegg for eier av boligenhet som ikke gir melding om at tilsyn ikke passer ved første fremmøte (uavhengig av fyringsanlegg)	kr 442	kr 552	kr 462,-	kr 578,0,-
Dersom feier av boligenhet ved 2. gangs fremmøte også møter ”stengt dør”, faktureres det fullt ut	Minimum		Minimum	
Større fyringsanlegg (pr. stk)	kr 1 302	kr 1 628	kr 1 365,-	kr 1 706,0
Fabrikkfyringsanlegg (pr. stk)	kr 2 786	kr 3 482	kr 2 918,-	kr 3 647,0
Gassanlegg boligenhet (pr. stk)	kr 4 396	kr 5 495	kr 4 605,-	kr 5 756,0
Gassanlegg sameie/borettslag (tematilsyn, flere boenheter tilkoblet) pr. 10 enheter			kr 683,-	kr 854,0
Fritidsbolig - Tilsyn av vanlig fyringsanlegg - ett fyringsanlegg per enhet			kr 8 000,-	kr 10 000,0
Redusert pris for tilsyn av flere fyringsanlegg på samme enhet (pr. stk)	kr 1 760	kr 2 200	kr 1 842,-	kr 2 303,0
Fritidsbolig gassanlegg (pr. stk)			kr 922,-	kr 1 152,0
Dersom feier ved 2. gangs fremmøte også møter ”stengt dør” eller det er andre hindringer som medfører at feiing ikke lar seg gjennomføre, faktureres det fullt ut selv om feiingen ikke er gjennomført (prisen er avhengig av antall			kr 922,-	kr 1 152,0
Betalingsbetingelser			Minimum	
Hvis eier/bruker av fyringsanlegg som er varslet om feiing/tilsyn ikke er tilstede, eller det er tekniske eller andre forhold som feieren ikke kan lastes for som gjør at feiing/tilsyn ikke kan utføres, må eier betale for det utførte arbeidet som er reisetid, rapport og administrative tillegg.			kr 1 842,-	kr 2 303,0
Hvis eier/bruker ønsker å flytte varslet tidspunkt (dag) for feiing/tilsyn, kan dette avtales med feierseksjonen som kan kontaktes enten ved personlig fremmøte, telefon, telefax eller e-post. Beboere som har vært på ferie, sykehusopphold og lignende kan avtale ny tid da de kommer tilbake til boligenheten.				
Hvis eier/bruker ønsker feiing/tilsyn utenom feierens rute, betales det vanlige satser.				
Hvis eier/bruker ønsker feiing/tilsyn etter endt arbeidstid, på vanlige ukedager, betales et pristillegg på 50 %.				
Hvis eier/bruker ønsker feiing/tilsyn på lørdager, betales et pristillegg på 100 %.				

Type	Betalingssatser 2019		Betalingssatser 2020	
29. Handel med fyrverkeri	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
Gebyr for behandling av søknad (inkl. adm.utg. ved første tilsyn)	kr 2 088,-	kr 2 610,-	kr 2 148,-	kr 2 685,-
Gebyr første gangs tilsyn (reisetid, kjøring og tilsyn)	kr 464,-	kr 580,-	kr 477,-	kr 596,-
Gebyr andre gangs tilsyn	kr 1 192,-	kr 1 490,-	kr 1 227,-	kr 1 534,-
30. Renovasjon	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
Standard abonnement	kr 2 722,-	kr 3 403,-	kr 2 831,-	kr 3 539,-
<u>Øvrige renovasjonsgebyrer</u>				
Samarbeid renovasjon (80 %)	kr 2 178,-	kr 2 722,-	kr 2 264,-	kr 2 829,-
Samarbeid renovasjon nedgravd løsning (100 %)	kr 2 722,-	kr 3 403,-	kr 2 831,-	kr 3 539,-
Stor familierenovasjon (130 %)	kr 3 539,-	kr 4 424,-	kr 3 680,-	kr 4 600,-
Hytterrenovasjon standard sommer (65 %)	kr 1 769,-	kr 2 212,-	kr 1 840,-	kr 2 301,-
Hytterrenovasjon samarbeid sommer (52 %)	kr 1 416,-	kr 1 769,-	kr 1 472,-	kr 1 839,-
Hytterrenovasjon standard helårs (100%)	kr 2 722,-	kr 3 403,-	kr 2 831,-	kr 3 539,-
Hytterrenovasjon samarbeid helårs (80%)	kr 2 178,-	kr 2 722,-	kr 2 264,-	kr 2 829,-
Hytterrenovasjon skogshytter			kr 991,-	kr 1 238,-
<u>Gebyr for tilleggstjenester</u>				
Tillegg for nedgravd/brannsikret løsning				
Gangtillegg standard renovasjon, pr 10 m	kr 424,-	kr 530,-	kr 441,-	kr 551,-
Gangtillegg storfamilie renovasjon, pr 10 m	kr 424,-	kr 530,-	kr 441,-	kr 551,-
Gangtillegg samarbeid renovasjon, pr 10 m	kr 212,-	kr 265,-	kr 220,-	kr 275,-
Gangtillegg samarbeid renovasjon 4-hjulsbeholder pr. 5 m	kr 212,-	kr 265,-	kr 220,-	kr 275,-
Sommertømming abonnement standard	kr 400,-	kr 265,-	kr 416,-	kr 520,-
Sommertømming abonnement samarbeid	kr 320,-	kr 265,-	kr 333,-	kr 416,-
Sommertømming abonnement storfamilie	kr 520,-	kr 265,-	kr 541,-	kr 676,-
Ekstrasekk, pr stk.	kr 68,-	kr 85,-	kr 71,-	kr 89,-
Fradrag for hjemmekompostering	-kr 300,-	-kr 375,-	-kr 300,-	-kr 375,-

Flere av gebyrene som vedtas gjelder selvkostområder, se nedenfor en oversikt over budsjett 2020 for kommunens selvkostområder.

	2020				
	Lier Vei, Vann og Avløp		RFD	DRBV	Stedsutvikling og Plan
	Vann	Avløp	Renovasjon	Feiing	Reguleringsplaner
Gebyrinntekter	43 845 786	61 504 211	28 947 000	4 002 140	1 354 957
Øvrige driftsinntekter	1 903 891	2 960 291	2 204 000	1 275	111 760
Driftsinntekter	45 749 677	64 464 502	31 151 000	4 003 415	1 466 717
Direkte driftsutgifter	33 869 280	37 941 742	21 955 000	3 950 715	3 581 579
Avskrivningskostnad	7 545 350	15 614 478	1 452 000	52 700	-
Kalkulatorisk rente (2,58 %)	5 767 765	9 858 132	571 000		-
Indirekte driftsutgifter (netto)	-	-	7 401 000	-	-
Indirekte avskrivningskostnad	64 021	78 248			-
Indirekte kalkulatorisk rente (2,58 %)	6 572	8 033			-
Driftskostnader	47 252 988	63 500 633	31 379 000	4 003 415	3 581 579
Resultat	-1 503 311	963 869	- 228 000	-	- 2 114 861
Kostnadsdekning i %	96,8 %	101,5 %	99,27 %	100,00 %	40,95 %
Selvkostfond 01.01	7 863 937	9 490 264	3 246	21 734	
+ Avsetning til selvkostfond	-	963 869			-
- Bruk av selvkostfond	- 1 503 311	-	- 229 000		-
+ Kalkulert renteinntekt selvkostfond (2,58 %)	174 251	244 319	83 000		-
Selvkostfond 31.12 (inkl. rente)	6 534 877	10 698 452	- 142 754	21 734	-

	2020					
	Bygg og Geodata	Bygg og Geodata	Tilsynet for små avløpsanlegg			Oppvekst
	Bygge- og eierseksj-saker	Kart og oppmåling	Slamtømming	Tilsyn	Søknader	SFO
Gebyrinntekter	7 517 846	2 119 324	3 247 650	638 189	68 046	25 090 416
Øvrige driftsinntekter	-	529 831	-	-	-	175 270
Driftsinntekter	7 517 846	2 649 155	3 247 650	638 189	68 046	25 265 686
Direkte driftsutgifter	9 552 227	5 621 106	2 919 453	593 603	60 403	26 664 341
Avskrivningskostnad	-	-	-	-	-	
Kalkulatorisk rente (2,58 %)	-	-	-	-	-	
Indirekte driftsutgifter (netto)	-	-	26 114	44 586	7 643	6 590 000
Indirekte avskrivningskostnad	-	-	-	-	-	
Indirekte kalkulatorisk rente (2,58 %)	-	-	-	-	-	
Driftskostnader	9 552 227	5 621 106	2 945 567	638 189	68 046	33 254 341
Resultat	- 2 034 382	- 2 971 951	302 083	-	-	- 7 988 655
Kostnadsdekning i %	78,70 %	47,13 %	110,3 %	100,00 %	100,00 %	75,98 %
Selvkostfond 01.01			1 839 135	642 748		
+ Avsetning til selvkostfond	-	-	302 083	-	-	
- Bruk av selvkostfond	-	-	-	-	-	
+ Kalkulert renteinntekt selvkostfond (2,58 %)	-	-	-	-	-	
Selvkostfond 31.12 (inkl. rente)	-	-	2 141 218	642 748	-	-

Vedlegg 6 – Kommunale tilskuddssatser for ordinære ikke-kommunale barnehager

Satser for kommunalt tilskudd 2020	Per heltidsplass		
	Drift inkl. adm.	Kapital	Totalt
Ordinære barnehager, små barn	220 228	9 300	229 528
Ordinære barnehager, store barn	105 516	9 300	114 816
Familiebarnehager, små barn	172 000	13 600	185 600
Familiebarnehager, store barn	130 700	13 600	144 300

Satsene gis med forbehold om endringer i Stortingets endelige vedtak.

Vedlegg 7 – Obligatoriske oversikter

Hovedoversikt drift

Tall i 1000 kr	Regnskap Oppr. Budsjett		Handlingsprogram			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Rammetilskudd	-548 358	-574 623	-597 340	-607 091	-619 769	-628 707
Inntekts- og formuesskatt	-880 692	-893 170	-963 360	-963 360	-963 360	-963 360
Andre overføringer og tilskudd fra staten	-66 416	-48 229	-48 136	-48 044	-47 952	-47 952
Overføringer og tilskudd fra andre	-358 827	-234 500	-243 552	-249 209	-259 808	-277 567
Brukerbetalinger	-62 423	-56 590	-58 673	-58 673	-58 673	-58 673
Salgs- og leieinntekter	-59 508	-23 128	-23 914	-23 914	-23 814	-23 814
Sum driftsinntekter	-1 976 223	-1 830 239	-1 934 975	-1 950 291	-1 973 376	-2 000 073
Lønnsutgifter	838 515	786 830	843 777	843 370	847 761	840 138
Sosiale utgifter	219 604	226 166	231 873	231 873	231 873	231 873
Kjøp av varer og tjenester	665 406	603 645	648 679	661 477	666 059	681 576
Overføringer og tilskudd til andre	108 988	102 863	109 795	109 795	109 795	109 795
Avskrivninger	87 737	0	0	0	0	0
Sum driftsutgifter	1 920 251	1 719 504	1 834 124	1 846 515	1 855 488	1 863 382
Brutto driftsresultat	-55 971	-110 736	-100 851	-103 776	-117 888	-136 691
Renteinntekter	-12 902	-18 031	-21 743	-23 332	-24 891	-24 718
Utbytter	-3 736	-10 000	-21 300	-23 500	-25 500	-30 000
Renteutgifter	44 155	55 740	53 177	57 792	59 725	64 484
Avdrag på lån	62 496	67 914	70 413	67 751	75 087	91 924
Netto finansutgifter	90 014	95 623	80 547	78 711	84 421	101 690
Motpost avskrivninger	-87 737	0	0	0	0	0
Netto driftsresultat	-53 695	-15 113	-20 304	-25 065	-33 467	-35 001
Disponering eller dekning av netto driftsresultat						
Overføring til investering	20 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000
Netto avsetninger til eller bruk av bundne driftsfond	10 562	-408	0	0	0	0
Netto avsetninger til eller bruk av disposisjonsfond	902	5 521	10 304	15 065	23 467	25 001
Dekning av tidligere års merforbruk i driftsregnskapet	-10 920	0	0	0	0	0
Sum disponeringer eller dekning av netto driftsres	20 544	15 113	20 304	25 065	33 467	35 001
Fremført til inndekning i senere år (merforbruk)	-33 151	0	0	0	0	0

Hovedoversikt investering og finansiering

Beløp i 1000

	Handlingsprogram			
	2020	2021	2022	2023
Investeringer	265 319	370 400	439 740	364 190
Utlån Husbanken	0	0	0	0
Egenkapitalinnskudd til KLP	3 152	3 152	3 152	3 152
Formidlingslån	80 000	80 000	80 000	80 000
Sikkerhetsavsetning (kommunen er selvasurandør)	1 054	1 054	1 054	1 054
Sum finansieringsbehov	349 525	454 606	523 946	448 396
Låneopptak	-114 369	-317 973	-356 895	-342 875
Innlån Husbanken	-80 000	-80 000	-80 000	-80 000
Overføringer fra driftsregnskapet, egenfinansiering av investeringer	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000
Bruk av investeringsfond	0	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån	0	0	0	0
Øremerkede investeringstilskudd	0	0	-1 000	0
Mva kompensasjon	-45 956	-46 633	-26 051	-15 521
Salg av eiendom	-30 000	0	0	0
Statstilskudd for Fosshagen kommende investeringer	-69 200	0	-50 000	0
Sum finansiering	-349 525	-454 606	-523 946	-448 396
Sum finansieringsbehov	349 525	454 606	523 946	448 396
Sum finansiering	-349 525	-454 606	-523 946	-448 396
Udekket finansiering	0	0	0	0

Budsjettskjema 1A - Driftsbudsjettet

Tall i 1000 kr	Regnskap	Oppr. bud.	Handlingsprogram			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Frie disponible inntekter						
Skatt på inntekt og formue	-880 692	-893 170	-963 360	-963 360	-963 360	-963 360
Ordinært rammetilskudd	-548 358	-574 623	-597 340	-607 091	-619 769	-628 707
Andre generelle statstilskudd	-66 416	-48 229	-36 361	-36 269	-36 177	-36 177
Sum frie disponible inntekter	-1 495 465	-1 516 022	-1 597 061	-1 606 720	-1 619 306	-1 628 244
Finansinntekter/-utgifter						
Renteinntekter	-12 902	-18 031	-21 720	-23 385	-25 072	-24 986
Utbytter	-3 736	-10 000	-22 500	-24 700	-26 700	-29 200
Renteutgifter, prov. og andre fin.utgifter	44 155	55 740	53 177	57 792	59 725	64 484
Avdrag på lån	62 496	67 914	70 458	67 796	75 009	89 630
Finansinntekter/-utgifter	90 014	95 623	79 415	77 503	82 962	99 928
Avsetninger og bruk av avsetninger						
Til ubundne avsetninger	18 225	5 521	9 306	13 212	23 600	25 003
Til bundne avsetninger	6 753	0	0	0	0	0
Bruk av tidl. års regn.messige mindreforbruk	-10 920	0	0	0	0	0
Bruk av ubundne avsetninger	-7 663	0	0	0	0	0
Bruk av bundne avsetninger	-5 850	-408	0	0	0	0
Netto avsetninger	544	5 113	9 306	13 212	23 600	25 003
Overført til investering						
Overført til investering	20 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000
Til fordeling drift	-1 384 908	-1 405 286	-1 508 340	-1 516 005	-1 512 744	-1 503 313
Sum fordelt til drift (fra skjema 1B)	1 332 398	1 395 286	1 498 340	1 506 005	1 502 744	1 493 313
Merforbruk/mindreforbruk	-32 509	0	0	0	0	0

Budsjettskjema 1B - Driftsbudsjettet

Tall i 1000 kr	Regnskap	Oppr. bud.	Handlingsprogram			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Oppvekst	575 579	599 767	652 484	651 796	647 670	637 103
Helse omsorg og velferd	534 158	526 310	573 386	590 611	607 975	627 120
Kommunale foretak	79 857	82 602	106 788	110 238	111 688	111 888
Steds- og samfunnsutvikling	59 023	61 479	70 849	71 064	69 664	68 664
Organisasjon og utvikling	94 917	96 733	95 213	93 333	92 383	92 933
Fellesområdet	-11 136	28 395	-380	-11 037	-26 636	-44 395
Til fordeling drift (fra budsjettskjema 1A)	1 332 398	1 395 286	1 498 340	1 506 005	1 502 744	1 493 313

2A økonomisk oversikt investering

	Regnskap	Oppr. bud.	Handlingsprogram			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Investeringer i varige driftsmidler	211 076	290 682	261 940	367 021	436 361	360 811
Tilskudd til andres investeringer	7 717	4 433	4 433	4 433	4 433	4 433
Investeringer i aksjer og andeler i selskaper	3 966	3 152	3 152	3 152	3 152	3 152
Utlån av egne midler	69 641	0	80 000	80 000	80 000	80 000
Avdrag på lån	34 987	0	0	0	0	0
Sum investeringsutgifter	327 388	298 267	349 525	454 606	523 946	448 396
Kompensasjon for merverdiavgift	-21 852	-41 195	-45 956	-46 633	-26 051	-15 521
Tilskudd fra andre	-16 058	-1 000	-69 200	0	-51 000	0
Salg av varige driftsmidler	-10 802	-10 000	-30 000	0	0	0
Salg av finansielle anleggsmidler	0	0	0	0	0	0
Utdeling fra selskaper	-10 618	0	0	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån av egne midler	-28 421	0	0	0	0	0
Bruk av lån	-220 343	-236 072	-194 369	-397 973	-436 895	-422 875
Sum investeringsinntekter	-308 094	-288 267	-339 525	-444 606	-513 946	-438 396
Overføring fra drift	-20 000	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000
Netto avsetninger til eller bruk av bundne investeringsfond	-347	0	0	0	0	0
Netto avsetninger til eller bruk av ubundet investeringsfond	1 053	0	0	0	0	0
Dekning av tidligere års udekket beløp	0	0	0	0	0	0
Sum overføring fra drift og netto avsetninger	-19 294	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000
Fremført til inndekning i senere år (udekket)	0	0	0	0	0	0

2B Bevilgningsoversikt investering

	Regnskap	Oppr. bud.	Handlingsprogram			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ikke-avgiftsfinansierte investeringer						
Oppvekst	256	0	0	0	0	0
Helse omsorg og velferd	1 944	3 449	249	249	249	249
Kommunale foretak	174 943	183 668	216 081	215 622	116 712	65 112
Steds- og samfunnsutvikling	7 924	12 953	12 548	11 388	7 388	6 338
Organisasjon og utvikling	12 041	5 904	6 804	6 804	6 804	5 904
Fellesområdet	13 968	6 708	6 708	6 708	6 708	6 708
Sum Ikke-avgiftsfinansierte investeringer	211 076	212 682	242 390	240 771	137 861	84 311
Avgiftsfinansierte investeringer						
Kommunale foretak		78 000	19 550	126 250	298 500	276 500
Sum Avgiftsfinansierte investeringer	0	78 000	19 550	126 250	298 500	276 500
Sum 2B	211 076	290 682	261 940	367 021	436 361	360 811

Vedlegg 8 Oversikt over interkommunale selskaper og flerkommunale samarbeid

I det følgende gis en oversikt over interkommunale selskaper og utvalgte interkommunale samarbeid og de endringer som følger av kommunereformen. Oversikten skisserer hvordan arbeidet med oppfølging av selskaper og samarbeid prioriteres. Rødt markerer høyest prioritet, gul markerer middels prioritet og grønn lavest.

Interkommunale selskaper:

	Navn	Formål	Eiere og eierandel	Endringer
	Vestviken interkommunale vei-, vann- og avløpsanlegg (Viva IKS)	Utfører offentlige tjenester for eierkommunene innenfor vei, vann og avløp.	Avvikles 2019	Driftsoppgaver går inn i Lier vei, vann og avløp KF fra 1.1.2020
	Legevakta i Drammensregionen	Selskapets formål er å ivareta plikt til å ha legevaktsordning i samsvar med helselovgivningen og sentral avtale, samarbeide med andre helseforetak med sikte på å etablere et best mulig akuttmedisinsk tilbud til publikum uavhengig av ansvarsnivå og etter avtale ivareta andre medisinske eller sosiale akuttjenester, som voldtektsmottak, barnevernsvakt, sosial vaktjeneste mv.	Avvikles 2020	Legevakta i Drammensregionen IKS vil bli avviklet. Nye Drammen skal ha legevakt i sin basisorganisasjon og har invitert Lier kommune inn i et vertskommunesamarbeid. Avtalen forelegges kommunestyret til behandling november 2019.
	Drammensregionens Brannvesen (DRBV)	Har det brannfaglige ansvaret for deltagende kommuner.	Drammen 40,1 % Lier 15,9 % Nedre Eiker 15,3 % Øvre Eiker 11,7 % Sande 6,2 % Svelvik 4,9 % Sigdal 3 % Krødsherad 2,2 %	Nedre Eiker og Svelvik blir en del av Nye Drammen. Sande kommune har meldt uttreden. Eierstrategi og selskapsavtale må revideres i henhold til disse endringene.

	Navn	Formål	Eiere og eierandel	Endringer
	Renovasjonsselskapet for Drammensregionen (RfD)	Sørger for innsamling, transport og avsetning av husholdnings-avfall fra husstander, retur punkter og gjenvinnings-stasjoner. I de 9 eierkommunene er det pr. oktober 2013 ca. 85 000 husstander og hytter, 150 returpunkter og 7 gjenvinningsstasjoner. I tillegg driver RfD en begrenset virksomhet med innsamling og behandling av næringsavfall, i det alt vesentlige knyttet til skoler og barnehager.	Drammen 33,8 % Lier 13,2 % Nedre Eiker 12,6 % Røyken 10 % Øvre Eiker 9,3 % Modum 7,7 % Hurum 5,1 % Sande 4,5 % Svelvik 3,8 %	Nedre Eiker og Svelvik blir en del av Nye Drammen. Røyken og Hurum har meldt uttreden av RfD fra 1.3.2020. Selskapsavtalen må revideres i henhold til endringene.
	Glitrevannverket	Levere tilstrekkelig vann til deltagerkommunene, herunder å sørge for forsvarlig beredskapsnivå som sikkerhet mot ekstraordinære situasjoner, samt salg av vann til andre.	Drammen 49 % Nedre Eiker 21,86 % Røyken 14,72 % Lier 14,42 %	Nedre Eiker blir en del av Nye Drammen. Røyken blir en del av Nye Asker. Selskapsavtalen må revideres i henhold til endringene.
	Vestviken 110 ble i 2018 omfattet av ny 110-sentral i Tønsberg.		DRBV representerer Lier kommunes eierandeler og er deltaker i nyetablerte Sør Øst 110 IKS.	
	Kommunenes opplæringskontor Buskerud (KOB)	Har ansvar for planlegging og koordinering av fagopplæringen. Skal bidra til opprettelse av læreplasser hos eierne, rekruttere lærlinger og kvalitetssikre opplæringen på arbeidsplassene.	Avvikles 2020	Felles saksfremlegg om oppløsning av KOB fremmes til politisk behandling i alle deltagerkommunene. Ny organisering må vedtas.

Interkommunale samarbeid:

	Navn	Oppgave	Deltager kommuner	Endringer
	Tilsynskontoret for små avløpsanlegg i Drammensregionen	Føre tilsyn med avløpsanlegg, behandle søknader om utslippstillatelse, veilede anleggseiere, administrere slamtømming, kartlegge forurensing fra små avløpsanlegg.	Lier, Drammen, Nedre Eiker, Øvre Eiker, Modum, Røyken, Hurum, Sande, Svelvik. Lier er vertskommune.	Nedre Eiker og Svelvik blir en del av Nye Drammen. Røyken og Hurum kommune trer ut av samarbeidet fra 1.1.2020
	Landbrukskontoret.		Avviklet 2019	Samarbeidet er avviklet. Landbrukskontoret for Lier videreføres.
	Felles lønningskontor for Øvre Eiker, Nedre Eiker og Lier.	Felles lønssamarbeid	Avvikles 2019	Avtale om samarbeid med Øvre Eiker og Modum legges frem til politisk behandling i desember 2019.
	Drammen Havn ¹	Driver havn- og logistikkvirksomhet på Holmen og Tollbukaia.	Drammen (55%), Lier (18%), Svelvik (9%), Røyken (9% og Hurum (9%). Drammen er vertskommune.	
	Kontrollutvalssekretariatet i Buskerud og omegn KUBIS	Samarbeidets formål er å gi kommunene og fylkeskommunen en tilfredsstillende sekretariatsløsning for kontrollutvalgene og ivareta kontrollutvalgenes behov for sekretærbistand.	Avvikles 2020	Sak om fremtidig organisering av KUBIS legges frem til politisk behandling i desember 2019
	Drammensregionens interkommunale lavterskeltilbud (Betzy) (BRiS)	Skal sikre et godt og helhetlig krisesentertilbud til kvinner, menn og barn som er utsatt for vold eller trusler om vold i nære relasjoner, og å sikre at lovens krav til krisesentertilbud etterleves.	Det er 24 kommuner med i samarbeidet. Lier kommunes andel er 1/24. Drammen er vertskommune.	Samarbeidet om krisesenteret Betzy gjennomgås.

¹ Drammen Havn eier og 30 % Av Eidos Eiendomsutvikling AS, Lier kommune 55 % og Rom Eiendom AS 15 %.

Vedlegg 9 Leseveiledning for dokumentet

Rådmannens beslutningsgrunnlag er tre dokumenter i ett:

- *Økonomiplanen* er lovpålagt og skal være fireårig.
- *Årsbudsjettet* er også lovpålagt og gjelder det første året etter vedtak.
- *Handlingsprogrammet* knytter økonomiske størrelser sammen med mål og rammebetingelser.

I Lier kommune praktiseres en ordning der rådmannen utarbeider et grunnlag for den politiske behandlingen, men det er formannskapet som former forslaget til vedtak som etterhvert blir innstilling overfor kommunestyret.

I tillegg til dette dokumentet er det utarbeidet:

- Virksomhetskatalog – rammer, budsjettinnspill og nøkkeltall for hver virksomhet
- Salderingsark – regneark som simulerer ulike endringer i budsjettet (sendes gruppelederne)

Statistikk og sammenligninger med andre kommuner

Alle kommuner rapporterer tjeneste- og økonomidata til Statistisk sentralbyrå (SSB). Dataene rapporteres slik at det skal være mulig å sammenligne kommunene uavhengig av organisering. Kommunedataene blir kalt KOSTRA (KOMmune STat RAPportering), og benyttes for å vise hvordan kommunene prioriterer, kostnaden på ulike tjenester og kvalitet.

I sammenlikninger av statistikk og økonomi med andre kommuner er det i hovedsak benyttet to sammenligningsgrupper:

- Alle kommuner med mer enn 10.000 innbyggere (Benyttes ved sammenligning av behovskorrigerte netto driftsutgifter).
- Kommunegruppe 13 (SSB har delt inn kommunene i kommunegrupper for sammenligning. Lier er i Kommunegruppe 13 som er definert som «store kommuner utenom de fire største byene»).

Virksomhetenes rammer

Lier kommune, som de fleste andre kommuner, bruker rammebudsjettering. Dette betyr at de ulike virksomhetene får en ramme de skal drifte innenfor. Dette er annerledes enn økonomien for private selskaper hvor hovedmålet er å få størst mulig overskudd.

I handlingsprogrammet beskrives hvilke endringer som gjøres i forhold til de gjeldende rammene. I behandlingen av rammene for 2020 – 2023 tas det utgangspunkt i de gjeldende rammene som ble vedtatt for 2019. Det er kun endringer i forhold til rammen i 2019 som behandles i handlingsprogrammet.

Hvis det ble bevilget midler til tiltak i 2019 som videreføres, er dette en del av totalrammen og vises ikke i oversiktene for 2020.

Styring på rammer og rammeendringer kan erfaringsmessig være krevende å forstå. Dette skiller seg fra hvordan en tenker i det private næringsliv. Under har vi laget et eksempel som illustrerer hvordan rammetabellene fungerer og konsekvenser.

Driftsbudsjett og rammeendringer

Budsjetteringen tar utgangspunkt i opprinnelig budsjett for 2019. Dette betyr at alle tiltak som ligger inne i 2019 er med i denne rammen.

Opprinnelig budsjett	Budsjettramme 2019
1 Tekniske justeringer	Fkylting av budsjett og ansvar mellom ansvar. Blir totalt 0
2 Vedtak forrige periode	Endringer som er vedtatt tidligere handlingsprogram
3 Demografijustering	Forventet endringer som følge av befolkningsvekst fra 2021.
4 Lønns- og prisvekst	Justering for pris, lønn og inntektsvekst
5 Konsekvensjustert ramme 2019 rammen justert for pkt 1-4	
6 Kostnadsreduksjon	Nye tiltak som inneærer kostnadsreduksjoner
7 Objektive behov demografi	Nye tiltak som følge av endringer i kostnader, nye brukere osv.
8 Tiltak til mål	Nye tiltak for å nå målsetninger
9 Vedtatte endringer	Nye tiltak som følge av vedtak
10 Annet	Andre tiltak
Ramme 2020-2023	Ny ramme - Sum av 5-10

2019-rammen til de ulike tjenesteområdene justeres som følge av:

- flytting av oppgaver med tilhørende rammer
- endringer for 2020-2023 som er vedtatt i tidligere handlingsprogram
- forventet befolkningsutvikling og lønns og prisvekst

Når disse endringene er lagt inn får vi konsekvensjustert ramme. Dette betyr en videreføring av 2019 justert for kostnadsendringer og tidligere vedtak.

Pkt 6-10 i tabellen over er nye endringer i dette handlingsprogrammet.

Eksempel:

Beløp i 1000		Handlingsprogram			
		2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett		200 000	200 000	200 000	200 000
Sum Tekniske justeringer		2 423	2 423	2 423	2 423
Vedtak forrige periode					
1 Økning tjenester		100	200	300	400
2 Prosjekt 1		-500	-500	-500	-500
Sum Vedtak forrige periode		-400	-300	-200	-100
Demografijustering					
3 Demografi pleie- og omsorg		0	14 616	29 090	45 054
Sum Demografijustering		0	17 085	33 649	52 094
Sum Lønns- og prisvekst		17 648	17 648	17 648	17 648
Konsekvensjusteringer		19 671	36 856	53 520	72 065
Konsekvensjustert ramme		219 671	236 856	253 520	272 065
Kostnadsreduksjon					
4 Innsparing 1 årsverk		-750	-750	-750	-750
Sum Kostnadsreduksjon		-750	-750	-750	-750
Objektive behov demografi					
5 En ny bruker		500	500	500	500
Sum Objektive behov demografi		500	500	500	500
Tiltak til mål					
6 Kjøpe klimavoter		100	200	300	400
Sum Tiltak til mål		100	200	300	400
Vedtatte endringer					
7 Vedtak i 1. tertial - økte kostnader		200	200	200	200
Sum Vedtatte endringer		4 750	5 250	5 400	6 100
Annet					
8 Prosjekt		0	750	750	0
Sum Annet		0	750	750	0
Nye tiltak og realendringer budsjett		4 600	5 950	6 200	6 250
Ramme 2020-2023		224 271	242 806	259 720	278 315

Eksemplet viser et tjenesteområde som har en ramme på 200 millioner i 2019

1. I tidligere HP er det vedtatt at rammene skal øke med 100.000 kroner hvert år fra 2020. Dette betyr at rammen for 2021 blir 100.000 kroner høyere enn 2020 osv.
2. I 2019 lå det ramme inne til et prosjekt som avsluttes i 2019. Derfor reduseres rammen i 2020 og de kommende årene.
3. Overføringene fra stat til kommunen (rammetilskudd) blir justert hvert år for endringer i befolkningen. De områdene som blir kompensert med en særskilt vektning er barnehage, skole, barnevern, pleie- og omsorg, kommunehelse og sosial. Økningen baserer seg på forventet befolkningsvekst innenfor de ulike aldersgruppene. I økonomitabellene vises en kalkulert vekst i kostnadene som følge av endringer i befolkningen. Denne veksten kompenseres også i rammetilskuddet. Dette er en prognose basert på SSBs prognose med naturlig befolkningsutvikling. I eksemplet er det en stor økning av eldre og det forventes en økning i kostnadene fra 14,6 millioner kroner i 2021 til 45 millioner kroner i 2023. Tallene er prognoser, 2021 vil bli korrigert for reelle tall i arbeidet med neste handlingsprogram.
4. Det er lagt inn en reduksjon ved innsparing av ett årsverk, rammene reduseres med 750.000 kr.

5. Det er kommet en ny bruker som en virksomhet skal gi tjenester til. Tjenesten koster 500.000 kroner og rammene øker tilsvarende.
6. Får å nå målet med klimanøytralt samfunn legges det opp til kjøp av klimakvoter. I eksemplet er det en opptrapping fra 100.000 kroner i 2021 til 400.000 kr. i 2023.
7. Tidligere, i en tertialrapport, er det vedtatt at tjenesten skal få kompensert 200.000 kroner for økte kostnader. Dette tas inn som en konsekvens i rammene.
8. Det er lagt inn et prosjekt i 2022 og 2023. Rammene økes kun i disse årene.

Oppsummert økes rammene for 2020 med 19,7 millioner kroner som følge av konsekvensjusteringer, og 4,6 millioner kroner i nye tiltak. Totalt blir rammene 224,3 millioner i 2020

I neste handlingsprogram (for 2021-2024) vil en ta utgangspunkt i rammen på 224.271.000 kroner. I gruppen «vedtak forrige periode» vil punkt 1 og 8 legges inn siden disse endrer rammene i de årene 2022-2024.